

6.1 INLEIDEND

Die sestigerjare was in die geskiedenis van die land en van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns vol beroeringe. In Mei 1961 word die Unie 'n Republiek, en apartheid vier hoogty teen die agtergrond van internasionale isolasie, handelsboikotte en noodtoestande. 'n Publikasiebeheerraad word in 1963 ingestel en ontlok hewige kritiek uit sekere oorde.

Die 1 April 1965-Wysigingswet op die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns (kyk bylaag M op bladsy 623), het enkele veranderinge bevat wat 'n uitvloeisel was van Republiekwording in 1961, byvoorbeeld dat daar verwys word na “die Staatspresident” in plaas van “Haar Majesteit die Koningin” of “die goewerneur-generaal”, en die “Republiek” in die plek van die “Unie”. Die hoofverandering was egter die effens anderse bewoording van die Akademie se oogmerke: die handhawing en bevordering van Suid-Afrikaanse oudheidkunde is uitgehaal, en byvoegings was “die bevordering van ... die tegniek”, en veral belangrik, “die handhawing en bevordering van die Afrikaanse ... kultuur”. Juis met betrekking tot die vertolking en uitlewing van laasgenoemde doelstelling, het Akademielede van mekaar verskil. Dit het gelei tot uiteenlopende menings oor die rigting wat die Akademie moes inslaan, maar ook oor sekere literêre werke.

6.2 DIE 1963-HERTZOGPRYS VIR DRAMA

Vanaf die inwerkingtreding van die nuwe Hertzogprystoekeningbepalings in 1962 (kyk bylaag S op bladsy 648), tot 1970, toe die simposium oor die Hertzogprys plaasgevind het (kyk bladsy 485) met die nadraai daarvan in 1971, kon die Dramatoekening drie keer plaasvind: gedurende 1963, 1966 en 1969.

Nadat die vierjaarsiklus aan die einde van 1961 opgehef is, was 1963 die eerste Dramatoekenningsjaar waarvoor weer net drie jaar se dramas in aanmerking kon kom, naamlik dié gepubliseer in 1960 tot en met 1962.

Die volgende Keurkomitee is in 1962 aangewys: drr. F.C.L. Bosman (sameroeper), Ernst van Heerden en Elize Botha, met mnr. C.P. van der Merwe as sekundus (FRN 1962: 7 September). Op 12 September 1962 het die Akademiese sekretaris wat vir Du Buisson opgevolg het, naamlik

mnr. D.P. Goosen,⁵⁹¹ hulle van die benoeming verwittig. Weens ’n oorvol program kon Van der Merwe nie die benoeming aanvaar nie (LK 1/8: 18 September 1962). Ernst van Heerden het sy benoeming skriftelik aanvaar (LK 1/8: 20 September 1962).⁵⁹² Die aanstelling van die genoemde persone is deur die Akademieseraad bekragtig (ARN 1962: 21 September). Dit was voorlopig die laaste Keurkomitee wat slegs uit drie lede bestaan het (kyk bladsy 357, 367 en 378).

In vergelyking met die Keurkomitee wat in 1960 die dramas beoordeel het, is F.C.L. Bosman weer aangewys as lid en Voorsitter, en Elize Botha en Ernst van Heerden is die twee lede wat H. Venter en Audrey Blignault vervang het. Van Heerden het voorheen op die 1956-Breë Kommissie vir die Dramaprys gedien (kyk bladsy 303), asook op die Keurkomitee vir die 1958-Hertzogprys vir Kritiese Prosa en Essay. Dit was die eerste keer dat Elize Botha, wat later nog ’n belangrike rol in die Letterkundekommissie sou speel, tot keurder benoem is.⁵⁹³

Goosen het die keurkomiteeledede ingelig dat die Akademiesekretariaat as sameroeper⁵⁹⁴ sou funksioneer (LK 1/8: 28 September 1962). Dit volg op ’n Akademieseraadsbesluit na aanleiding van ’n 6 September 1962-aanbeveling deur die Komitee insake regulasies, pryse en die besondere erepenning dat die Akademiesekretariaat voortaan optree as sameroeper van alle keurkomitees (Notule; ARN 1962: 21 September).

Van kernbelang vir die 1963-Dramatoekenning was twee gewysigde regulasies wat vanaf 1962 in werking getree het:

- bepaling 9 dat **die onverdeelde prys meer as een maal aan dieselfde persoon in dieselfde afdeling toegeken kon word mits ’n duidelik stygende lyn in sy skeppingswerk waarneembaar is** (kyk bladsy 334), en
- bepaling 13 dat die Hertzogprys slegs toegeken kon word aan Suid-Afrikaanse burgers wat beslis simpatiek staan teenoor die aspirasies van die Afrikaanse volk (kyk bladsy 337, 510) – **’n bepaling wat slegs in 1962 (’n poësietoekenningsjaar) en 1963 geldig was.**

---

591 Du Buisson is op 4 Januarie 1962 oorlede (ARUKA 1962: 12 Januarie).

In November 1960 het die Ondersoekkommissie en die Akademieseraad aanbeveel dat daar ’n Ondersekretaris aangestel word (ARDBN 1960: 24 November). Vanaf 1 Mei 1961 het mnr. H.F. Mellet dié pos beklee. Hy het op 31 Desember 1964 uit die Akademie se diens getree (LK 1/9: 1 September 1964 – kennisgewingsbrief van Mellet aan Akademie).

Na Du Buisson se dood het Mellet intussen die sekretariële werk behartig tot die aanstelling van D.P. Goosen as nuwe Akademiesekretaris in April 1962 (ARUKN 1962: 4 April).

592 Elize Botha se aanvaardingsbrief kon nie in die Akademieargief opgespoor word nie.

593 Na 43 jaar het prof. Botha haar uittrede as lid van die Letterkundekommissie aangekondig in ’n 16 Junie 2006-brief aan prof. J. van der Elst, die huidige (in 2009) Hoof Uitvoerende Beampte van die Akademie (LK 1/30).

594 Na die lid van die Keurkomitee wat die leiding sou neem, is afwisselend verwys as die “voorsitter” of “sameroeper”.

Op 14 Desember 1962 stuur Bosman aan Goosen 'n lys van oorspronklike dramas wat gedurende 1960 tot 1962 verskyn het, en "behoudens vir enkele moontlike aanvullings uit 1962" volledig was ter oorweging van die 1963-Hertzogprys vir Drama. Bosman merk op dat sommige van die stukke reeds aangewys is vir beoordeling deur die Keurkomitee vir die Eugène Maraisprys (aangedui met E.M.), en dat moontlike grensgevalle, byvoorbeeld Brink se *Caesar*, later bespreek kon word indien nodig. Die Akademieskantoor het die brief en lys as "vertroulik" gemerk (LK 1/8):

AFRIKAANSE GEPUBLISEERDE TONEELSTUKKE SEDERT JAN. 1960. (Geen herdrukke nie)⁵⁹⁵

1960

Beukes, G.J.,
Opperman, D.J.,

Die Vonkel in haar oë. Van Schaik, Pretoria.
Periandros van Korinthe. Skooluitgawe gebaseer op die radioteks. Nas. Boekhandel, Kaapstad. (Verwerking van reeds bekroonde stuk).

E.M. Smit, B.J.

Don Juan onder die Boere. Human & Rousseau, Kaapstad.

Kruger, Janet.

Twintig Monoloë. Van Schaik, Pretoria.

E.M. Smit, B.J.

Die Verminktes. Human & Rousseau, Kaapstad.

Badenhorst, C.

Kindertoneelstukkies.⁵⁹⁶ A.P.B. Johannesburg.

Van Niekerk, Sara.

My seun, my seun. N.G. Kerkuitgewers, Kaapstad.

1961.

Kuhn, C.H. (Mikro)
De Klerk, Hélène, P.

Die Rooi Lêer. Van Schaik, Pretoria
In 'n Ou Kaapse tuin. (Vir kinders.) Tafelberg-uitgewers, Kaapstad.

E.M. Brink, André, P.

Caesar, 'n Drama. Nas. Boekhandel, Kaapstad.

Brits, Jac.

Seun van Vertrouwing. A.P.B.

Murray, Marg. I.

Op pad na Bethlehem. 'n Kersspel. H.A.U.M. Kaapstad.

595 Met reg dui Bosman daarop dat geen herdrukke in berekening gebring kon word nie. Elf jaar tevore, in sy verslag oor die 1952-Hertzogprys, was Bosman egter van mening dat Beukes deur 'n herdruk van sy eenbedrywe hierdie dramas ook vir die 1952-tydperk kon laat geld, en het dit as billik beskou om De Klerk se vorige werk ook te erken by bekroning. Tog is geen vorige werk van Uys Krige in berekening gebring nie (kyk bladsy 268). Hierdie 1952-besluit van Bosman het ingedruis teen die Akademiesraadsbesluit van 27 November 1926 dat geen tweede of verdere drukke in aanmerking kom vir die Hertzogprys nie (kyk bladsy 113).

Dié 1926-besluit het die onsekerheid uit die weg geruim wat gedurende die tydperk 1915-1926 soms ontstaan het of herdrukke in aanmerking kon kom of nie (kyk bladsy 119). Vir die 1924/1925-Hertzogprys het die feit dat *Uit oerwoud en vlakke* se herdruk, en nie eerste druk nie, in die beoordelings tydperk verskyn het, daartoe gelei dat dié werk nie saam met *Ampie* bekroon is nie (kyk bladsy 99-100). Daarteenoor het A.G. Visser in 1925/1926 die verdeelde Hertzogprys gekry vir 'n tweede, **vermeerderde** druk van *Gedigte*, asook 'n onuitgewe manuskrip (kyk bladsy 106 en voetnota 150 op bladsy 99).

596 Hierdie publikasie, asook *In 'n ou Kaapse tuin*, *Die kleinspan op die planke* en *Groottante se pèrels en ander toneelstukkies* wat ook in die verslag genoem word, is kindertoneel wat nie in aanmerking geneem word vir die Hertzogprys nie. Kyk byvoorbeeld voetnota 48 op bladsy 49 en voetnota 338 op bladsy 193, asook bladsy 231, 205 en 317.

Louw, N.P. van Wyk.	<u>Die Dagboek van 'n Soldaat</u> . ⁵⁹⁷ A.P.B. Johannesburg.
Kotze, Bessie.	<u>Die Kleinspan op die Planke</u> . Drie Toneelstukkies. A.P.B. Johbg.
De Waal, Anton en Styger, V.	<u>Mama [sic] hou die Sente dop</u> . Carsten-de Waal Publikasies [sic], Johannesburg. ⁵⁹⁸
<u>1962. Tot Africana Noxa [Nova], Sept. 1962.</u>	
<u>E.M. Grové, Henriette.</u>	<u>Die Glasdeur</u> . A.P.B. Johannesburg. ⁵⁹⁹
Louw, N.P. van Wyk.	<u>Die Held</u> . A.P.B. Johannesburg.
<u>E.M. Sparks, Aletta C. en Fraser, S.E.</u>	<u>Groottante se Pêrels e.a. Toneelstukkies</u> . (Kindertoneel). A.P.B. Johannesb.
<u>E.M. Gibson, Gilbert.</u>	<u>Sarie van Mooifontein</u> . Musiekblyspel. Woorde en musiek deur Nico Carsten en Anton de Waal. Carsten-de Waal publikasies [sic], Johannesburg.
Swart, Ken.	<u>Die Beskermengel en ander eenbedrywe</u> . Byeengebring deur Tafelberg Uitgewers, Kaapstad. (Anna M. Louw; Dirk la Cock; Wilhelm Grütter; André P. Brink). ⁶⁰⁰

Twee dramas wat nie in hierdie lys opgeneem is nie, is *Putsonderwater* deur Bartho Smit, en *Halte 49 en twee monoloë*⁶⁰¹ deur Henriette Grové. Eersgenoemde is wel later deur die keurkomiteede beoordeel, en Grové se werk het onder die aandag gekom by die Eugène Maraisprys (kyk bladsy 356).

Bosman vervolg:

Wat die ander skrywers betref, is Opperman reeds bekroon vir *Periandros*⁶⁰² en toon Beukes en Van Wyk Louw m.i. geen stygende lyn in vergelyking met hul reeds bekroonde werke nie. (Bv. Van Wyk Louw, vgl. *Germanicus*.) Verskil die ander lede

-
- 597 Die korrekte titel is *Dagboek van 'n soldaat*.
- 598 Soos die musiekblyspel *Sarie van Mooifontein*, wat ook in die lys genoem word, sou dit nie in aanmerking gekom het vir die Hertzogprys nie. (Kyk ook *Kersfees om die kampvuur* op bladsy 231.)
- 599 Alhoewel hier aangetoon word dat *Die glasdeur* in 1962 gepubliseer is, het dit al in 1959 die lig gesien en in aanmerking gekom vir die 1960-Hertzogprys vir Drama (kyk bladsy 315). *Die glasdeur* kom ook voor in die 1959-Akademielys van gekeurde Afrikaanse boeke.
- 600 Hierdie bundel, met Ken Swart as samesteller, bevat die volgende vier eenbedrywe:
- *Die beskermengel* deur Anna M. Louw (ook opgeneem in W.P. Steenkamp se *Die reënboom en ander eenbedrywe* [1981]);
  - *Die reënboom* deur Dirk la Cock (ook opgeneem in W.P. Steenkamp se *Die reënboom en ander eenbedrywe* [1981]);
  - *Die eerste oogopslag* deur Wilhelm Grütter, en
  - *Die koffier* deur André P. Brink (ook opgeneem in Brink se *Bagasie* [1965], in P.J. du Toit en A. Kloppers se *Tema en tegniek* [1980] en *Teks en tegniek* [1989]).
- 601 Dit bevat die volgende drie werke deur Henriette Grové: *Halte 49*, *Die ou vrou en die dood* en *Vrou en spieël* (1962 – Nasionale Boekhandel).
- 602 Geen nuwe drama van Opperman het in die tersaaklike tydperk verskyn nie – slegs die verwerking van *Periandros* vir skooldoeleindes, soos aangedui in die Bosman-lys.

van hierdie mening, kan ons natuurlik die saak bespreek. Na my mening verdien alleen die volgende skrywers nadere aandag t.w. Mikro, Die Rooi Lêer; Marg. I. Murray, Op Pad na Bethlehem (met byvoeging van vorige werk soos Die Bron en Binnehof); Brits, Seun van Vertrouwing.

Ek wil u versoek [om] eksemplare van die genoemde werke aan die ander lede van die kommissie te laat toestuur, asmede 'n afskrif van hierdie brief en die lys stukke [dramas].

Dit is opvallend dat Bosman van die begin af nie die moontlikheid van 'n bekroning vir Krige se drama-oeuvre, waarvoor bepaling 8 voorsiening gemaak het, in die vooruitsig stel nie (kyk bylaag S op bladsy 648).

Na aanleiding van Bosman se brief, vra Goosen op 21 Desember 1962 vir HAUM om eksemplare van M.I. Murray se *Op pad na Bethlehem* aan Bosman, Van Heerden en Botha te stuur aangesien die Akademie dit “oorweeg” om aan die skrywer van die werk “'n prys toe te ken”. Dié versoek is dieselfde dag ook aan APB gerig met betrekking tot Jac. J. Brits se *Seun van vertroosting*, en aan Van Schaik vir *Die rooi lêer* deur Mikro. (LK 1/8.)

Uitgewers het dus op versoek, maar soms ook op eie inisiatief, boeke aan die Akademie en/of keurkomiteede gestuur vir beoordeling. So het W. Schoombee, bestuurder van Afrikaanse Pers-Boekhandel, op 1 November 1962 onder andere 'n eksemplaar van Bartho Smit se *Moeder Hanna*⁶⁰³ aan Goosen gestuur, met die opmerking dat elke keurkomiteelid ook een ontvang het.

Op 20 Desember 1962 stuur Goosen 'n afskrif van Bosman se brief, asook die lys Afrikaanse dramas wat sedert Januarie 1960 verskyn het, aan Van Heerden, en merk op dat hy die betrokke uitgewers gevra het om tersaaklike eksemplare aan Van Heerden te stuur. Goosen self stuur 'n eksemplaar van *Putsonderwater* en vra vir Van Heerden om sy kommentaar aan hom (Goosen) te stuur. (LK 1/8.) Van Heerden het die dramas *Putsonderwater*, *Die rooi lêer* en *Seun van vertroosting* ontvang, gelees en Goosen versoek om HAUM te vra vir 'n eksemplaar van *Op pad na Bethlehem* deur M.I. Murray (LK 1/8: 21 Januarie 1963). Hierdie brief het Van Heerden se voorlopige kommentaar op Bosman se brief ingesluit:

- (a) Ek beveel sterk aan dat Bartho Smit se drie stukke,⁶⁰⁴ André Brink se Caesar en Brits se Seun van Vertrouwing aan die Keurkomitee vir die Eugene [sic] Maraisprys voorgelê word. Die werke is in elk geval nie van Hertzogprys-gehalte nie.

---

603 Dis in 1959 gepubliseer en het vir die 1960-Dramaprys in aanmerking gekom (kyk bladsy 316), alhoewel dit alreeds verskyn het in die Desember 1955/Januarie 1956-uitgawe van *Standpunte* (jaargang X, nr. 3, pp. 3-30).

604 Dié drie stukke was *Don Juan onder die boere*, *Die verminktes* en *Putsonderwater*. Laasgenoemde twee dramas was twee van die vier werke waarna spesifiek verwys is toe Bartho Smit in 1978 die Hertzogprys ontvang het vir sy bydrae op die gebied van die drama (kyk bladsy 498, 499, 503). Die ander twee was *Moeder Hanna*, wat reeds in 1959 verskyn het, en *Christine* wat in 1971 gepubliseer is.

- (b) Ek stem saam met die geagte Saamroeper dat ons keuse dan beperk is tot Mikro: Die Rooi Lêer en M.I. Murray: Op pad na Betlehem. Laasgenoemde werk het ek nog nie gelees nie, maar Mikro se stuk is m.i. te dun wat opset, struktuurvermoë en karakterbeelding betref om ernstige oorweging te verdien.
- (c) Wat my betref, lyk die moontlikheid baie sterk dat ons g'n bekroning sal kan maak nie.

Ook Van Heerden meld nie die moontlikheid om Krige vir sy drama-oeuvre te bekroon nie.

Goosen stuur op 23 Januarie 1963 'n afskrif van hierdie verslag aan Bosman, asook die opmerking dat hy baie graag die Komitee se finale aanbeveling tydens die volgende Fakulteitraadsvergadering (5 April 1965) wou voorlê, en dat hy 'n paar keer vir HAUM gevra het om Murray se *Op pad na Betlehem* aan te stuur. Aangesien dit volgens Goosen "twyfelagtig" was of Murray se werk vir die Hertzogprys oorweeg kon word, is Bosman versoek om maar sy aanbeveling te stuur. (LK 1/8.)

Van Heerden het op 28 Februarie die volgende opvolgkommentaar gestuur, waarvan Goosen 'n afskrif op 4 Maart 1963 aan Bosman pos (LK 1/8):

Die saamroeper van die Keurkommissie, dr. F.C.L. Bosman, het my telefonies gevra om die kandidatuur van die bundel PUTSONDERWATER (Bartho Smit) te heroorweeg.

Dit het ek gedoen en moet nou rapporteer dat ek vas oortuig is dat die genoemde drama nie aan die eise wat ek aan 'n Hertzogprys-toekenning stel, voldoen nie.

My besware som ek as volg op:

- (a) die drama is verward van konsepsie en as "poging om die geloofskrisis van die Westerse mens uit te beeld" is dit potsierlik en onoortuigend. Stuk-stuk is dit rein melodrama, bv. met die aanrandingstonele en ook met die Dominee se spook (so reg na die aard van Banquo in Macbeth!);
- (b) Die "gewaagdhede" (soos die plat taal en die seksuele openhartigheid) hinder my alleen in soverre dit na my mening op 'n oordrewe en bedagte manier bygesleep word;
- (c) die "onrealisme" van die stuk het inherent soveel teenstrydighede dat die hele "botsing" ineenstort;
- (d) die oorgange in die taal (bv. plat banaliteite wat skielik in die Hooglied oorslaan) is nie psigologies geregverdig nie.

Kortom, Putsonderwater kan na my mening nie vir die Hertzogprys in aanmerking kom nie en ek bly dus by my vorige standpunt dat in die jare onder beskouing **g'n drama verskyn het** wat bekroningswaardig is nie.

(Ek benadruk.)

Van Heerden stel dit duidelik dat sy standpunt daarop gegrond is dat geen bekroonbare **enkeltekste** gedurende 1960 tot en met 1962 verskyn het nie.

Die volgende verslag van Elize Botha, waarin ook sý nie 'n drama-oeuvrebekroning antisipeer nie, is gedateer 8 Maart 1963 (LK 1/8):

'n Onderzoek van die aanvanklike lys van gepubliseerde drama's [sic] soos deur dr. Bosman verstrekk, het inderdaad vir 'n mens tot die slotsom gebring dat slegs 'n paar werke daaruit enige aandag verdien. Saam met dr. Bosman meen ek ook nie dat DIE HELD en DAGBOEK VAN 'n SOLDAAT vir bekroning oorweeg kan word nie, hoewel hulle sekerlik die verdienstelikste werk is wat gedurende die betrokke periode verskyn het.

DIE ROOI LÊER van Mikro en SEUN VAN VERTROOSTING deur Brits besit m.i. geen enkele meriete om hulle enigszins vir bekroning aan te beveel nie. In die geval van Mikro se werk kan die knap toneeltrant tog nie die grondliggende banale konsepsie verdoes nie; die stuk mag vir die toneel 'n mate van wins beteken, maar daarin lê dan ook sy enigste verdienste. SEUN VAN VERTROOSTING is van 'n onbeholpe sentimentaliteit (wat die konsepsie betref) en van 'n onkundigheid i.s. die benutting van toneelmoontlikhede wat dit alreeds byvoorbaat onaanneemlik maak.

Die stuk PUTSONDERWATER het later ter oorweging bygekom. Daar bestaan die mening dat hierdie werk besondere verdienstes het, veral gesien as 'n Afrikaanse loot van 'n hedendaagse Europese toneelkonvensie: die Teater van die Absurde. Hierteenoor meen ek dat hierdie stuk, om mee te begin, heeltemal nie binne dié konvensie hoort nie. "Absurd is that which is devoid of purpose ... Cut off from his religious, metaphysical and transcendental roots, man is lost; all his actions become senseless, absurd, useless", definieer Ionesco (aangehaal deur Martin Esslin in *The Theatre of the Absurd*, bl. 17). En as 'n mens Esslin se verdere outoriteit wil gebruik: "The Theatre of the Absurd has renounced arguing about the absurdity of the human condition; it merely presents it in being – that is, in terms of concrete stage images".

Ek wil die argument nie onnodig lank maak nie: laat ek hiermee volstaan – PUTSONDERWATER is nie "devoid of purpose" nie; die outeur sê uitdruklik dat dit "n poging is om die geloofskrisis van die Westerse mens uit te beeld". En die spel wat daarna volg, staan baie duidelik in die lig van hierdie voorneme. Daar word 'n soort allegoriese argument op die verhoog gevoer, met die vier ou manne (die koster, die dominee, die sersant en die dokter) as mondstukke vir sekere besondere naïewe en simplistiese menings oor die wêreldbestel. Dit is géén daarstelling van die absurditeit van die menslike situasie nie; die spel ontwikkel konvensioneel, byna ouderwets, in die tyd, met die mening van die dokter ("Ons moet almal doodgaan, Kleinding, en deur die wurms verteer word. Niemand kan daarvan wegvlug nie. Maar dis nie so vreeslik nie. Hulle maak ons maar net deel van die aarde ... Deel van die groot ewige aarde waaruit ons almal voortgekom het...") en 'n baie "positiewe" geluid (hoewel dit maar traag aanvaar sal word as die mening van "Die Wetenskap"! en met 'n baie "hoopvolle" einde, as Maria haar slaapliedjie vir die ongebore verlosser sing. Maar hoopvol in terme van idees, nie i.t.v. die "concrete stage image" nie. Want laat my dit duidelik stel: PUTSONDERWATER is nie swak omdat dit nie binne die konvensie van die absurde hoort nie; maar juis dit, wat dit as behoorlike teater van die absurde aanneemlik sou maak – die daarstelling van 'n dramatiese reeks gegewens wat geen argument behoef nie – ontbreek so geheel-en-al dat dit ook doodgewoon as drama misluk. Daar is hier-en-daar knap dialoog en raak tiperings – misleidende merietes vir 'n stuk wat tog hoegenaamd nie die swakhede van 'n half-voltooid allegorie, 'n half-deurdagte simboliek daarmee kon ontloop nie.

Ek wil dus voorstel dat daar vanjaar geen toekenning van die Hertzogprys vir Drama gemaak word nie.

Bosman het die volgende samevattende verslag, gedateer 15 Maart 1963, opgestel en dit het op 5 April 1963 voor die Fakulteitsraad gedien (FRA aanvullend 1963: 5 April 1963 – bylae B):

HERTZOGPRYS VIR DRAMA 1963

Die kommissie het alle toneelstukke wat gedurende 1960-62 verskyn het in oënskoue geneem. 'n Aantal was te onbeduidend vir verdere vermelding of val onder die Eugène Maraisprysgroep. Nadere aandag is aan die volgende gegee.

1. Beukes, G.J. DIE VONKEL IN HAAR Oë.⁶⁰⁵
2. Smit, B.J. DON JUAN ONDER DIE BOERE [1960 Human & Rousseau],⁶⁰⁶ DIE VERMINKTES [1960 Human & Rousseau];⁶⁰⁷ PUTSONDERWATER [1962 APB]

(Aanvanklik was Smit op die lys van moontlike skrywers vir die Eugène Maraisprys vir beginners. Smit skryf egter reeds sedert 1954 en PUTSONDERWATER getuig van 'n ontwikkelings stadium wat hom kwalik kan laat tuisbring by die groep vir die Maraisprys. Dit is ook die mening van die keurkommissie vir die Maraisprys.⁶⁰⁸ Gevolglik word Smit oorweeg vir die Hertzogprys).

3. Kühn, C.H. (Mikro) Die Rooi Lêer [1961 Nasionale Boekhandel].
4. Louw, N.P. van Wyk Die Dagboek van 'n Soldaat [1961 APB]; Die Held [1962 APB].⁶⁰⁹

Die kommissie was dit eens dat Beukes en Van Wyk Louw se werke geen stygende lyn toon in vergelyking met hul reeds bekroonde werke nie. Derhalwe kom hulle hier nie in aanmerking vir 'n tweede ontvangs van die prys nie.

DIE ROOI LÊER, hoewel 'n aangename speelbare stuk, is ook te dun van opset, te stereotiep van karaktertekening en te beperk van betekenis om in ernstige aanmerking vir die HERTZOGPRYS te kom.

Daar bly oor Bartho Smit. Met MOEDER HANNA (1954/1955), 'n Anglo Boereoorlogmotief van 'n bitter-eindmoeder, het Smit 'n opvallende en sterk begin in die Afrikaanse drama gemaak sonder dat die stuk reeds werklik groots en oortuigend genoem kan word.⁶¹⁰

---

605 Interessant dat in die Akademie se 1960-lys van gekeurde Afrikaanse boeke, slegs die naam van hierdie Beukes-werk by die drama-afdeling genoem word. Die Akademie het sedert 1958 jaarliks 'n lys opgestel van die "beste Afrikaanse boeke wat gedurende die voorafgaande jaar verskyn het". Die keuring het berus by 'n Akademiëkomitee bestaande uit "letterkundige fynproewers en veral opvoedkundiges" aangesien die lys 'n groot rol gespeel het "as gids vir skool- en ander biblioteke". (SAAWEK 1963:3.)

606 'n Hersiene uitgawe is in 1987 deur Human & Rousseau gepubliseer.

607 'n Tweede, herskrewte uitgawe het in 1976 by Perskor verskyn.

608 Die Keurkomitee het bestaan uit F.C.L. Bosman (Voorsitter), J.J. Kruger en H. Venter, met M.S.B. Kritzinger as sekondus (ARA 1962: 21 September).

609 Albei is ook opgeneem in N.P. van Wyk Louw se *Drie hoorspele* (1982).

610 Hierdie drama is reeds vir die 1960-Hertzogprys in berekening gebring (kyk bladsy 316 en 321).

DON JUAN ONDER DIE BOERE is 'n taamlik robuuste komedie en DIE VERMINKTES 'n tragedie oor die kleurlingprobleem met in albei stukke 'n kastrasiemotief aanwesig.

In DON JUAN bly die kastrasie egter slegs 'n dreigement (om DON JUAN te dwing om met sy soveelste meisie te trou).

In DIE VERMINKTES, sinnebeeldige en letterlike titel, kry ons 'n Abelard en Héloïsemotief, waarin die Abelard van die stuk ('n jong kleurlingwetenskaplike) werklik vermink word as hy wil voortgaan in 'n huwelikslewe met 'n blanke meisie wat selfs Héloïse heet. DIE VERMINKTES gaan mank aan geforseerde handeling en oormatige redenering en kan o.i. nie geslaag heet nie.

In PUTSONDERWATER doen Smit 'n onverwagte en groot sprong verder. PUTSONDERWATER sluit aan by die moderne “drama van die absurde”, d.w.s. die vereenvoudiging van mense en dinge tot hul fundamentele betekenis en dan die oordrywing hiervan in die groteske ten einde die dwaashede en doellooshede van die lewe sterker te openbaar.

In PUTSONDERWATER kry ons die “ontmaskering” van 'n Suid-Afrikaanse gemeenskap – 'n vereensaamde dorp – in al sy geestelike en stoflike dorheid; die fundamentele geaardhede, magsgebiede en aspirasies van die dominee, die dokter, die polisieersant en die koster; die uitkristallisering van hierdie “verskynsels” om 'n tienerjarige meisie Maria as katalisator (seks- en droomelement) met daarby haar vader as personifikasie van die fatsoenlike burger en 'n kleurlingskaapwagttertjie as jeuglement om by Maria aan te sluit. Die desillusie van en oor hierdie gemeenskap word genadeloos uitgebeeld, maar ook daarby gestel die hoop op 'n beter toekoms deur Maria se verwagte kind – juis 'n onpersoonlike kind (die vader is nie aanwysbaar nie) wat die gebied van sy moontlikhede des te groter maak en die troos van 'n nuwe droom bring.

Oor die waarde van hierdie stuk is die komitee dit nie eens nie. Dr. Van Heerden veroordeel dit feitlik in sy geheel; dr. E. Botha vind enkele treffende eienskappe daarin maar voel dat die stuk te veel afwyk van sy eie patroon, swak is as drama en onoortuigend van voorstelling is. Dr. Bosman stel die stuk hoog maar wil toegee dat dit nog nie die diepte van indringing en die krag van vormgewing, d.w.s. die formaat besit wat 'n toekenning van die HERTZOGPRYS regverdig nie.

Onder hierdie omstandighede beveel die komitee aan dat geen HERTZOGPRYS VIR DRAMA in 1963 toegeken word nie.

Hierdie aanbeveling is deur die Fakulteits- en Akademieraad goedgekeur (FRN 1963: 5 April; ARN 1963: 19 April; 1962/1963- Jaarverslag).

Reeds tydens hierdie eerste dramatoekenningsjaar nadat die “stygende lyn”-bepaling aanvaar is, het dit probleme veroorsaak. Botha beskryf in haar verslag die twee Louw-werke, naamlik *Die held* en *Dagboek van 'n soldaat*, as “sekerlik die verdienstelikste werk ... wat gedurende die betrokke periode verskyn het” (kyk bladsy 350). Weens die feit dat Louw reeds bekroon is vir *Germanicus*, kon sy dramas nie weer in aanmerking kom nie. Sodoende het die “stygende lyn”-bepaling, wat eers op 9 Mei 1969 verval het (kyk bladsy 473), verhoed dat alle gepubliseerde werke in aanmerking kon kom, en dat daar uitvoering gegee kon word aan die Skenkingsaktebepaling dat die beste letterkundige werk van belletristiese aard bekroon word. *Dagboek van 'n soldaat* (1961) is wel in 1962 met die SAUK-prys vir Hoorspele bekroon. ⁶⁵

Dit is interessant dat Bosman, wat in 1952, toe die Hertzogprys vir Drama toegeken is aan Beukes en De Klerk, so sterk klem gelê het op Afrikaanse mense se kultuur, volksmaak en nasionale waardes (kyk bladsy 277), Bartho Smit se drama *Putsonderwater* beskryf as “die ‘ontmaskering’ van ’n Suid-Afrikaanse gemeenskap”, en dit hoog aanslaan.⁶¹¹ Volgens Gerhard Beukes, tydens die Boekekommissievergadering van 12 Maart 1966, was *Putsonderwater* “’n opsetlike poging ... om ons tradisies te ondergrawe”, en dié drama is gevolglik nié in die Akademie se 1966-lys van gekeurde boeke opgeneem nie. Tog is daar spesifiek verwys na vier van Bartho Smit se dramas, onder andere *Putsonderwater*, toe hy in 1978 die Hertzogprys vir Drama ontvang het (kyk bladsy 498, 499, 503). Tydens die polemieke wat ontstaan het met die toekenning van die 1964-Hertzogprys vir Prosa aan Etienne Leroux vir *Sewe dae by die Silbersteins*, het sekere beswaarmakers en afvaardigings juis *Putsonderwater* ook genoem as “ongewenste literatuur”. P.J. Nienaber het gedurende die 13 Augustus 1964-onderhoude met die kerke in verband met die toekenning vir *Sewe dae by die Silbersteins*, opgemerk dat ongewenste literatuur nie bekroon word nie, en dat hulle kritici kwalik neem dat hulle *Lobola vir die lewe*, *Putsonderwater* en dergelike werke koppel aan *Sewe dae by die Silbersteins* “wat heeltemal op ’n ander vlak staan” (ARN 1964: 30 Oktober – bylaag J, bladsy 18, 33 en 41):

Alleen *Silbersteins* is bekroon. Daardie ander boeke was ter sprake, hulle was ter sprake by die Letterkundige Komitee. En ek kan u sê by die eerste ronde is daardie boeke uitgegooi, omdat hulle strekking – die sedelike strekking daarvan was van so ’n aard dat die Akademie nie sy stempel daarop sou sit nie, nooit! En as hierdie boeke deur ’n letterkundige komitee aanbeveel sou gewees het, sou ek die eerste gewees het om daardie boeke te beveg en te sorg dat hulle nie bekroon word nie.

Putsonderwater is nié in 1963 “uitgegooi” omdat die “sedelike strekking daarvan” van so ’n aard was dat die Akademie dit nie wou bekroon nie. Bosman het selfs vir Van Heerden gevra om die kandidatuur van die drama te heroorweeg (kyk bladsy 349). In die samevattende verslag het Bosman daarop gewys dat die Keurkomitee dit nie eens was oor die waarde van die stuk nie, maar die argumente het nié gegaan oor die sedelike strekking daarvan nie. Van Heerden het in sy verslag byvoorbeeld opgemerk dat “die ‘gewaagdhede’ (soos die plat taal en die seksuele openhartigheid)” hom alleen hinder in soverre dit na sy mening “op ’n oordrewe en bedagte manier bygesleep word”.

---

611 Bosman het tydens die 1964-huishoudelike algemene vergadering, toe die Hertzogprystoekenning aan Etienne Leroux vir *Sewe dae by die Silbersteins* bespreek is, opgemerk (AJVN 1964: 25 Junie):

Elke persoon leer op sy eie manier die waarheid ken. Die waarheid is nie wat vir die meeste mense goed en skoon is nie. Die waarheid sal ook nie altyd dieselfde wees nie. Ons moet ook in gedagte hou dat daar altyd mense sal wees wat die lewe in sy volle omvang wil leer ken. Die fundamentele probleme van ons tyd moet uiting vind in die kuns. **Die Hertzogprys word nie toegeken aan ’n bepaalde groep nie**, maar aan die beste boek wat in die loop van die betrokke tydperk verskyn het. Bekroonde boeke word ook nie as modelle voorgedou nie – slegs as ’n goeie boek wat verskyn het.
(Ek benadruk.)

Nienaber gee in *Die Hertzogprys vyftig jaar* (1965a:103) slegs basiese feite weer in sy uiters bondige opsomming van die 1963-toekenning. Juis dit wat ní in die briefwisseling, verslae of genoemde boek gesê is nie, verskaf leidrade waarom Krige nie bekroon is nie.

Keurkomiteelede wás bewus van die moontlikheid van ’n drama-oeuvrebekroning. Daarvan getuig die volgende:

- Uit hulle verslae blyk dit pertinent en geïmpliseerd dat hulle van die “stygende lyn”-bepaling bewus was (kyk bladsy 347-350) – ’n bepaling wat volgens die 1961/1962-regulasies (bylaag S op bladsy 648) reeds vanaf 1962 geldig was. Die Keurkomitee het dus die nuutste regulasies ter insae gehad waarin bepaling 8 verwys na die moontlikheid om ’n skrywer te bekroon “wat nog nie die prys ontvang het nie[,] maar wie se produksie in die betrokke afdeling, afgesien van die tydperk onder beskouing, genoegsame verdienste besit om ’n toekenning te regverdig”. (Op 28 September 1962 het Goosen vir Botha die regulasies verbonde aan die toekenning van die Hertzogprys gestuur – LK 1/8.)
- Dié bepaling 8 was al sedert die laat veertigerjare van krag en Bosman sêlf het die 1946/1948- en 1956/1957-inligtingstuk opgestel (kyk onderskeidelik bladsy 253 en bylaag Q op bladsy 645, asook voetnota 545 op bladsy 306, bladsy 311 en bylaag R op bladsy 646).
- In sy aanvanklike Desember 1962-brief aan Goosen sê Bosman dat M.I. Murray na sy mening nadere aandag verdien vir *Op pad na Betlehem*, “met byvoeging van vorige werk”, by name *Die bron* (’n 1938-publikasie wat vir die 1938- én 1941-Dramaprys oorweeg is – kyk bladsy 176 en 192), en *Binnehof* (’n drama uit 1959 wat vir die 1960-Hertzogprys in aanmerking gekom het – kyk bladsy 316). As Murray in aanmerking kon kom met inagneming van voorheen niebekroonde dramas, soveel te meer het Krige se drama-oeuvre ernstige oorweging verdien.

Die feit dat die Keurkomitee op hoogte was van die nuutste regulasies, beteken ook dat hulle kennis geneem het van die “simpatiekgesinde”-bepaling 13. Waar Kannemeyer (2002:370) na aanleiding van die 1941-Drama- en die 1943-Poësieprys opmerk dat dit “haas onagterhaalbaar” is of persoonlike en politieke vooroordele ’n rol by die finale beslissing gespeel het om Krige van die prys te weerhou, kan daar, myns insiens, teen die agtergrond van die voorafgaande gegewens, bykans geen ander gevolgtrekking gemaak word nie as dat, **alhoewel dit nêrens in ’n brief of verslag staan nie, die “simpatiekgesinde”-bepaling waarskynlik die Keurkomitee daarvan weerhou het om ’n bekroning aan Uys Krige te maak.**

Teen die tyd dat die 1960-Hertzogprys vir Drama toegeken is, het Krige alreeds ál die dramas gepubliseer waarna spesifiek verwys is in die 1985-verslag toe hy vir sy drama-oeuvre bekroon is, naamlik *Magdalena Retief*, *Die wit muur*, *Alle paaie gaan na Rome*, *Die sluipskutter* en *Die goue kring* (kyk bladsy 523). Van hierdie twee omvangryker dramas en drie eenbedrywe,

- kwalifiseer *Magdalena Retief* (1938) en die eenbedryf *Die wit muur* (1940) vir die 1941-Dramaprys (kyk bladsy 192) toe geen toekenning gemaak is nie, en as rede aangevoer is dat dit te betwyfel was of Krige reeds “die ryphheid, breedte en diepte bereik het wat mens graag met die Hertzogprys wil assosieer” (kyk bladsy 194);⁶¹²
- het die eenbedrywe *Alle paaie gaan na Rome* (1949)⁶¹³ en *Die sluipskutter* (1951)⁶¹⁴ al vir die 1952-Hertzogprys in aanmerking gekom (kyk bladsy 261) toe Beukes en De Klerk se dramas hoër aangeslaan is as die geheel van Krige se werk (kyk bladsy 266), en
- dateer *Die goue kring* (1956) uit die 1960-bekroningsperiode (kyk bladsy 315) toe die enkelteks *Germanicus* ongetwyfeld die Hertzogpryswennerdrama was.

Die Hertzogprys vir Drama is met reg nié aan Krige toegeken in 1944, 1956 en 1960 toe onderskeidelik Leipoldt (*Die heks* en *Die laaste aand*), Opperman (*Periandros*) en Van Wyk Louw (*Germanicus*) bekroon is nie. Hy is egter jammerlik oor die hoof gesien in 1941, 1948, 1952, en weer eens in 1963.

Bosman was vanaf 1941 tot 1963 ál die kere wat dramas bekroon kon word, met die uitsondering van 1956,⁶¹⁵ op die Keurkomitee. Deur die jare het Bosman hoë lof gehad vir Krige se werk en het in die 1952-Hertzogprysverslag selfs opgemerk dat Krige se dramas tot in daardie stadium moontlik “by ’n latere geleentheid as aanvullende werk [kon] geld vir ’n eventuele bekroning” (kyk bladsy 268). Ten spyte van Bosman se ongelukkige onderwaardering van *Die goue kring* in 1960 (kyk bladsy 317 en 321), toe die Hertzogprys vir Drama vir *Germanicus* toegeken is, sou die bykomende kundigheid van die ander twee keurkomiteeledes waarskynlik daartoe bygedra het dat ook dié drama, die belangrikste van Krige se langer werke, na waarde geskat wees en kón bydra tot ’n bekroning vir ál Krige se dramas (kyk bladsy 395).

’n Gulde geleentheid is dus in 1963 verby laat gaan om Krige vir sy drama-oeuvre te bekroon. F.I.J. van Rensburg merk die volgende jaar in sy artikel “Eikeskors en kaneel” op (1964:27-28):

Hoe lank sal Uys Krige dalk moet wag? Tot dusver kon daar nog nooit ’n plek of ’n jaar vir hom gevind word nie, ook nie by wyse van ’n agterskot-toeslag op sy hele oes nie. En die Akademie ken immers die beginsel van omkyk na die verlede vir iemand wat nog

---

612 In die 1948-verslag het F.C.L. Bosman die werk van Krige gekarakteriseer as “deurgaans van hoë standaard”, maar moontlik nog nie **omvangryk genoeg** om oortuigend te wees vir bekroning nie (kyk bladsy 246).

613 Bosman het in sy 1952-verslag hierdie eenbedryf beskryf as “een van die beste in Afrikaans” met “treffende situasie, roerende dialoog en fyn stemmingstekening” (kyk bladsy 265).

614 “’n Sterk stuk met sterke situasie, strakke figure en kragtige dialoog”, volgens die 1952-verslag (kyk bladsy 265).

615 Bosman was die eerste voltydse Akademiesekretaris – vanaf Januarie 1948 tot einde Maart 1958, maar na aanleiding van die 1952-debakel is besluit dat ’n Akademiesekretaris nie meer in ’n Keurkomitee kon dien nie (kyk bladsy 312 en voetnota 532 op bladsy 300). Gevolglik kon Bosman nie dien in die 1956-komitee nie. Nadat hy in 1958 opgevolg is deur Du Buisson, was hy weer beskikbaar as keurkomiteelid.

nie voorheen in die seën gedeel het nie (die ronde, gul predikaat “vir al sy/of haar werk”). Die jaar 1963 meld egter opnuut: “Vir drama: geen toekenning nie”.

Geen melding word in die Bosman-lys of enige van die keurkomiteelede se verslae gemaak van *Lewenslyn*, ’n Van Wyk Louw-hoorspel wat in 1962 by Simondium-uitgewers verskyn het, en ook in aanmerking gekom het nie. Tog het C.J.M. Nienaber in ’n brief aan Goosen, gedateer 16 November 1965, *Lewenslyn* aangevra met die oog op die Hertzogprys, en het Erlank in ’n brief van 23 Desember 1965 te kenne gegee dat hy *Lewenslyn* ontvang het (LK 1/10).

Die beskermengel en ander eenbedrywe is, hoewel in Bosman se aanvanklike lys nie so aangedui nie, uiteindelik nié vir die Hertzogprys oorweeg nie, maar wel vir die Eugène Maraisprys.⁶¹⁶ Die titel is opgeneem in die lys van dramas wat verskyn het gedurende 1960-1962 en deur die Keurkomitee vir die Eugène Maraisprys oorweeg is. *Die koffer* is saam met Brink se *Caesar* deur dié Keurkomitee uitgesonder as werk wat ernstige oorweging verdien. Verder is Henriette Grové benoem vir *Die Glasdeur* asook *Halte 49 en twee monoloë*. Brink is uiteindelik bekroon vir *Caesar*.⁶⁶ (FRA en FRN 1963: 5 April; ARN 1963: 19 April.) Grové het in 1966 die Eugène Maraisprys verower vir al haar dramatiese werke, en *Halte 49 en twee monoloë* het deel gevorm van die 1981-Hertzogprystoekenning vir haar hele drama-oeuvre (kyk bladsy 504).

Titels wat nié in enige lyste of verslae met betrekking tot die 1963-Hertzogprys voorkom nie, maar wel gedurende die tersaaklike periode verskyn het, is die volgende:

Fuchs, Douglas	<i>Die skepper van ’n toekoms</i> (1962 – uitgewer onbekend)
Retief, Joan.	<i>Ai tog, dié vroumense!</i> : ’n klug in vier bedrywe (1962 – Voortrekkerpers)
Steyn, Fritz.	<i>Die wêreld wat was</i> (1960 – Nasionale Boekhandel).

6.3 1963/1964-HERTZOGPRYS-PROSEDUREVERANDERINGE

6.3.1 DIE GELDWAARDE VAN DIE HERTZOGPRYS VERHOOG WEER EENS

Die Hertzogprys is reeds in 1960 verhoog na £100/R200. Dit is ook amptelik so aangedui in die 1961/1962-Hertzogprys-prosedureveranderinge (kyk bylaag S op bladsy 648). Dié verhoging het onder andere ingetree ná ’n aanbeveling deur P.J. Nienaber in die lig van die feit dat daar ánder letterkundepryse was, soos die W.A. Hofmeyr- en die A.L.V.-prys, wat almal £100 en selfs meer bedra het. (Kyk bladsy 330.)

---

616 Dit was die eerste keer sedert die instelling van die Eugène Maraisprys in 1961 (kyk bladsy 339) dat drama aan die beurt was.

Nienaber het in Maart 1961 die Fakulteitsraad meedeel dat die CNA voornemens was om twee letterkundige pryse ter waarde van R1 000 elk jaarliks toe te ken vir die beste boek in Afrikaans en Engels onderskeidelik. Daar is besluit dat met die CNA onderhandel sou word oor Akademiesamewerking. ⁶⁷(FRN 1961: 23 Maart; ARN 1961: 24 Maart.) Die geldwaarde van die CNA-prys was dus vyfkeer meer as dié van die Hertzogprys. Dit het waarskynlik daartoe bygedra dat daar wéér besin is ook die geldbedrag verbonde aan die Hertzogprys.

In April 1963 het die Komitee wat aangewys is om die regulasies van pryse te oorweeg, bestaande uit proff. P.F.D. Weiss (Voorsitter), P.J. Nienaber, G. Beukes en die Akademiesekretaris, aanbeveel dat die waarde van die Hertzogprys R2 000 moes beloop in plaas van die tóé R200, en dat, benewens die prysertifikaat en prysgeld, ook 'n medalje aan bekroondes uitgereik moes word. Die prysverhoging is deur die Akademiesraad goedgekeur. (FRA 1963:5 April; 1962/1963-Jaarverslag.) Die begroting wat voorgelê is aan die Akademiesraad op 19 April 1963 (ARA) dui aan dat R2 000 vir die Hertzogprys begroot is, maar weens die fondsinsamelingpoging en die publikasie van die *Hertzog-gedenkboek*, was dit nie daardie jaar ter spake nie. (ARA en ARN 1963: 19 April; Notule van Finansieskomiteevergadering 1963: 27 Mei en 30 Augustus.) Geen besluit is oor 'n medalje geneem nie, en die beraadslaging daarvoor sou gedurende die volgende paar jaar voortduur (kyk bladsy 450).

6.3.2 KEURKOMITEES EN BREË KOMITEES

Benewens die verhoging in prysgeld, het die Fakulteits- en Akademiesraad ook vérdere aanbevelings van die prysregulasiekomitee, wat op álle bekronings van toepassing sou wees, dus ook die Hertzogprys, aanvaar (FRA en FRN 1963:5 April; ARA aanvullend en ARN 1963: 19 April):

- Die gewysigde regulasies sou aan die begin van 1964 in werking tree;
- Breë Keurkomitees moes by almal benoem kon word indien nodig;
- Keurkomitees is uitgebrei tot 5;
- Groter verantwoordelikheid moes op die Keurkomitee rus en hulle aanbevelings moes deeglik gemotiveer wees.

Laasgenoemde twee wysigings het neerslag gevind in bepaling 10 van die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure (kyk bylaag T op bladsy 651 waarin die 1961/1962-prosedure vergelyk word met dié van 1963/1964). In bepaling 10 word gespesifiseer dat, indien die Keurkomitee van vyf meer as een persoon voorstel vir bekroning, die aanduiding van 'n rangorde van verdienste nie meer arbitrêr was nie, maar verpligtend. Verder is die naam van die Breë Kommissie in hierdie 1963/1964-proseduredokument verander na Breë Komitee, en dié van die Letterkunde Keurkomitee na bloot Keurkomitee.

P.J. Nienaber se 1965-fee publikasie *Die Hertzogprys vyftig jaar*, het in Augustus 1964 ter perse gegaan (1965a:155). Daarin verskaf hy egter nie die Hertzogprystoekenningsprosedure wat alreeds vanaf die begin van daardie jaar (1964) van krag was nie, maar dié van 1961/1962 (1965a:36-37 – kyk bylaag S op bladsy 648). Dat hy en die Akademiesekretaris, Goosen, wel bewus was van die 1963/1964-prosedurebepalings, blyk uit die volgende:

- Nienaber beweer in *Die Hertzogprys vyftig jaar* dat die **enigste** verandering wat sedert die 1961/1962-bepalings ingetree het, die verhoging van die Hertzogprysgeld tot R2 000 is volgens ’n Akademieseedsbesluit van 19 April 1963 (1965a:37). Tog was dit juis tydens hierdie April-vergadering dat daar onder andere besluit is om die Keurkomitee uit te brei tot vyf – ’n verandering wat weerspieël is in bepaling 10 van die 1963/1964-prosedure.
- In antwoord op ’n navraag van F.I.J. van Rensburg, verwys Goosen op 9 Februarie 1964 (LK 1/9) na die toekenning van die Hertzogprys in die afdelings verhalende prosa, poësie en drama, in hierdie volgorde sedert 1961. Dit is die volgorde wat aangegee word in die 1963/1964-prosedure (bepaling 5), terwyl daar in die 1961/1962-weergawe sprake is van poësie, drama en verhalende prosa, in volgorde vanaf 1962.
- In die Maart 1964-*Nuusbrief* word ’n kort verduideliking van die Hertzogprystoekenningsprosedure gegee waarin aangedui word dat die Keurkomitee uit vyf kenners bestaan, en waarin verwys word na die Breë Komitee en nie meer Breë Kommissie, soos voorheen, nie (kyk eindnota 70 op bladsy 544).
- Nienaber gebruik die bepaling wat vanaf 1964 geldig was in sy voorlegging tydens die 29 April 1964-vergadering van die Akademieseeds Uitvoerende Komitee waartydens hy die wysiging van die prosedure bepleit het (kyk bladsy 365).

6.3.3 “SIMPATIEKGESINDE”-BEPALING VERVAL

Volgens bepaling 13 van die Hertzogprystoekenningsprosedure soos gefinaliseer in 1963 en geldig vanaf 1964, kon die Hertzogprys slegs toegeken word aan Suid-Afrikaanse burgers. **Die 1961/1962-bepaling dat dit persone moes wees “wat beslis simpatiek staan teenoor die aspirasies van die Afrikaanse volk”, het verval.**⁶¹⁷ In 1966/1967 is daar egter ’n algemene beginselverklaring aanvaar wat dit as “vanselfsprekend” beskou het dat die Hertzogprys “in eerste instansie onteenseglik ’n volksprys” is aangesien die volk uit “stoflike armoede ... landwyd hierdie geld vir ’n heel besondere doel bymekaar gemaak [het], nl. die behoud van die Afrikaanse taal, die Afrikaanse gedagte en die Afrikaanse lewensoortuiging”, en dat “die verbintenis tussen die Hertzogprys en die gemeenskap van wie dit ’n geskenk aan sy skrywers was om eie taal en

---

617 Tot dusver (Junie 2009) kon uit die Akademie se argiefdokumente nog nie vasgestel word presies wanneer besluit is om hierdie voorskrif te skrap nie. F.I.J. van Rensburg wou in Junie 1966 ook weet hoe dit gekom het dat die “simpatiekgesinde”-bepaling verval het, maar die Akademiesekretaris het hom nie direk daarop geantwoord nie (kyk bladsy 414). Tydens die 1970-Hertzogprys simposium het prof. G. Dekker, wat die inleidingstoepspraak gelewer het, weer na hierdie bepaling verwys (kyk bladsy 486).

geestesgoedere uit te bou, ... dus nooit by toekenning ... oor die hoof gesien [durf] word nie” (kyk bladsy 436, 661, 662).

Die Hertzogprys vyftig jaar is sedert die verskyning daarvan in 1965 as gesaghebbende bron gebruik – ook met betrekking tot Hertzogprysbeoordelingsprosedures. Juis die feit dat die tóe nuutste 1963/1964-prosedure nié daarin verskyn het nie, het in die onstuimige sestigerjare veroorsaak dat daar onsekerheid ontstaan het:

- oor die aantal persone wat benoem moes word vir die Keurkomitee, en
- of die “simpatiekgesinde”-bepaling verval het of nie.

6.4 FORMAAT VAN VERSLAE EN MOONTLIKHEID VAN PUBLIKASIE

Die Akademiesekretaris, D.P. Goosen, het in Oktober 1963 die volgende omsendbrief insake die verslae van keurkomitees aan alle lede van keurkomitees gestuur (FRA 1963: 18 Oktober):

Ons wil graag vriendelik u aandag daarop vestig dat die Akademieraad aanbeveel dat die verslae van keurkomitees in die toekoms soos volg opgestel word:

1. ’n Kort oorsig van alle verdienstelike werke wat in die tydperk onder beskouing verskyn het met vermelding van die volgende:
  - (a) titel, skrywer, uitgewer en verskyningsdatum van boeke;
  - (b) waardebeplanning van elke boek wat oorweeg is.
2. Aanbeveling van keurkomitee:
Indien die keurkomitee van mening is dat ’n bepaalde boek(e) of skrywer bekroningswaardig is, moet die aanbeveling volledig gemotiveer word.
3. Minderheidsverslag (indien enige)

Ons sal dit waardeer as keurkomitees hulle verslae onder bg. hoofde sal indien, veral aangesien die Raad dit oorweeg om die oorsigtelike gedeelte van verslae te publiseer.

Hierdie aanbevelings met betrekking tot die formaat van verslae, stem baie ooreen met die Akademieraadsversoek van 37 jaar tevore (Malherbe 1926:103) (kyk bladsy 113).

Aan die beginjare van die Akademie en die Hertzogprys is verslae soms gepubliseer, ⁶⁸ maar later is dié gebruik gestaak, ongeag oproepe om weer daarna terug te keer. ⁶⁹ Goosen se opmerking dat die Raad dit oorweeg om die oorsigtelike gedeelte van die verslae te publiseer, het gedui op ’n terugswaai van die pendulum – veral gesien teen die agtergrond van die latere (1968-)besluit dat die kommissieverslag na goeddunke deur die Akademieraad gepubliseer kon word (kyk bladsy 453 en bepaling 7 in bylaag CC op bladsy 671).

6.5 DIE 1966-HERTZOGPRYS VIR DRAMA

6.5.1 VOORAF

Die 1964-Prosatoekenning aan Etienne Leroux vir *Sewe dae by die Silbersteins* het talle menings ontlok met betrekking tot die weerspieëling van norme, waardes en die volkseie in literatuur. Hierdie hele polemie het afgespeel teen die agtergrond van onsekerheid oor die tersaaklike toekenningsprosedure – ’n verwarrende situasie wat in die daaropvolgende jare in intensiteit toegeneem het weens ’n aantal voorleggings, konsepreglemente en prosedureveranderinge. Gedurende hierdie tyd was daar een persoon wat deurlopend die aandag bly toespits het op die Hertzogprystoekenningsprosedure, die leemtes daarin en die gevare wat dit sou inhou, naamlik dr. F.I.J. van Rensburg, aanvanklik verbonde aan die Universiteit van die Oranje Vrystaat. Hy het gedien in die Keurkomitee vir die 1962-Hertzogprys vir Poësie.

Daar is twee redes waarom dit noodsaaklik is om indringend te kyk na verwickelinge rondom die toekenningsprosedure in die jare wat die 1966-Dramajaar voorafgegaan het:

- P.J. Nienaber se feesbundel *Die Hertzogprys vyftig jaar* het in Augustus 1964 ter perse gegaan (Nienaber 1965a:155). Heelwat inligting wat hieronder volg, is nie daarin opgeneem en algemeen bekend nie.
- Meningsverskille oor die gewig wat aan die keurkomiteeverslag verleen moes word teenoor die Akademiesraadsbesluit in terme van die skenkingsakte, het gedurende hierdie tyd in intensiteit toegeneem en is in 1966 op die spits gedryf.

6.5.1.1 1964

In die aanloop tot en bekroning van *Sewe dae by die Silbersteins* in 1964, het onderstrominge binne die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns aan die lig gekom. Regter V.G. Hiemstra het in ’n verslag getiteld “Die Akademie – onrus van 1964 tot 1967” die situasie uiteengesit.⁶¹⁸ (Hiemstra 1968:1-44). Hiemstra sê dat die spanning wat die drie maande voor die *Silbersteins*-toekenning voorafgegaan het, nuus was vir die koerante,

---

618 Hierdie dokument is deur ’n latere Akademiesekretaris, Danie van Niekerk, op 2 Februarie 1968 aan prof. H.B. Thom gestuur met die opmerking dat die Akademiesraadsvoorsitter, dr. S.M. Naudé, tydens die raadsvergadering van 9 Februarie 1968, Thom se mening wou hoor in hoeverre die dokument versprei behoort te word. In ’n brief aan dr. T.E.W. Schumann, gedateer 16 April 1968, waarvan ’n afskrif aan Thom gestuur is, merk Van Niekerk op dat die Akademiesraad tydens sy vergadering op 9 Februarie 1968 besluit het dat die vertroulike stuk wat deur regter Hiemstra opgestel is, nie vrygestel word nie. (H.B. Thom-versameling: 191.SAAWK.3K [98] en [109].)

... want hier het vir die eerste keer die teenstelling tussen die inwaartse en die uitwaartse Afrikaner hom geopenbaar. Dit was op die terrein van die letterkunde, maar dit is 'n teenstelling wat hom ook in die wyere kultuurlewe en in die politiek kan laat geld (1968:1).

Hierdie teenstelling blyk onder andere uit die brief wat dr. H.J. Terblanche, destydse hoof van die Vaktaalburo,⁶¹⁹ op 22 Januarie 1968 ingedien het waarin hy as rede vir sy bedanking aanvoer dat daar tussen hom en die Akademieraad in daardie stadium

... 'n onhoudbare toestand ontwikkel het waarvan die kern daarin geleë is dat [hy]... en die Raad basies verskil oor die rol wat die Akademie uit die aard van sy beginsels en herkoms moet speel vir die handhawing en bevordering van die Afrikaanse taal en kultuur (bv. die hele bekroningsbeleid soos die bekroning van sedelik-ondermynende werke – Sewe dae by die Silbersteins – met die Hertzogprys en volksvreemde kunstenaars op ander gebiede, toelating van nie-Afrikaanse lede wat totaal vreemd staan teenoor die Afrikaanse taal en kultuur, toelating van lede wat aan volksvreemde, internasionalistiese bewegings behoort en wat selfs in die huidige Raad dien, die pogings van die huidige voorsitter om die Akademie omgeskep te kry in 'n neutrale Engels-Afrikaanse wetenskaplike organisasie, ens.) ...

Nog vóór die toekenning vir *Silbersteins*, en waarskynlik in reaksie op die tóé reeds uiteenlopende menings oor die 1964-Prosapryse, het die Akademie in sy Maart 1964-*Nuusbrief* (SAAWEK 1964a:21) die volgende verduideliking gegee met betrekking tot die toekenning van pryse deur die Akademie:

Die Akademie is vanjaar, soos telkens in die verlede, weer gekritiseer op grond van sy toekenning van pryse. Die kritiek in dié verband word gewoonlik gerig op die volgende: òf sekere persone en hulle werk is nie voldoende of glad nie in ag geneem nie, òf daar word gewys op die “talle” persone wat in die verlede oor die hoof gesien is. Die indruk wat gewoonlik deur hierdie kritiek geskep word, is dat die Akademie bevooroordeeld en ongunstig jeens sommige “moontlike” bekroondes sou wees.

Dan volg 'n kort opsomming van die prosedure wat gevolg word met die toekenning van Akademiepryse. Die gegewens daarin kom ooreen met die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure. ⁷⁰

---

619 Soos in talle Uitvoerende Komitee-, asook Akademieraadagendas en -notules gesien kan word, het Terblanche en Goosen (die Akademiese sekretaris) leidende rolle gespeel gedurende die periode van onmin binne Akademiegeleedere. Vergelyk ook Hiemstra (1968) se “onrus”-verslag, en Serfontein (1970:84-110).

Na aanleiding van dié verduideliking, het F.I.J. van Rensburg op 30 Maart 1964 in 'n brief aan die Akademiesekretaris (LK 1/9) 'n paar gedagtes uitgespreek oor die toekenning van die Hertzogprys, met 'n aanduiding dat hy die saak al voorheen aangeroei het:⁶²⁰

- skriftelik teenoor die sameroeper van 'n Keurkomitee “met die gedagte dat dit by die Sekretariaat sal uitkom”, en
- mondeling tydens Goosen se organisasiereis deur die land en besoek aan Bloemfontein.

Van Rensburg het ook op 31 Januarie 1964 inligting met betrekking tot die Hertzogprys aangevra wat Goosen op 9 Februarie 1964 aan hom voorsien het.⁶²¹ In Van Rensburg se 30 Maart-1964 brief aan Goosen (LK 1/9) merk hy op:

Ek dink u oorbeklemtoon die rede vir kritiek op beslissings, naamlik dat dit hoofsaaklik voortkom uit 'n gevoel dat hierdie of daardie keurkomitee bevooroordeel was. 'n Ander baie belangrike rede vir ontevredenheid word m.i. hiermee onderbeklemtoon, nl. dat die fout by die Akademie se bekroningsreëls kan lê.

Volgens Van Rensburg hou 'n Keurkomitee die literêre toestand “drie jaar (in bepaalde gevalle selfs langer) dop”. Dit was sekerlik die ideaal,⁶²² maar vir die 1960-Dramaprys, byvoorbeeld, is die Keurkomitee eers in 1959 aangewys (kyk bladsy 312) en die 1963-Keurkomitee eers in September 1962 (kyk bladsy 344).

Van Rensburg wys dan, onder andere, op 'n swakheid in die “bekroningsmasjinerie”, naamlik die Breë Komitee wat deur die Fakulteitsraad aangewys word in gevalle waar die aanvanklike Keurkomitee nie eenstemmigheid kon bereik nie:

---

620 As lid van die Keurkomitee vir die 1962-Poësieprys, het Van Rensburg gevoel dat die nietoekenning van die prys in 1959, die kernorsaak van die 1962-aanbevelingsprobleem was (kyk voetnota 586 op bladsy 333).

621 Laasgenoemde het ingesluit 'n kopie van die Hertzogprystoekenningsprosedure, maar of dit die 1961/1962-, of die 1963/1964-weergawe was, is onbekend. Goosen gebruik in sy antwoord feite soos wat dit voorkom in die 1963/1964-prosedure (kyk bladsy 358).

In Van Rensburg se 30 Maart 1964-brief aan Goosen kom die woord “breë komitee” voor, soos bepaal in die 1963/1964-prosedure, en nie “breë kommissie” soos voorheen gebruik nie, wat die vermoede laat ontstaan dat hy die 1963/1964-prosedure ontvang het. (LK 1/9.)

Tog het Van Rensburg in sy brief wat aan die einde van die volgende jaar in die Akademie se Desember 1965-*Nuusbrief* verskyn het, aangehaal uit die 1961/1962-prosedure (kyk bladsy 384).

Teen Mei 1966 was Van Rensburg beslis bewus van die 1963/1964-toekenningsprosedure soos blyk uit sy 22 Mei 1966-diepteartikel oor die Hertzogprys (kyk bladsy 411), asook sy 1 Junie 1966-navraag aan Goosen met betrekking tot die verval van die “simpatiekgesinde”-bepaling (kyk bladsy 414).

622 Ongeag die 3 Mei 1954-besluit om die Keurkommissie vir Verhalende Prosa twee jaar vooraf te benoem (kyk eindnota 54 op bladsy 538), is dit in bepaling 10 van die 1946/1948-, 1956/1957-, 1961/1962- én 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure gestel dat daar jaarliks 'n ad hoc-komitee benoem word.

Omdat een lid [van die Keurkomitee] 'n afwykende mening daarop nahou, moet die saak na 'n breë komitee van 10 lede verwys word. Die vraag is: hoe lank beraadslaag hierdie breë komitee gewoonweg? Loop dit in die maande of in die weke? En wat presies moet hulle oorweeg: alle bekroonbare werke van die betrokke tydperk, of net dié wat op die keurkomitee se sif oorgebly het? Indien Ig., is dit sinvol as hulle nie die motivering van die keurkomitee voor hulle mag hê nie?⁶²³

En intussen moet daar seker altyd onthou word dat so 'n breë komitee van 10 lede noodwendig minder deskundig sal wees as die aanvanklik-aangewese klein komitee, wat, skat 'n mens, tog seker om hul deskundigheid op die tydstip van aanwysing benoem is?

En nadat ook so 'n breë komitee 'n aanbeveling gedoen het, kan die Akademiesraad nog kom en 'n besluit van sy eie neem. Hoe lank neem die Akademiesraad normaalweg oor so 'n besluit, bv. om geen toekenning te maak nie, tenspyte [sic] van die aanbeveling voor hom om wel te bekroon? Op een vergadering? Twee dalk?

Ek het sterk die vermoede dat kandidate nie die tyd en die aandag kry waarop hulle geregtig is as die saak uit die hande van die oorspronklike komitee geneem word nie.⁶²⁴

As oplossing maak Van Rensburg twee voorstelle:

- (i) Ken die reg van meerderheidsbeslissing aan die aanvanklik aangewese komitee toe. Gebrek aan eenstemmigheid moet nie die rede wees vir verwysing na 'n minder deskundige komitee nie, veral nie waar dié komitee hom die weelde van meningsverskil mag veroorloof nie.
- (ii) Berus by die beslissing van die komitee. Dit beteken nie dat die gesag van die Akademiesraad as bekronende liggaam te niet gedoen of hy tot 'n rubberstempel gedegradeer word nie. Die Raad behou sy gesag en sy diskresie: in die vorm van die persone wat hy op die komitee benoem. Hyself het nie die deskundigheid van 'n keurkomitee nie.⁶²⁵

Volgens bepaling 10 het die Fakulteitsraad in hierdie stadium die Keurkomitee benoem.

Van Rensburg het aangedui dat hy nie beswaar sou hê nie indien ter sake kwessies uit die brief in die *Nuusbrief* verskyn indien dit daartoe kon bydra om die saak waaroor dit gaan, te bevorder. Goosen het hom vir die brief bedank, aangedui dat die Akademiesraad waarskynlik op 30 April⁶²⁶ 1964 sou besluit om voortaan korrespondensie in die *Nuusbrief* op te neem, en vir Van Rensburg

---

623 Volgens bepaling 12(a) kon die name van die betrokke skrywers en werke aan die Breë Komitee voorgelê word, maar sônder om die bevindinge van die Keurkomitee te vermeld.

624 G.S. Nienaber het in 1957 beklemtoon dat aanbevelings van Keurkommissies wat baie op 'n saak gewerk het, nie ligtelik verbygegaan moet word nie (FRN 1957: 26 Junie).

625 Reeds vir die omstrede 1937-toekenning was daar net een letterkundige onder die vyf lede van die Akademiesraad (kyk bladsy 170).

626 Goosen dui die datum foutiewelik aan as 30 Maart.

gevra of hy dalk enkele wysigings aan sy brief wou aanbring. Bykomend het Goosen opgemerk dat Keurkomitees in daardie stadium uit vyf lede bestaan het. (LK 1/9: 8 April 1964). Van Rensburg het enkele wysigings aangebring in 'n brief aan Goosen gedateer 11 April 1964 (LK 1/9). Die brief is nie in die volgende *Nuusbrief* geplaas nie.

Midde-in die April 1964-woelinge oor *Silbersteins*, het F.I.J. van Rensburg se artikel “Eikeskors en kaneel?” in *Standpunte* verskyn (Van Rensburg 1964:26-29). Daarin wys hy onder andere op die probleem wat kon ontstaan **indien van 'n literêre werk verwag word om die volkseie te weerspieël:**

'n Mens wil niks sê oor die bevoegdheid van Akademierade om oor literêre waardes te oordeel nie, maar dis seker dat daar nogal baie kan gebeur tussen 'n keurkommissie se aanbeveling en die beslissing deur 'n Akademieraad. 'n Mens vra jouself af wat bv. sal gebeur as 'n keurkommissie eenparig aanbeveel dat 'n werk beslis bekroning werd is, en 'n Akademieraad is van oordeel dat die gees daarvan “strydig is met ons volk se aard en kerk”.

By die Fakultetraadsvergadering van 17 April 1964 waartydens besluit moes word oor *Sewe dae by die Silbersteins*, het die Raad slegs kennis geneem van die 30 Maart 1964 Van Rensburg-brief (FRA aanvullend 1964: 17 April – bylaag D). Met 'n meerderheid van vier teen een is aanbeveel dat Leroux bekroon word. Alhoewel die Sekretaris betyds onderhoude met die voorsitters van die keurkomitees gehou het met die oog op afhandeling van die aanbevelings voor die einde van Januarie 1964 (ARA en ARN 1963: 8 November), was die minderheidsverslag gedateer 14 April, en Grové, die Voorsitter, s'n 16 April 1964 (FRN 1964: 17 April – bylaag B). Laasgenoemde het die Akademie dus eers die dag voor die Fakultetraadsvergadering bereik – 'n ongelukkige toedrag van sake waarvoor prof. B. Kok sy spyt uitgespreek het. Soos in 1948 (kyk bladsy 242), 1952 (kyk bladsy 271) en 1957 (kyk voetnota 488 op bladsy 271), het 'n ongewenste situasie ontstaan as gevolg van 'n keurkomiteeverslag wat laat was.

Die bespreking is ingelei deur prof. D.H. Cilliers wat opgemerk het dat dit 'n aanbeveling van die deskundige Keurkomitee was, “en nou moet die Fakulteitsraad, wat nie almal letterkundiges is nie, daaroor besluit”.

Vier van die vyf keurkomiteeledede, A.P. Grové, Elize Botha, F.E.J. Malherbe en C.J.M. Nienaber, het *Sewe dae by die Silbersteins* aanbeveel. P.C. Schoonees was daarteen gekant en wou sien dat Boerneef bekroon word. Tydens die Fakulteitsraad se bespreking van die aanbeveling, het prof. G.S. Nienaber voorgestel dat die verslag na 'n Breë Komitee verwys word. (FRN 1964: 17 April). **Indien die Keurkomitee meer as een skrywer aanbeveel, moes daar, volgens bepaling**

12(a) van die 1963/1964-prosedure, ’n Breë Komitee benoem word. Dit is nié gedoen nie. Op voorstel van regter Hiemstra is egter besluit om die beslissing uit te stel sodat al die Fakulteitsraadslede die boek eers lees voordat daarvoor besluit kon word tydens die volgende vergadering. (FRN 1964: 17 April – ook Bylaag B.) Die Akademiesraad het hierdie besluit goedgekeur (ARN 1964: 30 April). **Fakulteitsraadslede het dus die gesag gehad om ’n aanbeveling te doen oor ’n boek wat sekere lede nog eers moes gaan lees, terwyl die Keurkomitee reeds deeglik daarvoor besin het.**

Op 29 April 1964, twaalf dae ná die Fakulteitsraadsvergadering, en ná F.I.J. van Rensburg op 30 Maart 1964 ’n prosedureverandering bepleit het, neem P.J. Nienaber tydens ’n vergadering van die Akademiesraad se Uitvoerende Komitee, as Ondervoorsitter die voorsitterstoel in aangesien die Voorsitter, dr. A.J.A. Roux, ongesteld was. Nienaber lê ’n dokument ter tafel waarin hy die wysiging van die Hertzogprystoekenningsprosedure bepleit. Ter inleiding wys hy op verskeie foute wat al gemaak is by die toekenning van die Hertzogprys. Volgens hom het hy ’n deeglike studie van toekennings in die verlede gemaak, en tot die gevolgtrekking gekom dat dit veral skort aan die toekenningsprosedure. Die Akademie kon nie teen gereelde kritiek verdedig word as die prosedure verkeerd was nie. (ARUKN 1964: 29 April.)

Die dokument, getiteld “Die toekenning van Geesteswetenskaplike en Letterkundige pryse, meer in die besonder die Hertzogprys vir Letterkunde”, is gedateer 29 April 1964. Daarby was aangeheg:

- die Van Rensburg-brief van 30 Maart 1964, en
- kritiek wat in die tydperk 1 Julie 1936 tot 30 Junie 1939 uitgespreek is.⁶²⁷

Laasgenoemde dokument handel oor die 1939-Prosatoekenning toe daar ’n meerderheid- en minderheidsverslag was, maar die Breë Komitee se stemming gelei het tot die bekroning van ’n ander kandidaat as in die twee verslae aanbeveel. Die dokument is afgesluit met die verwysing na ’n koerantredakteur se opmerkings oor die Akademiesraad wat formeel die keuse doen, maar hom moet laat lei deur deskundige keurders (Nienaber 1965a:128) (kyk bladsy 184-186):

---

627 Hierdie dokument verskyn in *Die Hertzogprys vyftig jaar* wat Nienaber die volgende jaar gepubliseer het (1965a:69, 125-128).

En as die Suid-Afrikaanse Akademie ’n letterkunde-prys toeken volgens die stem van leke⁶²⁸ en nie volgens die aanbeveling van die mense wat in staat is om te oordeel nie, spreek dit vanself dat so ’n toekenning onmiddellik ophou om ’n maatstaf te wees vir letterkundige gehalte.

In die slotsin van hierdie dokument merk Nienaber op dat hiermee ’n “kernfout” in die prosedure aangeraak is.

Tydens sy voorlegging aan die Uitvoerende Komitee tipeer Nienaber die Van Rensburg-wenke as tekenend “van die belangstelling van lede van die Akademie en buitestandere in die prosedure by die toekenning van pryse deur die Akademie”. Dan haal Nienaber bepaling 10, 12(a), (b) en (c), 14 en 16 uit die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure (bylaag T op bladsy 651) aan.⁶²⁹ Dit is opvallend dat al die bepalings net so aangehaal word, maar bepaling 10 net gedeeltelik:

’n Keurkomitee bestaande uit deskundiges word jaarliks benoem om “... die Raad met gemotiveerde advies (te) bedien insake die voorgestelde bekroning.”

In bepaling 10 is dit uitdruklik gestel dat die Raad ’n Komitee benoem “bestaande uit vyf deskundiges op die besondere gebied”. Nienaber spesifiseer nie die hoeveelheid deskundiges nie.

Vervolgens identifiseer hy twee vrae in verband met dié genoemde prosedure wat dikwels op raadsvergaderings en deur lede gestel is en tot in daardie stadium nie bevredigend beantwoord kon word nie:

- Die eerste vraag handel oor presies wat die funksie van die Raad was by die toekenning van pryse, dit wil sê of hy
  - (i) bloot die aanbeveling van die Keurkomitee bekragtig, of
  - (ii) die aanbeveling as “gemotiveerde advies” beskou en die prys na **ei**e goeie goeie toeken (maar gewoonlik volgens die Keurkomitee se aanbeveling).

---

628 Uys Krige het in die *Cape Argus* van 24 Mei 1969 (“*Time to speak*”) met betrekking tot die 1941-Dramaprys wat nie aan hom toegeken is nie, gesinspeel op besluite met betrekking tot die letterkunde wat deur leke op daardie gebied geneem word:

When I arrived home in 1943, I learnt from reliable sources that several members of the Breë Raad, being very busy scientists, anthropologists and other learned men, had read neither of my two books of plays under discussion.

629 Dat Nienaber die 1963/1964-toekenningsprosedure aanhaal, en nie die 1961/1962-weergawe nie, blyk onder andere uit die gebruik van die woorde “Keurkomitee” en “Breë Komitee” in die plek van “letterkunde-keurkomitee” en “breë kommissie” (kyk bladsy 357 en bylaag T op bladsy 651).

Vier maande later het Nienaber se boek *Die Hertzogprys vyftig jaar* ter perse gegaan waarin hy te kenne gee dat die 1961/1962-toekenningsprosedure in daardie stadium die nuutste was (1965a:36-37, 155 – kyk bladsy 358).

Die belangrikheid daarvan om “eens en vir altyd” duidelikheid oor dié saak te verkry, is beklemtoon, en Nienaber vervolg:

Onses insiens kan daar weens die huidige samestelling van die Raad ’n sterk saak vir (i) uitgemaak word. Die Raad is verteenwoordigend van ’n groot aantal vakrigtings saamgestel. As (ii) die uitgangspunt is het dit tot gevolg dat die Raad hom òf moet laat lei deur die oordeel van een of twee kenners van die betrokke vakrigting wat toevallig in die Raad dien òf dat Raadslede hulle uitspreek oor ’n saak wat buite hulle eie deskundige kennis lê.

In aansluiting by, en ter ondersteuning van die Van Rensburg-stelling dat die Raad sy gesag en diskresie behou in die vorm van die persone wat hy in die Komitee benoem aangesien hyself nie die deskundigheid van ’n Keurkomitee het nie, sê Nienaber dat die uitgangspunt soos volg moet wees:

’n [K]eurkomitee bestaande uit die beste deskundiges in die betrokke vakgebied word benoem en die Raad gee uitvoering aan hulle voorstel.

- Die tweede vraag was of die tóé geldende prosedure waar ’n meerderheid- en minderheidsverslag ingedien word, bevredigend was. (Nienaber verwys dan na die bepalinge opgeneem as punt 12 [a], [b] en [c] op bladsy 652.) Weer eens vereenselwig Nienaber die Akademie in dié verband met Van Rensburg se voorstel, naamlik dat verwysing na ’n Breë Komitee onnodig is en moet verval, en motiveer aanvullend soos volg:
  - (i) Van die Breë Komiteelede word gewoonlik verwag om individueel binne ’n baie korter tydperk ’n oordeel uit te spreek oor werke wat hulle soms tot in daardie stadium nie bestudeer het nie.
  - (ii) Die praktyk het reeds bewys dat ’n Breë Komitee selde eenstemmig is (vgl. die onlangse toekenning van die Hertzogprys vir Prosa (1961) en Poësie (1962), die Stalsprys vir Literatuurwetenskap (1963), ens. ens.[.]) Die Raad bevind hom dus telkens in dieselfde posisie met betrekking tot die Breë Komitee as met die Keurkomitee. Die posisie kan selfs neteliger wees want die Raad moet die aanbevelings vertolk en ’n besluit neem – ’n bevoegdheid wat in stryd is met ons aanbeveling ... hierbo.

Vervolgens het Nienaber drie aanbevelings gemaak waarvan die implikasie was dat die seggenskap van die Breë Komitee en die Fakulteitsraad verval (ARUKN 1964: 29 April):

Waar die Raad op sy onlangse vergadering besluit het dat alle Keurkomitees uit drie lede sal bestaan, moet die prosedure na ontvangs van die keurkomitee se verslag soos volg wees:

- 1) Die Raad bekragtig die voorstel van 'n Keurkomitee hetsy dit eenparig of by meerderheidsbesluit geneem is.
- 2) In die geval van onvoorsiene gevalle tree die Raad as jurie op (die enigste moontlikheid hier is drie teenstrydige aanbevelings).
- 3) Pryse word dus toegeken deur die Raad op voorstel van sy Keurkomitees. Die Raad oefen sy gesag egter op 'n omgekeerde wyse uit as wat tans die geval is, nl. by benoeming van die Keurkomitee en nie by die behandeling van die verslag van die Keurkomitee nie.

Aanbeveling 1 en 3 is in ooreenstemming met die twee Van Rensburg-voorstelle (kyk bladsy 363). Met betrekking tot aanbeveling 2 en die aantal keurkomiteelede, merk Nienaber op dat die Akademieraad kort tevore besluit het op drie lede. Die mees “onlangse vergadering” van die Akademieraad teen die tyd dat Nienaber hierdie uitspraak gemaak het, was dié van 8 November 1963, waartydens daar geen besluit met betrekking tot die aantal keurkomiteelede geneem is nie. Die aanvanklike besluit om die Keurkomitees uit te brei tot vyf, is die vorige jaar geneem tydens die 19 April 1963-Akademieraadsvergadering (kyk bladsy 357), en daarvolgens is daar op 9 Augustus 1963 vyf persone benoem vir die 1964-Hertzogprysbeoordeling (ARUKN 1963:31 Julie; FRDBN 1963: 9 Augustus).⁶³⁰ Nadat Nienaber hier op 29 April 1964 gesê het dat daar drie lede moes wees, is daar op 29 Junie 1964 drie keurkomiteelede benoem vir die 1965-Poësieprys, maar met die versoek dat die Dagbestuur die vraag of Komitees uit drie of vyf lede moet bestaan, moes heroorweeg. (FRN 1964: 24 Junie). Die Dagbestuur het dit weer verwys na die Komitee wat deur die Akademieraad aangewys is in verband met prysregulasies (FRDBA 1964: 26 Augustus). Die Komitee insake Hertzogprysregulasies het eers die volgende jaar, op 23 April 1965, besluit dat **die aantal deskundiges op die Keurkomitee verminder word van vyf na drie** (kyk bladsy 378).

In sy voorlegging het Nienaber die oortuiging uitgespreek dat bogenoemde prosedure doeltreffend sou wees aangesien dit enersyds prakties geensins afbreuk sou doen aan die Raad se bevoegdheid nie, en andersyds die prestige van die Keurkomitees sou verhoog. Volgens hom was dit ook in ooreenstemming met die prosedure wat deur ander liggame gevolg is, soos vir die CNA-prys, APB-prys, en pryse van die Nederlandse en Belgiese Akademies.

Nienaber het in sy voorlegging ook gewys op die opvallende verskynsel dat die verslae van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe se Keurkomitees dikwels bestaan het uit meerderheid- en minderheidsaanbevelings, maar dat die verslae van die Fakulteit Natuurwetenskap en Tegniek se Keurkomitees altyd eenparig was:

---

630 In die tydperk sedert die besluit geneem is op 19 April 1963 tot en met hierdie 29 April 1964-stelling van Nienaber, is daar geen notule van die Akademieraad, Uitvoerende Komitee of Fakulteitsraad waarin 'n besluit aangeteken is dat drie lede benoem moes word nie.

Ons meen dat hierdie verskynsel in 'n belangrike mate daaraan toe te skryf is dat die lede van die Keurkomitees van NT meesal in Pretoria woonagtig is en gevolglik kan vergader, terwyl die Keurkomitees van KG so ver moontlik verteenwoordigend van die verskillende werkgemeenskappe saamgestel word en dus nie byeen kan kom sonder aansienlike koste vir die Akademie nie. Dit beklemtoon die noodsaaklikheid dat die Akademie oor voldoende fondse moet beskik as hy behoorlik wil funksioneer.

Dit is ook wel 'n vraag of die eenstemmigheid wat by die Natuurwetenskaplike toekennings bereik word nie in 'n groot mate te danke is aan die feit dat die Fakulteitsraad in elke keurkomitee verteenwoordig is nie.⁶³¹

Teenwoordig by hierdie 29 April 1964-vergadering van die Uitvoerende Komitee was proff. P.J. Nienaber, E.M. Hamman, C.F.B. Hofmeyr, dr. S.M. Naudé en Akademieamptenare. **Hulle het die drie aanbevelings wat Nienaber gemaak het, gesteun** en die saak vir beslissing verwys na die Akademieraad wat die volgende dag sou vergader. (ARUKN 1964: 29 April.)

Tydens die 30 April 1964-Akademieraadsvergadering neem P.J. Nienaber weer eens waar as Voorsitter in die plek van dr. A.J.A. Roux, maak dieselfde voorlegging en gee dieselfde agtergrondinligting as die vorige dag (ARN 1964: 30 April; ook bylaag A). Die Akademieraad neem ook kennis van die Van Rensburg-brief van 30 Maart 1964. **Prof. P.F.D. Weiss wys op die belangrikheid van die saak, dat dit grondige oorweging verdien en moes oorstaan tot die volgende vergadering.** Prof. W. Kempen vra hoe 'n ondeskundige Raad 'n deskundige Komitee kon aanstel, en merk op dat daar altyd kritiek sou wees. (ARN 1964: 30 April.)

'n Komitee, bestaande uit proff. A.J.A. Roux (Akademieraadsvoorsitter), G. Beukes, W. Kempen en P.F.D. Weiss is benoem om die saak te bestudeer en tydens die volgende vergadering verslag te doen (ARN 1964: 30 April). Tydens die vergadering van die Hertzogprysregulasiekomitee in April die volgende jaar, is die name van dieselfde lede genoem, met P.J. Nienaber wat A.J.A. Roux vervang het (kyk bladsy 377).

In die tyd wat verloop het vanaf die vorige Fakulteitsraadsvergadering op 17 April 1964, toe die besluit oor *Sewe dae by die Silbersteins* uitgestel is om Fakulteitsraadslede die geleentheid te gee om almal die boek te lees, en 'n vervroegde, buitengewone Fakulteitsraadsvergadering van 26 Mei 1964, het vertroulike inligting oor die Hertzogprys uitgelek en 'n polemie rondom die moontlike bekroning van *Sewe dae by die Silbersteins* ontstaan – 'n “ongelukkige toedrag van sake”, soos A.J.A. Roux, Akademieraadsvoorsitter, dit uitgedruk het in 'n persverklaring van 15 Mei 1964 (ARN 1964: 26 en 27 Mei – bylaag A). Uit die manier waarop Hiemstra in sy “onrus”-verslag

---

631 In hierdie stadium is dit in paragraaf 12(a) gestel dat lede van die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe nie benoembaar is in die Keurkomitee nie (kyk bladsy 652). Die Akademieraad se Uitvoerende Komitee het aan die einde van die vorige jaar egter al aangedui dat hulle geen beswaar daarteen het dat raadslede van hierdie fakulteit onder sekere omstandighede in Keurkomitees aangestel word nie (ARUKN 1963: 27 November).

verwys na die onderstrominge wat die volgende Fakulteitsraadsvergadering voorafgegaan het (1968:1), blyk dit dat sommige persone klaarblyklik spesifiek kennis geneem het van die bepaling dat alle besluite tot toekenning van die prys deur die Fakulteitsraad moes geskied met 'n meerderheid waarby nie meer as twee lede in die minderheid stem nie, en dat drie lede van die Fakulteitsraad “dus 'n hele toekenning [kon] verongeluk”.⁶³²

Hiemstra het op 25 Mei 1964, 'n dag voor die hervatte Fakulteitsraadsvergadering, die oorspronklike skenkingsakte en alle verbandhoudende Hertzogprysreglemente bekom en bestudeer. Hy het bevind dat die vetoregbepaling ongeldig was omdat dit, strydig met die skenkingsakte, aan 'n minderheid van drie in 'n ondergeskikte Raad van veertien lede 'n veto gee wat selfs die Akademiesraad magteloos maak. Die Akademiesraad kon nie 'n veto reg oorhandig aan 'n minderheid van drie in 'n ondergeskikte liggaam nie. (Hiemstra 1968:1.) Ironies genoeg was nie Hiemstra óf die Akademie in daardie stadium daarvan bewus dat nié die Akademie- óf Fakulteitsraad daardie jaar (en tot November 1967) enige wettige gesag gehad het nie (kyk voetnota 354 op bladsy 204 en bladsy 341-342).

Tydens die buitengewone Fakulteitsraadsvergadering gehou om 9-uur, Dinsdagoggend 26 Mei 1964 in die Engelenburghuis, met as onderwerp die moontlike bekroning van *Sewe dae by die Silbersteins*, is besluit om die volgende sienswyse van regter V.G. Hiemstra in die notule op te neem vir toekomstige leiding aan die Fakulteitsraad (FRN 1964: 26 Mei) (let daarop dat hy die rol van die Fakulteitsraad sien as 'n liggaam wat 'n besluit bekragtig of hersien, maar nié sy diskresie laat geld in die plek van die Keurkomitee s'n nie):

Dit is noodsaaklik om eers helderheid te kry oor die juiste wyse van benadering. Hierdie saak het spanning in wye kringe veroorsaak, en as ons buite ons aangewese funksie sou tree vanweë individuele smaak, gaan ons die hele masjinerie van deskundige keurkomitees in verwarring bring.

Die skenkingsakte van die Hertzogprys bepaal dat alleen werk van die “hoogste letterkundige gehalte” bekroon mag word. Die keuse is klaarblyklik een vir deskundiges. Daarom bepaal die voorgeskrewe prosedure ook in artikel 10 dat die Fakulteitsraad “vir sy leiding” 'n komitee van deskundiges benoem wat die Raad van gemotiveerde advies bedien.

Dit staan bo twyfel dat ons hier nie 'n super-keurkomitee is wat geroepe of geregtig is om sy eie diskresie in die plek te stel van die diskresie van diegene wat volgens

---

632 Hiemstra noem spesifiek die naam van dr. T.E.W. Schumann, wat, volgens Hiemstra, “kant gekies en probeer druk uitoefen” het, onder andere deur briewe in die pers. Schumann wou tydens die 1956-Akademiesraadsvergadering, toe besluit moes word oor die *Periandros*-toekenning, weet of die Akademiesraad 'n beslissing kon neem na aanleiding van 'n aanbeveling wat gebaseer is op 'n minderheid in die Fakulteitsraad. (Tydens die Fakulteitsraadsvergadering was vyf van die sewe lede aanwesig, waarvan twee lede buite stemming gebly het, twee ten gunste was van 'n *Periandros*-bekroning, en een daarteen gestem het.) (Kyk bladsy 305 en 306.) Twee van die 1964-Fakulteitsraadslede wat ook bewus was van die 1956-omstandighede omdat hulle tóe ook op dié Raad gedien het, was P.J. en G.S. Nienaber. Hiemstra noem dat P.J. Nienaber 'n “sterk voorstander” van die *Silbersteins* was “op grond van letterkundige oorweginge”.

Akademiestatuuat opdrag ontvang het om werke te keur nie. Dat dit so is, blyk uit die feit dat hier verskeie lede sit wat nie literatore is nie en tog uit hoofde van dieselfde Akademiestatuuat hier is. Dit blyk nog sterker uit die feit dat dit nie van hierdie Raad verwag kan word dat hy al die werke wat in aanmerking kom, moet bestudeer nie – nie eens die aanbevole werk nie. Ons het vanweë ’n spesiale besluit hierdie een aanbevole werk gelees, maar ons was nie daartoe verplig nie. Hierdie faktor alleen al stel dit buite kyf dat dit ons taak nie is om die keurkomitee se werk oor te doen en as ’n hoër liggaam van beoordelaars op te tree nie. As ons dit sou doen, sou ons ons aan die wantroue van die Akademie blootstel omdat ons ons funksie nie reg begryp het nie.

Wat dan is ons funksie? Ons is geen rubberstempel nie en ons skuif nie ons verantwoordelikheid op ’n keurkomitee af nie. Ons moet ’n bevinding van deskundiges bekragtig of afwys. Wanneer ek nou verwys na ’n werkmethode wat ons in die howe volg, dan is ek nie besig om juridiese maatstawwe in te sleep in ’n saak waar hulle nie tuis hoort nie. Dit is toetse van algemene billikheid wat in Westerse lande ontwikkel is vir gevalle waar ’n bekragtigende liggaam of ’n liggaam van hersiening minder goed geplaas is om te oordeel as die beoordelaars van eerste instansie.

Die maatstawwe word nie altyd eenders bewoord nie, maar in wese is hulle dieselfde in alle Westerse lande. Hulle dien ewe goed vir die gladde werking van administratiewe masjinerie, hetsy dat iemand se regte op die spel is of nie. Daar is vier toetse wat in hierdie soort situasie die vernaamste is:

1. Het die beoordelaar eerlik sy onpartydige oordeel laat geld, of was daar bymotiewe?

Hier is geen bymotiewe ter sprake nie en geen bymotiewe word aan iemand toegedig nie.

2. Het die beoordelaar sy taak soos dit deur die desbetreffende statuuat bedoel word, reg verstaan en uitgevoer, of het hy faktore laat meetel wat nie ter sake is nie, of het hy aspekte buite beskouing gelaat wat hy in aanmerking moes geneem het?

As bv. in hierdie geval ’n beoordelaar sou gesê het: “Ek het ook daarop gelet of die werk geskik is vir skoolgebruik”, sal sy aanbeveling blootstaan aan afwysing omdat hy ’n irrelevante oorweging laat geld het.

3. Het die beoordelaars gewerk op verkeerde feite wat voor hulle geplaas is of deur hulle eie ondersoek vasgestel is?
4. Is die aanbeveling so onredelik dat geen redelike man dit kon gedoen het nie?

Dit oorvleuel soms [met] die eerste punt van bymotiewe, omdat ’n grof onredelike aanbeveling soms rede verskaf om bymotiewe te vermoed. Dit lyk soms of hierdie toets die deur open vir die bekragtigende liggaam om sy diskresie in die plek van die deskundige s’n te stel, maar dit is in werklikheid nie so nie. Daar was al tallose gevalle waar die bekragtiger of hersiener gesê het: Ek sou waarskynlik nie dieselfde aanbeveling gedoen het nie, maar dit is nie so verregaande onredelik dat ek dit mag afwys nie. Hierdie toets veronderstel dat die hersiener net die growwe, blatante, in die oog springende fout sal keer en nie sal ingryp waar die saak na beide kante verdedigbaar is nie.

Hierdie benadering is deur lange jare beproef en ek wil ernstig waarsku dat ons geen behoorlike keurkomitee weer sal kry as ons nie die onderskeid tussen ons twee funksies in ag neem nie.

Die afsluitingsopmerking van Hiemstra is nie in die notule opgeneem nie, maar verskyn in die aanvanklike getikte weergawe van sy sienswyse (LK 1/9):

Vergun my om hierdie aanbeveling vanuit hierdie standpunt te benader. Van die meerderheid het ons 'n gematigde en gemotiveerde stuk [oor *Sewe dae by die Silbersteins*]. Hulle het hulle taak reg opgevat, hulle het openhartig beraadslaag en daar is geen irrelevante oorweginge te bespeur nie. Hulle aanbeveling kan seer seker nie as grof onredelik of as 'n blatante fout beskryf word nie. Intendeel, dit is oortuigend en spreek van deeglike en gebalanseerde oordeel.

Die Fakulteitsraad, bestaande uit veertien lede, het vervolgens besluit (FRN 1964:26 Mei en 24 Junie):

- om aan te beveel dat die Leroux-tekst bekroon word;
- om dit aan die Akademieraad te stel dat die stemming soos volg was:
  - ▶ ten gunste: 10
  - ▶ nie ten gunste: 4

en dat daar dus, volgens bepaling 14 van die toekenningsprosedure, geen besluit geneem is nie, aangesien dié paragraaf bepaal dat alle besluite tot toekenning van pryse deur die Fakulteitsraad, moet geskied met 'n meerderheid waarby nie meer as twee lede in die minderheid stem nie;

- om, op versoek, die minderheidstemming van proff. D.H. Cilliers, E.P. Groenewald, F.V. Lategan en P.F.D. Weiss te notuleer.

Die genoemde bepaling was alreeds vanaf 1957 van krag⁶³³ toe die Fakulteitsraad bestaan het uit sewe lede (kyk paragraaf 6[a] in die Fakulteitstatute op bladsy 639). In 'n Fakulteitsraad wat bestaan uit sewe lede, was “'n meerderheid waarby nie meer as twee lede in die minderheid stem nie”, 'n meerderheid van vyf uit sewe, dit wil sê twee-derdes. Indien drie lede in die minderheid sou stem en vier in die meerderheid, was daar nie meer 'n twee-derde meerderheid nie.

Die aantal lede in die Fakulteitsraad is egter vanaf 24 Maart 1961 verhoog na twaalf (FRA 1961: 28 Junie – bylaag A; FJVA 1961: 29 Junie) en sedert 1963 kon dit twaalf tot veertien wees (FRN 1963: 27 Junie; 1964/1965-Fakulteitsjaarverslag).⁶³⁴

---

633 In die 1956/1957-Hertzogprystoekenningsprosedure was dit bepaling 13 (kyk bylaag R op bladsy 646), maar sedert die 1961/1962-prosedure was dit nommer 14 (kyk bylaag S op bladsy 648).

634 Volgens die buitengewone Fakulteitsvergadering gehou op 24 Maart 1961 en die gewysigde Statuut, is daar tydens die 29 Junie 1961-Fakulteitsjaarvergadering nie 'n Fakulteitsraad bestaande uit sewe lede soos voorheen gekies nie, maar 'n Raad saamgestel uit twaalf lede vir 'n termyn van twee jaar vanaf Julie 1961 tot 27 Junie 1963 (1960/1961-, 1961/1962- en 1962/1963-Fakulteitsjaarverslae; FJVA 1961: 29 Junie; AJVA 1963: 27 Junie). Vanaf 1963 was die opsie daar om twaalf tot veertien lede vir die Fakulteitsraad te benoem: drie raadslede uit Kaapland, drie uit Transvaal, twee uit die Oranje-Vrystaat, een uit Natal (totaal nege), en drie tot vyf wat deur die genoemde nege lede gekoopteer is (1963/1964-Fakulteitsjaarverslag).

Indien bepaling 14 in die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure aangepas is by die vermeerdering in die aantal Fakulteitsraadslede, sou in 'n Fakulteitsraad van veertien, 'n twee-derde meerderheid gevorm word deur nege lede. Aangesien tien persone ten gunste van *Sewe dae by die Silbersteins* was, sou die Fakulteitsraad self, op grond van 'n aangepaste toekenningsprosedure, alreeds 'n aanbeveling van dié werk kon doen. Die verouderde bepaling dat “nie meer as twee lede in die minderheid” moes stem nie (en daar was vier), sou dan nie 'n Fakulteitsraadbesluit kon verhoed nie.

Bepaling 12(a) van die geldende toekenningsprosedure (kyk bladsy 652), het verwysing na 'n Breë Komitee voorgeskryf in gevalle waar die Keurkomitee meer as een skrywer aanbeveel, “hetsy eenstemmig, hetsy deur meerderheid- en minderheidsaanbeveling”. **Die Fakulteitsraad het weer, soos tydens hulle 17 April 1964-vergadering, nié volgens hierdie bepaling opgetree nie** – 'n handeling wat deur P.C. Schoonees, wat die minderheidsverslag ten gunste van Boerneef ingedien het, bevraagteken is in sy briewe van 22 Junie en 3 Augustus 1964 (LK 1/9). Laasgenoemde navraag van Schoonees is eers op 13 Januarie 1965 deur die Akademiesekretaris beantwoord deur daarop te wys dat die Akademiesraad die prys toegeken het soos deur die oorspronklike skenkingsakte bepaal, en nie volgens die regulasie waarna Schoonees verwys nie (LK 1/10). **Die bepalings van die skenkingsakte is met reg hoër geag as die Hertzogprystoekenningsprosedure, maar die negering van laasgenoemde het onsekerheid laat ontstaan oor die status en afdwingbaarheid daarvan.**⁶³⁵

Later die oggend van 26 Mei 1964 het die Akademiesraad byeengekom – ook vir 'n buitengewone vergadering. Volgens Hiemstra (1968:2) was die minderheid van die Fakulteitsraad “nog onbewus van die bevinding oor die ongeldigheid van die reglement”, en “het geglo dat hulle gewen het, want drie was genoeg om die saak te verongeluk”. Die tien raadslede wat teenwoordig was, het kennis geneem van die 1963/1964-toekenningsprosedure, die skenkingsakte, die Keurkomitee se aanbeveling en die Fakulteitsraad se besluit wat kort tevore geneem is (ARA 1964: 26 Mei – bylae A, B, C en D), asook 'n verslag deur Hiemstra, getiteld “Hertzogprys” (ARN 1964: 26 Mei – bylaag B). In laasgenoemde noem hy sekere wysiginge⁶³⁶ wat ingetree het, naamlik

- bepaling 12(c), waarin gesê word dat die **Fakulteitsraad** die prys **toeken**;
- bepaling 14 wat 'n vetoreg gee aan drie Fakulteitsraadslede wat in die minderheid stem, en
- bepaling 16 wat dit stel dat die besluit van die Fakulteitsraad onderworpe is aan **bekragtiging** deur die **Akademiesraad van wie die werklike toekenning uitgaan**.

---

635 Vir die 1949-Prosaprys is die toekenningsprosedure ter syde gestel ten gunste van die Akademiesraadsgesag (kyk eindnota 51 op bladsy 536).

636 Hiemstra merk op dat hierdie wysiginge tot stand gekom het as deel van die algemene reorganisasie van 1961, en dat dit vanaf 1962 in werking getree het (bylaag S op bladsy 648). Dit was egter alreeds as bepaling 12(c), 13 en 15 vanaf 1957 geldig (kyk bladsy 311 en bylaag R op bladsy 646).

Dat die “toekenning” van die prys kon geskied deur die Fakulteitsraad, maar die “werklike toekenning” deur die Akademieraad, het hy met reg as “volkome duister” beskryf.

Verskeie raadslede het gewys op die huishoudelike toekenningsprosedure waarvolgens toekennings in die verlede gedoen is en die vraag het ontstaan of die Akademieraad in hierdie bepaalde geval daarvan wou afwyk, of dit wou wysig, wat ’n presedent sou skep. Ander raadslede het egter gemeen dat die Raad die hoogste gesag gehad het en dat die skenkingsakte die uitgangspunt moes wees, want daarvolgens het die toekenning van die Hertzogprys by die Akademieraad as kuratore berus. Die skenkingsakte en die teenstrydighede in die toekenningsprosedure in ag genome, moes die Akademieraad in hierdie geval self oor die prys besluit. (ARN 1964: 26 Mei.) Volgens Hiemstra (1968:2) is die advies met ses stemme teen vier aanvaar dat die reglement ongeldig is.⁶³⁷ Die Akademieraad het die volgende besluite geneem (ARN 1964: 26 Mei):

- Die Akademieraad bevestig dat dit geensins afstand gedoen het van sy bevoegdhede volgens die skenkingsakte nie en dat hy ’n prosedure het waarvolgens die Hertzogprys toegeken word.
- Die toekenning van die Hertzogprys moes op meriete deur die Raad oorweeg word.
- Prof. A.P. Grové, Voorsitter van die Keurkomitee, moes gevra word om voor die Raad te verskyn om die verdienstes van die boek te stel.

Tydens die tweede sitting van die Akademieraad die volgende dag, het Grové die toekenning aan Leroux gemotiveer. Die Akademieraad het besluit om *Sewe dae by die Silbersteins* te bekroon met ’n stemming van ses daarvoor, drie daarteen en een persoon wat buite stemming gebly het. (ARN 1964: 27 Mei.) Die persaankondiging in verband met die toekenning is gedoen op 27 Mei 1964 – presies 50 jaar nadat die skenkingsakte onderteken is.

’n Hewige polemieek het losgebreek. Serfontein (1970:85) beskryf dit soos volg:

Die toekenning van die Hertzog-prys vir prosa in 1964 aan die skrywer Etienne Leroux vir sy werk *Sewe Dae by die Silbersteins* het ’n proses ontketen wat sou lei tot ’n skerpe verdeling onder kultuurleiers en wat ook in die politiek en kerklike kringe opslae sou maak.

Dit was ’n waterskeiding, die beginpunt van waar die paaie van Afrikaner-kultuurleiers onherroeplik uitmekaar sou loop; die voorloper van die “kulturele” en latere politieke botsings. Dit was dus nie net ’n letterkundige twis nie: politiek, godsdiens en die sedes is almal bygesleep.

Ná die *Silbersteins*-toekenning het die onsekerheid oor die status van die Hertzogprys-toekenningsprosedure voortgeduur. **Die Akademieraad het tydens die vergadering van 24 Junie**

---

637 Geen bevestiging hiervan kon in die Akademieraadsnotule gekry word nie.

1964 besluit dat hy nie saamstem dat hy sy gesag op 'n omgekeerde wyse as wat tóe die geval was, moes uitoefen nie, naamlik by die benoeming van die Keurkomitee en nie by die behandeling van die verslag nie (ARN 1964: 24 Junie). Tydens die algemene huishoudelike jaarvergadering van die Akademie die volgende dag, is die hele kwessie rondom die prosedure, onder andere die vetoreg en die bepaling wat nie aangepas is by die verhoogde aantal Fakulteitraadslede nie, asook die weerspreking in die bepalings, bespreek (AJVN 1964: 25 Junie).

Die vyftigjarige bestaan van die Hertzogprys was ook die onderwerp van P.J. Nienaber se voorsittersrede tydens die Fakulteitsjaarvergadering die oggend van 25 Junie 1964 by die Universiteit van Pretoria. Hy het opgemerk (Nienaber 1965a: 153):

Die Hertzogprystoekennings en ook die Akademie was dikwels die skyf van ernstige, selfs emosionele kritiek. Die storm het egter telkens oorgewaai. Die Akademieraad het steeds waardig opgetree en nooit amptelik deelgeneem aan enige kritiek of polemiekie nie. Die Akademie rem nie, en as 'n boek die prys verdien, word dit op die aangewese tyd toegeken. Die Akademie het hom nog nooit laat voorskryf nie, nooit in die verlede nie, nooit in die hede nie en nooit in die toekoms nie, *solank soos die opdrag van genl. Hertzog, soos bepaal in die Skenkingsakte na die letter en die gees uitgevoer word*. Dit is die Akademie se taak, simpel en duidelik, en dit moet die kritici ook aanvaar, of hulle nou daarvan hou of nie.

Tydens die Akademie se onderhoud met kerke op 13 Augustus 1964,⁶³⁸ het van die afgevaardigdes hulle ongelukkigheid daarvoor uitgespreek dat daar aan hulle gesê is dat die Akademie hom nie laat dikteer nie. Nienaber het verduidelik dat sy woorde nie uit verband geruk moes word nie en gewys op sekere publikasies se weglating van sy motivering, naamlik dat dit nie sal gebeur “solank die opdrag van generaal Hertzog soos bepaal in die skenkingsakte na die letter en die gees uitgevoer word” nie. (ARA 1964: 30 Oktober – bylaag J: 21, 23, 26-28, 41). Hy merk onder andere op:

En die uitgangspunt hier was die druk wat op die Akademie uitgeoefen is van buite af deur letterkundiges, ek sal die naam noem van dr. Van Rensburg. In Maartmaand al, die 16de Maart, het hy in Bloemfontein begin met sy aanvalle. In die Vaderland het hy dit ook gehad. Hy het o.a. hierdie sin gebruik: Waarom kan die Akademie nie 'n slag op verbeeldingryke wyse die groot vernuwingsbewegings in die letterkunde meemaak nie? Waarom moet hy altyd 'n rekskoen [sic] wees? My hele teks [voorsittersrede] was gebaseer op dr. Van Rensburg, laat ek u reguit sê, en daarom het ek hierdie woord gesê: die Akademie het hom nog nooit laat voorskrywe nie, nooit in die verlede nie, nooit in die hede nie, nooit in die toekoms nie.

---

638 Die Akademie het talle beswaarbriewe ontvang (LK 1/9) en selfs onderhoude aan buite-instansies toegestaan, soos die Sinodale Kommissies vir Openbare Sedelikheid van die N.G. Kerk en Gereformeerde Kerk en die Sinodale Jeugkommissie van die N.G. Kerk (ARA en ARN 1964: 30 Oktober – ook bylaag J; ARUKA en ARUKN 1964: 17 November).

Tog het Nienaber tydens sy voorlegging aan die Uitvoerende Komitee en die Akademieraad vier maande tevore, op onderskeidelik 29 en 30 April 1964, dit wil sê ná 16 Maart:

- die Van Rensburg-wenke beskou as tekenend van Akademielede en buitestaanders se belangstelling in die toekenningsprosedure, en
- die twee voorstelle wat Van Rensburg in sy 30 Maart 1964-briewe gemaak het, net so geïnkorporeer by sy eie voorlegging.

Van Rensburg wou op 9 Julie 1964 weet of sy brief oor die Hertzogprys-“bekroningsmasjinerie” nog in die *Nuusbrief* sou verskyn, en, indien daar téén publikasie besluit is, wat van die voorstelle daarin vervat, geword het (LK 1/9). Goosen laat weet op 21 Julie 1964 dat die Akademieraad besluit het om voortaan briewe in die *Nuusbrief* te plaas, dat ’n Komitee benoem is om oor die Hertzogprysprosedure te besin, en dat Van Rensburg se voorstelle deur die Raad oorweeg en na dié Komitee verwys is. Hulle aanbevelings sou volledig in die *Nuusbrief* gepubliseer word nadat die Akademieraad dit goedgekeur het. Aangesien die hele saak in daardie stadium in hersiening geneem is, het die Raad besluit om nié Van Rensburg se brief te plaas nie (LK 1/9).

Tydens die Akademie se onderhoude met die kerke in verband met die *Silbersteins*-toekenning, het A.J.A. Roux, die Akademieraadsvoorsitter, verklaar dat, wat die prosedure betref, die Akademie niks het om weg te steek nie (ARN 1964: 30 Oktober – bylaag J, p. 23).

Die kwessie rondom vertroulikheid van Akademiesedokumente is ook geopper teen die agtergrond van die *Silbersteins*-bekroning. Weiss het tydens die 27 Mei 1964-Akademiesedraatsvergadering kennis gegee dat hy op die volgende raadsvergadering sou praat oor moontlikhede om die vertroulike aard van raadsbesluite te bewaar (ARN 1964: 26 en 27 Mei) – ’n kwessie wat inderdaad tydens die Akademiesedraatsvergadering van 24 Junie 1964 bespreek is (ARN 1964: 24 Junie). By laasgenoemde vergadering het die Akademiesekretaris gesê die feit dat keurkomitees van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe nie vergader nie,⁶³⁹ in ’n groot mate daarvoor verantwoordelik is dat streng vertroulike inligting soos besprekings, besluite en stemming algemeen rugbaar word. Volgens prof. Kempen het die omstandighede waaronder die toekenning van pryse geskied (bespreking met kollegas, ens.), totale geheimhouding onmoontlik gemaak. Die Akademieraad het dit aan sy Uitvoerende Komitee opgedra om die saak te ondersoek en praktiese wenke uit te werk waardeur geheimhouding verbeter kon word. Op sy vergadering van 10 Augustus 1964 het die Uitvoerende Komitee besluit dat die volgende werkwyse toegepas moes word om dit te bewerkstellig (ARUKN 1964: 10 Augustus):

---

639 In ’n brief aan die Akademie vroeër daardie maand, op 1 Junie 1964, het prof. Geoff Cronjé dit onder andere bepleit dat die tientalle Akademiesekomitees verval wat in die reël nie vergader nie, en in die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe vervang word deur vier kommissies wat gereeld vergader (ARUKA 1964: 9 September – bylaag E).

- In die briewe waarin keurkomiteelede verwittig word van hulle benoeming, moes beklemtoon word dat die keuring vertroulik is.
- Alle keurkomitees moes vergader en geheimhouding moes sterk beklemtoon word op die vergaderings.
- Die name van keurkomiteelede moes geheim gehou word totdat die Akademiesraad oor die toekenning besluit het.
- Bekendmaking van die toekenning na buite moes slegs deur die Sekretaris gedoen word.

6.5.1.2 1965

Die Hertzogprysprosedure is nie uitgeklaar voordat die 1965-Hertzogprystoekenning vir Poësie op hande was nie. Nog voor die Fakulteitsraad op Vrydag 23 April 1965 oor die Poësieprys sou vergader, vra P.J. Nienaber, die Voorsitter daarvan, of die Uitvoerende Komitee die Saterdag kon vergader indien daar probleme by die Fakulteitsraad opduik met die Hertzogprys. A.J.A. Roux merk op dat, indien daar meer as een naam aan die Fakulteitsraad voorgelê word, die aanbeveling na 'n Breë Komitee verwys moes word. (ARUKN 1965: 22 April.) Roux het dus die normale gang van die toekenningsprosedure veronderstel, terwyl Nienaber moontlike optrede deur die Uitvoerende Komitee voorsien het.

'n Uur voordat die Fakulteitsraadsvergadering sou plaasvind waartydens daar besluit moes word oor die 1965-Hertzogprys vir Poësie, het die Komitee insake die Hertzogprysregulasies in die Engelenburghuis vergader: proff. P.J. Nienaber (Voorsitter), G.J. Beukes en P.F.D. Weiss. Prof. W. Kempen was in daardie stadium oorsee. Weiss het daarop gewys dat die regulasies van nuuts af opgestel sou moes word omdat die Akademiesraad die bestaande regulasies die vorige jaar “van die tafel af gereël het”. Nienaber het saamgestem dat die bestaande regulasies slegs as 'n leidraad kon dien. Aanvanklik is op die volgende besluit:

- Die regulasies van die Hertzogprys en die Akademieprys vir Vertaalde Werk moes geskei word.
- Die geskiedenis van die Hertzogprys moes in ag geneem word.
- Die geskiedenis het bewys dat elke geval op eie meriete behandel moes word.
- Die regulasies moes slegs as 'n handleiding dien terwyl die skenkingsakte as uitgangspunt geneem word.
- Die Akademiesraad benoem 'n Keurkomitee om hom te adviseer.
- Die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe kon 'n aanbeveling by die Akademiesraad doen.
- Die Akademiesraad ken die prys toe al dan nie.

Daarna is die tóe geldende regulasies (bylaag T op bladsy 651) puntsgewys behandel en gewysig:

- bepaling 2, 5, 6, 7 en 9 is onveranderd gelaat;
- ten opsigte van die prysgeld is besluit dat die Akademie gebonde was aan die skenkingsakte en dat die bedrag nie 'n regulasie moes wees nie;
- bepaling 3 het verval en in bepaling 4 is die verwysing na die Akademieprys vir Vertaalde Werk deurgehaal;
- die Akademiesraad moes bepaling 8 eenparig wysig (dit het bepaal dat, indien daar vir die betrokke tydperk en die betrokke afdeling geen werk of werke bekroningswaardig geag word nie, bekroning kon geskied ten opsigte van 'n skrywer wat nog nie die prys ontvang het nie, maar wie se produksie in die betrokke afdeling, afgesien van die tydperk onder beskouing, genoegsame verdienste besit het om 'n toekenning te regverdig);⁶⁴⁰
- die aantal deskundiges op die Keurkomitee is **verminder van vyf na drie**;
- die naam “Keurkomitee vir Letterkunde” moes verander word na “Keurkomitee Hertzogprys”.

Weens tydsdruk is bepaling 11 tot 16 nie bespreek nie.

Die goedgekeurde bepaling 7 (dat bekronings strek oor die tydperk van die drie kalenderjare onmiddellik voorafgaande aan die jaar waarin die bekroning plaasvind), is nie só opgeneem in die latere keurkomiteehandleiding nie (kyk bladsy 391). **Alhoewel bepaling 9 (die “stygende lyn”-bepaling) goedgekeur is, verskyn dit glad nie in die latere konsepreglement, reglement of keurkomiteehandleiding nie – ’n toedrag van sake wat sou lei tot heelwat verwarring** (kyk bladsy 397, 399 en 439). Dis onbekend of hierdie bepaling uitgelaat is weens onnoukeurigheid, of omdat dit nie in ooreenstemming was met die skenkingsakte (wat bepaal dat die beste letterkundige werk bekroon word) nie.

Tydens die Fakulteitsraadsvergadering net daarna (die oggend van Vrydag 23 April 1965), het Weiss genoem dat die Akademiesraad besig was om die Hertzogprysreglement te hersien. Hiemstra wys daarop dat daar in daardie stadium geen reglement bestaan het nie aangesien die Akademiesraad die reglement die vorige jaar ongeldig verklaar het. Volgens Hiemstra sou dit 'n groot flater wees as die Fakulteitsraad volgens die ou reglement handel, maar dat dit die Fakulteitsraad vrystaan om die saak te bespreek. Hiemstra was van mening dat die aanbeveling van die Keurkomitee nie aanvaar kon word nie aangesien 'n komitee wat slegs uit drie persone bestaan, te klein was om oor so 'n belangrike saak te beslis, en dat die Akademiesraad die Keurkomitee se aanbeveling aan 'n groter komitee moes voorlê. Volgens Hiemstra het die Keurkomitee, bestaande uit prof. A.P. Grové, dr. Ernst van Heerden en Elize Botha, dit duidelik gestel dat hulle nie in staat was om 'n keuse te doen nie. (FRN 1965: 23 April; FRA 1965: 27 Augustus.) Hulle het 'n verdeling van die

---

640 Hiemstra het later, tydens die 1 Julie 1965-vergadering van die Hertzogprysregulasiekomitee, ook daarop gewys dat bepaling 7 in die konsepreglement se keurkomiteehandleiding, wat 'n “oeuvrebekroning” moontlik maak, in stryd kon wees met die skenkingsakte (kyk bladsy 381).

prys tussen *Dolosse* (D.J. Opperman) en *Tristia* (N.P. van Wyk Louw) voorgestel. Daar was onder Fakulteitsraadslede onsekerheid of bepaling 12(a), wat die aanwys van 'n Breë Komitee noodsaak indien meer as een skrywer aanbeveel word, nog geldig is. Hulle het die Keurkomitee se aanbeveling aanvaar, maar voorgestel dat dit na 'n Breë Komitee verwys word indien die Akademiesraad wou sien dat die Hertzogprys net aan een persoon toegeken word.

Gerhard Beukes, ondersteun deur dr. F.F. Odendal, het die mening uitgespreek dat hoe groter 'n Letterkundige Komitee is, hoe groter die verwarring. Die drie lede van die Keurkomitee het nie verskil nie – dit was 'n eenparige verslag en Beukes kon geen rede sien waarom die prys nie verdeel kon word nie. Volgens Beukes het die Akademiesraad die drie keurkomiteelede aangewys en was dit hulle plig om die mosie van vertroue in hulle te bevestig.

Die volgende dag, Saterdag 24 April 1965, is daar toe wel 'n buitengewone vergadering van die Uitvoerende Komitee gehou. Roux het as Voorsitter daarop gewys dat die Akademiesraad nie die vorige jaar die regulasies as sodanig ongeldig verklaar het nie, maar gewys het op sekere teenstrydighede en as gevolg daarvan die besluit geneem het in verband met *Silbersteins*. Die Uitvoerende Komitee moes in die geval van dringende sake besluite neem, veral as hy dink die besluit strook met die algemene gevoel van die Akademiesraad. Aangesien die Uitvoerende Komitee onseker was oor die Akademiesraad se standpunt, is die aanbeveling na hulle verwys. Hiemstra is op die Komitee insake Hertzogprysregulasies (soms na verwys as “Wysigingskomitee”) gekoöpteer aangesien Kempen in die buiteland was. In medewerking met Nienaber moes Hiemstra konsepregulasies opstel om aan die Komitee voor te lê, wat dit in finale vorm aan die Akademiesraad moes voorlê op 8 Mei 1965. (ARUKN 1965: 24 April.) Dit het egter nie betyds gerealiseer nie (ARN 1965: 8 Mei).

Verwarrende menings oor die geldigheid van die Hertzogprysprosedure en of dit net geldig was vir die Fakulteitsraad, met die Akademiesraad wat gebonde was aan die skenkingsakte, is tydens die 8 Mei 1965-Akademiesraadsvergadering uitgespreek. Ook die geldigheid en wenslikheid van 'n prysverdeling is beredeneer. Uiteindelik is besluit om die aanbeveling voor 'n Breë Komitee te lê waarop onder andere F.I.J. van Rensburg benoem is. (ARN 1965: 8 Mei.) Sewe lede daarvan het vir *Tristia* gestem, twee vir *Dolosse* en een lid vir albei, waarop die Fakulteitsraad eenparig besluit het om *Tristia* by die Akademiesraad aan te beveel (FRN 1965: 30 Junie). Tydens 'n vergadering gehou op 30 Junie 1965 in die Senaatsaal van die Potchefstroomse Universiteit se Administrasiegebou, het die Akademiesraad eenparig besluit om die aanbeveling te bekragtig en dat

'n persverklaring uitgereik moes word nadat van Louw verneem is of hy die prys sou aanvaar (ARN 1965: 30 Junie).⁶⁴¹

Tydens hierdie Akademierraadsvergadering is die volgende besluite geneem met betrekking tot die Hertzogprystoekenningsprosedure:

- Die lede van die Keurkomitee sou in die toekoms versoek word om 'n vorm te onderteken waarin hulle onderneem om streng geheimhouding te handhaaf. Die Uitvoerende Komitee is versoek om dié nuwe prosedurevorm te ontwerp.
- **Keurkomiteeledes moes van tyd tot tyd wissel.**
- Die Komitee wat belas was met die opstel van die nuwe regulasies moes hulle werk so gou moontlik afhandel sodat die Akademierraad dit einde Augustus of begin September 1965 kon oorweeg.
- Die Akademierraad moes voortaan vier keer per jaar vergader.

Die Akademierraad het ook versoek dat die Hertzogprysregulasies voor die volgende Akademierraadsvergadering hersien moes word (ARN 1965: 30 Junie). Die Komitee wat daarvoor aangewys is, het die volgende dag al, op Donderdagnmiddag 1 Julie 1965, in die Potchefstroomse Universiteit se Frans du Toitgebou vir Lettere vir dié doel byeengekom. Teenwoordig was proff. P.J. Nienaber (Voorsitter), G.J. Beukes en W. Kempen, asook regter V.G. Hiemstra, mnr. Goosen (Akademiedirekteur)⁶⁴² en mnr. V.P.B. Horne as Sekretaris.⁶⁴³ Prof. P.F.D. Weiss was afwesig aangesien hy nie bewus was van die vergadering nie omdat dit belê is ná sy vertrek. Dit is opvallend dat, ten spyte van soveel vrae in verband daarmee, die Hertzogprystoekenningsprosedure op 23 April 1965, net 'n uur voor die Fakulteit-raadsvergadering waartydens besluit moes word oor die 1965-Poësieprys, bespreek is (kyk bladsy 377), en nou tydens 'n vergadering wat op so 'n kort kennisgewing belê is dat Weiss, wat voorheen gewys het op die belangrikheid van die saak (kyk bladsy 369), nie eers daarvan geweet het nie.⁶⁴⁴

Tydens hierdie vergadering is 'n konsepreglement wat regter Hiemstra opgestel het, bespreek. Hy het daarop gewys dat bepaling 7, wat 'n "oeuvrebekroning" moontlik maak, in stryd kon wees met die skenkingsakte en, indien dit 'n strydpunt sou wees, die Akademierraad bevoeg was om

---

641 Louw het in 1937 die Hertzogprys geweier (kyk bladsy 169). Ná die besluit om *Germanicus* in 1960 met die Hertzogprys te bekroon, is Louw eers genader om uit te vind of hy die prys sou aanvaar (kyk voetnota 568 op bladsy 319 en eindnota 62 op bladsy 541).

642 Die Akademiesekretaris is vanaf 1 Julie 1965 bevorder tot Direkteur (FRN 1965: 27 Augustus).

643 Mnr. V.P.B. Horne het op 5 April 1965 diens aanvaar as Assistent-sekretaris (ARUKN 1965: 25 Februarie) en die Akademie se diens op 31 Desember 1965 verlaat (ARUKA 1966: 27 Januarie).

644 Volgens die notule sou dit die Akademie baie koste bespaar as die werk tydens hierdie vergadering afgehandel kon word.

eenparig die skenkingsakte te verander. Hiemstra se konsepreglement, met wysiginge, is oorgetik op 30 Julie 1965 en as bylaag aangeheg by die notule van hierdie 1 Julie 1965-vergadering. Etlike kleiner veranderinge⁶⁴⁵ is aangebring op die weergawe wat oorgetik is op 3 September 1965, en tydens die Akademierraadsvergadering van 10 September 1965 is besluit op nog 'n paar kleiner wysigings wat gelei het tot die konsepreglement soos oorgetik op 18 Oktober 1965 (ARN 1965: 10 September – bylaag C; kyk bylaag U op bladsy 653). Laasgenoemde weergawe, alhoewel 'n “konsepreglement” genoem, is waarskynlik aan die keurkomiteelede vir die 1966-Dramaprys verskaf (hulle het die konsepreglement se bylaag A as handleiding ontvang – kyk bladsy 389).

Die rol van die Fakulteitsraad, soos uitgedruk in hierdie konsepreglement, staan in skrilte kontras met die menings wat regter Hiemstra die vorige jaar geuiter het en wat toe spesifiek genotuleer is vir toekomstige leiding aan die Fakulteitsraad (kyk bladsy 370). Toe het hy onder andere opgemerk:

- dat die Fakulteitsraad “vir sy leiding” ’n deskundige Keurkomitee benoem;
- dat daar nie van die Fakulteitsraad verwag kan word om al die werke wat in aanmerking kom, te bestudeer nie – “nie eers die aanbevole werke nie”;
- dat dit nie die Fakulteitsraad se taak is om die Keurkomitee se werk oor te doen en as ’n hoër liggaam van beoordelaars (’n “super-keurkomitee”) op te tree nie;
- dat, indien hy dit doen, hy nie sy “funksie reg begryp het nie”.

Hiemstra het dus die rol van die Fakulteitsraad gesien as ’n liggaam wat ’n besluit bekragtig of hersien, maar nie sy diskresie laat geld in die plek van die Keurkomitee s’n nie. Hierteenoor word daar in die 1965-konsepreglement aan die Fakulteitsraad die opsie gegee om sy eie diskresie te stel bo dié van die Keurkomitee deurdat hy:

- kon voorstel dat die prys toegeken word “aan iemand anders as die deur die Keurkomitee voorgestelde persoon” (bepaling 4[a][ii]);
- kon besluit aan watter individu⁶⁴⁶ die prys toegeken word indien die Keurkomitee verdeling van die prys voorstel (bepaling 4[a][iii]);
- kon aanbeveel dat ’n Breë Komitee benoem word “om ’n aanbeveling of ’n bepaalde gesigspunt daarvan opnuut [te] oorweeg” (bepaling 4[a][iv]), in teenstelling met die tot nog toe heersende bepaling 12(a) dat so ’n Komitee benoem moes word nêr indien meer as een skrywer aanbeveel is.

Om hieraan uitvoering te kon gee, sou die Fakulteitsraad juis die boeke (hopelik) moes bestudeer.

---

645 In bepaling 4(a)(iv) is die afkorting BLK uitgeskryf as “Breë Letterkunde Komitee”, en in bepaling 5 is die woorde “maar nie dwingende” ingevoeg, sodat dit gelees het: “’n Voorstel van die keurkomitee dat die prys tussen twee of meer persone verdeel moet word, is voldoende maar nie dwingende grond vir hersiening”.

646 Dit is só geformuleer in die reglement, terwyl dit al voorheen uitgeklaar is dat die klem val op die werk en nie die skrywer nie.

P.J. Nienaber se sienswyse oor die rol van die Keurkomitee, Breë Komitee en Akademieraad, wat ooreengestem het met Van Rensburg s'n, is die vorige jaar voorgelê aan die Uitvoerende Komitee (wat die aanbevelings op 29 April 1964 gesteun het), en die Akademieraad (wat dit op 30 April 1964 tydelik vir bespreking uitgestel het) (kyk bladsy 369). Hierdie sienswyse verskil drasties van die uitgangspunte in die konsepreglement waaraan Nienaber help meewerk het:

- Met betrekking tot die **Keurkomitee** het Nienaber in 1964 die volgende voorgestel:
  - ▶ Ken aan hulle die reg tot 'n meerderheidsbeslissing toe. Volgens bylaag A by die konsepreglement, naamlik die keurkomiteehandleiding, kon die Keurkomitee 'n meerderheidsaanbeveling maak, maar kon die minderheid ook 'n verslag of verslae instuur (bepaling 8 en 10). Die Akademieraad se hantering van die saak indien meerderheid- en minderheidsverslae ontvang word, is nie in die konsepreglement uitgespel nie, maar die Akademieraad behou hom die reg voor om “na goeddunke” te besluit.
  - ▶ Die Akademieraad moes uitvoering gee aan die Keurkomitee se aanbeveling. Die konsepreglement bepaal egter dat die keurkomitee aanbeveling eers dien voor die Fakulteitsraad en moontlik ook 'n Breë Komitee voordat dit by die Akademieraad kon uitkom, in welke geval die Akademieraad in elk geval 'n besluit “na goeddunke” kon neem.
- Nienaber se 1964-sienswyse het geïmpliseer dat die **Breë Komitee** verval (kyk bladsy 368). Die konsepreglement het voorsiening gemaak vir die aanwys van 'n Breë Komitee deur die Fakulteitsraad of die Akademieraad, wat regstreeks aan die Akademieraad moes verslag doen (bepaling 4[a][iv], 4[b], 4[d]).
- Die **Akademieraad** het, volgens Nienaber se 1964-voorlegging, nie die deskundigheid van 'n Keurkomitee nie (kyk bladsy 367). Volgens die konsepreglement is aan die Akademieraad nog meer mag as aan die Fakulteitsraad gegee deurdat hulle
  - ▶ hersiening kon laat plaasvind al het die Fakulteitsraad dit nie aanbeveel nie (bepaling 4[c]);
  - ▶ die Breë Komitee soos voorgestel deur die Fakulteitsraad, “met of sonder verandering” kon benoem (bepaling 4[c]);
  - ▶ volle besluitnemingsgesag gekry het deurdat hulle “na goeddunke” kon besluit – 'n frase wat herhaal is (bepaling 4[b] en [d]).

Hierdie bepaling in die konsepreglement kom ooreen met vertolking (ii) in Nienaber se 1964-voorlegging waarvolgens die Akademieraad die keurkomitee aanbevelings as “gemotiveerde advies” beskou en die prys na goeddunke toeken (kyk bladsy 366). Nienaber was tóé van mening dat met hierdie uitgangspunt die Akademieraad “hom òf moet laat lei deur die oordeel van een of twee kenners van die betrokke vakrigting wat toevallig in die Raad dien òf dat raadslede hulle uitspreek oor 'n saak wat buite hulle eie deskundige kennis lê” (kyk bladsy

367). Hyself het beaam dat toekenning “volgens die stem van leke”, ’n “kernfout” in die prosedure is (kyk bladsy 366).

Die konsepreglement spesifiseer ook dat die Keurkomitee van drie lede, asook die Voorsitter daarvan, jaarliks deur die Akademieraad benoem word (bepaling 3). Die Fakulteitsraad sou nie meer seggenskap daarin hê soos voorheen nie.

Bykomend tot die magte verleen aan die Breë Komitee, die Fakulteitsraad en Akademieraad met betrekking tot die keurkomiteeverslag, het die konsepreglement die volgende gestipuleer (bepaling 6):

As die Akademievoorsitter die saak dringend ag, mag die dagbestuur⁶⁴⁷ van die Akademieraad die nodige stappe vir hersiening doen na raadpleging met soveel ander lede van die raad as wat redelikerwys per telefoon of brief bereik kan word.

Met hierdie konsepreglement is die hele proses eerder gekompliseer as vereenvoudig.

Twee bepalings in die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure wat nié in hierdie konsepreglement neerslag vind nie, is bepaling 13 (wat gestipuleer het dat die Hertzogprys slegs toegeken word aan Suid-Afrikaanse burgers) en bepaling 14 (die “vetoreg”-bepaling).

’n Nuwe Akademieraad is in Julie 1965 verkies toe die jaarvergadering in Potchefstroom gehou is: prof. P.J. Nienaber (Voorsitter), dr. S.M. Naudé (Ondervoorsitter), proff. G. Beukes, H.L. de Waal, S. du Toit, C.F.B. Hofmeyr, W. Kempen, W.J. Pretorius, regter V.G. Hiemstra en dr. A.J.A. Roux. Nienaber is as Fakulteitsraadvoorsitter herkies.

Die Hertzogprys se 50-jarige bestaan is vanaf Oktober 1965 tot April 1966 feestelik herdenk. As deel daarvan⁶⁴⁸ is *Die Hertzogprys vyftig jaar* (1965) deur P.J. Nienaber gepubliseer. ’n Brief van F.I.J. van Rensburg het in die Desember 1965-uitgawe van die Akademie se *Nuusbrief* (SAAWEK 1965:42-44) verskyn.⁶⁴⁹ Daarin merk hy op dat die deurlees van hierdie boek hom opnuut daarvan oortuig het dat die Akademie met ’n “onnodig ingewikkelde bekroningsmasjien werk”:

---

647 Waarskynlik bedoelende die Uitvoerende Komitee.

648 Die herdenking het verder feesvieringe en die herpublikasie van bekroonde werke ingesluit, asook die uitgee van ’n feesalbum, foto-album en strookfilm.

649 Hy het later, in sy diepte-artikel in *Beeld* van 22 Mei 1966, verwys na menings in hierdie brief wat “binne Akademiegeledere” geuiter is (kyk bladsy 411).

Daar is nie minder as vier instansies wat by ’n bekroning te pas kan kom nie. Toegegee: in die verlede is ’n paar flaters verhoed deur hierdie stelsel van “slikdamme”, maar uit dr. Nienaber se oorsig blyk dit ewe duidelik dat dit méér kere gebeur het dat die Akademie in die maalstroom beland het a.g.v. hierdie veelheid van aanbevelende, arbitrerende en beslissende instansies.

As die “tekens van die tyd” reg gelees word, was Van Rensburg van mening dat dit in die afsienbare toekoms in verskerpter mate die geval sou wees, en dat die Akademie ’n pynlike situasie vir homself en die Afrikaanse letterkunde kon afweer deur betyds aandag aan die bekroningsprosedure te gee.⁶⁵⁰ Hy herhaal sekere menings wat hy vroeër uitgespreek het, maar raak ook etlike ander aspekte aan met betrekking tot die meriete van elk van die vier “instansies”, naamlik die Keurkomitee, die Breë Komitee, die Fakulteitsraad en die Akademierraad.

Die “Letterkundige Kommissie” beskou hy as “die liggaam wat potensieel toegerus is om die hele saak volledig te hanteer en finaal af te handel”, en hy dui ’n belangrike rede aan waarom die saak nie meer dikwels reeds hier besleg is nie, naamlik die opdrag aan hulle. Hy haal aan uit die 1961/1962-toekenningsprosedure soos wat dit in *Die Hertzogprys vyftig jaar* verskyn het (1965a:36-37), en waarvan hy as lid van die 1962-Keurkomitee bewus was (kyk bylaag S en T op bladsy 648 en 651 onderskeidelik):

Van die keurkomitee word verwag om by voorkeur een skrywer, maar hoogstens drie skrywers, aan te beveel wie se werk die komitee verdienstelik genoeg ag om in aanmerking te kom vir (die prys). Ingeval die keurkomitee meer as een persoon se naam voorstel, staan dit hom vry om rangorde van verdienste aan te dui.⁶⁵¹

Van Rensburg was oortuig daarvan dat daar meer dikwels in die verlede reeds in hierdie eerste ronde tot finaliteit gekom sou kon word as die opdrag aan die Keurkomitee gelui het dat hy die beste bekroningswaardige **boek** of **boeke** in die betrokke periode moes voorlê:

Die feit dat ’n “agterdeur” vir die Kommissie oopgehou word, nl. die moontlikheid van beroep op ’n Breë Letterkundige Komitee, bring mee dat makliker genoeë geneem word met die feit dat die Kommissie nie dadelik eenstemmigheid of finaliteit kon bereik nie.

---

650 Vyf maande later, in sy 22 Mei 1966-berig in *Beeld*, merk F.I.J. van Rensburg op dat hy hierdie woorde bedoel het “as tydige waarskuwing” met die oog op die 1967-Hertzogprys vir Prosa, maar nie beseft het “dat die waarskuwing reeds so gou van toepassing sou wees nie” – bedoelende die 1966-Hertzogprys vir Drama.

651 Van Rensburg het bepaling 10(a) soos geldig gedurende 1962 en 1963 aangehaal. Vanaf 1964 het hierdie bepaling dit gestel dat hoogstens **twee** skrywers aanbeveel kon word, en dat, indien meer as een persoon voorgestel word, die aanduiding van rangorde van verdienste **verpligtend** is. (Kyk bylaag T op bladsy 651.)

Hiermee plaas Van Rensburg tereg die klem op die **werk** en nie op die **skrywer** nie. Vir die 1938-Dramaprys, byvoorbeeld, was die prosedure dat die name van hoogstens drie verdienstelike **werke** genomineer kon word (kyk bladsy 172). Ongelukkig is daar sedert die 1946/1948-toekenningsprosedure (kyk bylaag Q op bladsy 645) bepaal dat hoogstens drie verdienstelike **skrywers** aanbeveel moes word.

Vir Van Rensburg (SAAWEK 1965:43) was dit noodsaaklik dat die Keurkomitee met meerderheidstem moes kon besluit:

Dis beslis 'n anomalie dat die minder deskundige liggame verderaan op die pad hulle die weelde van 'n meerderheidstem kan veroorloof en die mees deskundige liggaam nie.

Waar Van Rensburg in sy 30 Maart 1964-brief die sinvolheid bevraagteken van die bepaling dat die Breë Komitee nie die bevinding van die Keurkomitee voor hulle kon hê wanneer hulle oor 'n geval moes besluit waaroor die Keurkomitee nie tot eenstemmigheid kon kom nie (kyk bladsy 363), noem hy dit nou pertinent 'n swakheid in die prosedurebepaling: die Breë Komitee het in die normale loop van omstandighede te min tyd tot sy beskikking om werklik deurtastend te besluit oor die gevalle wat vir "arbitrasie" aan hom voorgelê word, in teenstelling met die Keurkomitee wat langer aan 'n beslissing werk. Hy merk ook op:

Dit spreek vanself dat die Breë Komitee buite sy bevoegdheid handel (wat al in die verlede gebeur het) deur nuwe moontlikhede na vore te bring. Daarvoor is hy tegnies vir die betrokke periode nie toegerus nie.

'n Mens neem aan dat die lede van die Breë Komitee bestaan uit mense wat al op Letterkundige Kommissies gedien het of bevoeg is om daarop te dien. Enige onsekerheid wat daar nog by 'n Letterkundige Kommissie mag bestaan het, behoort dus hier finaal besleg te kan word. Hier eindig die deskundige fase van die beoordelingsproses.

Waar Van Rensburg in sy 30 Maart 1964-brief impliseer dat die Breë Komitee moet verval, dui hy hier tog 'n moontlike rol vir hulle aan.

In ooreenstemming met Hiemstra se aanvanklike sienswyse uitgespreek op 26 Mei 1964, was Van Rensburg ook van mening dat die Fakulteitsraad slegs 'n bekrachtigende funksie behoort te hê. Op die moontlike vraag deur wé die bevinding van die Breë Komitee hanteer moes word as dit op hierdie manier uit die hande van die Fakulteitsraad geneem word, het Van Rensburg toegegee dat

dit 'n probleem is, maar syns insiens was terugverwysing daarvan na die Letterkundige Kommissie “nie 'n onhoudbare moontlikheid nie”.⁶⁵² Hy vervolg:

As die Fakulteitsraad nog 'n moontlike beslissingsfunksie het, d.w.s. in gevalle waar sowel die Letterkundige Kommissie as die Breë Komitee se dienste ingeroep moes word, dan bly daar vir *die Akademiesraad* geen so 'n funksie oor nie. Die Akademiesraad behoort in die gunstigste geval slegs 'n finale formele bekragtigingsfunksie te hê. Sy plek in die hele bestel, soos al vantevore aangevoer is (vgl. bl. 128 van dr. Nienaber se boek) behoort dié te wees van die Gemeenskaplike Matrikulasieraad in die eksamenbestel: dit bekragtig formeel die behaalde syfers.

Die gedagte wat onlangs uitgespreek is⁶⁵³ dat die Akademiesraad, na die twee literêre liggame hul advies uitgebring het, hom nog oor “die inhoudelike” of “die lewensbeskoulike aspekte” van die aanbevole werk sou kon uitspreek, verrai 'n naïewe insig in literêre waardebeoordeling. Asof die literêre deskundiges hulle nie met “inhoudelike” dinge ook besig gehou het toe hulle die samespel van al die faktore wat 'n werk maak, beskou het nie, en asof die “lewensiening” van 'n werk losgemaak kan word van sy totale vergestaltung!

Van Rensburg wys dan op die onnoukeurigheid in Nienaber se pas verskene boek waarin laasgenoemde as enigste verandering ná 1961, dié noem van 'n verhoging in prysgeld, terwyl die bepaling dat die prys slegs toegeken kon word aan “Suid-Afrikaanse burgers wat beslis simpatiek staan teenoor die aspirasies van die Afrikaanse volk”, ook verval het. Van Rensburg merk op:

Dis 'n veelseggende verandering, wat bogenoemde “agterdeur” vir die Akademiesraad m.i. sluit. Dis 'n terugkeer na die gesonde bepaling van die skenkingsakte: “Alleen werk van de eerste rang zal bekroond worden”.

Die mening dat die Akademiesraad 'n belangrike diskresie behou deur die benoeming van die Keurkomitee word herhaal, maar dan voeg Van Rensburg by:

Wat natuurlik nie beteken dat hy die verwagte probleme van die komende tyd sal oplos deur slegs “regte” lede te benoem of te aanvaar nie.⁶⁵⁴ Ek vrees die hele saak van die Afrikaanse letterkunde het te delikaat geword om dit met 'n geskipper van enige aard hoegenaamd te beredder. Die enigste bevredigende oplossing vir die probleem is dié van *benoeming van die mees deskundige keurkommissies wat op 'n gegewe tydstip beskikbaar is*, en: om die saak van bekroning in sy hande te laat. Enigiets anders gaan die Akademie se aansien op die duur verswak.

---

652 In 1956 het die Keurkomitee baie sterk daarop aangedring dat daar 'n voorlegging aan 'n Breë Kommissie moes wees. Indien dit nié gebeur nie, moes die saak liewers terugverwys word na die Keurkomitee. (Kyk voetnota 542 op bladsy 302.)

653 Dis onbekend of Van Rensburg dalk na die algemene beginselverklaring verwys.

654 Tydens die 1970-Hertzogprys-simposium het P.G. du Plessis daarop gewys dat die samestelling van die Letterkundige Kommissie manipuleerbaar is en dat die Akademiesraad dit by die samestelling baie duidelik in gedagte moet hou dat die een standpunt nie ten koste van die ander – getallegewys – bevoordeel moet word nie (LK 1/13: 29 Oktober 1970 – Simposiumnotule).

6.5.1.3 1966

Op 31 Mei 1966 is die Republiek van Suid-Afrika se vyfjarige bestaan gevier. In Maart daardie jaar was daar 'n verkiesing waarmee die Nasionale Party sy meerderheid weer eens vergroot het. Taal, kultuur en godsdiens was 'n belangrike saambindende faktor vir wat beskou is as die Afrikanervolk. Maar wisselende persepsies met betrekking tot die verhouding tussen “volk” en letterkunde het op die voorgrond getree tydens die polemieke wat ontstaan het rondom N.P. van Wyk Louw se drama *Die pluimsaad waai ver*, asook in die aanloop tot en tydens die Akademie se Junie 1966-jaarvergadering.

Van Wyk Louw se drama, geskryf vir die Republiekfees, neem 'n aanvang met die woorde: “Wat is 'n volk?”, waarna 'n volk in sy volle geskakeerdheid voorgehou word.⁷¹ Dr. Hendrik Verwoerd, Eerste Minister, het die eerste opvoering op Woensdagaand 25 Mei 1966 in die Kleintheater in Pretoria bygewoon. Ses dae later, op 31 Mei 1966, het hy tydens sy feesrede by die Voortrekkermonument, die wens uitgespreek dat daar “vir ons ook, soos by ander volke in hulle wonderuur, dié skrywers en dié digters mag opstaan wat kan en sal wil besing die heldedade van hulle eie geslag ... wat nie weifelend vra: wát is 'n volk? nie, maar wat sal uitjubel: dít is my volk, só is my volk, só kan hy ook wondere verrig, só is hy as skepper van 'n eie toekoms!”. (Steyn 1998:1037-1041.)⁶⁵⁵ ⁷² 'n Twisgeskryf het ontstaan, deur J.C. Steyn beskryf in sy Van Wyk Louw-biografie (1998: 1034-1055). Steyn merk op dat die tragiese van dié Republiekfees miskien daarin lê dat

... die hooftoespraak op die byeenkoms op skouspelagtige wyse die eerste skeure aan die lig gebring het in die eenheid wat van Afrikanernasionalisme so 'n formidabele mag gemaak het.

Kritiek teen die regering het toegeneem – binnelands sowel as internasionaal. Die “wonderuur” waarna Verwoerd verwys het, was ook 'n “krisistyd”, soos W.J. du P. Erlank, Voorsitter van die 1966-Hertzogpryskeurkomitee, dit op 20 Junie 1966 (kyk bladsy 420) sou uitdruk.

Verwoerd is op 6 September 1966 vermoor en as Eerste Minister opgevolg deur adv. B.J. Vorster, sedert 1961 Minister van Justisie.

---

655 Dit herinner aan die fundamentele verskil in uitgangspunt tussen P.C. Schoonees en Jan F.E. Celliers na aanleiding van Celliers se drama *Reg bo reg* en Schoonees se kritiek daarop (Conradie 1991:81):

Schoonees wil 'n meer idealistiese drama hê waarin die karakters bewonderenswaardig is. Jan Celliers wil slegs die mens in sy swakheid teken.

6.5.2 DIE 1966-HERTZOGPRYS VIR DRAMA

Die Fakulteitsraad het voor die aanstelling van die Keurkomitee vir die 1966-Hertzogprys, kennis geneem van die Akademierraadsbesluit dat komitee lede moes wissel (kyk bladsy 380). In Augustus 1965 is as Keurkomitee aangewys prof. W.J. du P. Erlank (Voorsitter), T.T. Cloete en C.J.M. Nienaber, met prof. Anna Pohl as sekundus (FRN 1965: 27 Augustus; FRA 1965: 29 Oktober; ARN 1965: 10 September).⁶⁵⁶ Cloete se aanvaardingsbrief gedateer 5 Oktober 1965, is in die Akademieargief beskikbaar (LK 1/10).

Die AkademiDirekteur het op 19 Oktober 1965 die regulasies aan die lede geos en die volgende Akademierraadsbesluite onder hulle aandag gebring (LK 1/10):

- Keurkomitees is versoek om die voorlopige keuring voor die einde van die jaar af te handel.
- Die vergaderings moes voor die einde van Februarie elke jaar geskied vir voorlegging van die finale aanbeveling aan die Fakulteitsraad en Akademierraad gedurende Maartmaand. (Sodoende sou die 1964-situasie vermy kon word toe die keurkomiteeverslae kort voor die Fakulteitraadsvergadering eers beskikbaar was – kyk bladsy 364.)
- Keurkomitees is versoek om hulle werk as uiters vertroulik te beskou.

Die volgende dag, 20 Oktober 1965, het Goosen weer aan die lede geskryf en hulle meegedeel dat dramatekste wat in 1963, 1964 en 1965 verskyn het, in aanmerking kom. Na aanleiding van 'n ooreenkoms met die Suid-Afrikaanse Uitgewersvereniging sou die Akademie voortaan om eksemplare vra van werke wat sy beoordelaars as kandidate vir pryse beskou, en keurkomitee lede is versoek om so gou moontlik 'n naamlys te stuur van boeke wat hulle ter insae wou hê sodat dit betyds by die verskillende uitgewers aangevra kon word. (LK 1/10.)

Dit is onbekend watter “regulasies” Goosen op 19 Oktober 1965 aan keurkomitee lede gestuur het (LK 1/10). Uit die volgende voorlopige aanbeveling deur T.T. Cloete, gedateer 14 Desember 1965, blyk dit dat hulle beslis aanhangsel A by die konsepreglement, naamlik die handleiding (kyk bladsy 654), ontvang het:

Om uitvoering te gee aan par. 2 van die Handleiding Vir [sic] die Keurkomitee vir die Hertzogprys, stuur ek hiermee aan u my aanbeveling i.s. Hertzogprys vir drama, periode 1963-1965.

---

656 In teenstelling met 1964, maar soos in 1965, is weer net **drie** deskundiges benoem. In die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure (bylaag T op bladsy 651) is in bepaling 10 gestipuleer dat **vyf** deskundiges op die Keurkomitee benoem word. Op 23 April 1965 is besluit om die aantal deskundiges te verminder van **vyf** na **drie** (kyk bladsy 378). Bepaling 3 van die konsepreglement (bylaag U op bladsy 653) reflekteer die besluit om die aantal lede te verminder na **drie**. Met betrekking tot die aantal keurkomitee lede, lyk dit dus asof die konsepreglement gevolg is.

Na my mening het in die onderhawige periode nie 'n drama of dramas van een skrywer verskyn wat die prys verdien òf dit meer verdien as 'n kandidaat wat ek hieronder aanbeveel nie.

In my aanbeveling beroep ek my op par. 7 van die Handleiding vir die Keurkomitee vir die Hertzogprys, waarvolgens ek graag aanbeveel dat die prys hierdie keer toegeken word aan Uys Krige. Voorlopig wil ek my aanbeveling so motiveer:

1. Krige het nog nooit die Hertzogprys gekry nie, nieteenstaande hy sowel drama- as prosaskrywer is en verdienstelike digbundels uitgegee het. Van sy geslag is hy die enigste van die belangrike figure wat nog nooit bekroon is nie. Digtors wat minder belangrik as hy is, het die prys al gekry, en ander skrywers wat miskien minder belangrik as hy is, het die prys al meer as een keer gekry.
2. **My eintlike motivering berus op die gehalte van sy dramas.** Sy debuteer in hierdie genre was reeds 'n belangrike werk in die **literêr-historiese situasie** waarbinne dit verskyn het. Daarna het hy ontwikkel tot die beste eenbedryfskrywer in ons letterkunde. Ek dink veral aan eenbedrywe soos Die wit muur en met name Die sluipskutter. Daarbenewens het hy belangrike dramatiese vertaalwerk gedoen.

Ek veronderstel dat 'n breër motivering tans nie nodig is nie. Hoewel ek ook sy poësie en prosa in hierdie kort voorlopige motivering genoem het, **verdien Krige die prys wanneer ons net sy dramatiese werk in aanmerking neem.** Ek meen dit sal 'n fout wees as die Akademie hierdie kans laat verbygaan om hom die welverdiende prys **vir sy dramas** toe te ken.

(Ek benadruk.)

Verskillende belanghebbendes was op hierdie tydstip bewus van verskillende weergawes van die toekenningsprosedure:

- die meerderheid mense sou kennis geneem het van *Die Hertzogprys vyftig jaar* wat die vorige jaar verskyn het, en waarin die op daardie stadium reeds verouderde 1961/1962-bepalings verskyn het;
- die 1966-Keurkomitee het gewerk volgens die 10 September 1965-handleiding soos opgestel deur die Hertzogprysreglementekomitee en verskaf deur die Akademiesekretariaat.

Hierdie onbevredigende situasie sou lei tot heelwat verwarring. Een daarvan was die gebruik van die woorde “afdeling”, “genre” en “oeuvre”.

Vanaf die 1946/1948- tot en met die 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure, het **paragraaf 8** soos volg gelui:

Indien daar vir die betrokke tydperk en die betrokke afdeling geen werk of werke bekroning waardig geag word nie, kan bekroning geskied ten opsigte van 'n skrywer wat

nog nie die prys ontvang het nie maar **wie se produksie in die betrokke afdeling**,⁶⁵⁷ afgesien van die tydperk onder beskouing, genoegsame verdienste besit om 'n toekenning te regverdig.

(Ek benadruk.)

Cloete verwys na paragraaf 2 en 7 van die handleiding vir die Keurkomitee. Hierdie handleiding was aanhangsel A by die konsepreglement waarvan die nuutste weergawe in daardie stadium dié was waarop besluit is tydens die Akademiesraadsvergadering van 10 September 1965, en wat oorgetik is op 18 Oktober 1965 (kyk bylaag U op bladsy 653). Paragraaf 2 van die 1965-handleiding bepaal:

So gou moontlik na aanvaarding van sy benoeming stuur elke lid aan die direkteur van die Akademie 'n lys van werke wat in sy oordeel oorweging vir bekroning verdien. Wanneer al die lyste ontvang is, stel die direkteur die lede in kennis van die werke wat aldus aan die hand gegee is, en van lede word verwag om net dié werke met die oog op bekroning te bestudeer, asook **werke in dieselfde genre** wat in die lopende kalenderjaar verskyn het maar te laat vir insluiting by die lyste.

(Ek benadruk.)

In **paragraaf 7** word die volgende moontlikheid aangetoon:

Ondanks die bepalinge van paragraaf 3 hiervan,⁶⁵⁸ mag die komitee, as hy geen werk bekroningswaardig ag nie, ook werke in aanmerking neem wat voor die dan geldende tydperk verskyn het, en hy kan ook 'n skrywer wat nog nie voorheen bekroon is nie, **vir sy hele oeuvre aanbeveel**. In dié geval moet in die verslag gemeld word dat werke in aanmerking geneem is wat buite die betrokke tydperk verskyn het.

(Ek benadruk.)

Verwarring het later ontstaan omdat sommige persone bewus was van **paragraaf 8**, wat al sedert die laat veertigerjare van krag was (kyk bladsy 254 en 354), en ander, soos Cloete, weer verwys na **paragraaf 7** soos dit verskyn het in die 1965-handleiding wat deel was van die konsepreglement. **Die Akademiesraad het die eerste deel van die handleiding se paragraaf 7 vertolk asof 'n enkelwerk wat verskyn het vóór die tersaaklike periode, ook bekroon kon word** (kyk bladsy 418).

---

657 Let daarop dat daar in die 1963/1964-toekenningsprosedure verwys word na (ek benadruk):

- bekronings wat jaarliks geskied vir “een van die volgende drie **afdelings**”, en dan word prosa, poësie en drama genoem (bepaling 5);
- die feit dat slegs “een van hierdie **afdelings**” jaarliks in aanmerking kom (bepaling 6);
- bekronings wat “vir iedere **afdeling**” oor tydperke van drie jaar strek (bepaling 7);
- die moontlikheid om die onverdeelde prys meer as een maal aan dieselfde persoon “in dieselfde **afdeling**” toe te ken (bepaling 9);
- “elke **afdeling** van die letterkunde” soos dit aan die beurt kom (bepaling 10), en
- die opstel van 'n lys werke “in die betrokke **afdeling**” vir die betrokke tydperk (bepaling 11).

658 Paragraaf 3 lui soos volg:

Behoudens die bepalinge van paragraaf 7, kom alleen werke wat in die lopende en die voorafgaande twee kalenderjare verskyn het, in aanmerking.

'n Tweede diskrepansie wat na vore kom deur die 1961/1962- en 1963/1964-toekennings-prosedure te vergelyk met die 1965-handleiding, is dat bepaling 7 in eersgenoemde prosedures stipuleer dat werke van die voorafgaande drie kalenderjare beoordeel word. Tydens die 23 April 1965-vergadering van die Komitee insake die Hertzogprysregulasies, is besluit dat onder andere bepaling 7 onveranderd gelaat word (kyk bladsy 378). **Ten spyte van hierdie besluit bepaal paragraaf 3 in die handleiding dat alleen werke wat in die lopende en die voorafgaande twee kalenderjare verskyn het, in aanmerking kom.** Die Keurkomitee het gepubliseerde werk van 1963 tot 1965 beoordeel op grond van briewe wat Goosen aan hulle geskryf het op 20 Oktober 1965 (LK 1/10). Indien die Keurkomitee egter die handleiding se bepalings sou gevolg het, sou alle dramas wat in 1963 verskyn het, nie ter sake gewees het nie, byvoorbeeld *Vermaak se kind* en *Wanneer see en branders dreun* (W.A. de Klerk), *Godeskemering* (B. Gilliland) en *Koning Eenoog* of *Nie vir geleerdes* (N.P. van Wyk Louw). Deel van die bepaling, naamlik dat werk van die lopende jaar ook in berekening kon kom, sou weer daartoe lei dat publikasies wat later in die dieselfde jaar verskyn het, ná die spesifieke jaar se beoordeling, nooit vir die Hertzogprys in aanmerking sou kon kom nie aangesien dit nie deel sou vorm van die volgende siklus se voorafgaande twee jaar nie. Die implikasies van hierdie ondeurdagte bepaling herinner aan die probleme wat die afsnydatum veroorsaak het in die tydperk vanaf 1925 (kyk bladsy 95) tot voor die 1940-toekenning (kyk bladsy 190).

Cloete is in 'n brief gedateer 15 Desember 1965 bedank vir sy verslag, asook laat weet dat die Keurkomitee op 11 Februarie in die WAT-kantoor, Stellenbosch, sou vergader. Goosen het afskrifte van die Cloete-verslag op 15 Desember 1965 aan die ander twee komiteelede, naamlik W.J. du P. Erlank (Voorsitter) en C.J.M. Nienaber gestuur, en hulle op 17 Desember amptelik kennis gegee van die 11 Februarie 1966-vergadering (LK 1/10).

Die Keurkomitee insake die Hertzogprys én dié vir die Eugène Maraisprys, het op 11 Februarie 1966 in Stellenbosch vergader. Volgens die notule van hierdie vergadering was Erlank die Voorsitter, en die ander persone teenwoordig was proff. T.T. Cloete (Port Elizabeth) en C.J.M. Nienaber (Pietermaritzburg), asook drr. Ernst Lindenberg en S. Strydom.⁶⁵⁹ Op voorstel van prof. Nienaber het Erlank die lys dramatekste wat gedurende die tydperk 1963-1965 verskyn het, gelees.

---

659 Erlank was Voorsitter tydens die 11 Februarie 1966-vergadering, asook van die Hertzogpryskeurkomitee. C.J.M. Nienaber was die Voorsitter vir die Keurkomitee vir die Eugène Maraisprys, met drr. Ernst Lindenberg en S. (Fanie) Strydom as die ander twee lede.

Die saamgestelde lys het gegeld vir albei toekennings en volgens die lede was dit volledig.⁶⁶⁰ Na oorweging is besluit om *Asterion* deur N.P. van Wyk Louw, en André P. Brink se *Elders mooiweer en warm*, wat toe pas ontvang is, ook te oorweeg. Albei werke het 1965 as publikasiedatum.

Erlank het kortliks verduidelik dat daar wel korrespondensie gevoer is oor die toekenning. Sowel hy as prof. Nienaber was aanvanklik van mening dat geen toekenning gemaak moes word nie. Tog het hulle later prof. Cloete se motivering ondersteun dat Uys Krige, retrospektief gesien, bekroon moet word vir ál sy werk, met klem op die eenbedrywe.

Volgens die notule is verskillende werke deur die Komitee bespreek “en na rype beraad, waar elke lid van die komitee om sy siening gevra is”, kom hulle tot die slotsom “dat nie een van die werke wat in die tydperk 1963-1965 verskyn het, die Hertzogprys verdien nie” – dus ook nie Adam Small se *Kanna hy kô hystoe* nie. Die Keurkomitee het hom egter op bepaling 7 van die 1965-handleiding beroep en eenparig aanbeveel dat Uys Krige die Hertzogprys vir Drama moes ontvang. Erlank sou ’n motivering vir die toekenning opstel en deurstuur aan die komiteelede vir goedkeuring en ondertekening. Ter afsluiting is dit onder die aandag van alle komiteelede gebring dat die besluite vertroulik is, en dat dit die voorreg van die Akademie is om prysweners aan te kondig.

Erlank se finale verslag lyk só (FRA 1966: 22 April) (ek benadruk deurgaans):

Die komitee vir toneelskryfkuns het op hulle vergadering van 11 Februarie, 1966, die volgende dramas by hulle beoordeling betrek:

1. Chris Barnard: “Pa maak vir my ’n vlieër Pa” (A.P.B. - 64)
2. André Brink: “Bagasie”⁶⁶¹ (Tafelberg - 65)
3. André Brink: “Elders mooiweer” (John Malherbe - 65)
4. Helena de Klerk: “Marionet aan die muur” (Nasboek - 63)

---

660 Een werk wat nié in die lys voorkom nie, is P.J. Nienaber en J.L. Boshoff se *Wolraad Woltemade en ander eenbedrywe* (1965 – APB). Drie nuwe eenbedrywe wat daarin verskyn, is:

- *Wolraad Woltemade* deur J.F. Marais;
- *Die rooi duiwel se as* deur Dirk Richard (dit het reeds in *Helikon* van 31 Augustus 1953 verskyn; ook opgeneem in *Die rooi duiwel se as en ander eenbedrywe* [1966], saamgestel deur F.W. Strydom), en *Die appel* deur Hennie Aucamp (ook opgeneem in P.G. Nel se *Die storm en ander eenbedrywe* [1972], in J.P. Spies se *Klein begin in die drama* [1976] en in Temple Hauptfleisch en Jan Taljaard se *Boomhuis, droomhuis en ander eenbedrywe* [1982]).

Die ander twee eenbedrywe in hierdie versamelbundel het reeds voorheen elders verskyn, naamlik *Storm* deur Paul Roubaix (kyk voetnota 464 op bladsy 260, asook bladsy 282) en *Om Lettie se ontwil* deur P.W.S. Schumann (kyk bladsy 308 en voetnota 548 op dieselfde bladsy).

661 *Bagasie: triptiek vir die toneel* bevat die volgende drie werke: *Die koffer*, *Die trommel* en *Die tas*. Laasgenoemde is ook opgeneem in J.B. Vermaak se *Voort met die spel* (1990).

5. W.A. de Klerk: “Vermaak se kind” (Nasboek - 63)
6. W.A. de Klerk: “Wanneer see en branders dreun” (A.P.B. - 63)
7. Barnard Gilliland: “Godeskemering” (Nasboek - 63)
8. Henriette Grové: “Die onwillige weduwee”⁶⁶² (H. en R. - 65)
9. N.P. van Wyk Louw: “Koning Eenoo of Nie vir Geleerdes” (Nasboek - 63)
10. N.P. van Wyk Louw: “Kruger breek die pad oop”⁶⁶³ (H. en R. - 64)
11. N.P. van Wyk Louw: “Asterion”⁶⁶⁴ (H. en R. - 65)
12. Adam Small: “Kan[n]a hy kô Hystoe” (Tafelberg - 65)
13. Dolf van Niekerk: “Kwart voor dagbreek” (A.P.B. - 63)
14. Mikro: “Tee in die blou kamer” (Nasboek - 63)
15. Mikro: “Die goue beddens”⁶⁶⁵ (Nasboek - 63)
16. A.M. Louw: “Oom Kolie gee raad” (Tafelberg) - 65)
17. M.I. Murray: “So onder deur die maan”⁶⁶⁶ (H.A.U.M. - 63)
18. Joan Retief: “Die hoë drif” (Voortrekkerpers - 63)

Hierdie betreklike lang lys beoordeelde werke getuig, sowel wat inhoud as vormgewing betref, dat daar lewe en beweging is op die gebied van die Afrikaanse drama. Afgesien van ouer skrywers, soos Van Wyk Louw en W.A. de Klerk, wie se dramatiese werk reeds vroeër bekroon is deur die Akademie, is daar ook ’n groep jonger skrywers, onder wie ons veral die volgende wil noem: Adam Small, André Brink, Chris Barnard, Dolf van Niekerk, Gilliland, en veral Henriette Grové.

Ons het van die standpunt uitgegaan dat ons ouer skrywers, soos die twee genoemdes, slegs dán kan aanbeveel vir herbekroning, as hulle in hul werk ’n vroeëre hoogtepunt óf

---

662 Die alternatiewe titel is *Sybrandus Saliger*.

663 *Kruger breek die pad oop en ander hoorspele* bevat die volgende drie hoorspele deur N.P. van Wyk Louw: *Die vonnis*, *Die eerste voortrek* en *Kruger breek die pad oop*.

664 *Asterion* is volgens die uitgebreide titel ’n “libretto vir ’n radiofoniese opera” en sou waarskynlik nie werklik in aanmerking kon kom vir die Hertzogprys nie.

665 Die korrekte titel van hierdie satire in drie bedrywe is *Twee goue beddens*.

666 Dit bevat die volgende vyf eenbedrywe: *Die bron*, *Die stem van die see*, *Helgaard Weder*, *Sneeu op die ewenaar* en *So onder deur die maan*. Die eenbedryf *Die bron* het vir die eerste keer verskyn in 1938 (Nasionale Pers) en is in berekening gebring vir beide die 1938- en 1941-Hertzogprys vir Drama (kyk onderskeidelik op bladsy 176 en 192).

ewenaar óf oortref.⁶⁶⁷ Dit kan nie van Van Wyk Louw se nuwe werk gesê word nie, en in nog mindere mate van W.A. de Klerk s'n.

By die jonger skrywers, veral die ses wat bo genoem word, is daar heelwat verdiensteliks: soms 'n interessante poging om aan die klug as genre 'n nuwe aansyn te gee; soms 'n meer epies as dramaties gekonsipieerde poging om byvoorbeeld die patos van die kleurlinglewe uit te beeld; soms 'n werklik verdienstelike poging om die starre ruimteverdeling en tydsopvolging van die tradisionele drama te deurbreek, ens. Maar geeneen van die werke het na ons mening as blyspel, of as drama of as treurspel dié mate van voldraenheid wat bekroning met die Hertzog-prys regverdig nie.

Die komitee het toe gekyk of daar nie in terme van paragraaf 7 van die handleiding vir keurkomitees⁶⁶⁸ 'n ouer kandidaat is, wat op ánder gebiede maar ook en veral op die gebied van die toneelskryfkuns, belangrike en nog onbekroonde bydraes tot die Afrikaanse letterkunde gelewer het nie. So 'n kandidaat is, volgens die eenparige mening van die komitee, Uys Krige.

Krige het nog nooit die Hertzog-prys verower nie. Hoewel hy op die gebied van die digkuns, die prosa en die drama belangrike werk gelewer het, is hy die enigste van sy geslag wat nog nie in een van daardie genres bekroon is nie. Skrywers, wat binne die literêr-historiese situasie minder belangrik is as hy, het wêl daardie erkenning gekry.

Van Krige het daar reeds die volgende digbundels verskyn: "Kentering" (1935); "Rooidag" (1940); "Oorlogsgedigte" (1942-47); "Hart sonder hawe" (1949); "Die einde van die pad" (1947 – 'n versameling van reeds gepubliseerde en enkele nuwe gedigte); "Ballade van die groot begeer" (1960); "Voorraad" (1965).

Die volgende bundels vertaalde gedigte: "Vir die luit en die kitaar" (1950); en "Vertalings uit Eluard se verse" (1964).

Op die gebied van die prosa het ons van hom die volgende: "Die palmboom" (1940); "Sol y sombra" (1948); "Ver in die wêreld" (1951); en "Sou[t] van die aarde" (1962).

Hoewel sy prosawerk en sy poësie dikwels óórskat is, en dikwels ook ónderskat, is daar tog talle verhale, sketse en gedigte wat ongetwyfeld 'n blywende aanwinst is vir ons letterkunde. Hy het elke keer bekroning misgeloop, omdat hy oorskadu is deur 'n meer verdienstelike tydgenoot.

Dit geld in nog hoër mate vir sy dramatiese werke, waarop ons aanbeveling hoofsaaklik berus. Van hom het, afgesien van "Yerma", 'n meesterlike vertaling uit die Spaans, die volgende toneelstukke verskyn: "Magdalena Retief" (1938); "Die wit muur" (1940); "Alle paaie gaan na Rome" (1949); "Die sluipskutter" (1951) – al drie bundels eenbedrywe; "Die twee lampe" (1951); "Die ryk weduwee" (1953); "Die goue kring" (1956).

Hoewel Uys Krige 'n sterk gevoel het vir dramatiese situasie, en 'n sprankelende, soms té sprankelende dialoog skryf, het hy in sy langer dramas skynbaar nie dié mate van spankrag wat 'n krisis onafwendbaar na sy end laat ontwikkel nie. Gevolglik kry ons in daardie langer dramas heelwat liriese vulsel wat die handeling eerder vertraag as

---

667 Dit kom ooreen met bepaling 9 wat vanaf 1962 geldig was, naamlik dat die onverdeelde prys meer as een maal aan dieselfde persoon in dieselfde afdeling toegeken kon word mits 'n duidelik stygende lyn in sy skeppingswerk waarneembaar is. Hierdie bepaling het ook in die 1963/1964-toekenningsprosedure voorgekom.

668 Erlank vra op 9 Junie 1966 vir Goosen 'n afskrif van die handleiding aangesien hy syne nie kon vind nie, en verwys na die "gewraakte paragraaf 7" (LK 1/11).

bevorder. Maar binne die kader van ons ontwikkelende toneelliteratuur, is selfs daardie minder geslaagde werke van belang.

In sy eenbedrywe kry ons egter meermale 'n strakheid van lyn, 'n meer ekonomiese en funksionele aanwending van dialoog, sodat enkele van daardie eenbedrywe, veral “Die sluipskutter”, waarskynlik die beste is wat ons op daardie gebied het.

Daar is, ten spyte van sy leeftyd, 'n jonkheid in Uys Krige se werk, wat die vermoede wek dat hy nog lank nie uitgeskryf is nie. Miskien sal hierdie **vertraagde erkenning van sy verdienste** juis die **spoorslag wees tot verdere skepping**. Die komitee beveel dus aan dat die **HERTZOG-PRYS vir toneelskryfkuns** aan hom toegeken word deur die Akademie.

Die verslag is onderteken deur W.J. du P. Erlank, C.J.M. Nienaber en T.T. Cloete. Goosen het op 4 Maart 1966 in sy bedankingsbrief aan elk van die drie lede, ontvangs van die verslag en aanbeveling erken, en aangedui dat die bevinding in April en Mei 1966 aan die Fakulteits- en Akademieraad onderskeidelik voorgelê sou word (LK 1/11). Die Akademie het in 'n persvrystelling van 19 April 1966 kennis gegee dat daar op Vrydag 22 April 1966 'n Fakulteittraadsvergadering sou wees waartydens onder andere die Hertzogprys vir Drama bespreek sou word (LK 1/11).

In die verslag word gemeld dat Krige vir poësie en prosa elke keer bekroning misgeloop het “omdat hy oorskadu is deur 'n meer verdienstelike tydgenoot”, en net daarna staan dat dit “in nog groter mate” geld vir sy dramatiese werke. Dit was die geval met die Dramaprys in 1944, 1956 en 1960 (kyk bladsy 355).

Opvallend in die verslag is die onderskatting van Krige se langer dramas weens die eis dat dit 'n “mate van spankrag” moes hê “wat 'n krisis onafwendbaar na sy end laat ontwikkel” – die kenmerke van die klassieke tragedie. Een van Krige se beste langer dramas, *Magdalena Retief* (1938), is juis episodies van struktuur en sluit aan by die Brechtiaanse teater (kyk bladsy 207) – 'n dramavorm wat tydens die verskyning van *Magdalena Retief* nie in Suid-Afrika algemeen bekend was nie, maar waarskynlik wel aan Krige, wat in 1935 teruggekeer het van sy eerste Europese besoek. In Cloete se voorlopige aanbeveling wys hy op die belangrikheid van *Magdalena Retief* binne die literêr-historiese situasie waarin dit verskyn het.

Waar Opperman en Van Wyk Louw met hulle bekroonde dramas in die vyftigerjare terugkeer na die Aristoteliaanse teater, sluit Krige met *Die goue kring*, wat afspeel in 'n Spaanse vissersdorp, aan by Middeleeuse dramatiese vorme. *Die goue kring* weerspieël Krige se voorliefde vir die Latyns-Mediterreense wêreld ná, in daardie stadium, etlike besoeke aan Europa, onder andere as inwoner, reisiger en oorlogskorrespondent.

Die volgende elemente van die Middeleeuse drama word in hierdie “legende in vier bedrywe” gevind:

- die misteriespel (wat steun op Bybelse stof soos Christus wat as mens onder sy volk beweeg, en die verhale van die barmhartige Samaritaan en die arm weduwee wat haar laaste penning tot die skatkis bygedra het),
- die mirakelspel (wat handel oor ’n wonderwerk wat deur die heilige uitgevoer word: die bedelaar – die vermoorde Christusfiguur – gee aan moeder Mart die wondergawe om die Dood aan die boom te laat vassit) en
- die moraliteitspel (in hierdie allegorie verteenwoordig verskillende persone bepaalde goeie deugde en slegte eienskappe – abstrakte begrippe soos Deug, Kennis en Hoogmoed; die lewe word voorgestel as ’n reis; ’n filosofiese en etiese krisis ontstaan met die koms van die Dood; by die karakters is nadenke oor die sin van die lewe en die dood en ’n persoonlike verdieping).

Soos in Krige se poësie en prosa, loop die motief van lig soos ’n goue draad deur hierdie drama. Opvallend is die ryk simboliek (lemoen, kring, goud), die spel met kontraste (lewe x dood; son x skadu; die paradys x die sondeval; religieuse x die wêreldse, erns x komiek, jeug x ouderdom, ruimhartigheid x suinigheid) en die uitbeelding van die verskillende vorme van liefde (platonies, romanties, volwasse en algemeen menslik).

Ondanks kritiek wat ook uitgespreek is, byvoorbeeld teen onnodige woordrykheid en ’n breedvoerigheid wat lei tot verdragings, het Krige met *Die goue kring* ’n unieke, vernuwende bydrae gelewer tot ons Afrikaanse dramaskat. (Raadpleeg byvoorbeeld die commendatio wat Réna Pretorius uitgespreek het toe Krige in 1985 die Hertzogprys vir Drama gekry het – eindnota 105 op bladsy 559; Antonissen 1958:64-66; Brink 1986:125; Coetser 1986:65-73, Du Buson [sic] 1957:77-78 en Kannemeyer 1965:1-9, 1970:61-76; 1984:461-462.) Die Keurkomitee se verslag laat nie reg geskied aan veral die genoemde twee langer dramas van Krige nie.

Tenwoordig tydens die Fakulteitsraadbespreking van die verslag was prof. G. Cronjé (Voorsitter), regters J.F. Marais (Ondervoorsitter) en V.G. Hiemstra, proff. G.J. Beukes, B. Kok, W. Kempen, H.J.J. Bingle, P.J. Nienaber, D.J. Kotzé, A.P. Grové, B. Engelbrecht en F.J. du Plessis, dr. F.F. Odendal, asook mnre. D.P. Goosen (Direkteur), R.M. Wildenboer⁶⁶⁹ en W.A. Botha⁶⁷⁰ (Assistent-sekretarisse). Cloete en C.J.M. Nienaber was afwesig met kennisgewing. (FRN 1966: 22 April.) In retrospeksie was dit jammer dat juis hierdie twee lede van die Fakulteitsraad, wat ook in die Keurkomitee gedien het, nie daar kon wees nie, want hulle teenwoordigheid tydens die bespreking

---

669 Wildenboer, tweede Assistent-sekretaris, is verwelkom op 29 Oktober 1965 en het die Akademie se diens op 31 Mei 1966 verlaat (FRN 1965: 29 Oktober; ARUKA 1966: 6 Junie).

670 Botha is vanaf 1 Maart 1966 aangestel as tweede Assistent-sekretaris (ARUKA 1966: 31 Maart). In 1967 is hy bevorder tot Sekretaris (ARUKN 1967: 25 Mei en 11 Augustus).

sou waarskynlik daartoe gelei het dat die misverstand wat ontstaan het met betrekking tot 'n "oeuvrebekroning", ondervang sou word. Die bespreking het soos volg verloop:

Prof. [P.J.] Nienaber sê dat die komitee se kort motivering baie onbevredigend is. Krige se werk is in 1941 en weer in 1963 oorweeg en te lig bevind. Hy het wel goeie eenakters geskryf. Maar vergelyk dit werklik met die standaard van die HERTZOGPRYS. Moet die norm van bekroning nie 'n stygende lyn toon nie? Indien Krige bekroon word handhaaf ons dit nie.

Krige se dramas is volgens die 1963-verslae glad nie eers oorwêg nie (kyk bladsy 348-354). Nienaber, die outeur van *Die Hertzogprys vyftig jaar* wat die vorige jaar verskyn het, moes dit geweet het. Hy noem ook nie die volgende nie:

- die jaar 1948, toe Krige se werk in die verslag beskryf is as "deurgaans van hoë standaard" (kyk bladsy 246 en 251);
- die jaar 1952 toe Beukes en De Klerk bekroon is ten koste van Krige, maar daar in die verslag wel opgemerk is dat "uitstekende werk" onder die genoemde Krige-stukke was (kyk bladsy 266);⁶⁷¹
- *Die goue kring* wat vir die 1960-Dramaprys in aanmerking gekom het toe *Germanicus* bekroon is (kyk bladsy 355).

Verder verwys Nienaber na bepaling 9 van die Hertzogprystoekenningsprosedure wat van 1962 af geldig was, naamlik dat die onverdeelde prys meer as een maal aan dieselfde persoon in dieselfde afdeling toegeken kon word mits 'n duidelik stygende lyn in sy skeppingswerk waarneembaar was.

Alhoewel daar niks in die handleiding staan van die "stygende lyn"-bepaling nie, kom dit voor asof die Keurkomitee tog dié bepaling in gedagte gehad het, want in die verslag merk die Keurkomitee op dat hulle van die standpunt af uitgegaan het dat ouer skrywers slegs aanbeveel kon word as hulle werk 'n vroeëre hoogtepunt ewenaar of oortref.

Regter J.F. Marais, die Ondervoorsitter van die Fakulteitsraad, het vervolgens kommentaar gelewer (FRN 1966: 22 April):

[Hy] sê die komitee se motivering en veral die laaste drie paragrawe kom voor as 'n baie halfhartige poging om 'n twyfelagtige besluit goed te keur. Die HERTZOGPRYS is nie 'n aanmoedigingsprys nie maar 'n prestasieprys.

Hierdie interpretasie sou nog wyd uitkring in die daaropvolgende weke. Marais verskuif vervolgens die klem verkeerdelik van die werk na die skrywer:

---

671 Nienaber sou die 1952-situasie nie tydens hierdie Fakulteitsraadsvergadering kón meld nie aangesien Beukes, medewenner van daardie jaar se Dramaprys, teenwoordig was.

'n Belangrike punt by die oorweging van bekroning van Krige, is sy hele houding ten opsigte van die Afrikaanse letterkunde en kultuur. Mnr. Krige het in die verlede die Suid-Afrikaanse staat op lasterlike wyse beledig. Daar het pas 'n bundel verskyn vir buitelandse konsumpsie waarin mnr. Krige 'n neerhalende artikel geskryf het oor die Afrikaanse letterkunde. Dit is deurspek met smalende verwysings na die Afrikaanse skrywers en literêre kritici wat uitsluitlik bedoel is om die buitelandse leser te mislei.

Volgens F.F. Odendal, een van die Fakulteitraadslede wat teenwoordig was, het Nienaber die bespreking van Krige se politieke oortuigings summier gestop deur te sê dat 'n beslissing op grond van die letterkundige waarde van Krige se werk geneem moes word, en dat sy politiek nie ter sake was nie (Kannemeyer 2002: 559 en 664).

Bingle was van mening

... dat daar ... voorheen geleenthede [was] waarop mnr. Krige se werk bekroon kon word en dit het nie gebeur nie. Die komitee se stelling dat hy moontlik na die toekenning beter sal presteer, is onoortuigend.

Die invloed van onvolledige en onakkurate inligting wat deur ánder persone verskaf is, kan gesien word in Bingle se eerste opmerking. Indien korrek genotuleer, is Bingle se tweede opmerking verkeerd: in die verslag staan dat vertraagde erkenning van Krige se verdienste miskien die spoorslag sou wees **tot verdere skepping** – nie béter skepping nie.

Grové het opgemerk dat die Keurkomitee bekroning aanbeveel vir 'n tydperk waarin Krige niks gelewer het nie:

Tien jaar gelede het hy wel. Toe was dit te lig bevind. Sy langer dramas sê die komitee is nie te goed nie. Die komitee bou sy aanbeveling op eenbedrywe wat 25 jaar gelede verskyn het.

Dat Grové net verwys na Krige se dramas, blyk duidelik uit sy stelling dat Krige niks in die voorafgaande tien jaar gepubliseer het nie, want gedurende dié tydperk het daar wel prosa en poësie van Krige verskyn. Met Grové se opmerking dat Krige tien jaar tevore wel iets gepubliseer het, verwys hy na *Die goue kring*, maar laat na om te sê dat dié drama teen *Germanicus* moes meeding. In die 1960-verslag is *Die goue kring* totaal onderskat (kyk bladsy 317), en in hierdie 1966-aanbeveling is daar nie 'n sterk argument aangevoer vir die bekroning van Krige se langer dramas nie. Tog moes Grové, as letterkundige, bewus gewees het van *Die goue kring* se meriete. Indien korrek genotuleer, het Grové opgemerk dat die Komitee sy aanbeveling bou op eenbedrywe wat 25 jaar tevore verskyn het. Die enigste eenbedryf wat in die verslag by name genoem word, naamlik *Die sluipskutter*, het 15 jaar tevore verskyn.

'n Toekening vir alle werk binne 'n spesifieke afdeling (literêre kategorie) was in daardie stadium nié onderworpe aan 'n bepaling dat die kandidaat in die tersaaklike driejaarperiode 'n werk moes gepubliseer het nie.⁶⁷² Dit kon geskied op grond van werke wat relatief lank tevore verskyn het.

Volgens Hiemstra het die Keurkomitee in sy verslag Krige se poësie “bygesleep” terwyl dit drama was wat bekroon moes word, en het die Komitee “sy taak nie korrek benader nie”. Daar staan in die verslag egter uitdruklik dat die Keurkomitee, nadat bevind is dat geen enkelteks bekroningswaardig was nie, in terme van paragraaf 7 oorweging geskenk het aan “'n ouer kandidaat ... wat op **ander gebiede** maar ook en veral op die gebied van die **toneelskryfkuns**, belangrike en nog onbekroonde bydraes tot die Afrikaanse letterkunde gelewer het”. Die Keurkomitee het dus hulle inagneming van prosa en poësie verantwoord op grond van paragraaf 7. Indien die verslag fyn gelees is, sou die Fakulteitsraadslede agtergekom het dat die Keurkomitee 'n ander interpretasie aan paragraaf 7 geheg het. Veral Nienaber, Hiemstra, Beukes en Kempen – vier van die vyf lede van die Hertzogprysregulasiekomitee wat die handleiding ópgestel het (kyk bladsy 377 en 379), asook die Akademiesdirekteur, moes die misverstand ondervang het. Hiemstra beskuldig die Keurkomitee daarvan dat hy sy taak “nie korrek benader [het] nie”, maar dit was juis die Fakulteitsraad (en later die Akademiesraad) wat hulle taak om die verslag deeglik te bestudeer, nie suksesvol uitgevoer het nie.

Ten slotte is met betrekking tot die Fakulteitsraadbespreking genotuleer dat Cronjé, die Fakulteitsraadvoorsitter, sou gesê het dat die verslag Uys Krige se werk “veroordeel”, dat dit daarin “minder geslaag” genoem word, dat drama Krige se “swakste genre” is, en dat hy “geen sterk dramatiese werk gelewer [het] nie” – veralgemenings wat nié gegrond is op alles wat in die verslag staan nie.

Die Fakulteitsraad het eenparig besluit dat hulle nie kans sien om die aanbeveling van die Keurkomitee te onderskryf nie, en dat hulle nie die aanstelling van 'n Breë Komitee noodsaaklik vind nie (FRN 1966: 22 April). Bepaling 12a het reeds vanaf die in 1946/1948-opgestelde Hertzogprystoekenningsprosedure, tot en met dié geldig vanaf 1964, bepaal dat 'n Breë Komitee net aangewys kon word indien meer as een skrywer aanbeveel is. Die 1965-konsepreglement (bepaling 4[a][iv] en 4[b]) het die opsie gebied dat 'n keurkomitee aanbeveling na 'n Breë Komitee verwys kon word selfs al is net een persoon vir bekroning aanbeveel. Die besluit van die Fakulteitsraad gee blyke daarvan dat hulle die 1965-konsepreglement as riglyn gebruik het. Nienaber se verwysing na die **“stygende lyn”-bepaling, wat nié in die Keurkomitee-handleiding**

---

672 Die 1997-Dramajaar was die laaste geleentheid waartydens 'n skrywer 'n drama-oeuvre bekroning kon kry al het hy/sy nie in die voorafgaande drie kalenderjare 'n nuwe drama gepubliseer nie (kyk bylaag LL op bladsy 683).

van die konseprelement voorkom nie (maar wel in die 1961/1962- en 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure), skeep egter verwarring. **Die moontlikheid om die verslag na die Keurkomitee terug te verwys sodat hulle een kon opstel waarin nét Krige se dramas beoordeel word, is nie eers genoem nie.**

Ook die Akademiesraad keur die nietoekenningsbesluit eenparig goed. Geen bespreking is genotuleer nie. (ARN 1966: 6 Mei.) Erlank noem in 'n latere brief aan Hiemstra, gedateer 3 Junie 1966 (W.J. du P. Erlank-versameling: 193.K.H.3), dat die vraag of die Keurkomitee in terme van paragraaf 7 die reg gehad het om Krige se hele "oeuvre" (insluitende poësie en prosa) aan te beveel, klaarblyklik nooit op die betrokke Akademiesvergadering gestel is nie (kyk bladsy 416). **Die Akademiesraad het net 'n kort persvrystelling uitgereik waarin gesê word dat die Raad besluit het om nie 'n Hertzogprys vir Drama toe te ken nie.** Akademiesraadslede wat tydens die 6 Mei 1966-vergadering teenwoordig was toe hierdie besluit geneem is, was prof. P.J. Nienaber (Voorsitter), dr. S.M. Naudé (Ondervoorsitter), regter V.G. Hiemstra, proff. G. Beukes, G. Cronjé, H.L. de Waal, S. du Toit, C.F.B. Hofmeyr, W. Kempen en W.J. Pretorius, asook dr. T.E.W. Schumann. Teenwoordig by die Fakulteit- én Akademiesraadsvergaderings waartydens die nietoekenning bekragtig is, was proff. P.J. Nienaber, G.J. Beukes, G. Cronjé, W. Kempen en regter V.G. Hiemstra – met die uitsondering van Cronjé al vier lede van die Hertzogprysregulasiekomitee waarin Weiss ook sitting gehad het.

Tydens die Fakulteit- en Akademiesraadsvergaderings was Goosen as Akademiesdirekteur teenwoordig. Cloete se voorlopige aanbeveling, waarin hy dit onomwonde stel dat sy "eintlike motivering berus op die gehalte van ... [Krige se] dramas", en dat Krige die prys verdien "wanneer ons net sy dramatiese werk in aanmerking neem" (kyk bladsy 389), is aan Goosen gestuur. Tog het Goosen niks in verband hiermee aan die rade gemeld tydens die bespreking nie.

Dit waarteen F.I.J. van Rensburg op 30 Maart 1964 gewaarsku het (kyk bladsy 362), het gerealiseer: 'n Fakulteitsraad wat minder tyd aan besinning spandeer as die oorspronklike Keurkomitee, en 'n Akademiesraad wat, soos dit voorkom, die saak glad nie eers bespreek het nie.

Ten spyte van herhaalde beklemtoning dat Akademiesverslae- en besprekings vertroulik is (kyk byvoorbeeld bladsy 376, 388 en 392, asook in bylaag 653 op bladsy 655), het die aanbeveling van die Keurkomitee tog rugbaar geword. J.J. (Koos) Human het in *Die Burger* van Vrydag 13 Mei 1966 ("Hertzogprys: Krige het dit verdien") dit in openbare belang geag om te sê dat die Komitee "wat oor die prystoekenning moes beslis, eenparig aanbeveel het dat die Hertzogprys aan Uys Krige toegeken word vir sy werk as dramaturg." Human meen dit sou interessant wees om te verneem op watter grond die Akademiesraad besluit het om die aanbeveling van sy Keurkomitee te verwerp.

“Storm bars los oor Uys Krige”, was die opskrif van ’n voorbladberig in *Die Burger* van die volgende dag, Saterdag 14 Mei 1966. In ’n onderhoud met die koerant het D.J. Opperman sy “diepe misnoeë” uitgespreek oor die feit dat die Akademie Uys Krige by herhaling as kunstenaar misken:

Hy moes lankal as dramaturg bekroon gewees het, en ook as digter. Hierdie miskennis, keer op keer, raak so opvallend dat dit lyk asof daar moedswil by betrokke is. Die Akademie is self besig om die prestigewaarde van die Hertzogprys stelselmatig te vernietig.

Opperman het bygevoeg dat Uys Krige al in 1952 die Hertzogprys vir Drama moes gekry het, en verwys na prof. Rob Antonissen wat toe in *Standpunte* geskryf het dat die Akademie die geleentheid laat verbygaan het om Krige te erken as “verreweg die beste Afrikaanse eenbedryfskrywer” tot op daardie tydstip.⁶⁷³

Volgens die koerant het W.A. de Klerk opgemerk dat Krige die Hertzogprys vir Poësie en Drama minstens tien jaar tevore al verdien het, en dat Krige, wat die Hertzogprys betref, verreweg “die mees miskende” onder die Afrikaanse skrywers was.

J.C. Kannemeyer het die optrede van die Akademiesraad skokkend gevind en gesê dat Krige, saam met N.P. van Wyk Louw en Dirk Opperman, die leidende dramaturg in Afrikaans was, en ’n waardige Hertzogpryswenner sou wees, veral sy eenbedrywe en *Die goue kring* in ag genome. In ’n brief van Kannemeyer wat Maandag 16 Mei 1966 in *Die Burger* verskyn het (“Besluit oor Krige skokkend”), wys hy daarop dat dit in die verlede by herhaling gebeur het dat die Akademie die Hertzogprys toegeken het aan skrywers wie se werk dit nie geregverdig het nie (byvoorbeeld Beukes),⁶⁷⁴ terwyl ander belangrike figure (Van Melle en Boerneef) onbekroon moes bly:

Tot dusver kon die Akademie nog altyd teëwerp dat hierdie foutiewe oordele in die eerste plek op die gewete van die keurkomitee rus en dat hy self grootmoedig genoeg was om by herhaling foute van die verlede by ’n latere geleentheid reg te stel.

Kannemeyer noem dan dat M.E.R. wel in 1953 die Hertzogprys vir Prosa ontvang het, en Leipoldt in 1944 vir *Die heks* en *Die laaste aand*, terwyl laasgenoemde drama reeds in 1932 bekroon kon gewees het.

---

673 Hierdie opmerking van Antonissen het verskyn in sy artikel “Die styl is alles. Bekroonde Afrikaanse dramatiese werk uit die jare 1948-1952” (Antonissen 1952:83).

674 Interessant dat Beukes, wie se werk dit nie geregverdig het nie, in 1952, die Van Riebeeckfeesjaar, medewenner was van die Hertzogprys vir Drama, terwyl Krige, wie se dramas beslis bekroningswaardig was, dit nie ontvang het in die jaar waarin die vyfjarige bestaan van die Republiek herdenk is nie.

In vanjaar se geval is dit egter nie die keurkomitee nie, maar die *Akademie self* wat besluit het om geen toekening te maak nie. Met ander woorde, terwyl daar nou die geleentheid was om een van ons belangrikste dramaturge te vereer, en terwyl die keurkomitee dit ook eenparig só aanbeveel het, was die finale beslissing tog dat Uys Krige se werk nie die Hertzogprys verdien nie.

Daar is ’n beroep gedoen op die Akademie, “wat in 1952 bereid was om die spele van Gerhard Beukes met sy hoogste prys te vereer”, om in openbare belang sy redes bekend te maak waarom die Keurkomitee se aanbeveling nie aanvaar is nie.

In die *Sunday Times* van 15 Mei 1966 verskyn ’n berig onder die opskrif “*Hertzog prize veto on Krige – again*”. Hierin berig M.M. Levin dat John Malherbe, die Kaapse uitgewer van Afrikaanse boeke, die Akademie se volgehoue weiering om Krige te bekroon, beskou het as “*a political vendetta*”, en dat dit vir hom voorgekom het asof die Akademie Krige as te uitgesproke beskou het. Ook Kannemeyer se mening (“*I think the Akademie’s action will cause considerable distress in Afrikaans literary circles*”) en dié van W.A. de Klerk (“*It is a very sad decision*”) is weergegee.

Op Maandag 16 Mei, nadat P.J. Nienaber, Akademierraadsvoorsitter, die lede van die Uitvoerende Komitee geraadpleeg het (ARN 1966: 6 Junie), is die verslag van die Keurkomitee uitgereik in ’n persvrystelling wat soos volg ingelei is:

Vanweë kritiek wat in die pers verskyn het[,] het die Uitvoerende Komitee van die Akademierraad besluit om die verslag van die Letterkundige Keurkomitee ter algemene inligting te publiseer. Die Akademierraad het besluit om geen Hertzogprys vir Drama vanjaar toe te ken nie; die Akademierraad oordeel suiwer op meriete en ag homself nie verplig om redes vir sy besluite te verstrek nie. Die verwysing na Krige se poësie en prosa in die verslag is nie ter sake nie, omdat slegs drama vanjaar aan die beurt was. Die Hertzogprys is ’n prestige en geen aanmoedigingsprys nie; die Eugène Maraisprys is die Akademie se aanmoedigingsprys vir skeppende letterkunde.

Dan volg die volledige verslag, wat, onder andere, die volgende dag, Dinsdag 17 Mei 1966, in *Die Burger* verskyn het (“Akademie doen verklaring”). Die aangehaalde keurkomiteeverslag strek tot by die laaste sin:

Die komitee beveel dus aan dat die Hertzogprys vir toneelskryfkuns aan hom toegeken word deur die Akademie.

Op Woensdag 18 Mei 1966 is etlike menings oor die Akademie se persvrystelling in *Die Burger* weergegee (“Skerp kritiek volg op verklaring”) – kritiek teen die Akademierraad se optrede, maar ook teen die Keurkomitee se aanbeveling wat “so swak” opgestel is:

- Prof. H. van der Merwe Scholtz het gesê dat hy moes toegee “dat die keurkomitee sy saak sekerlik nie besonder sterk gestel het nie” – daar is “soveel kwalifikasies in die verantwoording van die aanbeveling dat die Akademie ongetwyfeld êrens aanleiding gehad het vir sy besluit”.
- Dr. J.C. Kannemeyer “het ook sy spyt uitgespreek dat die keurkomitee sy motivering so swak gestel het, want daardeur het hy gedeeltelik skuld daaraan dat die aanbeveling deur die Fakulteitsraad en die Akademiesraad verwerp is”. Kannemeyer het opgemerk:

Die oorbeklemtoning van Krige se werk as digter en prosaïst was ’n **taktiese flater**. Ongelukkig het die Fakulteitsraad, waarvan sewe lede vanjaar taal- of letterkundiges is en dus op die hoogte behoort te wees met Krige se belangrikheid as dramaturg, hom bloot deur ’n swak motivering daartoe laat lei om geen toekenning aan te beveel nie.
(Ek benadruk.)

- J.J. Human was van mening dat:
  - ▶ die Akademie eerder kon geswyg het “as om te kom met die motivering vir sy weiering wat hy nou aanbied, nl. dat die komitee eintlik aanbeveel het dat Krige die prys as aanmoediging kry”;
  - ▶ die sleutelwoorde in die verslag “hierdie vertraagde erkenning” is, en nie “spoorslag” nie;
  - ▶ die Akademie se nadruk op die woord “spoorslag” ongeregverdig is.
- Volgens D.J. Opperman was die Akademiesraad se verklaring onbevredigend “omdat hy nou die onus op die keurkomitee probeer werp, terwyl die komitee Krige duidelik aanbeveel het”.
- Prof. W.J. du Preez Erlank wou niks oor die verklaring sê nie, maar het daarop gewys dat die aanbeveling met groot sorg opgestel is en dat hy daarby staan.
- Volgens ’n korrespondent het T.T. Cloete in Port Elizabeth gesê
  - ▶ dat die Keurkomitee nooit bedoel het dat die prys as aanmoediging aan Krige toegeken moet word nie – dit was beslis nie die motivering vir die aanbeveling nie, en die woord is slegs as bygedagte in die laaste paragraaf van die aanbeveling genoem;
  - ▶ dat daar in die **skenkingsakte** ’n artikel is wat lui dat as ’n skrywer vir die eerste keer vir die prys aanbeveel word, sy hele “oeuvre” in ag geneem **moet** word (ek benadruk);
  - ▶ dat hy hom egter heeltemal by die besluit van die Akademie berus.

Cloete het in ’n berig wat op Woensdag 25 Mei in *Die Burger* verskyn het (“Prof. Cloete wys op fout”), gesê dat daar nie “moet” moes gestaan het nie, maar “kan”, en dat hy verwys het na paragraaf 7 van die handleiding vir die Keurkomitee vir die Hertzogprys:

Die keurkomitee het nie onnodiglik verwys na Krige se prosa en poësie nie, ewe min as wat hy dit bedoel het dat hy vanjaar vir prosa en poësie ook bekroon moet word. Die keurkomitee het alleen al te goed geweet dat daar in die Fakulteitsraad en in die Akademiesraad lede dien wat nié literatore is nie en vir wie daardie inligting allermins oorbodig kon gewees het.

Kannemeyer het in *Die Burger* van Donderdag 26 Mei verduidelik dat hy saamgestem het met die meld van Krige se prosa en poësie in die verslag, maar dat hy wel beswaar het teen die oorbeklemtoning daarvan terwyl eintlik net sy dramas in aanmerking moes kom. Volgens hom was die lang uitweiding oor Krige se prosa en poësie takties verkeerd in die lig van bepaling 8 van die Hertzogprystoekenningsprosedure wat vanaf 1962 geldig was, en hy verwys dan na *Die Hertzogprys vyftig jaar*. Die feit dat die 1961/1962-toekenningsprosedure wat daarin verskyn verkeerdlik voorgehou is as die nuutste weergawe van die prosedure (kyk bladsy 358), sou outomaties ook tot gevolg gehad het dat die “simpatiekgesinde”-bepaling wat met die 1963/1964-prosedure verval het, nié onder die aandag van kritici gekom het nie.

In ’n brief aan die *Sunday Times* waarvan melding gemaak word in ’n uitgawe van dié koerant op 22 Mei 1966 (“*Akademie walk-out threat over Krige*”), het prof. T.J. Haarhoff geskryf dat Krige erkenning moes kry van die Akademie:

But this body has consistently ignored Uys Krige. Why? Not surely on literary grounds. I can only think that it must be on political grounds – and politics should not enter into what ought to be a purely literary decision.

Truly a sad state of affairs. Perhaps it is not too late for the Akademie’s council to repent and reverse its decision.

In hierdie koerantberig word ook gesê dat die besluit oor die nietoekenning van die Hertzogprys gelei het tot ’n openlike botsing tussen die “*literary men in the Cape and those who dominate the Akademie in the Transvaal*”. Ook die menings van drie ander persone wat ten gunste was van ’n toekenning aan Krige, word gegee, naamlik dié van prof. Meyer de Villiers van die Departement Afrikaans-Nederlands aan die Universiteit van Stellenbosch (“*The Akademie made a stupid decision*”), prof. Fred Engelen van die Departement Drama aan dieselfde universiteit (“*Mr. Krige is one of our best playwrights*”) en die dramaturg Adam Small, wie se eie drama, *Kanna hy kô hystoe* ook in aanmerking gekom het (“*There are obvious political and personal prejudices in the Akademie against Mr. Krige*”).

Uys Krige was uitgesproke oor die regering se hantering van sekere sake. Twee daarvan is die volgende:

- Kragtens die Groepsgebiedewet is ongeveer 65 000 bruinmense in die middel sestigerjare uit Distrik Ses in die Kaap verskuif omdat dit as ’n wit gebied geproklameer is (Giliomee & Mbenga 2007:319). In die *Sunday Times* van 13 Februarie 1966 het Uys Krige hom sterk daarteen uitgespreek.⁷³ Die Kaapse stadsraad het verhoë gerig tot die Eerste Minister, dr. H.F.

Verwoerd, dat die proklamering heroorweeg word, maar juis in Mei 1966, midde-in die Hertzogprysdebakel rondom Krige, het Verwoerd aangedui dat die besluit finaal is “met die oog op die uiteindelijke ware belange van die Kleurlinge en van Kaapstad” (*Die Burger*, 24 Mei 1966: “Beslissing oor Distrik Ses is finaal, sê Verwoerd”).

- Op 11 Mei 1966, vyf dae nadat die Akademieraad bekend gemaak het dat geen Hertzogprys vir Drama toegeken is nie, het die Veiligheidspolisie van Kaapstad die Voorsitter van die Nasionale Unie van Suid-Afrikaanse Studente (N.U.S.A.S.), mnr. Ian Robertson, ingevolge die Wet op Onderdrukking van die Kommuniste, vir vyf jaar tot die landdrostdistrikte van Kaapstad en Wynberg ingeperk. Die bevel is onderteken deur adv. B.J. Vorster, die Minister van Justisie, Polisie en Gevangenis. (*Die Burger*, Donderdag 12 Mei 1966: “Voorsitter van N.U.S.A.S. ingeperk. Mag nie uit Kaap gaan nie”). Senator Robert Kennedy is deur N.U.S.A.S. na Suid-Afrika genooi. In dieselfde uitgawe van *Die Burger* is aangekondig dat prof. W.J. du P. Erlank (Voorsitter van die Hertzogpryskeurkomitee) deur die Akademie bekroon is met die 1966-Akademieprys vir Vertaalde Werk vir sy vertaling van Shakespeare se *Macbeth*, en dat die Akademie besluit het om geen Hertzogprys vir Drama toe te ken nie. (“Akademieprys vir Erlank”).

Vorster het geweier om Robertson in die hof aan te kla (*Die Burger*, Donderdag 26 Mei 1966: “Robertson word nie aangekla”). Studente het in opstand gekom teen die inperking van Robertson en daarop aangedring dat hy nie aangehou moes word sonder ’n regverdigde verhoor nie.

Dieselfde dag waarop die keurkomiteeverslag in *Die Burger* gepubliseer is, naamlik 17 Mei 1966, het ’n brief van Uys Krige in *The Cape Times* verskyn (“*An old S. African custom?*”).⁷⁴ Daarin het Krige die Minister van Justisie, adv. B.J. Vorster, uitgedaag om bewys te lewer van die ingeperkte N.U.S.A.S.-leier, Ian Robertson, se skuld. In *Die Burger* van 18 Mei 1966 (“Uys Krige rig uitdaging oor N.U.S.A.S.”) is dele van die brief só weergegee:

As Suid-Afrikaner voel ek gegrief oor wat hier in my naam en in die naam van alle Suid-Afrikaners gedoen word om die beeld van Suid-Afrika in die oë van die beskaafde wêreld skade aan te doen. En as mens – wat die belangrikste van alles is – voel ek kleiner, want wat onregverdiglik ’n medemens verklein, verklein my ook.

Dan word vervolg:

Wat ’n lekker happie vir ons “vyande”. Nee, nie ’n happie nie, maar ’n feesmaaltyd waaraan hulle met smaak sal weglê, veral aangesien dit gebeur kort voor Robert Kennedy se besoek. Kan ons Minister van Inligting nie oorreed word om die een of ander tyd met ons Minister van Justisie te praat nie?

Krige het gesê hy sal “die meeste hiervan terugtrek” as adv. Vorster duidelike, konkrete bewyse kon gee van die jong Robertson se skuld:

Kom, adv. Vorster, waarom al hierdie geheimsinnigheid, hierdie optrede in die duister (cloak-and-dagger business). Is die oortredinge van hierdie jong student so gevaarlik en desperaat dat hulle, ondanks die beskerming wat ons hoogs doeltreffende Polisiemag en leer ons bied, vir ons verberg moet word?

Praat met ons soos man teenoor man. Laat ons alles daarvan hoor. En so gou moontlik, sodat ons kan oordeel en, indien nodig, om verskoning vra.

In ’n brief aan Hiemstra gedateer 3 Junie 1966 (W.J. du Preez Erlank-versameling: 193.K.H.3) meld Erlank dat dit, ná Nienaber se verklaring “wat natuurlik ’n amptelike karakter gekry het”, vir hom “onmoontlik was om langer stil te bly”. Op Dinsdag 24 Mei 1966 het daar in *Die Burger* ’n brief van hom as Voorsitter van die Keurkomitee, verskyn (“Prof. Erlank lug bedenkinge oor Akademie-besluit”). Die rariteit van ’n brief deur ’n Keurkomiteevoorsitter aan ’n koerant, in reaksie op die Akademiesraad se vrystelling van die Hertzogprysverslag, en ter verdediging van die verslag self, maak weergawe van die brief wenslik. Erlank verskaf daarin drie redes waarom hy, ná die Akademiebesluit oor Krige, konstant geweier het om kommentaar te lewer:

- (a) Die samestelling van die keurkomitees van die Akademie is vertroulik;
- (b) Ook die bevinding en verslag van ’n keurkomitee aan die Akademie is vertroulik;
- (c) In die derde plek wil ’n voorsitter nie sy komitee kompromitteer met besonderhoude waarin hulle nie geken is nie. Maar noudat die voorsitter van die Akademie, om welke rede ook al, ons komiteeverslag gepubliseer het en daaraan ’n interpretasie gekoppel het, wat seer seker nie in ons bedoeling gelê het nie, voel ek verplig om te antwoord.

Erlank verduidelik dan dat die twee Keurkomitees vir die Hertzogprys en die Eugène Marais-aanmoedigingsprys gelyktydig vergader het onder dieselfde voorsitterskap, en dat daar, ná “heelwat meningswisseling en ’n bietjie meningsverskil” eenparig besluit is op Uys Krige vir eersgenoemde prys, en Henriette Grové vir laasgenoemde.⁶⁷⁵

Hoe die voorsitter van die Akademie onder die indruk kon gekom het dat met die Hertzogprys ook bedoel is “aanmoedigingsprys”, gaan my beperkte verstand te bowe.

Die verslag oor Uys Krige is meer as drie maande gelede aan al drie komiteeledede voorgelê vir kommentaar, aanvulling, wysiging, skrapping, ens. Maar dit is ook privaat voorgelê aan my kollega, prof. Opperman, omdat hy as eerlike en hoogstaande letterkundige besonder sterk gevoel het vir die bekroning van Uys Krige. Sy enigste kommentaar, wat ek met sy verlof publiseer, was die volgende: “Dit is ’n uitstekende verslag.”

---

675 Grové het die 1966-Eugène Maraisprys vir Drama ontvang vir al haar dramatiese werk (FRN 1966: 22 April; ARN 1966: 6 Mei).

Dat hy onmiddellik, ná die Akademiesraad se afwysing van die keurkomitee se aanbeveling, in die strydperk gespring het, het ek van hom verwag. Minder gelukkig vind ek die suggestie dat die Akademie herhaaldelik uit “moedwil” Uys Krige verbygegaan het. Dit was verskillend saamgestelde keurkomitees,⁶⁷⁶ verskillend saamgestelde Fakulteitsrade en Akademiesrade, wat herhaaldelik Uys Krige verbygegaan het. Van oorerflike moedwil is daar geen sprake nie.

Oor die verslag self het Erlank hom soos volg uitgelaat:

Vae algemeenhede oor die vraag of dit takties die regte ding was om Krige vir sy hele oeuvre aan te beveel vir bekroning, of die komitee sy verslag sterker moes gestel het, ens., kan ’n mens eintlik ignoreer. As Krige-dramaturg, plus Krige-digter, plus Krige-prosaïs nie deur die Akademie goedgekeur word vir bekroning nie, watter hoop het Krige-dramaturg, minus Krige-digter, minus Krige-prosaïs?

Erlank wys daarop dat ’n komiteeverslag:

- nié ’n eensydige advokatepleidooi vir hierdie of daardie kandidaat is nie, aangesien die Akademie ’n te verantwoordelike liggaam is om hom daardeur te laat beïnvloed, en dat dit
- nié ’n “woordryke uitstappie op die terrein van die letterkunde” is nie (een van die belangrikste besware teen die 1952-toekenning was juis “die eensydige en hoogdrawende verheerliking wat al die grense van werklike verdienste oorskry het”),
- maar wél ’n “sober en saaklik opgestelde balansstaat van verdienste, waarin deugde en ondeugde van ’n bepaalde skrywer of kunswerk teen mekaar opgeweeg word en ’n oorwoë finale aanbeveling gemaak word”. Dit veronderstel “natuurlik ‘kwalifikasies’, in die een geval meer as die ander”.

Dié verslag dien dan

... voor ’n hoogontwikkelde groep vakkundiges, van wie sommige nie die tyd het, ánder nie die vermoë het om self so ’n balansstaat op te maak nie, maar wat almal in staat is om ’n balansstaat te lees. As dit bedoel was vir die groot publiek, wat eers moet íngelig word, en daarna breedvoerig moet vóórgelig word, sou so ’n verslag ’n totaal verskillende aansien gehad het.⁶⁷⁷

---

676 Die enigste persoon wat deurlopend betrokke was by die beoordeling van Krige se werk, was F.C.L. Bosman. Met die uitsondering van 1956, was hy vanaf 1941 tot 1963 ál die kere wat dramas bekroon kon word, lid van die Keurkomitee. (Kyk bladsy 355.)

677 Erlank merk in sy 3 Junie 1966-brief aan Hiemstra op (W.J. du P. Erlank-versameling: 193.K.H.3):

Ek kan werklik nie met jou saamstem dat vertroulikheid ooit ’n soort eenrigting-verkeer kan wees nie. My oortuiging, letterkundig en andersins, het ek nog nooit weggesteek nie. Maar as ek moes weet dat my letterkundige verslag gaan geopenbaar word, sal ek dit óf ánders opstel soos vir ’n oningeligte groot publiek, óf glad nie opstel nie, omdat ek nie tyd het om met lang letterkundige verduidelikings te reageer op andersdenkende kritiek nie.

Erlank wys daarop dat ’n komiteeverslag en “die oortuiging wat dit inhou”, nie gemeet moet word “aan sy bondigheid of breedvoerigheid nie”:

Die persoon wat net ’n bietjie publisiteit soek, se oortuiging staan meestal in indirekte verhouding tot die heftigheid van sy betoog. Die persoon wat net die waarheid soek, se oortuiging staan meestal in direkte verhouding tot sy soberheid en saaklikheid.

“Maar vertroulikheid werk na weerskante,” het Erlank vervolg, en hoewel hy dit enigszins kon verstaan, het hy dit jammer gevind dat die Akademie sonder verlof van die ondertekenaars, ’n vertroulike verslag gepubliseer het. Hy het nóg jammerder gevoel dat die Voorsitter “op so ’n stellige wyse” verklaar het dat die verwysing na Krige se prosa en poësie nie ter sake is nie:

Die keurkomitee het myns insiens die reg gehad om as daad van eenvoudige regverdigheid Krige se hele oeuvre, met besondere klem op sy dramatiese werk, aan te beveel vir bekroning.

Erlank het die “wanvoorstelling asof die keurkomitee ’n tweede aanmoedigingsprys sou aanbeveel het”, die “ongelukkigste van alles” gevind:

Dit word geloënstaaf deur die verslag self. Die verslag meld dat Krige vir prosa en poësie bekroning “misgeloop het omdat hy oorskadu is deur meer verdienstelike tydgenote”. As woorde iets beteken, staan hier dat Krige met sy prosa en sy poësie binne die toenmalige letterkundige situasie Hertzogprys-standaard bereik het, maar telkens deur ’n beter kandidaat uitgeskakel is. Daarop volg: “Dit geld in *nog hoër mate* vir sy dramatiese werk,” met die uitspraak dat enkele van sy eenbedrywe behoort “tot die beste wat ons op daardie gebied het”. As woorde iets beteken, staan hier ook dat Krige binne die toenmalige letterkundige situasie met sy eenbedrywe, nog meer as met sy prosa en poësie, Hertzogprys-standaard bereik het.

En selfs in die gewraakte slotparagraaf word gepraat van “vertraagde erkenning”. As woorde iets beteken, staan ook hier dat Krige lankal erken moes gewees het. Hoe prof. P.J. Nienaber tot die verkeerde veronderstelling kon gekom het, dat ’n “aanmoedigingsprys” beoog word, weet ek nie.

Ten slotte merk Erlank op:

’n Mens moet in ’n moeilike menslike situasie, soos Hertzogprys-toekennings altyd meebring, die finale beslissing van ’n verantwoordelike liggaam soos die Akademie aanvaar, al is dit met twyfel in jou hart. Maar ná die voorsitter se verklaring kan ek dit voor my gewete nie meer doen nie.

“In alle regverdigheid teenoor almal wat by die saak betrokke geraak het”, het Erlank die volgende aan die hand gegee:

- Indien die Keurkomitee verkeerd was in sy aanbeveling dat Krige se hele “oeuvre” (prosa, poësie en drama), met besondere klem op sy dramatiese werk bekroon word, moes die Keurkomitee gevra word of hy Krige wil aanbeveel suiwer op grond van sy dramatiese werk.
- Indien die Akademie deur die “bondige stelwyse van die verslag onder die vreemde indruk gekom het dat ’n aanmoedigingsprys bedoel word”, moes hy die Keurkomitee se versekering aanvaar dat niks minder as die Hertzogprys bedoel is nie:

Maar dan is dit die Akademie, met sy Fakulteitsraad en Akademieraad, wat met sy meerdere begrip ’n keurkomitee se unanieme aanbeveling verwerp het.

Erlank het in sy 3 Junie 1966-brief aan Hiemstra (W.J. du P. Erlank-versameling: 193.K.H.3) opgemerk dat dit sins insiens vir die Akademie veel beter sou wees as enige fout wat óf deur die Keurkomitee, óf deur die Voorsitter, óf deur die Akademieraad gemaak is, vóór die jaarvergadering in Stellenbosch reggestel word:

Die Akademie het ’n vyftigjarige rekord van skitterende werk en weinig foute, en dit in die moeilike menslike situasie van prystoekennings.

Foute is daar gemaak. Regtig, Victor, ek dink nie enige verklaring van die jaarvergadering sal dit kan wegredeneer nie.

F.I.J. van Rensburg het na aanleiding van Erlank se 24 Mei-koerantbrief in ’n onderhoud in Bloemfontein op Vrydag 27 Mei 1966 gesê dat die pad vir die Akademie daarmee gebaan was om sy besluit in heroorweging te neem. Onder andere in *Die Burger* van 28 Mei 1966 is daaroor berig (“Akademie kan besluit hersien”) en Van Rensburg se mening soos volg weergegee:

- Dit het duidelik geword dat daar misverstand was by die Keurkomitee sowel as by die twee Akademierade (Akademie- en Fakulteitsraad). Die Keurkomitee het die misverstand van sy kant af opgeklaar, en dit het nou by die twee Akademierade berus om die verduideliking te aanvaar en hulle besluit in heroorweging te neem.
- Dit was “tog onsinnig om Krige die slagoffer te laat word van die misverstande van die liggame wat oor sy geval moet besluit”. Die Akademie kon met eer uit sy dilemma kom, en dit sou “’n daad van eenvoudige regverdigheid teenoor Krige wees”.

Versoeke aan die Akademiesraad om te herbesin oor sy besluit, het nie geslaag nie. F.I.J. van Rensburg het 21 jaar later, in die *Vaderland* van 7 September 1987, berig oor die “vreemde geskiedenis” van die toekenning van die Hertzogprys aan Krige en opgemerk dat daar in die openbare debat,

.. maar veral in binnekamers, ... die bewering gemaak [is] dat Krige op dié manier moes boet vir sy protes teen die verskuiwing van die Kleurlinge uit Distrik Ses rondom daardie tyd. Die Regering het by monde van die destydse Minister van Justisie⁶⁷⁸ gedreig dat hy sy finansiële ondersteuning aan die Akademie⁶⁷⁹ sal heroorweeg indien die Akademiesraad sou toegee aan die druk om sy besluit te herroep.

Goosen het in 1968 beweer dat ’n minister (B.J. Vorster) op 31 Mei 1966, die dag waarop die vyfjarige bestaan van die Republiek herdenk is, die Akademie “kwaai laat skrik” het deur te sê: “Bekroon hom [Krige] en julle sal seerkry”,⁶⁸⁰ en dat Vorster gedreig het om Krige te arresteer sodra die Akademie hom bekroon (Serfontein 1970:86). “Vir die Akademie was Krige se Afrikanerskap en sy politieke siening nie suiwer genoeg nie”, sou Etienne van Heerden 22 jaar later sê (1988:27).

Benewens reaksie in die pers, het die Akademie ook ’n brief ontvang van F.I.J. van Rensburg gedateer 19 Mei 1966 (LK 1/11; ook ARUKA en ARUKN 1966: 6 Junie). Hy het verneem of daar nog geleentheid was om beskrywingspunte in te stuur met die oog op die jaarvergadering in Julie, en wat die presiese prosedure in dié verband was. Die “noodsaaklikheid om opnuut aandag aan die Akademie se bekroningsprosedure te gee” was vir hom “so klemmend” dat, indien hy nie self die jaarvergadering kon bywoon nie, hy gehoop het dat iemand anders die saak te berde sou bring of sou inisieer. Hy vervolg:

---

678 Advokaat B.J. Vorster het in 1966 erelidmaatskap van die Akademie ontvang.

679 Volgens Goosen het die Akademie in daardie stadium ongeveer R32 000 per jaar van die staat ontvang (ARUKN 1966: 6 Junie).

In 1910, tydens die heel eerste jaarvergadering van *De Zuid Afrikaanse Akademie voor Taal, Letteren en Kunst*, het dr. Engelenburg al gewaarsku teen die verkryging van regeringshulp (ZAATLK 1911:62-63):

Het is niet wenselijk en in zeker opzicht gevaarlijk de Regering om hulp te vragen. Wij moeten zo veel mogelijk met eigen krachten te werk gaan.

In 2000 het die staat besluit om die Akademie se subsidie in te trek.

680 Hierdie bewering kom voor in ’n dokument wat Goosen, in reaksie op Hiemstra se “onrus”-verslag, opgestel en versprei het op die vooraand van die 1968-Akademie-sitting in Bloemfontein (*Die Volksblad*, 22 Junie 1968: “Opslae word in Akademie verwag”). Tot dusver (Junie 2009) kon hierdie dokument nog nie in die Akademieargief opgespoor word nie.

Die jongste gebeure het my daarvan oortuig dat die huidige prosedure nie alleen opgeknop sal moet word nie, maar grondig hersien sal moet word. Die Akademie as 'n geheel is besig om skade te ly as gevolg van wat daar op die gebied van die Hertzogprystoekenning gebeur. En volgende jaar gaan die liggaam waarskynlik nog harder slaan as enige jaar vantevore as hy met die huidige prosedure gevang word, of as die tendens van die afgelope jare tot sy logiese eindpunt gevoer gaan word, nl. dat die Akademierraad volskaals toetree tot die veld van beoordeling. Ek vrees die gevolge vir ons letterkunde en ons hele geesteslewe.

Hy voeg by dat hy die saak “graag van so veel moontlike gesigshoeke besien om eensydigheid te vermy”. Na aanleiding van Goosen se terloopse opmerking teenoor hom tydens die jaarvergadering van die Vrystaatse Werkgemeenskap dat die Hertzogprysbekroningsreëls kort tevore “op 'n paar punte gewysig is”, vra Van Rensburg die gewysigde reëls aan. Hy wou veral weet hoe die bepaling lui wat die Keurkomitee magtig om buite die betrokke periode te beweeg, en waarop die Keurkomitee hom vir die 1966-toekenning beroep het. Van Rensburg noem dat hy beskik oor die 1963/1964-toekenningsprosedure waarin dit bepaling 8 was.

'n Paar dae later verskyn daar in *Beeld* van 22 Mei 1966 'n diepte-artikel deur Van Rensburg onder die opskrif “Hertzogprys: reguit praat het nodig geword”. Hierin herhaal hy talle van sy argumente soos opgeneem in die Akademie se Desember 1965-*Nuusbrief* (kyk bladsy 383). Van Rensburg sonder veral die wyse waarop die Hertzogprys toegeken is, uit as rede waarom “[b]elangrike dinge op kultuurgebied” die voorafgaande aantal jare “geskaad geraak” het, en noem twee: eerstens die Akademie self, wat in “'n tydperk waarin hy aan die uitgroei was tot 'n werklik gesaghebbende en verbeeldingryke liggaam”, toegelaat het dat hy op een bepaalde terrein 'n bespotting by “insigtiges” word “deur die volslae ondeskundige metodes waarmee hy daar opereer”; tweedens, “en belangriker”, die Afrikaanse letterkunde:

Die Akademie het 'n oorsaak geword, of het toegelaat dat van hom 'n oorsaak gemaak word, dat vyandiggesindheid tussen volk en letterkunde ontstaan het. Dit is een van die gevaarlikste dinge wat in die lewe van 'n volk en van 'n letterkunde kan gebeur. Geen Akademie en geen volk kan dit bekostig dat sy beste letterkundige kragte vyandig of onverskillig teenoor hom begin staan nie. Geen letterkundige, sy hy Akademielid of nie, lid van 'n keurkomitee of nie, kan herhaaldelik in die gesig geklap word en nog geesdriftig bly vir die saak van die Akademie nie.

Hy merk op dat dit in die reguit gesprek “nie soseer om dese en gene gaan nie, maar om gronde”. Hy noem onder andere dat die Keurkomitees van die voorafgaande ongeveer tien jaar, getoon het

dat hulle in staat is om na wêrke te kyk, soos die bekroningsreëls aan hulle voorskryf,⁶⁸¹ nie na persone nie, maar vra:

Kan die Rade, met hul hand op hul hart, dieselfde verklaar?

Van Rensburg sê dat hy nie anders kan as om te dink “dat daar ander faktore moet wees wat die oorsaak is van die Akademie se periodieke hantering van die prystoekennings nie”, en dan noem hy twee moontlikhede:

- Een sterk moontlikheid was dat sekere raadslede nie die konsekwensies besef het van die “simpatiekgesinde”-bepaling wat verval het nie:

Vroeër kon iemand nog argumenteer: die Hertzogprys is ’n “trust”-prys, die bekroonde skrywer moet die ideale van genl. Hertzog goedgesind wees.

Hierdie “serwituut” het “weggeval”, en dit moes besef word.

Volgens Van Rensburg was dit sinloos om “die volk” in die toekenningsoorwegings te betrek aangesien dit in elk geval op ’n verouderde beeld van “die volk” berus:

Die Afrikanervolk het in die afgelope aantal jare op ’n aantal terreine getoon dat hy oor ’n merkwaardige groeivermoë beskik. Dink maar aan die politiek en die ekonomie. Ons onderskat sy groeimoglikhede op ander terreine, soos die literatuur. ’n Volk wat sy sout werd is, sal hom in tye soos hierdie so spoedig moontlik kan neerlê by hierdie toedrag: die wete dat sy hoogste prys uitdruklik bedoel vir die beste waartoe hy in staat is werklik aan die beste toegeken en niks minder nie. Om hierdie eenvoudige aanvaarding in die pad te staan, is om die Akademie soos ’n stomp in die pad van die Afrikaanse letterkunde te rol, soos Van Wyk Louw dit ’n paar jaar gelede tereg gestel het.

- ’n Tweede oorsaak van die toestand was volgens Van Rensburg “die selfingenomendheid wat daar binne Akademiëgelede heers” oor die algemene stand van toekennings tot in daardie stadium. Twee aspekte word aangeraak:
  - ▶ Van Rensburg sê dat dit graag so voorgestel word asof die boeke wat die prys ontvang het, die hoogtepunte van die Afrikaanse letterkunde verteenwoordig:

Dit is beslis nie die geval nie. As gevolg van allerlei prosedure-stommiteite, tot selfs administratiewe ongerymdhede toe, afgesien van periodieke swak beslissings deur bepaalde keurkomitees (dinge waarvoor dr. P.J. Nienaber in sy gesaghebbende boek oor die Hertzogprys breedvoerig rapporteer), verteenwoordig die

---

681 Die bekroningsreëls het in 1962 en 1963 voorgeskryf dat die Hertzogprys net toegeken kon word aan Suid-Afrikaanse burgers “wat beslis simpatiek staan teenoor die aspirasies van die Afrikaanse volk” – ’n bepaling wat kon verhoed dat die klem op die wêrk val.

onbekroonde gedeelte van ons letterkunde, veral op die gebied van die poësie, die waardevolste gedeelte van ons literatuurskat, terwyl sommige van ons belangrikste skrywers nooit bekroon is nie, o.a. Eugène Marais, Hettie Smit, Jan van Melle en, in die jaar 1966 nog steeds, Uys Krige.

- ▶ Volgens Van Rensburg moet daar weggekrom word van die “waan” dat “die Akademie steeds vernuwing met gehalte onmiddellik raakgesien en bekroon het”:

Die feite van die saak is dat die Akademie steeds watervrees vir vernuwing getoon het, en dat hy spesiaal by vernuwingsgeslagte swaar in die skuld staan. Die feite is daar en verdoemend vir wie oë het om te kyk.

Die situasie rondom die “eerste belangrike Dertiger” (W.E.G. Louw), die “groot Veertiger” (D.J. Opperman), die “belangrikste Vyftiger” (Peter Blum) en die worsteling om ’n Sestiger (Leroux) bekroon te kry, word dan geskets, en Van Rensburg vervolgt:

Die Akademie het meermale sy plig ontduik om vernuwing met gehalte te onderken deur die veilige tegniek van geen toekenning vir ’n betrokke jaar nie. Langs hierdie weg is hy besig om ’n agterstand t.o.v. jongere skrywers op te bou as gevolg van versigtigheid om kleur teenoor “die volk” te wys, met die gevolg dat hulle binnekort opnuut met Uys Krige-probleme opgesaal sal sit.

Ter afsluiting merk hy op dat, voordat hierdie feite nie in die gesig gestaar word nie,

- daar nie “werklike redmiddels” gevind sal word nie;
- die Akademie “onnodig in die gedrang [sal] beland”;
- die “Afrikanervolk sy reg op natuurlike omgang met sy literatuur ontsê [sal] wees”, en
- die mees “insigtige literêre geeste al meer en meer van Akademie en volk vervreem [sal] raak”.

Op 23 Mei 1966, ’n dag nadat die berig in *Die Beeld* verskyn het, skryf Van Rensburg weer ’n brief aan die Akademie en versoek dat die volgende beskrywingspunt opgeneem word in die agenda van die volgende algemene vergadering van die Akademie: “Die Jaarvergadering spreek hom uit oor die literêre bekroningsprosedure van die Akademie”. Hy vra die Akademiesdirekteur om hom attent te maak op enige moontlike tegniese haakplek wat daar miskien in die formulering of in die versoek as ’n geheel voorkom. Hy merk op dat sy bedoeling is dat die Jaarvergadering hierdie belangrike aangeleentheid sal bespreek met die oog op konkrete voorstelle om die heersende toedrag te verbeter. As naskrif versoek hy Goosen om, weens tydsgebrek, só op te tree dat hierdie belangrike saak so gou moontlik bespreek sal word “sodat daar iets konkreets uit voortkom” – moontlik betyds om die “verwagte gevaar” van die volgende jaar “af te weer”. Hy verwys ook na ’n telegram wat Goosen daardie middag gestuur, en hom onder die indruk gebring het “dat dinge nou haastig moet gaan”.

Op 1 Junie 1966 het Van Rensburg weer aan Goosen geskryf. Hy meld dat Goosen se telegram waarin 'n opvolgbrief in die vooruitsig gestel is, hom nog nie bereik het nie. Van Rensburg wys op die moontlikheid van heroorweging, die dringendheid dat aandag gegee moet word aan die prosedures, en vra veral inligting oor die volgende:

In die eerste plek hoe dit gekom het dat die artikel in die prystoekenningsreëls wat vroeër gemeld het dat bekroondes “beslis simpatiek moet staan teenoor die aspirasies van die Afrikanervolk”, vervang is deur die een wat slegs melding maak van Suid-Afrikaanse burgerskap.⁶⁸²

In die tweede plek (maar hieroor verlang ek eintlik, as dit kan, nog vroeër inligting): bestaan daar enige prosedurestappe wat gevolg kan word om die Fakulteitsraad vir Geesteswetenskappe en die Akademieraad te versoek om hul besluit i.v.m. die Hertzogprys in heroorweging te neem? M.i. het dit tot op datum duidelik geblyk dat daar misverstande op die spel was, en dié belangrike feit sou heroorweging regverdig. Daar kan tog nie toegelaat word dat Uys Krige a.g.v. tegniese misverstande die prys misloop nie.

As heroorweging moontlik is, dan sal dit uiteraard voor die Jaarvergadering moet gebeur. Aangesien reëlins redelik vinnig getref sal moet word, en ek nie verantwoordelik wil wees vir enige moontlike tydverlies nie (gestel dit lê op die pad van 'n Fakulteitslid om soiets aanhangig te maak), dan wil ek hiermee formeel versoek dat die twee Rade die saak opnuut oorweeg in die lig van die keurkomitee se verklaring van hoe sy verslag geïnterpreteer moet word.

Op 2 Junie 1966 vra Goosen in 'n brief verskoning dat die Akademie telegramme moes stuur, maar noem dat dit noodsaaklik was omdat die agenda reeds drukkers toe is. Hy meld onder andere dat die agenda en jaarverslag Van Rensburg betyds sou bereik en dat die nuwe bekroningsreëls aan hom gestuur sou word sodra dit gereed is.

Ook André P. Brink het in 'n brief aan die Akademie gedateer 30 Mei 1966 versoek dat herbesin moes word (ARUKA en ARUKN 1966: 6 Junie):

Ek het dit goed geag om nie in die openbaar deel te neem aan die ongelukkige stryd oor en om die Hertzogprys nie, maar ek sal dit waardeer as u my gevoelens aan die Akademieraad sal oordra. Dis vir my 'n uiters ongelukkige en onhoudbare toestand dat die Akademie 'n literêre komitee aanwys om sy bekronings te doen en dan teen die eenparige bevinding van daardie komitee in so 'n stap soos die huidige gaan doen. Dit beteken dat die toekenning van die hoogste literêre prys in Afrikaans nie meer berus by literatore nie, dat bekronings nie beskou kan word as erkenning van werk op suiwer literêre grondslae nie, en dat die hele struktuur van die prystoekennings daarmee onder verdenking kom.

Ek glo dat dit nog nie te laat is om vanjaar se ongelukkige deurmekaarspul op te ruim as die Raad groot genoeg wil wees om die bevinding van sy eie literêre komitee tóg te aanvaar nie. Selfs as dit nie gebeur nie, sou ek graag as Fakulteitslid aandrang dat daar

---

682 Tot dusver (Junie 2009) kon nog nie uit Akademieargiefdokumente vasgestel word wanneer en deur wie besluit is om hierdie bepaling te laat verval nie.

minstens voorsiening gemaak word dat so iets nie weer sal gebeur nie. Die prestige en van die Hertzogprys en van die Akademie word in die gedrang gebring. As ek, soos stellig heelwat ander lede en Fakulteitslede, nie die versekering kan kry dat literêre komitees voortaan gerespekteer sal word nie, sal ons genoodsaak wees om ons lidmaatskap baie ernstig in heroerwering te neem.⁶⁸³ Die toekenning van die prys aan Uys Krige, selfs op hierdie late tydstip, sal veel doen om ons te oortuig van die goeie wil van die Akademie wat nou helaas 'n knou gekry het.

Hierdie brief is saam met Van Rensburg s'n voorgelê aan die vergadering van die Uitvoerende Komitee gehou op 6 Junie 1966 in die Engelenburghuis, Pretoria. Na aanleiding van dié twee briewe merk P.J. Nienaber op:

- dat die verslag van die Keurkomitee vrygestel is nadat lede van die Uitvoerende Komitee geraadpleeg is;
- dat die SAUK gevra het om met hom 'n onderhoud te voer wat op Woensdagaand 8 Junie 1966 uitgesaai sou word, en
- dat die Keurkomitee “tot verantwoording geroep [moet] word”.

Vier besluite is geneem (ARUKN 1966: 6 Junie) :

- 1) Die vrystelling van die Hertzogprysverslag asook die SAUK-onderhoud is (terugskouend en amptelik) goedgekeur.
- 2) Die drie lede van die Keurkomitee moes genooi word om die Uitvoerende Komitee informeel te ontmoet op Woensdagaand 29 Junie.
- 3) Regter Hiemstra sou by die algemene vergadering verduidelik “hoe die bekroningsmasjinerie werk”.
- 4) Optrede sou teen dr. Van Rensburg oorweeg word in die lig van verdere ontwikkelinge.

Benewens sy brief in die koerant, het Erlank in sy 3 Junie 1966-brief aan Hiemstra (W.J. du P. Erlank-versameling: 193.K.H.3), sy mening gelug oor 'n aantal sake, onder andere sy interpretasie van die woord “oeuvre”:

In my taalgebruik beteken dit net een ding: “sy hele letterkundige produksie – prosa, poësie, drama, essay, ens.” Ek het nog nooit in al my lektuur dit teëgekomp dat mense praat van iemand se hele “dramatiese oeuvre” of sy hele “poëtiese oeuvre” nie. Die keurkomitee het, as mense wat gedurig met daardie by uitstek letterkundige term te doen kry, m.i. die reg gehad om bogenoemde gangbare betekenis daaraan te heg.

Die daaraan voorafgaande sinnetjie “'n skrywer wat nog nie voorheen bekroon is nie”, versterk eintlik ons interpretasie. Dit beteken net dat jy nie 'n skrywer A, wat tevore

---

683 In 'n brief aan Krige gedateer 27 Mei 1966, spreek Brink sy “bittere ontsteltenis” uit dat “hierdie oor-en-oor verdienende prys” van Krige weggehou word (Uys Krige-versameling: 225.KL.B.14[1]). Brink meld ook sy brief aan die Akademie en voeg by:

Ek het tot dusver nog altyd net lid gebly ter wille van die kans om eendag die ‘gebaar’ van bedanking te maak, en dié lyk my 'n goeie kans.

reeds vir sy poësie bekroon is, nou vir sy prosa mag bekroon met inagneming van sy hele oeuvre nie – want vir sy poësie het hy reeds sy loon weg. Enige ander interpretasie maak daardie sinnetjie sinneloos. Neem net die Akademie se interpretasie en pas dit toe op ’n bepaalde rubriek, byvoorbeeld die drama, dan sou dit so lees: “En hy (die keurkomitee) kan ’n skrywer, wat nog nie voorheen vir sy drama bekroon is nie, vir sy hele dramatiese oeuvre aanbeveel”. Dit sou tog sinneloos wees van die keurkomitee om ’n skrywer wat wel voorheen vir sy dramatiese werk bekroon is, nou weer, na aanleiding van ’n onbekroonbare drama, aan te beveel vir hêrbekroning kragtens sy hele “dramatiese oeuvre”, d.w.s. insluitende die reeds bekroonde dramatiese werk!

Ek kan regtig nie anders voel nie: Óf die Akademie was verkeerd in hulle interpretasie van daardie paragraaf 7, óf hulle het daardie paragraaf so sleg geformuleer dat hulle self hul keurkomitee mislei het.

Met betrekking tot terugverwysing van die verslag na die Keurkomitee, merk hy op:

[D]ie Voorsitter van die Akademieraad [moes], ná hulle die foutiewe interpretasie en dus foutiewe aanbeveling van die keurkomitee ontvang het, gevra het vir ’n amptelike interpretasie van daardie paragraaf. As die Akademieraad, ’n verantwoordelike liggaam in wie se integriteit ek die volste vertrou het, besluit dat ons interpretasie verkeerd was, en dat “hele oeuvre” daar beteken “hele dramatiese oeuvre”, dan berus ek so maklik as wat in gesag [sic] van die meerdere liggaam.

Maar as dit die amptelike interpretasie is, moes die Akademie in alle regverdigheid teenoor sy keurkomitee die saak terugverwys het na hulle vir ’n verslag oor Krige se suiwer dramatiese verdienste.

Ter afsluiting noem Erlank vier maniere waarop foute herstel kon word (ek benadruk):

- (a) Ons moet, sonder publikasie na buite, net vir die informasie van Akademielede, die reël hêrbevestig dat keurkomiteeverslae na weerskante toe vertroulik is. Dit hou geen sensuur op die huidige Uitvoerende Komitee in nie; hulle het gedink dat openbaarmaking van die komitee se betreklik suiwer maar doelbewus sober gestelde verslag die perskampanje sou stop. Dit het ongelukkig nie. Maar dis ’n psigologiese oordeelsfout wat elkeen van ons kan maak, omdat die publiek so ’n veelkoppige bees is. Maar vir die bevrediging van toekomstige keurkomitees moet ons heel privaat daardie beginsel van vertroulikheid hêrbevestig.
- (b) Klaarblyklik is die vraag of die keurkomitee in terme van paragraaf 7 die reg gehad het om Krige se hele oeuvre (insluitende poësie en prosa) aan te beveel, nooit op die betrokke Akademievergadering gestel nie. M.a.w. die Akademieraad het Krige se hele oeuvre (insluitende poësie en prosa) nie bekroningswaardig geag nie, ten spyte van die komitee se spesifieke aanbeveling. As dit die geval is, **vind ek dit ’n uiters onregverdige verskuiwing van die onus op die keurkomitee om in ’n openbare verklaring twee ánder redes te noem vir nie-bekroning, nl. die feit dat poësie en prosa ingesluit is in die verslag, en die vreemde interpretasie dat die komitee ’n “aanmoedigings-prys” sou bedoel het.** Hoe keurkomitees, as my feite korrek is, ooit weer vrymoedigheid sal hê om die Akademie met deskundige advies te dien, weet ek nie. Dit moet ook privaat reggestel word.
- (c) Die Akademieraad moet m.i. die misverstand ten opsigte van Par. 7 uit die weg ruim, al sou hulle net amptelik in onomwonde taal bevestig wat die Voorsitter in

sy persverklaring namens die Uitvoerende Komitee gesê het. As die Akademieraad daarby die vrymoedigheid het om te erken dat sy formulering van Par. 7 moontlik rede tot verwarring kon gegee het, sal dit meer as iets anders bydra om die vertroue van keurkomitees te herstel.

- (d) In daardie geval moet die saak m.i. terugverwys word na dieselfde of desnoods 'n ander of desnoods 'n meer uitgebreide keurkomitee om verslag uit te bring suiwer op Krige se dramatiese werk alleen.

Erlank het aangetoon dat hy van plan was om 'n brief in dieselfde trant as bogenoemde aan die Akademieraad te skryf, maar indien Hiemstra oortuig was dat hulle langs hierdie weg die vertroue kon herstel, sou Erlank lievers wou sien dat die inisiatief van Hiemstra, Nienaber en die ander lede van die Uitvoerende Komitee uitgaan.

Tydens 'n spesiale vergadering van die Uitvoerende Komitee en die Letterkundige Keurkomitee vir die Hertzogprys, gehou op Saterdagoggend 18 Junie 1966 by die Engelenburghuis, was teenwoordig prof. P.J. Nienaber (Voorsitter), dr. S.M. Naudé (Ondervoorsitter), regter V.G. Hiemstra, dr. A.J.A. Roux, keurkomiteeledes W.J. du P. Erlank en C.J.M. Nienaber, asook Goosen, die Direkteur. Prof. Cloete kon nie teenwoordig wees nie en Goosen het 'n brief van hom aan die vergadering voorgelees.⁶⁸⁴ Na 'n "deeglike bespreking" is 'n verklaring opgestel wat hoofsaaklik handel oor die misverstand rondom paragraaf 7 van die Hertzogpryshandleiding wat deur Keurkomitees verkeerd vertolk kon word as bedoelend dat 'n skrywer vir sy hele oeuvre, insluitend ánder literêre kategorieë as wat vir 'n spesifieke jaar in aanmerking kom, bekroon kon word. Die verklaring het in die September 1966-*Nuusbrief* van die Akademie verskyn (SAAWEK 1966b:31 & 33):

Die Uitvoerende Komitee van die Akademieraad en die letterkundige keurkomitee vir die Hertzogprys vir 1966 het tesame beraadslaag oor die Akademieraad se verwerping van die Keurkomitee se aanbeveling en die ontevredenheid wat daaruit ontstaan het. Die volgende gesamentlike verklaring word uitgereik:

- (a) Die keurkomitee het die regulasies vertolk asof dit hulle die reg verleen om kragtens par. 7 van die handleiding 'n Hertzog-prys toe te ken hoofsaaklik vir drama met die bykomstige verdienste van die hele oeuvre insluitend poësie en prosa. Daar word in par. 7 gesê die komitee mag, as hy geen werk van die afgelope drie jaar bekroningswaardig ag nie,

“ook werke in aanmerking neem wat voor die dan geldende tydperk verskyn het, en hy kan ook 'n skrywer wat nie voorheen bekroon is nie, vir sy hele oeuvre aanbeveel”.

- (b) Die Akademieraad wys daarop dat dit nie die bedoeling van die regulasie is nie. Die hele stel regulasies geld uitsluitend vir die letterkundige genre wat in die betrokke jaar aan die beurt is. “Hele oeuvre” het betrekking op die hele oeuvre in die *afdeling* wat die jaar aan die beurt is, en die bedoeling is dat 'n enkele werk uit

---

684 Tot dusver (Junie 2009) kon hierdie brief nog nie in Akademieargiefdokumente gevind word nie.

die skrywer se verlede bekroon kan word, of ook – indien hy nog nie voorheen bekroon is nie – al sy werk sonder om bepaald een boek uit te sonder. Maar dit bly in die betrokke afdeling.

- (c) Die Akademiesraad het voor hom ’n verslag gehad wat breedvoerige verwysings na Uys Krige se poësie en prosa bevat, en het dit beskou as ’n duidelike erkenning dat sy dramatiese werk, alleen geneem, nie die Hertzogprys regverdig nie.
- (d) Billikheidshalwe erken die Akademiesraad dat die regulasie vatbaar is vir die uitleg wat die komitee daaraan gegee het, en dit sal vir die toekoms duideliker gestel word. Die Akademiesraad was ten tye van sy sitting nie bewus van hierdie moontlike verkeerde interpretasie van par. 7 nie.⁶⁸⁵
- (e) Binne die amptelike interpretasie wat die komitee nou gekry het van par. 7 kan hy begryp dat sy verslag nie deur die Akademiesraad aanvaar kan word nie.
- (f) Sedert 1928, met toestemming indertyd deur genl. Hertzog gegee, word die prys afsonderlik vir die drie letterkundige genres [literêre kategorieë] toegeken, en daar bestaan geen presedent vir die bekroning van die drie genres tesame nie.
- (g) Daar het lekkasie van vertroulike inligting plaasgevind, wat misverstand by die publiek veroorsaak het. So iets is ’n ernstige onreëlmatigheid.

Daar is vervolgens besluit dat die verklaring aan die Akademiesraad en aan prof. T.T. Cloete voorgelê moes word, en dat die Voorsitter, Nienaber, dit ná die algemene vergadering kon vrystel.

Die opsie om die verslag terug te verwys na die Keurkomitee, word nêrens genoem nie. Verder is die misverstand toegeskryf aan die lekkasie van vertroulike inligting, terwyl die werklike redes onder andere die volgende was:

- die onnoukeurig bewoorde handleiding,
- die verskaffing van die verouderde 1961/1962-Hertzogprystoekenningsprosedure as die nuutste weergawe in *Die Hertzogprys vyftig jaar*, en
- die onsekerheid rondom die status van die 1963/1964-prosedure.

Na aanleiding van die spesiale 18 Junie 1966-vergadering van die Uitvoerende Komitee en die Keurkomitee, skryf Erlank op 20 Junie 1966 aan Cloete (W.J. du P. Erlank-versameling: 193.K.S.3), met ’n aanduiding dat ’n afskrif van die brief ook aan die Uitvoerende Komitee gaan, dat P.J. Nienaber binnekort die gesamentlike verklaring aan Cloete sou voorlê. Die samesprekings beskou hy as “baie openhartig” en vervolg (ek benadruk):

Die indruk is tevore na buite verwek en jy het dit seker ook deur vriende en vyande van die Akademie hoor uitspreek, dat die U.K. geskrik het en die skuld las van die nie-bekroning in die geval van Krige op die keurkomitee probeer afskuif het. As daar iets

---

685 Tog het die Keurkomitee in hulle verslag spesifiek gesê hulle neem prosa en poësie ook in ag juis op grond van paragraaf 7 (kyk bladsy 394). Indien Akademiesraadslede die verslag self noukeurig gelees het, sou hulle dit raakgesien het.

van daardie indruk by my ontstaan het, is dit beslis verwyder deur die gees waarin almal van ons die nare probleem benader het. Ons het gevoel dit gaan in die eerste plek om die eer en die beste belang van die Akademie, wat so 'n sentrale plek in die lewe van ons volk inneem of behoort in te neem.

Dit was waarskynlik swaar vir die U.K. om te erken dat die Akademie se formulering van Par. 7 van die Handleiding vatbaar is vir die interpretasie wat die keurkomitee daaraan gegee het, die interpretasie waarop ons verslag gebaseer is. Hulle hét dit erken en ook verklaar dat hulle ten tyde van die Akademiesraad se vergadering nie bewus was van die dubbelsinnigheid nie. In ieder geval het hulle nou 'n amptelike interpretasie van die paragraaf gegee en onderneem om dit by 'n volgende vergadering te hêrformuleer. Ek dink ons moet die gesag van die meerdere liggaam aanvaar dat hulle iets anders bedoel het as wat ons, waarskynlik tereg, daarin gelees het. Daarmee verval natuurlik ook die geldigheid van ons verslag in sake Uys Krige.⁶⁸⁶

Of die Akademiesraad ná sy ontdekking van die dubbelsinnigheid die saak moes terugverwys het na sy keurkomitee, is iets wat ons heeltemal aan hulle gewete en hulle oordeel moet oorlaat. Ek persoonlik sal daarop nie aandring nie om redes wat ek aan die end van my brief sal aandui.

Die tweede punt was publikasie van 'n vertroulike verslag sonder verlof van die ondertekenaars en sonder gelyktydige publikasie van relevante uittreksels uit hulle eie notule. Tegnies het hulle natuurlik die reg, hoewel daar geen presedent bestaan vir die publikasie van 'n verslag wat die Akademiesraad verwêrp het nie. Takties en eties vind ek dit 'n ongelukkige besluit. Maar die belangrike les wat ons samespreking my geleer het, is dat dit selfs vir briljante wetenskaplikes uit ander vakgebiede moeilik is [om 'n]⁶⁸⁷ balansstaat te lees en daaruit sy presiese draagkrag af te lei. Die enigste oplossing vir hierdie probleem sou wees dat die Fakulteitsraad en Akademiesraad, in die seldsame geval dat hulle 'n komitee-verslag verwerp, daardie komitee uitnooi na hul vergadering, hul besware teen die verslag stel, en die komitee geleentheid gee om te verduidelik. Dit lyk vir my 'n belangrike punt wat ons moet toevoeg tot die prosedure by Hertzogprystoekennings ens.⁶⁸⁸

Dan noem Erlank “drie klasse mense wat Krige wil bekroon”:

- Die imperialistiese Engelsman, wat smaal op al wat Afrikaans is, selfs op Krige se eie werk maar wat Krige wil misbruik om 'n eie doel te dien.

Erlank merk op dat Krige hom laat gebruik, soos toe Krige na aanleiding van Robertson se inperking, “Minister Vorster uitgedaag het tot 'n tweeveg”.

- Die onbekroonde en onbekroonbare vyande van die Akademie. Hulle sou die Akademie net so venynig aangeval het as die Akademiesraad Krige wél bekroon het. Hulle sou met

---

686 Tog het Cloete in voorlopige aanbeveling aangedui dat Krige die prys waardig is op grond van sy dramas alleen ook (kyk bladsy 389).

687 In die oorspronklike brief ontbreek daar woorde.

688 Hierdie gedagte het deels neerslag gevind in bepaling 6 van die Mei 1968, 1969 en 1970-bekroningsvoorskrifte van die Hertzogpryshandleiding wat bepaal het dat die Voorsitter van die Letterkundige Kommissie die Akademiesraad oor die verslag te woord moes staan en, indien die verslag nie eenparig is nie, dat die Akademievoorsitter ook 'n woordvoerder vir die minderheid kon uitnooi (kyk bylaag CC op bladsy 671).

'n vérkyker sy foute beskou het, en die vérkyker omgedraai het vir die beskouing van sy deugde. Ons fout was dat ons artistiek en wetenskaplik 'n eerlike beeld wou gee van Krige die kunstenaar. Die Akademiesraad het dit nie verstaan nie.

Volgens Erlank moes Keurkomitees vir die toekoms miskien “dinge maar nadrukliker en breedvoeriger stel”. Hy voeg by dat hy dit sê sonder enige bitterheid.

- Die mense wat hul persoonlike, politieke, godsdienstige ens. antipatie kan afstroop, soos 'n rinkhalsslang sy vel, en voor 'n letterkundige situasie suiwer letterkundig kan oordeel. Dit is wat ons komitee probeer doen het. Kom ons aanvaar ons mislukking in die sekerheid dat dit vir die Akademie en vir ons volk êrens, ééndag 'n doel sal dien.

Erlank versoek Cloete ten slotte om die gesamentlike verklaring te teken as Cloete die vrymoedigheid sou hê, en verwoord sy eie mening oor 'n Krige-toekenning:

[Ek] is bitter jammer dat die Akademie Krige nie vir sy drama, met die bykomstige verdienste van sy poësie en prosa kan bekroon nie. Maar Krige is vir my letterkundig nie so belangrik, dat ek gewillig is om terwille [sic] van hom die Akademie en die Afrikaanse volk in verleentheid te bring nie, beslis nie in hierdie krisistyd nie.⁶⁸⁹

Op 22 Junie 1966 het Erlank afskrifte van sy brief aan Cloete en Goosen gestuur met die versoek om dit aan dr. Ampie (A.J.A.) Roux en Meiring Naudé te besorg. Erlank sou self afskrifte aan P.J. Nienaber en regter Hiemstra stuur. (LK 1/11.)

Nienaber en Goosen⁶⁹⁰ het met Cloete 'n onderhoud gevoer en laasgenoemde het die gesamentlike verklaring goedgekeur (ARN 1966: 29 Junie).

Die verklaring is op 29 Junie 1966 ook deur die Akademiesraad goedgekeur. Hulle het besluit om dit na afloop van die huishoudelike vergadering aan die pers vry te stel en, op voorstel van A.J.A. Roux, die volgende Akademiesraadsvergadering aan die Hertzogprys te wy (kyk bladsy 430). P.J. Nienaber het aangedui dat hy die volgende dag tydens hierdie vergadering “reguit wil praat”. Kennis is geneem van die Van Rensburg- en Brink-briewe. (ARN 1966: 29 Junie.)

---

689 Erlank het in 'n 3 Junie 1966-brief aan Hiemstra (W.J. du P. Erlank-versameling: 193.K.H.3) as naskrif bygevoeg:

Wat die geval uiters lastig maak is die SAP-pers en enkele gefrustreerde letterkundiges se uitbuiting van die Krige-misère. Maar as ons ons daardeur laat beïnvloed, is ons lidmaatskap van die Akademie nie werd nie.

Interessant dat regter J.F. Marais op 17 Junie 1966, tydens die bespreking van die wenslikheid al dan nie om die prysgeld verbonde aan die Hertzogprys te verlaag, opgemerk het dat dit “die verkeerde tyd” was om 'n verandering aan te bring (FRDBN 1966:17 Junie).

690 Volgens Serfontein (1970:88) het Goosen agter die skerms deelgeneem aan die veldtog teen Krige.

Die huishoudelike algemene vergadering van die Akademie is gehou op Donderdag 30 Junie 1966, in die Van der Stergebou, Universiteit van Stellenbosch, en het saamgeval met die eeufeesviering van dié universiteit. Nienaber het die gesamentlike verklaring van die Uitvoerende Komitee en die Keurkomitee voorgelees voordat F.I.J. van Rensburg se beskrywingspunt oor die bekroningsprosedure gedien het. Van Rensburg het met sy voorlegging die bespreking ingelei. Myns insiens verteenwoordig hierdie voorlegging die mees fundamentele en aktuele probleem met betrekking tot die Hertzogprys waarmee die Akademie in sy honderdjarige bestaan gekonfronteer is, en daarom word dit volledig weergegee (AJVN 1966: 30 Junie):

- (1) Dis duidelik soos daglig dat daar 'n krisis in die verhoudinge tussen letterkunde, volk en Akademie bestaan. Die verhoudinge is op die oomblik baie troebel.
- (2) Wat is die Akademie se aandeel hieraan, en hoe kan hy meehelp om die verhoudinge te suiwer?
- (3) Dis 'n dubbele vraag, maar albei is m.i. met dieselfde saak verknoop: die wyse van toekenning van die Hertzogprys die afgelope aantal jare.
- (4) Op die oomblik is 'n krisispunt bereik in die geskiedenis van die toekenning van die Hertzogprys. Ons het op die mees delikate punt in die hele geskiedenis van die Hertzogprys aangeland. (Rede waarom hierdie pleidooi nie afgemaak moet word met die argument: dis maar die soveelste in die hele geskiedenis van die prys nie.)
- (5) Op die huidige Jaarvergadering het die Akademie 'n Konsepreglement voor hom vir goed- of afkeuring: "Konsepreglement by die toekenning van die Hertzogprys deur die Akademie" [kyk bladsy 381 en bylaag U op bladsy 653]. Hierin wil die Akademie die knoop van die afgelope jare deurhak (een jaar in diskrediet by "die volk", 'n ander jaar by die literêre deskundiges) en oordeelsbevoegdheid op sy skouers neem.

Hierdie oplossing gaan m.i. ernstige skade toedien aan die Akademie en aan die verhouding tussen volk en letterkunde.

- (6) Laat ons vooraf die onderhawige probleem onderskei van 'n ander waarmee dit slegs 'n baie sydelings verband hou: die bestaanstryd van die Afrikanervolk. Deur die Hertzogpryskenkingsakte, wat al meer en meer beklemtoon word, is die Hertzogprys geïsoleer as een met 'n besondere allure. (Ek kom straks hierop terug).

Dit sou van oppervlakkigheid getuig om die probleme wat daar rondom die toekenning van die Hertzogprys ontstaan het, te reduceer tot 'n stryd tussen "konserwatiewes" en "progressiewes" (met die prys by voorbaat aan die konserwatiewes toegeken!).

Dit is veeleer 'n stryd tussen twee benaderingswyses van literatuur: een waarin na die werk self – en na die werk alleen – gekyk word, en 'n ander waarin na die uitwerking van die werk op die breë lesersmassa gevra word. ("Breë lesersmassa" word graag as "die volk" voorgedhou, terwyl vergeet word dat die nie-massamens ook deel van die volk uitmaak).

Die stryd gaan in diepste wese om die wortels van die vraag: Wat is literatuur? Wat is sy aard? Wat is die juiste benaderingsmetode ten aansien van hom?

Op hierdie vlak moet die diskussie dan ook gevoer word – dis my pleidooi. (As dit nie in 'n Akademie moontlik is nie, waar dan?)

- (7) En tereg dat 'n polemiekie oor die Hertzogprys om hierdie aspek draai en nie om die bestaanstryd van die Afrikanervolk nie.

Enigeen wat onbevooroordeeld na die Hertzogprysskenkingsakte kyk, en die geskiedenis van die instelling van die prys in gedagte hou, vind die motief agter die prys daar in alle duidelikheid geboekstaaf: dit gaan om 'n begeerte “de uitbreiding van de Afrikaanse taal te bevorderen”; dit wil die prys geskenk sien “aan de schrijver of schrijfster van het beste letterkundige werk van belletristiese aard in de Afrikaanse taal”; as die gehalte in 'n bepaalde periode nie hoog genoeg is nie, moet die geld van daardie periode gaan “voor de bekendmaking en verspreiding van Afrikaans-Hollandse lektuur”.

As ons die Skenkingsakte as hoogste arbiter inroep, laat ons ons onderwerp aan sy gesag!

- (8) Wat is die prinsipiële grond waarop 'n pleidooi berus om die literêre deskundiges die hoogste woord te laat spreek oor 'n literêre werk?

Die saak is so vanselfsprekend dat dit eintlik nie nodig behoort te wees om dit verder te beredeneer nie.

Ek wys dus alleen op wat van 'n literêre keurkomitee verwag word voor hy 'n boek of boeke kan aanbeveel vir bekroning.

- (9) Hy moet alle werke in 'n bepaalde periode nagaan, en alle aspekte i.v.m. die aanbevole boek of boeke in ag neem. Hy moet soms buite die betrokke periode ook deskundige kennis hê – in gevalle wanneer hy 'n geheelbekroning aanbeveel.
- (10) In hierdie verband moet 'n misverstand uit die weg geruim word, asof die literêre deskundige alleen na die sg. literêre of tegniese aspekte van 'n boek kyk.

Die literêre deskundige kyk na 'n boek, alles waarvoor hy staan, alles wat hy in hom bevat. Dis sy volle opgawe. Hy kyk nie na hierdie of daardie aspek los van ander wat ook in die boek aanwesig is nie.

As 'n boek onvolwasse of onvolwaardig is of watter ander kenmerk ook al vertoon, sal sy onvolwassenheid of onvolwaardigheid ens. in hom aanwesig, en aantoonbaar, wees.

Die literatuur dwing die kritikus om baie wyd kennis te neem van verskynsels in die geskiedenis van sy eie tyd. Hy moet – hierdie dinge vorm dan soms deel van die boek wat hy voor hom ter beoordeling het. Hy kan hom nie onttrek aan sekere dinge van die boek en sy aandag slegs aan bepaaldes wy nie.

Dit is 'n erkende feit dat die mees deskundige beoordelaars dit dan ook nie doen nie (hulle wat die kandidate vir die Akademie se keurkomitees moet wees!).

Die hele kontrapunt van sg. inhoudelike en sg. vormlike dinge moet die literêre deskundige agterhaal en oopdek.

- (11) Die vraag is: Wat bly aan beoordelingsmoontlikheid (wat die gehalte van die werk aanbetref) oor na die deskundige keurkomitee sy taak afgehandel het?

Die antwoord is vir my weer so vanselfsprekend dat dit eintlik nie verder gevoer kan word nie.

Een moontlikheid is: dat die uitwerking van die aanbevole boek op die breë lesersmassa bereken kan word. Soos ek egter aangetoon het: die Hertzogprysskenkingsakte ontnem hierdie moontlikheid sy bestaansreg of regverdiging.

- (12) Die volle nadeel van die huidige stelsel (en die gevaar van die deurtrek van die huidige tendens na sy volle konsekwensies) staan dan ook in sy volle reliëf uit:

Die deskundige liggaam is, op die stuk van deskundigheid, onderworpe aan die oordeel van minder deskundige liggame.

Hoe hoër ons die leer van die bekroningshiërargie opgaan, hoe prinsipieel minder deskundig raak die liggame.

- (13) Laat ons hierdie beginselsaak so ver moontlik probeer skei van persone, die bekleërs van die ampte.⁶⁹¹ Ek neem heeltemal aan daar is van die nie-literêre deskundiges in die hoër liggame wat 'n redelik deurlopende omgang met die kuns, en meer in die besonder met die literatuur, het.

Maar: die huidige besetting van die Rade kan verander. (Groot ontwikkelinge voltrek hulle mos in die wêreld – bv. 'n tegnologiese en natuurwetenskaplike rewolusie). En: 'n Akademiesraad van 'n bepaalde termyn is nie 'n los entiteit, iets wat op sy eie staan nie. Wat hy doen, behoort tot die liggaam, want tot die geskiedenis, van die Akademie.

En laat ons weer vir 'n oomblik dink aan die posisie en taak van die literêre deskundige: hy moet nie net af en toe 'n Afrikaanse boek lees nie; hy kan hom nie vergenoeg met 'n kennismaking met 'n boek 'n drie weke of wat voor hy 'n oordeel oor hom moet vel wat vir jare moet staan nie; hy kan nie net kyk na die ideesubstraat of watter anderdeelmoment van die werk ook al nie, maar: hoe presies daardie idee en ander dinge vergestalt is, want dan alleen weet hy presies wat daar staan – hy, van almal, wat die volle kontrapunt van alle faktore onder die oog moet kry.

Die Akademie is 'n deskundige liggaam. Laat hom, ook wat die saak van literêre beoordeling betref, die hoogste standarde laat geld. Niemand verwag iets minder van die ingenieur of die natuurwetenskaplike of die teoloog of die regsgeleerde nie.

- (14) Wat is die voordele van 'n stelsel waarin deskundigheid die hoogste woord sal hê:

Dit sal die moontlikhede van foute verminder. Let wel: ek sê: verminder, nie totaal uitskakel nie. Keurkomiteelede, nes Akademiesraadslede, bly mense. Hulle sal foute maak, en het in die verlede foute gemaak (ook foute wat Akademiesrade nie reggemaak het nie). Maar: waarom moet ons die moontlikheid om te fouteer, verdubbel, waar ons dit kon halveer?

(In dié verband wil ek terloops net daarop wys dat dit verkeerd sou wees om te veel 'n statistiese interpretasie van die bekroningsuitslae van die verlede daarop na te hou – dus “dat die Akademiesraad dertig keer die keurkomitee se aanbeveling aanvaar het, en slegs nege keer nie”. Sommige kwaai ontevredenheid het juis gekom n.a.v. dié kere dat aanbevelings nie aanvaar is nie, maar veral: oor die wyse

---

691 Soos in sy 22 Mei-artikel in *Beeld*, beklemtoon Van Rensburg dat dit nie “om dese en gene gaan nie, maar om gronde”.

waarop die aanbevelings soms aanvaar is – vgl. alleen maar 1937,⁶⁹² 1947⁶⁹³ en 1964⁶⁹⁴).

En die moontlike foute wat keurkomitees kan maak, kan nog verminder word deur gebruik te maak van die Breë Letterkundige Komitee.⁶⁹⁵ As die keurkomitee nie ten volle eenstemmig is nie, of om een of ander rede nie ten volle in sy gemoed oortuig is nie, moet hy kan vra op 'n beroep op 'n Breë Komitee van deskundiges. Die uitslag van lg. se stemming moet aan hom voorgelê word, in die lig waarvan hy dan finaal besluit.⁶⁹⁶

(15) Ek wil nie ingaan op die volle implikasies van hierdie krisis in die verhouding tussen oordeelsbevoegdheid aan die een kant en mag aan die ander kant nie, maar ek wil net konstateer dat ek glo dat 'n verdeling van gesag wel moontlik is. In 'n stelsel soos dié wat ek bepleit, behou die Akademierraad die diskresie van die benoeming van die keurkomitee (en vanselfsprekend moet dit die mees deskundige keurkomitee wees), sowel as die toesighoudende funksie of die keurkomitee sy taak in ooreenstemming met die daarvoor geldende reglement uitgevoer het (wat dus insluit die bevoegdheid om dit na die keurkomitee terug te verwys indien lg. nie gebeur het nie).

(16) Die argument dat die Akademiestatuuat of die Skenkingsakte soiets onmoontlik maak, en dat dit gevolglik nutteloos is om oor enige moontlike verandering te argumenteer, is hol, en in 'n sekere sin ongehoord.⁶⁹⁷

As Akademielede nie oor die moontlikheid van verandering mag beraadslaag nie, wie kan dan? Waar kry die Akademierraad sy lig vandaan? Hoe het hy lig in die verlede gekry om veranderinge aan die bekroningsprosedure aan te bring? Tog seker o.a. langs die weg van beraadslaging binne die verskillende Akademielliggame?

(17) En as 'n petisie na die Hooggeregshof die enigste metode is om die magte van oordeelsbevoegdheid aan die keurkomitee te deleger, waarom sou die Akademierraad nie daartoe oorgaan as hy voel hy is self nie by magte om 'n finale literêre oordeel te vel nie?

(18) En die argument dat as die Akademie genoemde mag deleger in die geval van die Hertzogpryskomitee, waarom nie ook in die geval van sy 142 ander komitees nie:

—

---

692 Die 1937-Poësieprys is verdeel tussen I.D. du Plessis en Van Wyk Louw en laasgenoemde het dit in die pers van die hand gewys (kyk bladsy 168-169).

693 Van Rensburg het in sy 22 Mei 1966-diepteartikel onder andere verwys na “die groot Veertiger” (kyk bladsy 413), naamlik D.J. Opperman, wat bekroon is, maar die Akademierraad wat dit nodig gevind het om te boekstaaf: “Die Akademie aanvaar hiermee 'n bepaalde verantwoordelikheid”. (Kyk ook Nienaber 1965a:82.)

694 Die bekroning aan Leroux vir *Sewe dae by die Silbersteins* was in hierdie stadium nog vars in die geheue.

695 Soos vroeër aangedui (kyk bladsy 385), het Van Rensburg, in teenstelling met sy aanvanklike sienswyse, later tóg die rol wat die Breë Komitee speel, as sinvol gesien. Dié raadplegingsopsie is later vervang deur die bepaling dat keurkomitee lede ander kundiges kon raadpleeg (kyk bladsy 461 en bepaling 8 in bylaag DD op bladsy 672).

696 Van Rensburg stel voor dat die uitslag van die Breë Komitee aan die Keurkomitee voorgelê moet word, terwyl daar in die konsepreglement bepaal is dat die Breë Komitee regstreeks aan die Akademierraad verslag doen (bepaling 4[d]).

697 Veranderinge kón aan die skenkingsakte aangebring word indien die Akademierraad, as kuratore, eenparig daartoe sou instem (kyk bladsy 22).

ook dit sny m.i. weinig hout.

Net een vraag: hoeveel van daardie 142 komitees het so 'n ingewikkelde struktuur as dié van die masjien wat die Hertzogprys moet toeken?

- (19) En as dit die Akademie waarlik erns is om 'n masjien te skep wat die hele saak van toekening van die Hertzogprys terug sal bring tot 'n eenvoudige verhouding tussen die Akademieraad, die maghebber, en 'n keurkomitee wat 'n blote adviserende funksie het, waarom sluit hy dan nie die Fakulteitsraad vir Geesteswetenskappe uit as belanghebbende party nie? (Omdat hy besef dat die Fakulteitsraad tegnies nog beter toegerus is as die Akademieraad om literêre werke te beoordeel? Maar dan wys dit net met watter dilemmas ons opgesaal sit in die huidige situasie.)
- (20) Die Akademie moet let op die gevaartekens aan die muur:
- (a) In 'n tyd waarin die Akademieraad hom groter oordeelsbevoegdheid as in die verlede toeëien,⁶⁹⁸ volg die kwaai polemieke mekaar met korter tussenposes op.
  - (b) As dit uiteindelik so ver kom dat 'n eenparige keurkomitee en 'n Akademieraad in die openbaar bots, dan het 'n baie laat uur aangebreek.
  - (c) As wat vanjaar gebeur het, die lot van die oordeel van 'n keurkomitee kan word, dan is die gevaar baie weselik dat die deskundigste literatore nie meer beskikbaar sal wees vir keurkomitees nie.

In aansluiting by sy beskrywingspunt, het Van Rensburg sy pleidooi afgesluit deur “op sy minste” voor te stel dat die konsepreglement nie aanvaar word nie, en “op sy meeste” dat 'n nuwe reglement voorberei word waarin literêre deskundigheid volkome versoen sou wees met die gesagsposisie van die Akademieraad.

Roux het opgemerk dat die algemene vergadering moes besef dat die Akademieraad ten opsigte van bekronings altyd voor belangrike beslissings staan en dat daar altyd mense is wat na die pers hardloop alhoewel die normale prosedure is om nié na die pers te gaan nie. Ondanks die slotsin in die verslag, naamlik dat die Keurkomitee aanbeveel dat die Hertzogprys “vir toneelskryfkuns” aan Krige toegeken word (kyk bladsy 395), is genotuleer dat Roux sou gesê het dat dit vir die Akademieraad duidelik was dat hulle “'n verslag het vir die hele oeuvre” en dat daar “geen aanbeveling [was] dat Uys Krige vir drama bekroon moet word nie”. Ook volgens Hiemstra “het geen versoek gekom van die letterkunde komitee om drama alleen te bekroon nie”, en moes daar nie verder gepoog word om die saak te bespreek nie. (AJVN 1966: 30 Junie.) Weer eens is terugverwysing na die Keurkomitee vir 'n verslag slegs oor Krige se dramas, nie genoem nie.

---

698 Met die konsepreglement is die Akademieraad se magte uitgebrei (kyk bylaag U op bladsy 653 asook bladsy 382).

Prof. G. Cronjé, die Fakulteitsraadvoorsitter, het daarop gewys dat die bekronings nog altyd net vir drama, poësie of prosa was, en vervolg:

Dit was duidelik uit die verslag dat drama op die spel is. Die Fakulteitsraad het nie die misverstand raakgesien nie. Die Akademie kom in gedrang maar veral die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe. Hoeveel lede van ander organisasies in die land gaan pers toe? Mens doen dit nie. Indien ons dit nie doen nie, sal die saak opgelos kan word.

Op dr. T.E.W. Schumann se vraag of die gesamentlike verklaring van die Uitvoerende Komitee en die Letterkundige Keurkomitee vir die pers bedoel is, het die Voorsitter bevestigend geantwoord, en daar is besluit om die vrystelling te aanvaar.

Van Rensburg was nie in sy gemoed oortuig “dat wat op die vergadering gesê is, ’n volledige dekking van die situasie is nie”, en het gevra of daar nie ’n manier is om die saak na die Keurkomitee terug te verwys nie: “Die Akademie moet die regte weg volg.”

Die Voorsitter was van mening dat die Letterkundige Keurkomitee en die Uitvoerende Komitee die saak reeds uitgemaak het, en verwys na paragraaf (e) van die verklaring (kyk bladsy 418).

Vervolgens het Van Rensburg, gesekondeer deur dr. M.C.E. van Schoor, voorgestel dat die raadsbesluit terugverwys word na die Keurkomitee. Dr. Schumann wou hê dat die saak daar gelaat word. Daar is tot ’n stemming oorgegaan en Schumann se voorstel is met 67 stemme teen 6 aanvaar, en Van Rensburg s’n met 67 teen 9 verwerp.

Hiemstra het daarna kortliks die bekroningsprosedure behandel en gesê dis ’n

... wanbegrip dat die Akademieraad hom letterkundige kennis toeëien. Die norm wat toegepas word is nl. of die keurkomitee sy taak reg verstaan het. Dit is gladnie die taak van die Akademieraad om boeke te lees nie. Die beslissing van die Akademieraad kan nie aan ’n wisselende komitee oorgelaat word nie.

As dit volgens Hiemstra die taak is van die Akademieraad om toe te sien dat die Keurkomitee sy taak reg verstaan, moes die Akademieraad in hierdie geval, toe agtergekom is dat die Keurkomitee dit nié vertolk het soos die Akademieraad nie, juis daarop aangedring het dat die Keurkomitee die taak uitvoer soos die Akademieraad dit sien, naamlik ’n verslag oor dramas alleen.

Die volgende voorstel deur A.J.A. Roux is met 53 stemme teen 4 aanvaar:

Die Jaarvergadering onderskryf nie alleen die Akademieraad se beslissing van die Hertzogprys vir drama vir 1966 nie, maar besluit ook dat die prosedure wat gevolg word

om tot 'n finale beslissing i.v.m. 'n bepaalde toekenning te kom en wat oor die jare heen deur ervaring opgebou is, aan die vereistes van die Hertzog-Skenkingsakte voldoen, basies **kerngesond** is en dat daar geen rede bestaan om dit te wysig nie.

(Ek benadruk.)

Tog het Nienaber in *Die Hertzogprys vyftig jaar* gesê dat daar 'n “**kernfout**” in hierdie prosedure is (kyk bladsy 366).

In sy repliek het Van Rensburg die hoop uitgespreek dat dit “in die loop van tyd aanvaar [sou] word dat die huidige bekroningsprosedure nie reg is nie”. Hy was daarvan oortuig dat die toe tersaaklike stelsel “meer foute moontlik maak”, en regter Hiemstra “het sy vermoede bevestig dat dinge tegnies nie reg is nie. Die Fakulteitsraad is onnodig.”

P.J. Nienaber het die 1966-huishoudelike algemene vergadering se verrigtinge afgesluit met wat later vanaf Akademieskant beskryf is as 'n “beroep” deur die Akademievoorsitter. Dit is nié in die notule van die huishoudelike algemene vergadering soos oorgetik op 10 Augustus 1966 opgeneem nie (AJVN 1966: 30 Junie), maar is in getikte vorm beskikbaar in die Akademieargief:

Dit is met spyt dat ek hier moet ingaan op die Hertzogprysbeslissing, wat andermaal nie algemene tevredenheid gegee het nie. Die skuld daarvoor lê ek aan die deur van persone wat ek uitdruklik en sonder huiwering beskryf as mense wat ontou is aan die Akademie waaraan hulle die eer en voorreg het om te behoort. Dit is die persoon of persone wat hul plig van vertroulikheid geskend het deur die keurkomitee se aanbeveling aan buitestanders bekend te maak. Verder is dit diegene wat in besonderhoue aanvalle op die Akademiesraad gemaak het en onwaardige motiewe sowel as onbekwaamheid aan ons toegedig het. Dit doen hulle vanaf 'n voetstuk van selftevrede alwetendheid. Sulke optrede is laakbaar en is 'n daad van ontou, wat daarop bereken is om afbreuk te doen aan die groot prestiege wat ons belangrikste prys behoort te geniet. As die toekenners van die prys voorgehou word as ignoramusse of mense wat deur politieke motiewe beïnvloed was, watter onderskeiding is die prys dan vir toekomstige ontvangers daarvan? En hoe onaangenaam en vernederend moet dit wees vir 'n skrywer wat afgewys is, om in die pers nie alleen sy meriete as skrywer nie, maar ook sy politieke beskouings bespreek te kry, nie altyd deur mense wat bevoeg is om te oordeel nie? Dit is in hoë mate onhoflik teenoor so iemand as die Akademie so iets moontlik maak. En dit is moontlik gemaak deur ontrouheid, dislojaliteit.

Ek gaan nie name noem nie. Elkeen weet of hy skuldig is of nie. Ek maak geen bewering dat die keurkomitee die aanbeveling aan mnr. Koos Human bekend gemaak het, en sodoende oorsaak is van die eerste brief in *Die Burger* nie.⁶⁹⁹ Ons weet nie hoe dit gebeur het nie en ons gaan geen speurders aanstel nie. Dr. Erlank het 'n brief in *Die Burger* geplaas waarop hy my geantwoord het. Ek neem hom daarvoor nie kwalik nie. Na alles wat toe al gebeur het, het hy geoordeel dat hy sy komitee moet beskerm, en ek wil sy oordeel daar nie in twyfel trek nie. Akademieslede het, sonder om te weet wat ons beweegredes was, ons in die pers aangeval. Ek noem dit onverantwoordelik en onberade.

---

699 Nienaber sou nie so 'n bewering kón maak nie, want benewens die Keurkomitee vir die Hertzogprys, was ook die twee bykomende lede vir die beoordeling van die Eugène Maraisprys teenwoordig tydens die besinning oor die 1966-Dramaprys, naamlik Ernst Lindenberg ('n baie goeie vriend van Human – kyk Steyn 1998:851) en S. Strydom (kyk voetnota 659 op bladsy 391). Al die lede van die Fakulteitsraad het ook insae in die verslag gehad (FRA 1966: 22 April).

'n Vooraanstaande Akademielid, wat beter behoort te gewet het, het in 'n brief aan die pers die Akademierraad onder verdenking probeer bring. 'n Fakulteitslid het in 'n lang artikel aan die pers beweer dat die Akademie oorsaak is van vyandig-gesindheid tussen volk en letterkunde. Die artikel is só onverantwoord, só oningelig dat ek daarvoor niks meer wil sê nie.⁷⁰⁰

Het ons as Akademiëlede dan geen lojaliteit teenoor ons Akademie nie? Die Akademie behoort tog nie aan die Akademierraad, die Fakulteitsrade nie, maar aan elke lid van die Akademie, of hy nou volle lid, Fakulteitslid, juniorlid of erelid is. Dit is ons almal se Akademie. Daar gebeur soms onaangename dinge, rusies as u wil, in 'n familiekring: maar gaan die moeder van die huis, en vertel dit op 'n teepartytjie dat haar man of kind 'n skande oorgekom het? Nee, sy is lojaal aan haar huisgesin, en swyg. Sy probeer dit van binne regstel. Sy was haar vuil wasgoed in haar waskamer, nie in die openbare pers nie. As ons griewe het, dan is die aangewese weg mos om 'n klagskrif by die Akademierraad in te dien, en kry ons daar nie bevrediging nie, dan kan ons ons die reg voorbehou om na die pers te gaan. Die pers is baie gretig vir sulke nuus; die Engelse pers veral sien daarin geleentheid om die Afrikaner se heiligste kultuurbesit deur die modder te sleep.⁷⁰¹ En wie is die oorsaak daarvan? So dikwels onself, omdat ons ontrou is aan onself, ontrou aan ons Akademie. 'n Huis wat op homself verdeeld is, kan nie bestaan nie.

Die Hertzogprys sal nog lank bestaan en ons hoop Uys Krige ook. Ons hoop verder dat haastige kritici in die toekoms hul onbekookte beskouings op die regte plekke sal lug en nie in die pers nie. Hul optrede het die gevolg gehad dat oningeligte persone selfs in die pers die kreet laat hoor het: Weg met die Hertzogprys. Dit is 'n tragedie vir die nagedagtenis van 'n groot Afrikaner. Wie kan dit regmaak? Diegene wat hulself as kampvegters vir die prys probeer voordoën het, behoort die skade te herstel wat hulle aangerig het deur 'n openbare verklaring te doen waarin hulle hul bewerings terugtrek. Dit hang van hulle af of hulle groot genoeg gaan wees daarvoor.

Op 4 Julie 1966 het F.I.J. van Rensburg vir Goosen per brief versoek om die volgende onder die aandag van die Akademierraad te bring (LK 1/11):

In die eerste plek wil ek my geskoktheid as Akademielid boekstaaf oor wat op die middag van 30 Junie op die pas-afgelope Jaarvergadering gebeur het. Ek verwys spesifiek na die stuk wat die Voorsitter aan die einde van die middag se verrigtinge voorgelees het.

Wat tot op daardie stadium plaasgevind het, kan as heeltemal billik bestempel word. Standpunte is gestel en beredeneer soos wat dit in enige debat gebruiklik is. Ek het die bespreking op 'n hoë vlak probeer hou, soos wat ek geglo het dit in 'n Akademie hoort. – Agterna besien, blyk dit natuurlik dat dit 'n fout was om 'n saak wat binne die raamwerk van die bespreking van die Akademie-jaarverslag beredeneer moes gewees het, t.w. die Akademierraad se besluit oor die Hertzogprys vir 1966, aan die orde te stel nadat die fase van die beskrywingspunte reeds bereik was en twee van die

---

700 Nienaber verwys na F.I.J. van Rensburg se artikel in *Beeld* van 22 Mei 1966 (kyk bladsy 411).

701 Die 1 April 1965-Wysigingswet het as bykomende oogmerk van die Akademie juis die handhawing en bevordering van die Afrikaanse kultuur gehad (kyk bladsy 344).

beskrywingspunte⁷⁰² reeds afgehandel was. Ek wou nie te sterk daarop aandring dat die twee onderskeie sake geskei moes word nie omdat ek wou saamwerk sodat die verrigtinge met so min moontlike haakplekke kon verloop. In dié goeie trou het ek gehandel, en ek kan alleen maar hoop dat daar nie opset was om die twee sake bymekaar te groepeer, of om die voltooiing van die debat oor die beskrywingspunt met 'n tydstip te laat saamval waarop die Voorsitter dinge tot 'n einde kon bring soos wat hy gedoen het nie.

Ek dink ek praat namens alle Akademielede as ek sê dat 'n optrede soos dié van prof. Nienaber aan die einde van die verrigtinge, 'n Akademie, waar ook al ter wêreld, in die hoogste mate onwaardig is.

In die tweede plek wil ek, as lid wat op dié wyse uitgesonder is vir spesiale kritiek, ernstige protes aanteken teen die wyse waarop my kritiek op die Akademie se bekroningsprosedure in die verklaring behandel is.

Hier raak ons klaarblyklik aan ernstige kommunikasieprobleme binne die Akademie.

Die Direkteur sal weet hoe lank ek reeds in korrespondensie met die Akademie is oor hierdie saak.

Van Rensburg gee dan 'n uiteensetting van sy talle pogings om die bekroningsprosedure te laat verander, en merk met betrekking tot sy artikel in *Beeld* op dat dit geskryf is op versoek van die redaksie, en 'n poging was om met die grootste mate van verantwoordelikheid wat vir hom in die omstandighede oorgebly het, die 1966-beslissing teen 'n breër agtergrond te skets – “die produk van ernstige kommer, nie van kleinsielige leedvermaak nie”.

Hy sluit af deur te sê dat hy alles gedoen het wat van 'n lid met verantwoordelikheid verwag kon word en laat blyk dat hy nié in die openbaar om verskoning sal vra soos in die “oproep” voorgestel nie. Hy wou dit ernstig ter oorweging gee dat Nienaber “die nodige stappe sal doen om sy ongehoorde optrede te niet te doen” aangesien hy Van Rensburg beledig het

... voor 'n vergadering van wie die volle feitetoedrag betreffende die hele verloop weerhou is, en voor lede van die publiek wat teenwoordig was omdat die verrigtinge van die middag nie as behorende tot 'n geslote vergadering verklaar is nie.⁷⁰³

Ook M.C.E. van Schoor van die Departement Geskiedenis aan die Universiteit van die Oranje Vrystaat het op 7 Julie 1966 skriftelik by die Akademie beswaar aangeteken teen (LK 1/11):

- die prosedure wat P.J. Nienaber gevolg het deur 'n verklaring voor te lees sonder om die lede vooraf behoorlik in te lig van wie die verklaring afkomstig is, en dan onmiddellik na die

---

702 Dit was die beskrywingspunte oor buitelandse erelede en Afrikaanse boeke in biblioteke. Van Rensburg se beskrywingspunt was die derde.

703 Erlank wou in sy 9 Junie 1966-brief aan Goosen weet of die jaarvergadering 'n geslote vergadering is en of die pers toegelaat sou word. Die Direkteur antwoord op 13 Junie dat die pers nie toegelaat word by die huishoudelike algemene vergadering van die Akademie nie. (LK 1/11).

verklaring die vergadering te sluit – dit was ’n Akademiesvergadering allermens waardig “dat ’n lid⁷⁰⁴ moes opstaan en vra van wie die verklaring afkomstig is”;

- die feit dat die verklaring aan ’n vergadering voorgedra is wat nie “huishoudelik” was nie aangesien verskeie lede van die publiek ook in daardie stadium teenwoordig was;
- die inhoud en strekking van die verklaring aangesien dit “misleidend is en op ernstige vergissinge berus”.

Goosen het op 7 Julie 1966 aan Van Rensburg geskryf en hom onder andere meegedeel dat die Akademiesraad besluit het om nie die Nienaber-verklaring in die jaarvergaderingnotule op te neem nie. Van Rensburg reageer op 11 Julie deur op te merk dat daar vir hom “iets pynliks” opgesluit lê in dié mededeling aangesien die Akademiesraad hom deur dié besluit “klaarblyklik suiwer van ’n smet wat daar andersins aan sy naam sou gekleef het”, want die opname daarvan in die notule “sou ’n swart bladsy in die annale van die Akademie gewees het”. Daarteenoor is die klad op Van Rensburg se eie naam nie verwyder nie, maar in werklikheid deur dié besluit vererger, want die verklaring self wat die wêreld ingestuur is, het hom “besmet geláát”. Van Rensburg het so sterk gevoel oor die saak dat hy besluit het om hom van Akademie-werksaamhede te onttrek totdat die saak in die openbaar reggestel is – “op sy minste” in die jaarvergaderingnotule en in die eerste nommer van die *Nuusbrief* ná die sitting van die Raad. Hy vra dat die hele verloop van sy aksie in verband met die bekroningsprosedure by dié geleentheid openbaar gemaak moes word. Hy voeg by dat die Akademiesraad hom sou verplig om sy naam in die openbare pers te suiwer as die Raad nie sy weg oopsien om aan “hierdie billike eis” te voldoen nie, veral aangesien die “skouspel” hom voor lede van die publiek afgespeel het. (LK 1/11.)

Die eerste Akademiesraadsvergadering ná Van Rensburg se 11 Julie 1966-brief, het plaasgevind op 26 Augustus 1966 in die Engelenburghuis – ’n vergadering wat, soos vroeër besluit (kyk bladsy 420), gewy is aan die toekomstige beleid in verband met die Hertzogprys. Volgens Nienaber was die vrae wat beantwoord moes word “of die Akademie met sy toekennings in lyn is met genl. Hertzog” en of “die ‘volkse’ en ‘kerkse’ ook in aanmerking geneem word”. Daar is besluit dat die hele aangeleentheid moes oorstaan totdat dr. A.J.A. Roux, wat nie die vergadering kon bywoon nie, teenwoordig kon wees, en dat hy sy motivering op skrif moes stel.⁷⁰⁵ Alle raadslede is gevra om hulle standpunte skriftelik te formuleer.⁷⁰⁶ Die regulasies is gewysig en bepaling 7 is duideliker

---

704 Die Akademieslid was dr. Schoonees (kyk bladsy 431).

705 Goosen het die volgende maand:

- gesê dat Roux sy saak reeds op Stellenbosch verduidelik het,
- beswaar aangeteken dat geleenthede wat bestaan om oor sake te besluit, verbygegaan word, en
- gemeen dat die Raad te veel sake verwys in plaas daarvan om besluite te neem (ARUKN 1966: 31 Augustus).

706 Tot dusver (Junie 2009) kon sulke dokumente nog nie in die Akademiesargief gevind word nie.

geformuleer. Die gewysigde regulasies is as bylaag D by die notule van die vergadering aangeheg (kyk bylaag V op bladsy 656). (ARN 1966: 26 Augustus.)

Belangrike veranderinge in die konsepreglement was die volgende:

- daar is spesifiek gesê dat Verhalende prosa ook Essay insluit (bepaling 2);
- waar met die vorige konsepreglement bepaal is dat die Fakulteitsraad onder andere kon aanbeveel dat die Akademiesraad die keurkomiteeverslag aanvaar, word nou gesê dat hulle kon aanbeveel dat die verslag aanvaar óf verwerp word, of dat die verslag terugverwys word vir opheldering of uitbreiding (bepaling 4[a][i] en [ii]).

In die handleiding van die Keurkomitee is die ondeurdagte bepaling 3 met betrekking tot die lopende en voorafgaande twee kalenderjare onveranderd gelaat. Die “gewraakte paragraaf 7” is soos volg bewoord:

Ondanks die bepalinge van paragraaf 3 hiervan, mag die komitee, as hy geen werk bekroningswaardig ag nie, ook werke in aanmerking neem wat voor die dan geldende tydperk verskyn het, en hy kan ook ’n skrywer wat nog nie voorheen bekroon is nie, [vir sy hele oeuvre / **vir al sy werk in die betrokke genre**] aanbeveel. In dié geval moet in die verslag gemeld word dat werke in aanmerking geneem is wat buite die betrokke tydperk verskyn het.

Goosen het tydens die vergadering ook die 4 en 11 Julie 1966-briewe van F.I.J. van Rensburg, asook Van Schoor se 7 Julie-brief, aan die Akademiesraad voorgelees. Nienaber het verduidelik dat

- hy die huishoudelike vergadering doelbewus so gereël het dat Van Rensburg meer tyd kon kry om sy saak te stel;
- die hele vergadering aangekondig is as huishoudelik;
- hy die Akademiesraad beskerm het deur op dr. Schoonees se vraag te antwoord dat die verklaring van hom persoonlik afkomstig is;
- dit nie ’n “verklaring” was nie, maar ’n “beroep”;
- hy nie na Van Rensburg alleen verwys het nie;
- hy in die algemeen gepraat het;
- al die bewerings wat hy gemaak het, bewys kan word, en
- hy eintlik maar net gepleit het dat die Akademie se goeie naam beskerm moet word.

Proff. W. Kempen en W.J. Pretorius het versoek dat die bespreking nie voortgesit moet word nie, aangesien dit nêrens heen kon lei nie. Regter V.G. Hiemstra het gevra dat dr. S.M. Naudé, die Ondervoorsitter, die voorsitterstoel moes inneem. Hiemstra wou hê dat een of albei van die beswaarmakers te woord gestaan moes word. Volgens prof. Gerhard Beukes wou Van Rensburg “graag die groot hervormer wees” en “die aandag van die groot publiek behou”. Beukes het

saamgestem dat Van Rensburg genooi moes word vir 'n onderhoud en bygevoeg dat die saak ter wille van die Akademie met die grootste takt hanteer word. Die Akademiesraad het besluit dat die Uitvoerende Komitee en Kempen op Donderdagaand 1 September 1966 vir Van Rensburg en Van Schoor in die Engelenburghuis ontmoet, en dat Naudé as Voorsitter optree. (ARN 1966: 26 Augustus.) Van Rensburg het namens hom en Van Schoor op 28 Augustus skriftelik die uitnodiging aanvaar en die telefoniese reëlings bevestig (ARUKN 1966: 31 Augustus – Bylaag A).

Van Rensburg was waarskynlik onbewus daarvan dat daar reeds in Meimaand in Akademiegeledere ongelukkigheid was oor die 22 Mei 1966-berig in *Beeld*, en dat daar tóe al gedink is in terme van 'n onderhoud met hom. Volgens 'n handgeskrewe dokument in die Akademieargief (LK 1/11) moes Van Rensburg uitgenooi word om op koste van die Akademie voorlopig op 28 Mei 1966 na Pretoria te gaan vir 'n samespreking met die Uitvoerende Komitee van die Akademiesraad. ⁷⁵

Die dag voor die werklike samesprekings op 31 Augustus 1966, het die Uitvoerende Komitee in die Engelenburghuis vergader om die prosedure wat gevolg sou word, te bespreek. ⁷⁶ (ARUKN 1966: 31 Augustus.) Van Rensburg se brief is voorgelees. ⁷⁷

Goosen het opgemerk dat Van Rensburg ingelig moes word oor die Raad se nuutste besluit om die oproep wel te notuleer.

Ná die samesprekings het Goosen 'n verklaring uitgereik waarin slegs gesê is dat huishoudelike sake van die Akademie bespreek is, maar die inhoud daarvan is nie gemeld nie (*Die Transvaler*, 2 September 1966 – “Krige-beraad is huishoudelik: Akademie”). Die Assistent-sekretaris, W.A. Botha, het gesê dat Uys Krige nie genoem is nie (*The Pretoria News*, 2 September 1966 – “Akademie did not discuss Uys Krige”). Ook Van Rensburg en Van Schoor het, ná samesprekings wat volgens *Die Burger* van 6 September 1966 “in 'n besonder goeie gees” geskied het, ontken dat Krige ter sprake was aangesien dit “stompsinnig [sou] wees om nou ná al die maande te probeer om die Uys Krige-saak te heropen”. Van Rensburg het ook beweringe in koerantberigte dat hy in die loop van die Krige-polemiek die Akademiesraad daarvan beskuldig het dat politiek 'n rol gespeel het in die besluit, ten sterkste ontken. (*Die Burger*, 6 September 1966: “Uys Krige-saak nie die rede vir vergadering nie”.)

Tydens die Uitvoerende Komitee se vergadering van 21 September 1966 het Hiemstra, wat deur Goosen geluk gewens is “met sy skitterende hantering van die saak”, verslag gedoen oor die onderhoud. Volgens hom:

- was die resultaat bevredigend;
- het Van Rensburg geen apologie aangeteken vir sy aantygings teen die Raad nie;
- besef Van Rensburg sy feitekennis vir bewerings ontbreek;

- is hulle weg met die gevoel dat hulle te veel gesê het;
- was die hoofbeswaar teen die **prosedure** op die algemene vergadering, maar kon Van Rensburg nie bevredigend antwoord oor hoe dit hom benadeel het nie;
- is die Voorsitter se enkele verwysing na hom uit Van Rensburg se *Beeld*-artikel gestaaf.

P.J. Nienaber het gemeen die lede van die Uitvoerende Komitee is tevrede uiteen, maar nie Van Rensburg nie, aangesien hy later weer briewe aan die koerante geskryf het. Goosen was van mening dat Van Rensburg se standpunt skaamteloos was en dat hy nie sover gekom het om toe te gee dat die Voorsitter minstens rede vir sy beroep gehad het nie. Nienaber het probeer vasstel waar die berig oor die samesprekings in *Die Transvaler* uitgelek het, en is deur die redakteur meegedeel dat iemand uit Bloemfontein gebel het. Hiemstra het beswaar gemaak teen *Die Transvaler* se berig oor die verklaring en daar is besluit dat hy 'n konsepbrief aan *Die Transvaler* moes opstel. (ARUKN 1966: 21 September.)

Die Akademiesraad het tydens 'n November 1966-Akademiesraadsvergadering kennis geneem van die verslag oor die onderhoud, met dank aan diegene “wat hierdie netelige taak uitgevoer het, se taktvolle optrede, veral dr. S.M. Naudé wat as voorsitter opgetree het” (ARN 1966: 4 November). Oënskynlik as gevolg van interpretasieverskille oor Hertzogprystoekenningsprosedure, maar teen die agtergrond van persoonlike en politieke onderstrominge, is die uitgesproke Krige, **ten onregte, wêr nie bekroon nie.**⁷⁰⁷ Behalwe by die Keurkomitee, het die meriete van sy dramas nié die fokus gevorm van beraadslagings nie.

Insiggewend dat Hiemstra, in sy “onrusverslag” (1968:3) met betrekking tot die 1966-Hertzogprysdebakel, opmerk:

Uys Krige was aanbeveel vir die prys vir drama, maar die Akademiesraad het die aanbeveling afgewys. Die pers het 'n feesmaal daarvan gemaak en gesuggereer dat die beslissing deur politiek beïnvloed was. Die keer is die Akademie aan die ander kant van die streep geplaas. Uys Krige is liberaal geneig en hy sou vir die Akademie “te liberaal” gewees het. Die faktor sou dan volgens bewering die letterkundige norme oorstem het. Die ware rede was dat die komitee se aanbeveling nie uitsluitend op drama gebaseer was nie (drama was aan die beurt), maar op sy werk in ander kunsvorme ook berus het. Die Akademie het uit die geskiedenis geleer dat dit gewoonlik beter is om eers die saak met die komitee te bespreek voordat sy aanbeveling afgewys word, want die komitee kon hier met heelwat reg sê dat die reglement op die punt onduidelik was. Die episode is owerigens vir hierdie oorsig net nog uit een oogpunt belangrik: Dit het verder die neiging by sommige lede en fakulteitslede geopenbaar om sonder seremonie die Akademiesraad in die pers aan te tas sonder om eers die ware feite te probeer vasstel.

---

707 Die Akademieprys vir Vertaalde Werk is in 1969 gesamentlik toegeken aan Krige en Eitemal. Krige het nie die prys aanvaar nie. In die Akademiesraadsvoorsitter se persvrystelling van 20 Mei 1969 het hy die Akademie se spyt daarvoor uitgespreek en onder andere opgemerk (LK 1/12):

Dat die Akademie hom al ooit deur politieke oorweginge laat beïnvloed het, is totaal uit die lug gegryp. Daar sal seker geen enkele bewys voor gevind kan word nie.

Dit is 'n verskynsel wat aan die Akademie alleen kwaad doen. Dit kan moontlik ondervang word deur op die jaarvergadering meer tyd in te ruim vir bespreking van huishoudelike sake.

Hiemstra wei nie uit oor die feit dat die Keurkomitee “met heelwat reg” gewys het op die onduidelikheid in die reglement, en die moontlikheid wat bestaan het om die verslag billikheidshalwe weer terug te verwys na die Keurkomitee nie. Hiemstra het self in sy 1964-voorlegging aan die Fakulteitsraad, waarin hy die rol van dié Raad uitgestip het, die opmerking gemaak dat 'n hersiener “net die growwe, blatante, in die oog springende fout sal keer en nie sal ingryp waar die saak na beide kante verdedigbaar is nie” (kyk bladsy 371). Hierdie onduidelikheid in die reglement was juis “na beide kante verdedigbaar”, en die Akademieraad, as finale “herhsiener” van die aanbeveling, kón hierdie fout gekeer het deur van die Keurkomitee 'n verslag te vra nêg gegrond op die meriete van Krige se dramas. Die Raad het egter verkies om “in te gryp” en die verslag voor te hou as rede vir die nietoekenning.

Myns insiens het die hele toekenning aan Krige finaal skipbreuk gely met die Keurkomitee se ondertekening van die verklaring. Alhoewel hulle 'n baie sterk saak gehad het vir terugverwysing van die verslag na hulle, het hulle nié daarop aangedring nie. Erlank het “ter wille van die Akademie” die saak daar gelaat en nie enduit gevoer nie. **Vir 'n vyfde maal is die geleentheid laat verbygaan om Krige vir sy dramas te bekroon** (kyk bladsy 355).

T.T. Cloete, een van die keurkomiteeëde wat in sy 14 Desember 1965-verslag vir Krige beskryf het as “die beste eenbedryfskrywer in ons letterkunde” (kyk bladsy 389), het in opdrag van die Akademie by geleentheid van die vyftigjarige bestaan van die Hertzogprys, 'n bundel eenbedrywe saamgestel uit die werk van skrywers wat tot in daardie stadium met die Hertzogprys vir Drama bekroon is, getiteld *Vyfling* (1966). Insiggewend sluit hy sy inleiding soos volg af:

In die beeld wat ons in hierdie bundel van die Afrikaanse eenbedryf kry, mis ons Uys Krige, wat nog nooit vir sy dramatiese (en ander) werk bekroon is nie en daarom geen plek in hierdie bundel durf kry het nie.

Ben de Koker merk in *Die Burger* van 26 Augustus 1966 (“Eenbedrywe deur wenners van Hertzog-prys”) op:

Deur die weglating van 'n werk van Uys Krige het Cloete hom dus streng, hoewel miskien ietwat teësinig, by die opdrag van die Akademie gehou.

Cloete se sienswyse oor die nietoekenning in 1966, het in 1970 weer ter sprake gekom toe hy as lid van die Letterkundige Kommissie bedank het (kyk bladsy 477-483).

Aan die begin van September 1966 was daar 'n ontmoeting tussen dr. Van Schoor en Van Rensburg, en die Uitvoerende Komitee van die Akademieraad. Op 9 Desember 1966 het Van Rensburg by Goosen navraag gedoen oor die getranskribeerde verslag van die ontmoeting soos reeds geruime tyd aan hom beloof. Goosen antwoord op 10 Januarie 1967 dat die verslag sou volg sodra dit klaar getik is. Aangesien die stuk vertroulik was, kon dit nie buite die Akademieskantoor getik word nie. (LK 1/11).

Die Uitvoerende Komitee het later besluit dat Goosen die bandopname van die 1 September 1966-onderhoud aan Van Rensburg en Van Schoor kon stuur. Hulle skryf op 29 Maart 1967 soos volg (ARA 1967: 5 Mei):

Nadat dr. Van Schoor en ek geluister het na die bandopname van ons onderhoud met die Uitvoerende Komitee van die Akademieraad op 1 September 1966 as uitvloeisel van sekere gebeurtenisse op verlede jaar se Jaarvergadering, is dit vir ons 'n behoefte om die volgende op skrif te stel by wyse van finale afronding van die saak.

Ons waardeer die geleentheid wat aan ons gebied is om die saak in 'n openhartige gesprek te beredeneer – te meer waar 'n mens bevrees begin raak het dat die Akademie, onder die druk van moeilike nasionale omstandighede, in die jongste verlede nie altyd aan die gevaar ontkom het van hom te laat betrek in prosedures wat nie volkome in ooreenstemming is met wat ons beskou as die eise van 'n vrye, gesonde geesteslewe nie. Ons wil vertrou dat dié vrees ook verderaan besweer sal word.

As dit wat in die loop van die debat gestel is, naamlik dat die Akademieraad besig is met 'n diepgaande selfondersoek betreffende 'n aantal sake, dan kan dit alleen 'n rede tot blydschap wees, en voel ons dat die doel van ons aksie volkome parallel geloop het met dié van die Raad.

Net oor een aspek voel ons nog nie volkome tevrede nie. Ons hoop dat dit reggestel sal kan word. Ons wil naamlik die vertroue uitspreek dat dit op een of ander manier moontlik sal wees (in die Jaarverslag, of op 'n ander wyse) om van die kant van die Akademie duidelikheid te bring oor die aard van die samespreking met die Uitvoerende Komitee, en by name om die ongelukkige hantering deur die pers van die hele aangeleentheid reg te stel, waar dit onjuiste indrukke by Akademieslede kon nagelaat het (daarvolgens het ons ons immers nie neergelê by die besluit van die Jaarvergadering nie). Die persverklaring ná ons vergadering van 1 September kom ons as 'n geskikte aanknopingspunt voor. As dit kan geskied, sal ons die saak as afgehandel beskou.

Die Akademieraad het besluit om die goeie gees te waardeer waarin Van Rensburg en Van Schoor deelgeneem het aan 'n samespreking met die Uitvoerende Komitee, en die saak verder beskou as vriendskaplik afgehandel (ARN 1967: 5 Mei). Van Rensburg is in 1967 aangewys as sekonduslid vir die Breë Komitee wat moes besluit oor die Hertzogprys vir Prosa (ARN 1967: 5 Mei).

6.3 ALGEMENE BEGINSELVERKLARING

Die bepaling dat 'n persoon slegs die Hertzogprys kon kry indien hy “beslis simpatiek staan teenoor die aspirasies van die Afrikaanse volk”, was vir 1962 en 1963 geldig, maar het met ingang 1964 verval (kyk bladsy 358). Prof. Gerhard Beukes het as raadslid tydens die Akademiesraadsvergadering van 4 November 1966 egter die volgende “**konsepleidraad**” vir oorweging voorgelê (ARN 1966: 4 November – bylaag B):

By die toekenning van die Hertzogprys is daar sekere aspekte wat o.i. fundamenteel is:

1. Die Hertzogprys is 'n unieke prys – daarin dat dit in teenstelling met al die ander bestaande literêre pryse in ons land nie deur 'n maatskappy, 'n organisasie of 'n bepaalde persoon geskenk is nie, maar wesenlik deur die Afrikaanse volk self. Uit hulle stoflike armoede het die volk landwyd hierdie geld vir 'n heel besondere doel bymekaar gemaak, nl. die behoud van die Afrikaanse Taal, die Afrikaanse Gedagte en die Afrikaanse lewensooruiging. Gen. Hertzog wat hom sy lewelink deur woord en daad met hierdie strewe van sy volk vereenselwig het, moes by die oorhandiging van die geld as literêre prys om die Afrikaanse letterkunde te bevorder, sterk onder die indruk verkeer het dat hy slegs as skenker namens die Afrikaanse volk optree. Die Hertzogprys, komende direk van die Afrikaanse volk, is dus in eerste instansie onweerlegbaar 'n volksprys. Die verbintenis tussen die Hertzogprys en die gemeenskap van wie dit 'n geskenk aan sy skrywers was om eie taal en geestesgoedere uit te bou, durf dus nooit by toekenning ontken, of geïgnoreer te word nie.
2. Die Hertzogprys was in die verlede en moet in die toekoms steeds bly 'n letterkundige prys toegeken volgens die skenkingsakte aan “het beste letterkundige werk van belletristiese aard.” Daarom moet slegs suiwer, onaanvegbare letterkundige norme by die beoordeling van sodanige werke in berekening gebring word.
3. Aangesien dit 'n literêre conditio sine quâ non is dat geen werk waarin die bose verheerlik word of die negatiewe tot algemene lewensnorm verhef word, ooit goeie literatuur kàn wees nie, volg dit dat boeke met sodanige strekking nooit vir bekroning met die Hertzogprys in aanmerking sal kan kom nie. ⁷⁸
4. As uitvoerders van die Hertzogprys-skenkingsakte glo die Akademiesraad dus dat dit sy opdrag en taak is om, in agneming van die doel en gees van die skenking, sowel as die Doelstellings van die SA Akademie soos aanvaar in Julie 1966 deur die Jaarvergadering te Stellenbosch, so opreg moontlik te trag om hierdie prys steeds aan die beste Afrikaanse letterkundige werk toe te ken.

Hiemstra het voorgestel dat die volgende aanhef boaan Beukes se stuk bygevoeg word:

Die Akademiesraad besluit dat geen beperking op die oordeel van die keurkomitee en van die Akademiesraad in die Reglement opgeneem word nie, aangesien die volgende fundamentele aspekte daarvan as vanselfsprekend beskou word:

Daar is besluit om die beginsel in hierdie voorgestelde aanhef te aanvaar, maar die finale bewoording daarvan te laat oorstaan. Daar is ook besluit om kommentaar op hierdie

konsepleidraad te vra van proff. D.J. Opperman, T.T. Cloete, A.P. Grové, F.E.J. Malherbe en dr. E. Botha. Hulle moes individueel genader word vir persoonlike kommentaar en die vertroulikheid van die aangeleentheid is beklemtoon. (ARN 1966: 4 November.) Goosen het hulle op 29 November 1966 skriftelik versoek om kommentaar te lewer op die bygaande **konsepreglement** in verband met die toekenning van die Hertzogprys (LK 1/11).⁷⁰⁸

Hierdie Beukes-beginselverklaring, op 'n paar klein veranderinkies na, is saam met Hiemstra se aanhef⁷⁰⁹ op 21 Februarie 1967 oorgetik met as opskrif “Algemene beginselverklaring” (kyk bladsy 661). Hiermee is die hele gedagte van 'n “volksprys” weer terugbring in die Hertzogprysdomein.

6.4 KONSEPREGLEMENT WORD REGLEMENT

Intussen het regter Hiemstra die konsepreglement hersien en verfyn tot wat genoem is die reglement (kyk bylaag W op bladsy 659). Dit is deur die Uitvoerende Komitee na die Fakulteitsraad verwys. (ARUKA 1967: 8 Maart – ook bylaag C; ARUKN 1967: 8 Maart.) Vier dokumente is voorgehou as die “Reglement van die Hertzogprys”,⁷⁹ en is as bylaag M ingesluit by die agenda vir die 17 April 1967-Fakulteitraadsvergadering en as bylaag U by die 5 Mei 1967-Akademieraadsvergadering, asook by 1968-agendas (kyk bladsy 451).

Weens verwarrende woordgebruik was dit in daardie stadium onseker presies wat die Akademieraad uiteindelik goedgekeur het: net die Akademieraad en die Fakulteitsraad se regulasies met betrekking tot die Hertzogprys (met die gepaardgaande keurkomiteehandleiding as aanhangsel A), of ál die dokumente wat as bylaag voorgelê is (uiteeraard met uitsluiting van die skenkingsakte), **wat dan die algemene beginselverklaring sou insluit**. Dit sou eers uit latere opmerkings blyk dat laasgenoemde ní amptelik goedgekeur is nie (kyk bladsy 452).

6.5 TOEKENNINGSPROSEDURE IN 1967

In sy 22 Mei 1966-artikel in *Beeld* het Van Rensburg gewys op die gevaar wat die bestaande toekenningsprosedure ingehou het:

---

708 Dit is onseker of hulle Beukes se konsepleidraad, Hiemstra se konsepreglement, of dalk albei ontvang het Tot dusver (Junie 2009) kon nog nie uit Akademieargiefstukke lig hierop gewerp word nie – ook nie uit die Opperman-versameling by die Universiteit van Stellenbosch nie.

709 Die inleidende sin by die algemene beginselverklaring, naamlik dat daar by “die toekenning van die Hertzogprys ... sekere aspekte [is] wat o.i. fundamenteel is”, is in die weergawe wat oorgetik is op 13 November 1967, vervang deur die volgende: “Die Akademieraad benader die Hertzogprys vanuit die volgende standpunt” (kyk bylaag X op bladsy 661).

Solank 'n gesaghebbende en doeltreffende liggaam soos die Akademie op die sektor van die letterkunde met so 'n hopeloos ondoeltreffende masjien werk, sal hy telkens en telkens as gehele liggaam in die vaarwaters beland. En sy taak gaan vorentoe ál moeiliker word. Die Afrikaanse letterkunde laat hom nie meer so maklik as vroeër beoordeel nie.

Met betrekking tot die 1967-Hertzogprys vir Prosa, het hy gesê

... dis 'n baie ope geheim dat menige Akademievoorman die jaar 1967 met huiwering tegemoetsien

Die artikel is afgesluit met die volgende waarskuwing:

Die jaar 1967 gaan vir die Akademie 'n gevaarjaar soos min word as hy met sy huidige instelling gaan volhard. Gaan hy ag gee op die tekens van die tye?

Drie belangrike aspekte met betrekking tot die toekenningsprosedure wat tydens die 1966-Dramadebakel na vore getree, en in 1967 opnuut probleme veroorsaak het, is die volgende:

- die belangrikheid dat die Keurkomitee se verslag moes voldoen aan die gestelde vereistes;
- die rol van die Fakulteitsraad as die Akademiesraad in elk geval “na goeddunke” kon optree, en
- die status van die “stygende lyn”-bepaling.

Bykomend daartoe het die 1967-Hertzogprystoekening afgespeel teen die agtergrond van die algemene beginselverklaring wat aan die lede van die Akademie- en Fakulteitsraad voorgelê is.⁷¹⁰

Die Keurkomitee se verslag oor die 1967-Hertzogprys vir Prosa bevat slegs 'n seleksie van werke wat onder andere in oënskou geneem is, ⁸⁰ en die volgende opmerkings:

Uiteindelik is veral oorweeg H. Grové: Jaarringe, maar die Komitee kon nie tot 'n eenstemmige beslissing hieroor kom nie.

Ons aanbeveling is daarom dat die Raad die bundel kortverhale Jaarringe van Henriette Grové vir finale advies verwys na 'n breë komitee van letterkundiges.

---

710 Daar kon tot dusver (Junie 2009) nog nie uit Akademieargiefdokumente vasgestel word of die algemene beginselverklaring aan lede van die Keurkomitee gestuur is of nie.

Die verslag het nie voldoen aan die vereistes van die Keurkomitee se handleiding nie, en het volgens die Fakulteitsraad nie reg laat geskied aan die “voorgestelde kandidaat” nie. Die verslag is na die Keurkomitee terugverwys (“vir opheldering of uitbreiding” volgens bepaling 4[a][ii] van die reglement) met die versoek dat dit in ooreenstemming gebring moes word “met die voorskrifte in die handleiding en reglement, par. 6(a) en (b)”. (FRN 1967: 17 April.) Laasgenoemde paragraawe kom voor in die handleiding vir die Keurkomitee (kyk in bylaag V op bladsy 657, en in bylaag W op bladsy 659), **waaruit blyk dat hierdie handleiding deur die Fakulteits- en Akademieraad aanvaar is as amptelike riglyn vir die Keurkomitee**. Van belang is bepaling 6(a)(ii) dat die aanbeveling van die Keurkomitee of ’n meerderheid daarvan, “’n samevatting van die beweegredes” vir die aanbeveling móét bevat.

Tydens die 1966-Dramatoekenningsproses het die Fakulteitsraad nie die opsie gehad om die Keurkomitee se verslag na hulle terug te verwys nie (kyk bylaag U op bladsy 653). Sedertdien (kyk bylaag V en W op onderskeidelik bladsy 656 en 659) hét hulle daardie gesag verkry en dit in hierdie geval met reg gebruik.

Voordat die Akademieraad egter oor die 1967-Prosaprys kon vergader, het P.J. Nienaber na aanleiding van hierdie keurkomiteeverslag, ’n stuk opgestel oor die moontlike prosedure wat verder gevolg kon word (ARUKN 1967: 25 April – bylaag A). Dit is vooraf aan lede van die Uitvoerende Komitee gestuur en Nienaber het dit ook aan die Voorsitter van die Keurkomitee, prof. Dekker, voorgelees.⁸¹ Dekker het hom meegedeel dat die Keurkomitee een flater in sy verslag begaan het, naamlik om die boeke te noem wat oorweeg is (bepaling 6[a][i]), **maar nagelaat het om te meld dat die ander skrywers nie aanbeveel kon word nie omdat hulle werk nie ’n stygende lyn toon nie**. Dit het onder meer vir Leroux en Brink gegeld, en dit was die rede waarom *Een vir Azazel* nie bekroningswaardig geag is nie. (ARUKN 1967:25 April.) **Soos in 1966** (kyk bladsy 397 en 399) **word daar verwys na die “stygende lyn”-bepaling, wat, alhoewel dit goedgekeur is** (kyk bladsy 378), **nie in die Keurkomitee se handleiding voorkom nie**, maar in die 1961/1962- en 1963/1964-Hertzogprystoekenningsprosedure (kyk bepaling 9 in bylae S en T).

Tydens die buitengewone vergadering van die Uitvoerende Komitee, gehou op Dinsdag 25 April 1967 in die Engelenburghuis, was P.J. Nienaber, die Akademieraadsvoorsitter, van mening dat dit nie sou help om die verslag na die Keurkomitee terug te verwys nie aangesien Dekker te kenne gegee het dat die lede van die Keurkomitee deur briefwisseling en vergadering die saak deeglik uitgepluis het, dit eens was oor die verslag en dit nie verder sou oorweeg nie. Ook T.T. Cloete het in ’n gesprek met Assistent-sekretaris W.A. Botha te kenne gegee dat dit onwys sou wees om die verslag terug te verwys aangesien die Keurkomitee nie sou reageer nie. (Volgens Nienaber se stuk het die Komitee nie verskil oor watter werk die beste is nie, maar oor die bekroonbaarheid van die werk.) Dekker het versoek dat die Akademie sy Keurkomitees beskerm. (ARUKN 1967: 25 April – ook bylaag A.) Die vorige jaar, tydens die Fakulteitsraadbespreking van Uys Krige se werk, het

Nienaber gesê dat die kort motivering “baie onbevredigend” was (FRN 1966: 22 April). Weer eens was hier in 1967 ’n ontoereikende, selfs effens dubbelsinnige “motivering”, en tog was Nienaber nie ten gunste daarvan dat dit terugverwys word “vir opheldering of uitbreiding” nie.

Ongeag die Fakulteitsraad se aanbeveling om die verslag terug te verwys na die Keurkomitee, het die Uitvoerende Komitee besluit om Nienaber se stuk te aanvaar en dít by die Akademiesraad aan te beveel as modus operandi. Nienaber se aanbeveling het die aanstelling van ’n Breë Letterkundige Komitee behels. Waar dit voorheen net die Fakulteitsraad was wat ’n Breë Komitee kon aanwys, het die nuwe regulasies van die Akademie- en Fakulteitsraad (bepaling 4[b]) dit nou vir die Akademiesraad moontlik gemaak om self hersiening te laat plaasvind deur so ’n Breë Komitee.

Die Uitvoerende Komitee het persone aanbeveel wat daarin kon dien en by die Akademiesraad verlot gevra om in die lig van die Breë Letterkundige Komitee se aanbeveling, ’n aankondiging oor die Hertzogprys te doen. In die stuk het Nienaber gewys op die belangrikheid daarvan dat daar van die Fakulteit en die Akademiesraad se letterkundiges in die Breë Komitee moes dien indien die Akademiesraad sou besluit om ’n Breë Komitee aan te wys in weerwil van die Fakulteitsraadaanbeveling. (ARUKN 1967: 25 April.) Nienaber se stuk is afgesluit met die volgende:

’n Mens kan die verslag net om twee redes terugverwys: as die boek wat hulle aanbeveel, nie genoeg gehalte het nie of as daar onduidelikheid omtrent die komitee se bedoeling is. Nie een van die twee redes geld hier nie. As ons onder die omstandighede die verslag terugverwys, loop ons net gevaar om ’n hoogstaande komitee van mense wat bevriend is met die Akademie, aanstoot te gee.

Uit Akademiesbronne kon geen aanduiding daarvan gekry word dat die Keurkomitee-verslag self aan die Uitvoerende Komitee voorgelê is nie.

Bepaling 4(b) van die reglement (Akademie- en Fakulteitsraadregulasies) het die volgende gestipuleer (ek benadruk):

By ontvangs van die aanbeveling van die Fakulteitsraad, **vergesel van die verslag van die keurkomitee**, besluit die Akademiesraad na goeie dunde, en kan hy hersiening laat plaasvind ook al het die Fakulteitsraad dit nie aanbeveel nie.

Nieteenstaande hierdie bepaling kom dit voor asof ook die Akademiesraad nie die Keurkomitee se verslag self ter insae gehad het nie. Tydens die Akademiesraadsvergadering op

Vrydag 5 Mei 1967, tien dae na die vergadering van die Uitvoerende Komitee, het Kempen navraag gedoen oor die Keurkomitee se verslag wat nie in een van die drie voorgeskrewe vorme was nie. P.J. Nienaber, as Akademieraadsvoorsitter, het geantwoord dat Dekker daarvan bewus was, en dat die voorskrifte in elk geval nie “’n wet van mede en perse is nie”. (ARN 1967: 5 Mei.) **Met hierdie antwoord het Nienaber onsekerheid geskep oor die status en afdwingbaarheid van die Keurkomitee se handleiding.**⁷¹¹ Prof. Cronjé, Voorsitter van die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe, het daarop gewys dat dit die Fakulteitsraad se opdrag is om die reglement uit te voer en dat hulle nié ’n motivering gehad het op grond waarvan die boek aanbeveel kon word nie (ARN 1967: 5 Mei). Tog het die Akademieraad besluit om Nienaber se voorstel te aanvaar en ’n Breë Letterkundige Komitee aan te stel. Dit was die eerste keer sedert die aanvaarding van die konsepreglement op 10 September 1965, dat die Akademieraad van hierdie opsie gebruik maak. Elke lid van die Breë Komitee sou skriftelik in kennis gestel word van sy/haar benoeming, en gevra word om op ’n vorm aan te dui of hulle ten gunste is van ’n bekroning van *Jaarringe*, of nie, en of hulle buite stemming bly. Tensy sewe lede ten gunste van toekenning van die prys stem, sou daar geen bekroning wees nie. Die Uitvoerende Komitee het volmag gekry om ná die stemming die saak af te handel en die uitslag bekend te maak. (ARN 1967: 5 Mei.) Volgens bepaling 4(c) van die geldende Akademie- en Fakulteitsraadregulasies, moes lede van die Breë Letterkundige Komitee slegs gevra word om te stem, en nié om redes vir hulle standpunt te gee nie. Daarteenoor het die Hertzogprystoekenningsprosedure sedert 1942/1943 (kyk bladsy 526) al bepaal dat elke lid van die Breë Komitee sy stem skriftelik uitbring vir die skrywer(s) wie se werk hy bekroning werd ag, by voorkeur mét motivering.

Die Akademieraad se besluite dat ’n bekroning kon geskied as sewe lede ten gunste van die kandidaat stem, en om volmag aan die Uitvoerende Komitee te gee vir die afhandeling van die saak, is ook “na goeë dunde” geneem, en nié na aanleiding van vooraf vasgestelde prosedures nie. **Daar is ook besluit dat die Hertzogprysprosedure aan drastiese ondersoek onderwerp moes word** (ARN 1967: 5 Mei).

Die volgende dag is ’n berig in *Die Transvaler* (6 Mei 1967 – “Waas hang oor Akademie-sake”) afgesluit met die volgende versugting van een van die bronne “wat normaalweg goed ingelig is”: “’n Mens kan maar net hoop dat ’n nie-amptelike lekkasie soos dié wat die Uys Krige-debakel aan die gang gesit het, nie weer voorkom nie”. In *Beeld* van 7 Mei 1967 (“Hertzogprys vir H. Grové. Geheime besluit bekend.”) is gerapporteer dat die koerant “gesaghebbend verneem [het] dat die

---

711 Die Fakulteitsraad het in 1964 ook ’n bepaling van die Hertzogprystoekenningsprosedure ter syde gestel en sodoende onsekerheid laat ontstaan oor die status en afdwingbaarheid van die dokument (kyk bladsy 373).

Hertzogprys aan Henriette Grové toegeken is”,⁷¹² en dat *Een vir Azazel* die enigste boek van die Sestigters is wat “uittroon”. ’n Spesiale vergadering van die Uitvoerende Komitee is belê vir Maandag 8 Mei 1967 om te besluit of die Akademie op die berig moes reageer of nie, en indien wel, wat die inhoud daarvan moes wees. P.J. Nienaber was seker dat dit ’n Fakulteitsraadslid was wat die berig aan *Die Beeld* gegee het. **Nienaber vra of die tyd nie aangebreek het dat die toekenning van die Hertzogprys aan die Fakulteitsraad verbygaan nie.** Daar is besluit om ’n verklaring aan die pers en radio vry te stel waarin gesê word dat die name van alle Akademieprysweners, onder andere dié van die Hertzogprys, vanaf 26 Mei 1967 bekend gemaak sou word. **Daar is ook besluit om** op die volgende agenda die vraag te plaas of die datum waarop die bekronings bekend gemaak word, nie lank voor die tyd aangekondig moes word nie, asook **te herbesin oor die prosedure by die oorweging van kandidate.** Die Direkteur moes die CNA en die Onderwysdepartement vra of hulle bekroningsmasjinerie werk en dan ’n stuk daarvoor voorberei. (ARUKN 1967: 8 Mei.)

Al tien lede van die Breë Letterkundige Komitee het gestem en die uitslag was soos volg: vier ten gunste van ’n bekroning, drie daarteen en drie buite stemming. Aangesien daar vooraf besluit is dat die Hertzogprys aan Henriette Grové toegeken wou word indien minstens sewe lede ten gunste daarvan stem, het die Uitvoerende Komitee tydens sy volgende vergadering eenparig besluit om geen toekenning te maak nie, om die besluit direk na afloop van die vergadering aan SAPA vry te stel en ’n persvrystelling oor al die Akademiebekronings die volgende oggend, 26 Mei 1967, aan al die koerante en die SAUK gelyktydig uit te reik. **Besinning oor toekomstige prosedure is na die ad hoc-komitee wat ondersoek instel na al die Akademie se pryse en bekronings, verwys** (ARUKN 1967: 25 Mei.)

Volgens *Die Volksblad* van 26 Mei 1967 (“Groot stilte oor Hertzogprys”)⁷¹³ is talle letterkundiges vir hulle sienswyse oor die nietoekenning gevra, maar het hulle verkies om geen kommentaar te lewer nie. F.I.J. van Rensburg, wat toe pas aangestel is as professor aan die nuwe Randse Afrikaanse Universiteit (tans Universiteit van Johannesburg), was wel bereid om kommentaar te lewer:

Dit sal my seker nie verkwalik word as ek sê dat ’n beslissing van hierdie aard vir my nie vreemd is nie. Ek het dit verlede jaar al met klem gestel dat die bekroningsmasjinerie van die Akademie te ingewikkeld geraak het vir die situasie waarvoor hy in hierdie jare te staan gekom het. My waarskuwing het op dowe ore geval.

---

712 Berigte oor ’n moontlike bekroning aan Grové het ook verskyn in byvoorbeeld *Die Volksblad* van 8 Mei 1967.

713 Die inhoud van hierdie berig is ook gedra deur *Die Oosterlig* van 26 Mei 1967 (“Tjoepstil oor Hertzogprys”) en *Die Burger* van 27 Mei 1967 (“Sluier van swye oor besluit”).

Vanjaar het opnuut 'n verdienstelike aanbeveling (Henriette Grové) in die ratte van die ingewikkelde masjien in die slag gebly.

Die besluit om niemand te bekroon nie tref dubbel skerp omdat daar in hierdie jare belangrike dinge op die gebied van ons prosa aan die gebeur is.

Van Rensburg noem dan die name van persone wat die prys sou kon kry: Etienne Leroux vir *Een vir Azazel*,⁷¹⁴ Breyten Breytenbach vir *Katastrofes*, Chris Barnard vir *Dwaal* en Henriette Grové:

Later geslagte gaan die kop onbegrypend skud by die blanko jaar wat 1967 in die annale van die Hertzogprys was.

Drie jaar later het die Akademie self in 'n persverklaring die volgende erken (LK 1/13):

Dit was juis 'n fout dat in 1967 ... geen bekroning vir prosa gemaak is nie, omdat daar – selfs ná die breedste raadpleging – geen duidelike aanbeveling van die letterkundiges verkry kon word nie.

Hierdie gedeelte van die persverklaring is in 'n sekere sin misleidend aangesien dit die indruk skep dat daar wyd geraadpleeg is oor verskeie werke, terwyl dit net Grové se kortverhaalbundel was waaroor die Breë Komitee uitspraak moes lewer.

Tydens die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe se huishoudelike algemene vergadering gehou op Donderdag 29 Junie 1967, het Van Rensburg sy teleurstelling uitgespreek omdat die 1967-Hertzogprys vir Prosa nie toegeken is nie – 'n besluit wat die Akademie veel skade berokken het omdat die Akademie “magteloos” was. Hy het dit “in hierdie bloeitydperk van die Afrikaanse taal” vreemd gevind. **Hy skryf dit, soos reeds die vorige jaar gestel, aan die Akademie se prysregulasies en bekroningsmasjinerie toe.** Hy was daarvan oortuig dat die meerderheid van die Keurkomitee ten gunste van die toekenning was. Hiemstra het gereageer deur te sê dat die Keurkomitee se stemming 2 teen 1 was⁷¹⁵ en die Breë Letterkundige Komitee se mening toe ingeroep is, op wie se aanbeveling die Hertzogprys nie toegeken is nie. Hiemstra was van mening dat die skade gedoen is deur die lastige lekkasies in die pers, en het daarop gewys dat die Akademieraad in daardie stadium 'n poging aangewend het om die bekroningsmasjinerie te hersien. (FRJVN 1967: 29 Junie.)

---

714 Tydens die Letterkundige Kommissie se opvolgvergadering oor die 1970-Prosapry, was W.E.G. Louw en C.A. van Rooy van mening dat *Een vir Azazel* die belangrikste en beste boek is wat Leroux geskryf het, en volgens P.G. du Plessis moes dit “in elk geval bekroon ... geword het” (LKN 19970: 24 April).

715 Dit is onbekend waar Hiemstra aan hierdie stelling kom.

6.6 MOONTLIKE NUWE PROSEDURE

Daar was verskeie versoeke van Akademielede en Keurkomitees dat die Akademieraad 'n Komitee moes aanwys om die hele “bekroningsmasjien” van die Akademie te ondersoek (ARA 1967: 5 Mei). Dié Komitee is benoem (ARN 1967: 5 Mei) en die Uitvoerende Komitee het besluit om die besinning oor die toekomstige Hertzogprysprosedure ook na hulle te verwys (ARUKN 1967: 25 Mei).

Op Donderdag 9 November 1967 is 'n vergadering van die Komitee insake die Akademie se bekronings in die Engelenburghuis gehou. Teenwoordig was dr. S.M. Naudé (Akademieraadsvoorsitter sedert Julie 1967), prof. P.J. Nienaber, dr. A.J.A. Roux, regter V.G. Hiemstra, mnr. Goosen (Direkteur) en mnr. Botha (Sekretaris). Prof. C.F.B. Hofmeyr was afwesig met kennisgewing. Nienaber het 'n dokument (bylae A) ter tafel gelê oor 'n moontlike nuwe prosedure by die toekenning van die Hertzogprys (kyk bylaag Z op bladsy 663). Hierin merk hy op dat die stadium bereik is

... waar 'n oplossing gevind moet word om die onheile van die huidige prosedure uit te skakel, en dit is moontlik: Eenvoudig deur 'n minder ingewikkelde stelsel te ontwerp, 'n praktiese stelsel wat die keuring vereenvoudig.

Volgens Nienaber het die “bekroningsmasjinerie ... te lomp en ingewikkeld geraak” en “die prosedure ... te omslagtig”, waardeur die moontlikheid van lekkasies geskep word wat die goeie naam van die Akademie elke keer in gedrang bring. Volgens die voorgestelde stelsel moes nege letterkundiges deur middel van tot drie stemmings tot uitsluitel oor 'n bekroning kom. Indien dit nie moontlik was nie, kon die Akademieraad die hele Komitee laat vergader. As daar weer eens geen uitsluitel bereik kon word nie, kon die Raad die prystoekenning opskort, of 'n nuwe Komitee benoem, of lede van die Komitee deur ander vervang.

Met hierdie stelsel word die Fakulteitsraad heeltemal uitgeskakel, met die uitsondering daarvan dat hy keurkomiteelede by die Akademieraad kon aanbeveel. Ook die Breë Letterkundige Komitee verval, aangesien die Keurkomitee uitgebrei word tot nege lede. Hierdie aanbevelings

- toon ooreenkomste met P.J. Nienaber se 1964-voorlegging (geskoei op F.I.J. van Rensburg se wenke) drie en 'n half jaar tevore (kyk bladsy 366-369) waarin die rol van die Keurkomitee van uiterste belang geag word;
- verskil drasties van die uitgangspunte in die 1965-konsepreglement (later reglement/regulasies) waaraan Nienaber help meewerk het (kyk bladsy 381-383), en waarin die seggenskap oor die Hertzogprys veral lê by die Fakulteits- en Akademieraad.

Soos tydens die 1964-voorlegging (kyk bladsy 368), merk Nienaber op dat sy voorstelle in ooreenstemming is met die prosedure wat gevolg word deur, onder andere, Nederlandse, Vlaamse en Franse Akademies, en die beoordelaars vir die CNA-prys.⁷¹⁶ 82

In sy behandeling van die dokument tydens hierdie 9 November 1967-vergadering van die Komitee insake die Akademie se bekronings, het P.J. Nienaber onder andere opgemerk dat al die moeilikheid oorbrug word deur die stembrief, en dat dié stelsel die volgende uitskakel:

- emosie;
- die Letterkundige Komitee, want die nuwe Komitee bestaan uit nege lede wat in werklikheid dus 'n Breë Letterkundige Komitee is;
- die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe wat in daardie stadium nie meer hoofsaaklik uit letterkundiges bestaan het nie, en
- die verwyt dat die leke-lede van die Akademiesraad oor die Hertzogprys beslis.

Volgens Nienaber sou alle regulasies asook die feit dat dit 'n bekroningsprys is, en nie 'n wedstryd nie, behoue bly. 'n Verslag kon gepubliseer, en een lid van die Keurkomitee gevra word om 'n commendatio op te stel. Die lede sou nie vergader vir die bespreking van die tekste nie en sou nie weet wie die mede-lede is nie.⁷¹⁷

Hiemstra het waarde geheg aan nege persone se oordeel, maar gewys op die tekortkoming dat die kosbare proses van debat verlore gaan met dié stelsel aangesien daar nie geleentheid sou wees om ander gesigspunte te hoor nie. Hy wou die puntetoekenning behou, maar het voorgestel dat die nege lede twee maande voor die tyd in Desember aangewys, en vroeg in Februarie byeengebring word in die Engelenburghuis. Volgens Hiemstra sou hulle selfs kort voor die Akademiesraads-vergadering kon vergader, en as dit nodig was, onder voorsitterskap van 'n regter.

Dr. A.J.A. Roux het gemaak tot versigtigheid en noukeurige besinning oor die voorstel. As ander pryse se stelsels goed werk het dit nie beteken dat daar geen probleme was nie. Ook die Akademie se ander pryse het nie probleme opgelewer nie – slegs die Hertzogprys. Volgens Roux het die argument dat nie-letterkundiges in die Akademiesraad oor die Hertzogprys beslis nie indruk op hom gemaak nie aangesien die Raad 'n verslag beoordeel en hulle, volgens die skenkingsakte, verantwoordelik is vir die finale beslissing en toekenning van die prys. **Volgens die notule het hy bygevoeg dat dit nie altyd oor die letterkundige waarde gaan nie, maar dikwels ook oor die godsdienstwaardes van die volk, en daarvoor kon net die Akademiesraad besluit.** Hy was

---

716 Goosen is vroeër versoek om by ander instansies navraag te doen in verband met hulle bekroningsprosedures en 'n stuk daarvoor voor te berei (kyk bladsy 442). Dit is onbekend of dit gedoen is en, indien wel, of die resultaat van die navraag geïnkorporeer is by die Nienaber-dokument.

717 Die uitsondering sou wees indien 'n derde stemming geen uitsluitel bring nie (kyk bepaling 9 op bladsy 665 in bylaag Z).

van mening dat dit probleme kon veroorsaak as die Raad bloot op 'n puntstelsel en nie op 'n motivering nie, moes besluit. Die gedagte dat die letterkundiges bymekaar gebring word het hom aangestaan, maar dit moes volgens hom gebeur onder voorsitterskap van die Akademievoorsitter. Hy was daarvoor te vinde dat die Fakulteitsraad uitgeskakel word en die letterkundiges met geslote stembriefies stem sodat net die Voorsitter dan van die uitslag weet.

'n Voorstel van Hiemstra was dat al die Akademieraadslede die debat bywoon om kennis te neem van die beoordelingsgronde.

Roux het gevra dat die **algemene beginselverklaring as leidraad in verband met die toekenning van die Hertzogprys algemeen bekend gemaak word sodat almal weet watter faktore die Akademieraad in ag neem**. Alhoewel dit uit die onnoukeurige woordgebruik moeilik was om af te lei wát die Akademieraad op 5 Mei 1967 goedgekeur het (kyk bladsy 548), **blyk dit uit hierdie opmerking van Roux dat die algemene beginselverklaring wél in berekening gebring is** – dus ook by die nietoekenning in 1967.

Na die bespreking het hierdie Komitee insake die Akademie se bekronings die volgende vier besluite geneem (Notule 1967: 9 November):

- regter Hiemstra moes die handleiding vir die Keurkomitee wysig in die lig van die bespreking van die Nienaber-dokument;
- die Hertzogprys vir 1968 moes op die nuwe grondslag beoordeel word;
- die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe moes in die beoordelingsprosedure weggelaat word, en
- die Fakulteitsraad moes gevra word om 'n paneel van twaalf letterkundiges by die Akademieraad aan te beveel.

Die Fakulteitraadsvergadering het die volgende dag plaasgevind – op 10 November 1967. Hiemstra het versoek dat die Fakulteitsraad 'n paneel van twaalf letterkundiges aanbeveel. Prof. Cronjé, Fakulteitsraadvoorsitter, het daarop gewys dat die Hiemstra-aanbeveling eers voor die Fakulteitsraad moes dien. Intussen het dié Raad volgens die bestaande reglement opgetree en die Keurkomitee vir die 1968-Poësieprys benoem.⁷¹⁸

Die Akademieraad het met betrekking tot die voorgestelde nuwe toekenningsprosedure die volgende besluit (ARN 1967: 23 November):

---

718 Die lede van die 1968-Keurkomitee was proff. A.P. Grové (Voorsitter) en T.T. Cloete, asook dr. Elize Botha (FRN 1967: 1 September, 10 November; ARN 1967: 23 November) – al drie lede wat versoek is om kommentaar te lewer oor die konsepleidraad/-reglement (kyk bladsy 437). Voor die amptelike aanstelling daarvan, maar op grond van die Fakulteitsraad se aanbeveling, het T.T. Cloete laat weet dat hy daardie jaar liefs nie die benoeming wou aanvaar nie: As daar 'n samestellingspatroon vir die Hertzogpryskomitee kom, soos hy vermoed volgens wat hy geweet het as lid van die Fakulteit Geesteswetenskappe, sou hy graag weer in die toekoms wou dien (LK 1/11: 6 Desember 1967; ARUKN 1968: 23 Januarie).

- om 'n ordemosie van prof. Cronjé, Fakulteitsraadvoorsitter, te aanvaar waarvolgens die stuk oor die Hertzogprys, opgestel deur prof. Nienaber, verwys word na die Fakulteitsraad Kuns en Geesteswetenskappe;
- dat die 1968-Keurkomitee, bestaande uit drie persone, moes voortgaan met hulle werk;
- dat die werksaamhede, name en aanbevelings van die Komitee streng vertroulik was. Die Akademiesraadsvoorsitter, dr. S.M. Naudé, en prof. Cronjé moes daarvoor met prof. Grové, Voorsitter van die nuutaangestelde Keurkomitee vir die 1968-Poësieprys, praat.

6.7 SKADUKANT VAN DIE AKADEMIE

Gebeure gedurende die jare 1966-1968 is al beskou as die grootste krisis in die Akademie se bestaan, en 'n skadukant van die Akademie.⁷¹⁹ Van die sake wat hiertoe bygedra het, was die volgende:

- onmin tussen die Akademiesraad en persone in diens van die Akademie, veral die Direkteur, mnr. D.P. Goosen, en dr. H.J. Terblanche, hoof van die Vaktaalburo (1966, 1967);
- die ontdekking dat die Statute en Akademiesrade nie wettig was nie;
- die besef dat die Fakulteite onwettig gefunksioneer het.

6.7.1 PERSONEELVERANDERINGE

Die onmin tussen die Akademiesraad en sekere personeellede het gelei tot die bedanking van D.P. Goosen, die Akademiesdirekteur, op 24 Augustus 1967. Hy het op 1 Desember 1967 uit diens van die Akademie getree (ARUKN 1967:24 Augustus – ook bylaag A). Ook Botha en Potgieter het in briewe aan Goosen, albei gedateer 21 September 1967, kennis gegee van diensbeëindiging op 31 Desember 1967 (H.B. Thom-versameling: 191.SAAWK.3K[93]). Mnr. D.J. (Danie) van Niekerk het Goosen opgevolg met ingang 1 Januarie 1968. Die ampstitel “Direkteur” is laat vaar. Saam met Van Niekerk is dr. (mev.) D.M. Wessels as Sekretaris van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe aangestel,⁷²⁰ en mnr. E. Meyer as Sekretaris van die Fakulteit Natuurwetenskap en Tegniek en as rekenmeester. (ARUKN 1967: 2 November; 1967/1968-jaarverslag.)

---

719 In verband hiermee kan onder andere geraadpleeg word die talle agendas en notules van die Akademiesraad en Uitvoerende Komitee gedurende hierdie tydperk, koerantberigte, Fensham (1984:14-15), Hiemstra (1968) en Serfontein (1970:84-110).

720 Sy is vanaf 1 Junie 1969 opgevolg deur mnr. D.P. de la Rey (ARUKN 1969: 1 Mei; ARN 1969: 9 Mei).

6.7.2 STATUTE EN AKADEMIERADE GEWETTIG

As uitvloeisel van die Akademie se Halfeeufeesviering in 1959, het die Akademieraad 'n Ondersekkommissie insake Toekomsbeplanning benoem om alle aspekte van die Akademie te ondersoek en aanbevelings te maak oor wyses waarop die Akademie sy toekomstaak die beste kon vervul (ARN 1959: 10 Oktober; ARA 1959: 28 November; kyk ook bladsy 328 en 341). Dit het onder andere gelei tot die veranderinge in die Akademiewet (kyk bladsy 344) en die Statute.

Die Akademie was daarvan bewus dat eksemplare van die 1961-veranderde Statute so gou moontlik by die Departement Onderwys, Kuns en Wetenskap ingedien moes word vir proklamasie in die Staatskoerant (ARN 1961: 24 Maart). Gedurende 1962 het die Sekretaris van dié Departement met die Akademie in korrespondensie getree oor die voorgestelde gekonsolideerde Statute, en bedenkinge uitgespreek oor sekere bepalinge. Ook is die Akademie in 'n brief en memorandum gedateer 6 Julie 1962 daarop gewys dat die Statute na die Staat se regsadviseurs moes gaan voor finale goedkeuring. Die Akademie is genooi om sake wat in die memorandum geopper is, met die Departement se beamptes te bespreek. Die saak is egter nooit afgehandel nie.⁷²¹ Ook die statuutveranderinge waarop besluit is tydens die 1966-jaarvergadering (AJVN 1966:30 Junie), is nie betyds in die Staatskoerant afgekondig voor die 1967-Akademieraadsverkieping nie. (Kyk onder andere ARA en ARN 1967: 5 Mei.) Gevolglik het alle Rade wat sedert 1961 volgens die Akademie se Statute verkies is, geen wetlike status gehad nie. (Kyk bladsy 342.)

Te midde van interne spanning is daar in 1967 'n nuwe Akademieraad verkies.⁷²² Dié Raad het gedurende die tweede helfte van 1967 van die onwettige situasie bewus geraak. Om die Rade van 1961, 1963, 1965 en 1967, **almal kuratore van die Hertzog-taalfonds wat die finale seggenskap oor die Hertzogprys het**, terugwerkend te wettig, het die Akademieraad wetgewing aangevra. Die Regering het daartoe ingestem. Die Eerste Minister is skriftelik bedank vir sy simpatieke hulp in die moeilike situasie (ARN 1967: 23 November).

---

721 Die Statute wat verskyn het in die buitengewone Staatskoerant van 22 November 1963, was net herafkondigings van die Statute vanaf 28 April 1944 tot 10 Januarie 1958, en nié dié van 1961 nie.

722 Die Akademieraad vir die tydperk Julie 1967 tot Junie 1969 was soos volg saamgestel (1967/1968-jaarverslag): dr. S.M. Naudé (Voorsitter), prof. H.B. Thom (Ondervoorsitter), prof. H.L. de Waal, prof. G. Cronjé, dr. A.J.A. Roux, proff. G. Beukes, C.F.B. Hofmeyr, P.J. Nienaber, W.J. Pretorius en regter V.G. Hiemstra. Op die Uitvoerende Komitee van die Akademieraad was dr. S.M. Naudé (Voorsitter), prof. H.B. Thom (Ondervoorsitter), dr. A.J.A. Roux en prof. G. Cronjé.

Die volgende veertien lede is verkies tot die Fakulteitsraad vir die tydperk Julie 1967 tot Junie 1969: proff. G. Cronjé (Voorsitter), H.B. Thom (Ondervoorsitter), G.J. Beukes, T.T. Cloete, F.J. du Plessis, W. Kempen, B. Kok, D.J. Kotzé, G.S. Nienaber, P.J. Nienaber, J.E. Pieterse, regter V.G. Hiemstra, dr. A.P. Treurnicht en mnr. L.W. Hiemstra/P.J. Cillié. Die Dagbestuur vir die periode 1967 tot 1969 was soos volg saamgestel: prof. G. Cronjé (Voorsitter), prof. H.B. Thom (Ondervoorsitter), proff. P.J. Nienaber en G.J. Beukes. (1967/1968-Akademie- en Fakulteitsjaarverslag; H.B. Thom-versameling: 191.SAAWK.3K[80], [81], [82] en [84].)

Op 29 Desember 1967 het die Statute in die Staatskoerant verskyn (kyk bylaag P op bladsy 642), en dit is deur Wet no. 22 van 1968 op 15 Maart 1968 geldig verklaar, met inwerkingtreding op 27 Maart 1968 (kyk op bladsy 627 in bylaag M).

6.7.3 FAKULTEITE GEWETTIG

Artikel 5 van beide die 1921- en 1959-Akademiewet het nie voorsiening gemaak vir die indeling in fakulteite en die daarstelling van reglemente vir hulle nie (kyk bladsy 341). Eers met die 1968-Wysigingswet op die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, is bepaal dat Artikel 5 van die Hoofwet met ingang 1 November 1967 gewysig word deur ná paragraaf (f) van subartikel (2) in te voeg dat die Akademie ook statute kon uitvaardig betreffende:

- die samestelling van die onderkomitees van die raad, en die delegering van magte aan hulle;
- die indeling van die Akademie in fakulteite, en die vasstelling van reglemente vir hulle. (Kyk paragraaf [g] en [h] op bladsy 625 in bylaag M.)

Vir 23 jaar, sedert die inwerkingtreding van nuwe Statute op 28 April 1944, tot en met 31 Oktober 1967, was die verdeling in fakulteite en die opstel van reglemente daarvoor, ultra vires (kyk voetnota 354 op bladsy 204).

6.8 DIE GELDWAARDE VAN DIE HERTZOGPRYS VERLAAG

Die prysgeld verbonde aan die Hertzogprys is in 1963 verhoog na R2 000,⁷²³ en daar is aanbeveel dat, benewens die geld en sertifikaat, ook 'n medalje aan bekroondes uitgereik word. Met betrekking tot 'n medalje is geen besluit geneem nie. (Kyk bladsy 357). Geen Hertzogprys is in 1963 toegeken nie, maar wel in 1964.

Vroeg in 1964 het P.J. Nienaber as Fakulteitsraadvoorsitter voorgestel dat 'n fondsinsamelingspoging met die feesviering rondom die 50-jarige bestaan van die Hertzogprys saamval (FRDBN en ARUKN 1964:12 Februarie). Die Reëlings- en Redaksiekomitees insake hierdie feesviering se besluit om geld wat geïen word met die huldigingsfeeste en/of -uitgawes, te gebruik vir die Hertzogprys, is deur die Fakulteits- en Akademiesraad gesteun (FRN 1964: 17 April; ARN 1964: 30 April).

---

723 Onsekerheid het later ontstaan oor die datum waarop die besluit geneem is (ARN 1965: 30 Junie), maar daar is bevestig dat dit 19 April 1963 was (ARA 1965: 10 September).

Na aanleiding van 'n brief van prof. C.F.B. Hofmeyr, het die Fakulteitsraad die Akademieraad in 1965 versoek om die kwessie van prysgeld te ondersoek. 'n Komitee insake prysgeld en die verdeling van pryse is in die lewe geroep. (FRA, FRN, ARA en ARN 1965: 30 Junie.) Tydens hierdie Komitee se vergadering van 28 Oktober 1965 het P.J. Nienaber as Voorsitter onder andere opgemerk dat:

- die Akademie op daardie tydstip ingestaan het vir die verskil tussen die rente op die kapitaal en die prysgeld van R2 000;
- die skenkingsakte bepaal dat die prysgeld die rente op die kapitaal moet wees en
- daar dus nie nét 'n medalje toegeken kon word nie, maar wel bygevoeg kon word.

Daar is beredeneer of daar prysgeld behoort te wees en indien wel, hoeveel dit moes bedra; of daar saam met die sertifikaat ook 'n medalje toegeken moes word – met of sonder die prysgeld; indien 'n medalje toegeken word, van watter metaal, en of die prysgeld aangewend moes/kon word vir die onkoste verbonde aan die medalje. Daar is onder andere besluit dat 'n medalje oorhandig sou word vir die Hertzogprys.

Na vele besprekings, aanbevelings en verwysings tussen die Akademieraad, Uitvoerende Komitee, Fakulteitsraad en Dagbestuur gedurende 1966 en 1967, is die volgende aanbevelings op 5 Mei 1967 deur die Akademieraad bekragtig⁷²⁴ (ARUKN 1967: 8 Maart; ARN 1967: 5 Mei):

- die Hertzog-prysgeld bedra die bedrag van die rente van die voorafgaande jaar afgerond tot op die naaste tien rand onder die bedrag;
- indien nie toegeken nie, word die rente by die kapitaal gevoeg;
- die nuwe bepaling van die prysgeld sou onmiddellik van krag wees.

In November 1967 het die Akademieraad onder andere besluit om die Hertzogprys vas te stel op die werklike rente op die kapitaal van die fonds,⁷²⁵ afgerond tot die naaste tien rand nadat hoogstens 5% daarvan toegelaat is vir administratiewe koste (ARN 1967: 23 November).

Geen Hertzogprysgeld is gedurende 1966 en 1967 uitbetaal nie aangesien geen toekennings gemaak is nie.

---

724 Volgens die inleiding tot die Hertzogprysbekroningsvoorskrifte wat vanaf 1967 verskaf is (kyk eindnota 121 op bladsy 666), die Hiemstra-inligtingstuk (kyk bylaag AA op bladsy 666), die Hertzogpryshandleidings vir 1968 tot 1970 (kyk bylae BB en CC op bladsy 668 en 670), die publikasie *Akademiepryse 1909-1981* (SAAWEK 1981:5) en 'n persvystelling van 10 April 1990 (LK 1/23) is die prys in **1964** verhoog tot R2000, en het die Akademieraad in **1966** besluit om terug te keer na die voorskrifte van die skenkingsakte en die prys te beperk tot die rente op die kapitaal. Eersgenoemde besluit is in **1963** geneem (kyk bladsy 357), en laasgenoemde in **1967**.

725 'n Feitelike mededeling van die Hoofsekretaris, D.J. van Niekerk, is tydens 'n Fakulteitsraadsvergadering die volgende jaar genotuleer (FRN 1968: 11 April):

Die HP-fonds [Hertzogprysfonds] word nie verteenwoordig deur 'n bedrag geld nie maar deur ongeveer 300 Volkswaard-aandele, en ongeveer 500 Saambou-aandele. Eintlik is die HP nie so seer die rente op die belegging nie maar wel die dividende op belegging wat te staan kom op tussen R400 en R450.

6.9 TOEKENNINGSPROSEDURE IN 1968

Hiemstra het in die lig van die Nienaber-dokument en die bespreking daarvan (kyk bladsy 444-446) ’n inligtingstuk opgestel wat oorgetik is op 13 November 1967, met as opskrif “Die Hertzogprys” (kyk bylaag AA op bladsy 666). Dit het as agtergrondinligting ’n geskiedenis van die Hertzogprys wat meer uitgebreid is as dit wat in die Mei 1967-inleidende agtergronddokument verskaf is (kyk eindnota 79 op bladsy 547), en gee blyke van die siening dat **die bekronings-voorskrifte ook onderworpe moes wees aan die algemene beginselverklaring**.⁷²⁶

In 1967 het die Akademiesraad ’n algemene beginselverklaring opgestel wat hy by die toekenning van die prys in ag sal neem. Die raad ontvang ook voorligting van ’n deskundige keurliggaam, saamgestel soos hieronder bepaal. Die bekroningswyse hier voorgeskryf, is in 1967 aanvaar en is gegrond op ondervinding wat deur die jare opgedoen is. Die voorskrifte daarvan moet steeds gelees word onderworpe aan die skenkingsakte (soos gewysig deur die twee bogenoemde verklarings van genl. Hertzog), en onderworpe aan die algemene beginselverklaring. Afskrifte van albei stukke is hierby aangeheg.

Op 23 Januarie 1968 is daar ’n spesiale vergadering van die Akademiesraad se Uitvoerende Komitee gehou in die terminaal van die Jan Smuts lughawe (tans O.R.Tambo). Dr. S.M. Naudé, die Akademiesraadsvoorsitter, wou graag die Ondervoorsitter, prof. H.B. Thom van Stellenbosch, wat toevallig in Johannesburg was, teenwoordig hê. Dr. A.J.A. Roux kon nie die vergadering bywoon nie en het beswaar gemaak oor die oorhaastige byeenroeping van die vergadering. Prof. P.J. Nienaber en regter Hiemstra is uitgenooi vanweë hulle kennis van die Hertzogprysbeoordelingsprosedure. (ARUKN 1968: 23 Januarie.)

Twee dringende sake is bespreek, waarvan een die Hertzogprysprosedure was. Naudé het verduidelik dat die Hertzogprys in 1968 weer in die gedrang sou kom. Daar is besluit om op 9 Februarie 1968 twee spesiale vergaderings te hou: ’n vergadering van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe in die middag, en die Akademiesraad daardie aand. Naudé is as Akademiesraadsvoorsitter uitgenooi om die Fakulteittraadsvergadering by te woon. (ARUKN 1968: 23 Januarie.)

Die volgende dokumente is voorgelê tydens die vergadering van die Uitvoerende Komitee (23 Januarie 1968), Fakulteitsraad en Akademiesraad (9 Februarie 1968):

- die vier dokumente wat in April en Mei 1967 aan die rade van die Fakulteit en Akademie onderskeidelik voorgelê is (kyk eindnota 79 op bladsy 547);

---

726 Sedert die weergawe oorgetik op 29 Mei 1968, volg hierdie deel nie meer op die inleidingsgeskiedenis nie (kyk bylaag BB op bladsy 668).

- die Hiemstra-stuk, oorgetik op 13 November 1967, bestaande uit die inligtingstuk (kyk bylaag AA op bladsy 666) en die algemene beginselverklaring (kyk bylaag X met tersaaklike dele in vetdruk);
- P.J. Nienaber se voorlegging: “Nuwe prosedure by die toekenning van die Hertzogprys” (kyk bylaag Z op bladsy 663), en
- die notule van die Komitee insake ondersoek na Akademiebekronings, gehou op 9 November 1967.

Tydens die Fakultetraadsvergadering het Hiemstra kortliks die breë prosedure by die ou stelsel geskets en opgemerk **dat die algemene beginselverklaring⁷²⁷ nog geen amptelike status het nie, en dat daar besluit moes word of dit by die reglement ingelyf moes word**. Hieruit blyk dit duidelik dat die algemene beginselverklaring nie voorheen amptelik goedgekeur is nie (kyk bladsy 437). Tog is daar nie-amptelik daarvan kennis geneem. Hiemstra het Beukes se konsep “’n uitstekende opgawe” beskou, maar herhaaldelik gesê dat dit “liewer nie” by die reglement ingelyf moes word nie. (FRN 1968: 9 Februarie.) Daar is ook genotuleer dat hy sou gesê het:

Dis goed dat ons ander mense inkort om te besluit maar ons moet nie onself inkort nie.

Volgens Beukes het hy persoonlik nog nooit gevoel het dat die algemene beginselverklaring in die reglement opgeneem moes word nie – ’n sienswyse ondersteun deur Thom. Beukes het ook nie verwag dat die nuwe stelsel die probleme met ’n towerstaffie uit die weg sou ruim nie:

Hulle wortel in ’n stryd tussen lewensbegrippe. Die Hertzogprystoekenning het reeds ’n simbool geword van die keuse van die volk rakende bepaalde beginsels. Daar is twee groepe by betrokke.

Nienaber het voorgestel “dat die vergadering met waardering kennis neem van die beginselverklaring”. Kotzé wou weet “**of die keurkomitee kennis dra van hierdie beginselverklaring en of hulle amptelik bewus gemaak word daarvan**”, waarop Hiemstra geantwoord het “**die skenkingsakte gaan tesame met die handleiding⁷²⁸ na die keurkomitee**”: “**Laat die Raad tog niks voorskryf nie**”. Dr. S.M. Naudé het as Akademieraadsvoorsitter hierdie Fakultetraads-

---

727 Die algemene beginselverklaring soos oorgetik op

- 21 Februarie 1967 het deel gevorm van
  - ▶ bylaag A by die Fakultetraadsagenda van 9 Februarie 1968 en
  - ▶ bylaag B by die Akademieraadsagenda van 9 Februarie 1968;
- 13 November 1967 (kyk bylaag X op bladsy 661) was deel van
  - ▶ bylaag B by die Fakultetraadsagenda van 9 Februarie 1968, en
  - ▶ bylaag C by die Akademieraadsagenda van 9 Februarie 1968.

Tydens die Fakultetraad en Akademieraad se bespreking van die algemene beginselverklaring, is daar nie ’n onderskeid gemaak tussen hierdie twee weergawes nie.

728 Die Hiemstra-inligtingstuk van 13 November 1967 (bylaag AA op bladsy 666) bevat verwysings na die algemene beginselverklaring. Hierdie inligtingstuk is herskryf tot die Hertzogpryshandleiding (bylaag BB op bladsy 668) waarin al die verwysings na die algemene beginselverklaring uitgelaat is. Dit is onbekend watter handleiding die Keurkomitee vir die 1968-Poësieprys ontvang het.

vergadering bygewoon en voorgestel dat die saak na die Akademiesraad verwys word. (FRN 1968: 9 Februarie).

Interessant dat Hiemstra, tydens die bespreking oor die moontlike uitsluiting van die Fakulteitsraad, opgemerk het dat dit “van die begin af” sy idee was om die Fakulteitsraad uit te skakel. Hiemstra het aanvanklik (in 1964) wél ’n rol vir die Fakulteitsraad voorsien, naamlik dié van ’n liggaam wat ’n besluit bekragtig of hersien, maar nié sy diskresie laat geld in die plek van die Keurkomitee s’n nie (kyk bladsy 370). Volgens die 1965- en 1966-konsepreglement en 1967-reglement wat hy opgestel het (kyk bladsy 381, bylaag U op bladsy 653, bylaag V op bladsy 656 en bylaag W op bladsy 659) is nog méér gesag aan die Fakulteitsraad gegee deur die opsie om sy eie diskresie te stel bo dié van die Keurkomitee.

Na die bespreking het die Fakulteitsraad oorgegaan tot stemming en besluitneming. Hiemstra het die besluite aangeteken, aan die Fakulteitsraad voorgelees, wat dit goedgekeur het, en later ook aan die Akademiesraad, met die opmerking dat die Fakulteitsraad besluit het om die ou bestaande stelsel grootliks te handhaaf (FRN en ARN 1968: 9 Februarie):

1. Die komitee van drie doen regstreeks aan die Akademiesraad verslag.
2. Dit is ’n skriftelike verslag. Die saamroeper verskyn voor die Raad om, indien nodig, mondeling verduidelikinge te gee.
3. As die aanbeveling van die komitee nie eenparig is nie, verskyn die hele komitee voor die Raad.
4. Die breë letterkundige komitee val weg.
5. Die keurkomitee hoef nie noodwendig te vergader nie, maar as hy dit doen, kan die hoofsekretaris die vergadering bywoon.
6. **Die “algemene beginselverklaring” van prof. Beukes vorm nie deel van die reglement nie, maar die vergadering neem met waardering daarvan kennis.** Veranderinge daarin voorgestel deur prof. G.S. Nienaber word aanvaar.⁷²⁹
7. Verslae van die keurkomitee word gewoonlik nie gepubliseer nie, maar die Raad kan na goeddunke dit publiseer.
8. Posthume [sic] bekroning is geoorloof mits die skrywer oorlede is in die 3 jaar onder behandeling.⁷³⁰
9. In die bepaling oor die bekroning van ouere werke word gesê “beter werk as dié in die tydperk onder behandeling”; sodoende word bekroning van ouere werk nie

---

729 G.S. Nienaber se voorstelle was dat:

- paragraaf een sê “die behoud van die Hollandse taal” in plaas van “die behoud van die Afrikaanse taal”, en
- dat paragraaf drie in die geheel verval.

Die eerste voorstel is nié gereflekteer in daaropvolgende weergawes van die algemene beginselverklaring nie (kyk bylae X en Y op onderskeidelik bladsy 661 en 662).

730 In die notule van die Fakulteitsraadsvergadering is hierdie besluit soos volg verwoord: “Posthume [sic] bekroning is geoorloof vir die werk van ’n skrywer wat in die tydperk onder behandeling te sterwe kom” (FRN 1968: 9 Februarie).

Voorheen was so ’n bekroning nie moontlik nie. Vir die 1932-Dramaprys, byvoorbeeld, is *Die drie Van der Walts* van E.A. Schlegemann buite rekening gelaat tydens die beoordelingsproses aangesien die skrywer oorlede was (kyk bladsy 137). In 1964 het F.I.J. van Rensburg ’n postume bekroning genoem as “’n tot dusver nog onontgonne moontlikheid in die Akademie-annale” (1964:28).

- beperk tot omstandighede waarin daar in die betrokke tydperk “geen bekroningswaardige” werk verskyn het nie.⁷³¹
10. Die komitee [vir 1968] bly soos deur die Fakulteitsraad voorgestel. Prof. Cloete aanvaar benoeming daarin [kyk voetnota 718 op bladsy 446].
  11. Regter Hiemstra moes die handleiding vir die keurkomitee wysig in die lig van die besluite wat die Akademieraad mag goedkeur.⁷³²

Met hierdie besluite het die Fakulteitsraad (tydelik)⁷³³ afstand gedoen van seggenskap oor die Hertzogprys. Bepaling 9 was in stryd met die skenkingsakteverandering waartoe Hertzog ingestem het (kyk bladsy 124), en wat gestipuleer het dat die beste letterkundige werk wat **binne ’n bepaalde tydperk** verskyn, op ’n rotasiebasis bekroon word.

Tydens die Akademieraad se bespreking⁷³⁴ van die algemene beginselverklaring, het Naudé verwys na Roux se voorstel dat dit wel opgeneem word in die reglement (kyk bladsy 446), en wou weet of die Fakulteitsraadbesluit om net kennis te neem van Beukes se beginselverklaring, die Akademieraad se goedkeuring wegdra (ARN 1968: 9 Februarie).

Hierdie onderwerp het ter sprake gekom tydens die bespreking van die eerste bepaling, naamlik dat ’n Komitee van drie regstreeks aan die Akademieraad verslag doen.⁷³⁵ Thom het opgemerk dat die Keurkomitee in gedagte moet hou “**dat die werk wat hulle aanbeveel nie mag indruis teen die volkskarakter en volksaard nie**”. Roux het sy bekommernis oor hierdie saak uitgespreek (ek benadruk):

Toe hy Akademiervoorsitter was [27 Junie 1963 tot 30 Junie 1965], het hy dit **sterk onder die aandag van die Raad gebring**. Met sy uittrede het hy dit **benadruk** dat die raad hom by die Skenkingsakte moet hou, **maar óók by die norme wat in die gees daarvan weerspieël word**. Hy vra of die tyd nie aangebreek het dat die

---

731 Hierdie besluit is voorafgegaan deur ’n versoek deur Hiemstra dat die reglement se bepaling ten opsigte van bekroning vir ouere werk in ’n vorige tydperk vóór hierdie tydperk onder beskouing, so gewysig word dat goeie werke wat nog nie voorheen bekroon is nie, in aanmerking kom. Die besluit stem ooreen met die interpretasie wat die Akademieraad in 1966 aan bepaling 7 van die keurkomiteehandleiding gegee het, naamlik dat ’n enkelwerk uit ’n skrywer se verlede bekroon kon word (kyk punt [b] op bladsy 417).

732 Die volgende besluite wat deur die Fakulteitsraad geneem is (FRN 1968: 9 Februarie), het nié neerslag gevind in die besluite wat aan die Akademieraad voorgelê is nie:

- die Fakulteitsraad beveel ’n aantal persone (met prioriteit) by die Akademieraad aan vir benoeming in die Komitee;
- die Akademieraad stel die sameroeper aan;
- onmiddellik na “verhalende prosa” in paragraaf 2 van die reglement, word bygevoeg “roman, novelle, kortverhaal, essay en reisbeskrywing”.

Dit is wel opgeneem in bepaling 1 en 2 van die “Voorskrifte by bekroning” wat deel was van die “Hertzogprys-handleiding” soos oorgetik op 15 Februarie 1968 (kyk bylaag BB op bladsy 668).

733 Op 26 Mei 1972 het die Fakulteitsraad weer seggenskap verkry (kyk bladsy 491).

734 Voor die punt-vir-punt-bespreking van die Fakulteitsraadvoorstelle, is ’n besluit geneem om die Fakulteitsvoorsitters op die ad hoc-bekroningskomitee te koöpteer. (ARN 1968: 9 Februarie.)

735 Slegs hierdie eerste bepaling se bespreking is genotuleer.

beginselverklaring by die reglement ingelyf moet word nie. Al geskied die bekroning streng volgens die akte, kan dit nog gebeur dat die Raad 'n persoon bekroon wat die Akademie in gedrang bring .

Die bekroonde werk moet daaraan beoordeel word **of dit ook beantwoord aan die gees van die akte.** Die skenkingsakte mag nie verander word nie, **maar daar moet iets bykom om die Akademieraad die vryheid te gee om ander oorweginge ook in aanmerking te neem. Dit doen die beginselverklaring.**

Volgens W.J. Pretorius, Roux en Naudé moes die algemene beginselverklaring onder die Keurkomitee se aandag gebring word. Laasgenoemde het opgemerk dat prof. A.P. Grové “ook in daardie sin so 'n oplossing [wou] vind”, en dat Beukes se stuk “min of meer weer[gee] wat die Raad beoog en ondersteun”.

Naudé wou pertinent weet of die beginselverklaring in die reglement ingesluit moes word. Volgens Roux is daar destyds wysigings voorgestel waarop Kempen nog wou ingaan, maar die saak is nog nie reggestel **en die stuk nog nooit deur die Akademieraad aanvaar nie.**

Die standpunt van Beukes is só bewoord:

Syns insiens sal prof. Grové hierdie idees in die gees in sy handleiding moet opneem, maar toekomstige komitees sal nie bewus daarvan wees nie.

Die Akademiesekretaris, Danie van Niekerk, het dit soos volg verander, en daarby geparafeer:

Syns insiens sal prof. Grové hierdie idees in die beginselverklaring in gedagte hou by oorweging van die Hertzogprys, maar toekomstige komitees sal nie bewus daarvan wees nie.

Pretorius het opgemerk:

Die huidige komitee sal die beslissing daarop baseer. Dit sal weer onder die aandag van die toekomstige komitees gebring moet word.

Met betrekking tot die keurkomiteelede van wie twee verbonde was aan die Universiteit van Pretoria (Grové en Botha) en een aan die Universiteit van Port Elizabeth (Cloete), het Naudé gesê dat die lede “suiwer op meriete benoem word”.

Die res van die Fakulteitsraadbesluite is behandel en al die besluite is aanvaar. Geen verdere bespreking is genotuleer nie. (ARN 1968: 9 Februarie.)

In *Boekewêreld*, bylae by *Nasionale koerante* (Augustus 1993) het prof. A.P. Grové op versoek van *Boekewêreld* 'n terugblik gegee op Hertzogprystoekennings, en onder andere opgemerk:

Veranderende tye bring ook veranderings wat die prys betref en mettertyd is daar, ook deur Akademielede, gevoel dat die Afrikaner 'veilig' is, dat die taalstryd verby is en dat daar 'uitwaarts' beweeg kan word. Daarmee saam het die minder-vriendelike verwyd al sterker geword dat die Akademie twee here probeer dien: dat hy voorgee om suiwer literêr te oordeel, terwyl hy in werklikheid ideologies deur Afrikaner-sentimente beweeg word. Van Akademie-kant is dié aantyging konsekwent verwerp deur daarop te wys dat geen voorskrif in dié rigting aan keurkomitees gegee word nie. Sedert die instelling van die Letterkundige Kommissie is so 'n dubbelslagtige 'beleid' in elk geval ondenkbaar.

Daar is geen ámptelike voorskrif aan Keurkomitees gegee nie, maar daar is verwag dat lede daarvan die algemene beginselverklaring in gedagte hou.

Soos besluit (kyk bladsy 454) het Hiemstra die handleiding vir die Keurkomitee gewysig en dit is oorgetik op 15 Februarie 1968 (kyk bylaag BB op bladsy 668). Die agtergrondinligting is dieselfde as dié van die 13 November 1967-weergawe, **maar met wéglating van die opmerkings dat**

- **die Akademiesraad in 1967 'n algemene beginselverklaring opgestel het wat hy by toekenning van die prys in ag sal neem;**
- **die bekroningsvoorskrifte onderworpe was aan die skenkingsakte én die algemene beginselverklaring, en**
- **'n afskrif van die algemene beginselverklaring aangeheg is.**

Twee ander belangrike voorskrifte wat weer hulle herverskyning maak, is die volgende:

- die vasstelling van **drie kalenderjare** as beoordelingstydperk (bepaling 3 van die bekroningsvoorskrifte in bylaag AA)⁷³⁶ ('n terugkeer na dít wat herbevestig is tydens die 23 April 1965-vergadering van die Komitee insake die Hertzogprysregulasies, naamlik dat publikasies wat verskyn het in die drie kalenderjare wat 'n bekroning voorafgaan, in berekening gebring moet word [kyk bladsy 378], en die verval van die ondeurdagte bepaling 3 van die keurkomiteehandleiding, wat nié deur die Akademiesraad goedgekeur is nie en waarin aangedui is dat alleen werke wat in die lopende en die voorafgaande twee kalenderjare verskyn het, in aanmerking kom [kyk bladsy 391 en 431]), en
- **die "stygende lyn"-bepaling** (bepaling 4 van die bekroningsvoorskrifte in bylaag BB op bladsy 668)⁷³⁷ wat wél tydens die 23 April 1965-vergadering goedgekeur is, maar nié in die keurkomiteehandleiding voorgekom het nie.

---

736 Dit verskyn as bepaling 7 in Hiemstra se 13 November 1967-inligtingstuk (kyk bylaag Z).

737 Dit verskyn ook in bepaling 8 van die 13 November 1967-inligtingstuk (kyk in bylaag AA op bladsy 667).

Die Fakulteitsraad het in April 1968 besluit dat net besluite van die Fakulteitraadsvergadering in die vervolg genotuleer sou word. Wanneer 'n lid verlang dat 'n standpunt van hom genotuleer moet word, moes hy verlot van die vergadering vra en dit op skrif stel. (FRN 1968: 11 April.)

Die 1968-Hertzogprys vir Poësie is toegeken aan Boerneef (ARN 1968: 25 April – ook bylaag I). Uit die verslag en die Akademiesaadsbespreking daarvan, blyk dit duidelik dat die 9 Februarie 1968-besluite (kyk bladsy 453) geïmplementeer is:

- die Voorsitter (A.P. Grové) het voor die Raad opgetree soos voorgeskryf deur bepaling 2;
- daar is besluit om die motivering (vir 'n bekroning aan Boerneef) saam met die aankondiging van die wenner, bekend te maak, soos voorsien in bepaling 7;
- dit was 'n postume bekroning, waarvoor voorsiening gemaak is in bepaling 8.⁷³⁸

Die interpretasie van bepaling 9 het aandag geniet tydens die Akademiesaadsbespreking. Grové het genoem dat Opperman, Krige en Eybers om “tegniese redes” nie in aanmerking geneem is nie omdat daar nie van hulle gedurende die voorafgaande drie kalenderjare 'n bundel gepubliseer is nie. Slegs as “'n figuur aanspraak het binne die tydperk” het die keurkomitee “vir die finale beskouing” ook rekening gehou met sy werk wat buite die tydperk verskyn het. Hiemstra het verwys na die 9 Februarie 1968-Akademiesaadsbesluit (kyk besluit 9 op bladsy 454) wat impliseer dat ouer werk wat vroeër as die betrokke tydperk verskyn het, ook in berekening gebring kon word wanneer daar wél bekroningswaardige werk binne die tersaaklike periode verskyn het, maar die ouer werk beter is. Vir Hiemstra het dit geklink asof die ouere werk sonder meer opsygesit is. Grové en Hiemstra het menings gewissel. Uit Grové se opmerkings (en die verslag self) blyk dit dat werke van 'n skrywer wat buite die tersaaklike tydperk verskyn het, slegs in aanmerking geneem is as die skrywers “'n aanspraak” gehad het – bedoelende 'n werk wat in die tersaaklike tydperk gepubliseer is.

In reaksie op die Boerneef-toekenning het André P. Brink op 3 Mei 1968 aan die Akademie geskryf om sy misnoeë daarmee uit te spreek – nie omdat Boerneef bekroon is nie, maar omdat Breytenbach nie bekroon is nie (H.B. Thom-versameling: 191.SAAWK.3K.(115/1).⁸³ As naskrif voeg hy by dat hy 'n kopie van die brief aan die pers besorg. Dit was 'n voorbladberig in *Die Beeld* van 12 Mei 1968.

6.10 ONTSTAAN VAN DIE STAANDE LETTERKUNDIGE KOMMISSIE

Tydens 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee op 29 September 1964 is 'n memorandum van prof. G. Cronjé, gedateer 1 Junie 1964, bespreek. Daarin bepleit hy die afskaffing van die tientalle

---

738 Boerneef is in Julie 1967 oorlede.

Akademiekomitees en die vervanging daarvan in die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe met vier kommissies wat dan die Fakulteitsraad adviseer oor die toekenning van alle pryse en erepenninge op die onderskeie gebiede, asook aangaande die behartiging van ander werksaamhede wat die besondere gebied raak. So sou die Kommissie vir Lettere (of Letterkunde) dan die Fakulteitsraad adviseer oor byvoorbeeld die toekenning van die Hertzogprys, maar ook oor boekbevordering. Die kommissies moes gereeld vergader. So 'n stelsel sou die Akademie meer vaartbelyn maak. (ARUKA 1964: 9 September – bylaag E; kyk voetnota 639 op bladsy 376.) In Akademiesekretaris Goosen se memorandum wat ook tydens hierdie vergadering van die Uitvoerende Komitee bespreek is, merk hy op dat 'n Komitee vir Lettere byvoorbeeld 20 bestaande Komitees sou uitskakel. Hy het gevra waarom die Komitee wat aanbevelings doen oor die Hertzogprys, nie ook die Eugène Maraisprys kon oorweeg nie. (ARUKA 1964: 9 September – bylaag F.)

Hierdie Cronjé-voorstel het bygedra tot die grootskaalse reorganisasie wat gedurende 1968/1969 plaasgevind het deurdat die werksaamhede van 'n hele aantal kleiner Komitees gekonsolideer is in dié van permanenter Kommissies (raadpleeg onder andere ARUKN 1968: 13 Mei – ook bylae B; ARUKN 1968: 10 Junie – bylae A; 1968/1969-jaarverslae). 'n Letterkundige Kommissie is in die lewe geroep wat onder andere die rol sou vervul van die Keurkomitee. Die Beplanningskomitee het tydens 'n vergadering gehou op 4 April 1968, in beginsel die aanbeveling ondersteun dat:

- die Letterkundige Kommissie deskundige medewerkers kan raadpleeg;
- die persoon belas met die opstel van die reglemente alle vergaderings van die Kommissie kon bywoon om hom vertrouwd te maak met die werking van die Kommissie, en
- die Voorsitter of Ondervoorsitter van die Fakulteitsraad die vergaderings van die Kommissie kon bywoon.⁷³⁹

In teenstelling met die Fakulteit- en Akademiesaadsbesluit van 9 Februarie 1968 dat 'n Kommissie van **drie** aangewys word (kyk bladsy 453),⁷⁴⁰ het die Fakulteitsraad tydens sy volgende vergadering besluit om by die Akademiesaad aan te beveel dat 'n Letterkundige Kommissie vir drie jaar soos volg saamgestel word (FRN 1968:11 April 1968):

- **sewe** persone waarvan tenminste één kennis het van “jeuglektuur”, één van vertaalde werk en waarvan alle lede volle medeverantwoordelikheid dra vir elkeen van die pryse, en

---

739 Hierdie aanbevelings is aan die lede van die Letterkundige Kommissie deurgegee in briewe gedateer 15 Mei 1968 (LK 1/12).

740 Tydens die Akademiesaadsvergadering van 9 Februarie 1968, was Cloete ten gunste van drie lede, Hiemstra en Roux sou vyf of sewe lede wou sien, en ander Akademiesaadslede wou nege tot twaalf benoem hê. Hiemstra wou “agter die Akademiesaad 'n sterker krag van letterkundiges hê”, en Thom was ook ten gunste van 'n groter getal, maar het opgemerk dat die mening van Grové, dat daar minder lekkasie en meer eenstemmigheid by 'n klein Komitee is, hom beïnvloed het. Cronjé het as Voorsitter daarvan, aangedui dat die Fakulteitsraad dit sou waardeur as die Akademiesaad drie sou aanvaar. (ARN 1968: 9 Februarie.)

- 'n Voorsitter, deur die Akademieraad aangewys uit die sewe lede, op aanbeveling van die Fakulteitsraad en vir 'n periode van drie jaar.

Die name van sewe lede, sewe sekundi en 'n Voorsitter is ter tafel gelê. Daar is genotuleer dat die Voorsitter die sekundus sou aanwys in die plek van die lid wat 'n bepaalde vergadering nie kon bywoon nie. (FRN 1968:11 April 1968.) Die Akademieraad het die voorstelle van die Fakulteitsraad goedgekeur (ARN 1968: 25 April). Op 13 Mei 1968 het die Uitvoerende Komitee besluit dat die Letterkundige Kommissie dadelik aangewys moes word en dat, met beskikbaarstelling van dié name aan die pers, daar gesê word dat 'n reorganisasie aan die gang is en verdere besonderhede later sou volg (ARUKN 1968: 13 Mei).

Die eerste Letterkundige Kommissie met uitgebreide, oorkoepelende funksies en bestaande uit sewe lede, is aangewys vir 'n driejarige tydperk vanaf April 1968 tot April 1971 met die oog op die 1969-, 1970- en 1971-Hertzogprys (1968/1969- en 1969/1970-jaarverslae): proff. A.P. Grové (Voorsitter), T.T. Cloete, W.E.G. Louw, P.D. van der Walt, C.A. van Rooy, F.V. Lategan en dr. Elize Botha. As sekundi is aangewys proff. C.J.M. Nienaber, J.L. Steyn en E. Meiring, drr. E. Lindenberg, A.J. Coetzee en P.G. du Plessis, asook mev. Audrey Blignault. (ARN 1968: 25 April.)⁷⁴¹ Daar is 'n reglement opgestel vir die Letterkundige Kommissie (kyk bylaag DD op bladsy 672).⁷⁴² **Hulle moes, benewens die Hertzogprys, onder andere ook die bekronings behartig van die Eugène Marais-aanmoedigingsprys, die Scheepersprys vir Jeuglektuur en die Akademieprys vir Vertaalde Werk, asook aanbevelings maak oor die Stalsprys vir Literatuurwetenskap.** In 'n persvrystelling gedateer 7 Junie 1968 (LK 1/12) is aangekondig dat die Akademieraad 'n Letterkundige Kommissie “op die hoogste vlak vir die Akademie aangestel het”, met “dieselfde status en gesag” as die Taalkommissie en wat hom sou “besig hou met alle aangeleenthede in verband met die Afrikaanse letterkunde”. Die beoordeling van werke vir verskillende doeleindes deur een Kommissie, herinner aan die konsolidasie van die Kommissie vir Taal en Lettere en die Hertzogpryskeurkommissie se werksaamhede met betrekking tot die bevordering van belletterie in 1926 (kyk bladsy 107).

Tydens 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee gehou op Vrydag 12 Junie 1968 in die Engelenburghuis, is die wenslikheid bespreek om die ledetal van die Letterkundige Kommissie uit te brei. Daar is besluit dat die Voorsitter, dr. S.M. Naudé, dit met prof. A.P. Grové, Voorsitter van

---

741 Volgens briewe aan elk van hierdie verkose lede gedateer 15 Mei 1968 (LK 1/2), sou daar aangeneem word dat hulle die benoeming aanvaar tensy die Akademie binne twee weke van hulle hoor. In teenstelling hiermee is dit in 1940 beskou as 'n weiering indien 'n voorgestelde lid van die Breë Kommissie nie skriftelik benoeming aanvaar het nie (kyk eindnota 22 op bladsy 523). Ook in 1971 wou die Hoofsekretaris, volgens briewe aan benoemde lede van die Letterkundige Kommissie gedateer 2 Junie 1971 (LK 1/14), skriftelik verneem of elke betrokke lid die benoeming aanvaar.

742 Die nuwe wetgewing het die skep van onderkomitees en die daarstelling van reglemente vir hulle moontlik gemaak.

die Letterkundige Kommissie, moes bespreek, en indien laasgenoemde geen beswaar het nie, moes die reglement wat na die Uitvoerende Komitee verwys is, só gewysig word dat die Kommissie kon bestaan uit “minstens sewe en hoogstens nege” lede. (ARUKN 1968: 12 Julie.) Die Fakulteitsraad het die besluit ondersteun (FRN 1968: 1 November).

N.P. van Wyk Louw het in ’n brief gedateer 13 Julie 1968 onder andere sy spyt uitgespreek omdat geen dosent wat aan ’n Engelstalige universiteit verbonde is, se naam voorkom in die aangekondigde Letterkundige Kommissie nie, en dat die Universiteit van Pretoria twee verteenwoordigers het, terwyl die twee universiteite in Johannesburg geen het nie.⁷⁴³ Hy was van mening dat hoe groter ’n kommissie is (“en dit hoef nie telkens ‘in lewende lywe’ te vergader nie, as die koste te hoog sal wees”), en hoe meer verteenwoordigend, hoe minder moeilikheid sou die Akademie op die lange duur hê. Hy het versoek dat die saak oorweeg word.

Naudé het Louw se saak aan die Uitvoerende Komitee voorgelê. Hulle het besluit om die Letterkundige Kommissie te vergroot deur die byvoeging van dr. P.G. du Plessis van die Universiteit van die Witwatersrand as volle lid van die Kommissie, en dat die Fakulteitsraad hieroor ingelig moes word (ARUKN 1968: 2 Augustus). In ’n brief aan Louw gedateer 5 Augustus 1968, spreek Naudé die vertroude uit dat hierdie stap Louw se bedenkinge sou beëindig en dat hy sou saamstem dat Du Plessis se aanstelling die Kommissie versterk (LK 1/12). Die Fakulteitsraad het Du Plessis se benoeming gesteun, maar aanbeveel dat, indien die Kommissie verder uitgebrei word, dit slegs op aanbeveling van die Kommissie self geskied (FRN 1968: 1 November).

Die reglement vir die Letterkundige Kommissie soos oorgetik op 30 Julie 1968 (kyk bylaag DD op bladsy 672), is tydens hierdie 2 Augustus-vergadering aan die Uitvoerende Komitee voorgelê en goedgekeur (ARUKA aanvullend 1968: 2 Augustus – bylaag W; ARUKN 1968: 2 Augustus).

Die reglement het met bepaling 2 voorsiening gemaak vir “hoogstens nege en minstens sewe lede”. Die benoeming van Du Plessis het die aantal kommissielede te staan gebring op agt – wettig volgens die reglement, maar ’n onpraktiese ewegetal indien daar oorgegaan moes word tot stemming.⁷⁴⁴

---

743 Hy het daarop gewys dat hy nie pleit dat hyself by so ’n kommissie ingesluit moes word nie aangesien hy nie daarvan hou om regter te speel nie.

744 Tydens die eerste vergadering oor die 1970-Hertzogprys vir Prosa was sewe van die agt kommissielede teenwoordig. (W.E.G. Louw het onttrek omdat een van sy eie werke ter sprake was.) Die sekonduslid is ter elfder ure verhinder om die vergadering by te woon. Toe daar tot stemming oorgegaan moes word, was dit vier stemme ten gunste van 1844 deur Etienne Leroux, en het *Die groot gryse* deur Anna M. Louw drie stemme verwerf. Indien ’n agtste kommissielid teenwoordig was, sou dit die skaal nog verder ten gunste van Leroux kon swaai, of kon lei tot ’n staking van stemme.

Bepaling 4 van die reglement sou 'n mate van manipulasie teweeg kon bring, naamlik dat die Fakulteitsvoorsitter kon besluit watter sekundus uitgenooi moes word indien 'n lid nie 'n vergadering kon bywoon nie.

'n Sinvolle opsie wat as bepaling 8 in die reglement opgeneem is, was die moontlikheid om na goeë advies van buite te kon inwin of 'n adviseur na 'n vergadering te nooi.

Die eerste vergadering van die Kommissie vir Letterkunde is gehou op Vrydag 20 September 1968 in die Engelenburghuis, Pretoria (LKN 1968: 20 September; FRA 1968: 1 November – bylaag O). Van hierdie vergadering af word getel wanneer daar, tot vandag toe, in die agendas en notules van die Letterkundekommissie verwys word na die hoeveelste vergadering van die Kommissie dit is.⁷⁴⁵

Tydens hierdie vergadering is onder andere die volgende besluite met betrekking tot werkverdeling en werkwyse geneem (LKN 1968: 20 September; FRA en FRN 1968: 1 November):

- Die Sekretariaat vra uitgewers van Afrikaanse boeke om eksemplare van bekroningswaardige boeke na die Akademieskantoor te stuur⁷⁴⁶ waarna die Voorsitter van die Letterkundige Kommissie besluit na watter lede die boeke moet gaan.
- Vir elke bekroning word 'n verkenner en 'n sekundus aangewys.
- Die Voorsitter treë koördinerend op.
- Van elkeen van die aangestelde persone word verwag dat hulle die terrein sal verken met die oog op die bepaalde bekroning, en dat hulle 'n kort memorandum vir die Kommissie opstel.
- Die memorandums vir die 1969-bekronings moes die kantoor voor 15 Januarie 1969 bereik waarna die kantoor dan die memorandums aan al die lede sirkuleer.
- As lede meen daar moet 'n werk of werke in 'n memorandum bygevoeg word, of as hulle enige wenke of bedenkinge wil voorlê, skryf hulle direk aan die Voorsitter. Hy kan dan 'n omsendbrief in dié verband aan al die lede deur die kantoor laat stuur.
- Die memorandums bevat elk 'n lys van werke wat in aanmerking behoort te kom. Die opsteller gee die nodige inligting in verband met vorige bekronings en in verband met persone wat nog nie bekroon is nie – 'n gebiedsoorsig. Hy kan aandui watter boeke spesiaal deur die ander lede gelees behoort te word, en kan 'n waardeskatting van sy verkenning gee.
- By die Kommissie se bespreking van die bekroning sal die verkenner as inleier optree.
- Dit staan die verkenner vry om sy sekundus in verband met sy memorandum te raadpleeg.

Hierdie nuwe Letterkundige Kommissie kon volgens bepaling 5(g) van die reglement ook voorstelle maak in verband met onderwerpe vir temas en vakreferate vir jaarvergaderings. Vir die

---

745 Vanjaar (2009) het die drie en veertigste vergadering plaasgevind.

746 In briewe aan uitgewers gedateer 21 Oktober 1968, het die Hoofsekretaris versoek dat boeke aan die Akademie gestuur word wat na die mening van die uitgewers vir bekroning in aanmerking behoort te kom (LK 1/12). Hiermee is die seleksierol van die uitgewers herbeklemtoon.

1969-jaarvergadering is vir die Letterkundige Kommissie sowat vyf ure afgestaan en die Kommissie kon een referent op koste van die Akademie na die jaarvergadering laat gaan. Aangesien die Hertzogprys vir Drama in 1969 aan die beurt was, is besluit om vir een van die drie referate vir prof. D.J. Opperman te vra om oor een of ander aspek van die drama te praat. (LKN 1968: 20 September.) Opperman het nie sy weg oopgesien om 'n referaat te lewer nie, maar prof. T.T. Cloete wel (ARUKN 1969: 3 Maart; LKN 1969: 14 Maart).

6.11 DIE 1969-HERTZOGPRYS VIR DRAMA

Die 1969-Dramatoekenningsjaar was die eerste jaar van die staande Letterkundige Kommissie se eerste driejaarsiklus. Tydens hierdie Kommissie se eerste vergadering is prof. P.D. van der Walt as verkenner vir die 1969-Hertzogprys vir Drama aangewys, met prof. J.L. Steyn as sekundus (LKN 1968: 20 September; FRA en FRN 1968: 1 November; 1968/1969-jaarverslag).

Die volgende memorandum deur Van der Walt insake die 1969-Dramaprys is as vertroulik gemerk en per geregistreerde pos aan lede van die Kommissie gestuur (LKA 1969: 14 Maart):

Sedert die instelling van die Hertzogprys vir letterkunde het die volgende bekronings vir drama plaasgevind:

- 1926 : J.F.W. Grosskopf (As die tuig skawe; Drie eenbedrywe).
- 1935 : H.A. Fagan (Die ouderling en ander toneelstukke).
- 1944 : C.L. Leipoldt (Die heks; Die laaste aand).
- 1952 : Gerhard J. Beukes (Langs die steiltes; Salome dans; As ons twee eers getroud is).
- W.A. de Klerk (Die jaar van die vuuros; Drie vroue; Drie dramas; Vlamme oor La Roche).
- 1956 : D.J. Opperman (Periandros van Korinthe).
- 1960 : N.P. van Wyk Louw (Germanicus).

In 1963 was daar geen toekening nie, en in 1966 toe drama weer aan die beurt gekom het, ook geen bekroning nie.

By 'n terugblik blyk dit dus dat eintlik alle dramaturge van gehalte in Afrikaans reeds die Hertzogprys verower het, behalwe Uys Krige en Henriette Grové.

Laasgenoemde se werk is egter met die Eugène Marais-aanmoedigingsprys bekroon. Krige bly 'n sterk aanspraakmaker op die Hertzogprys, buite die gestelde drie jaar. Maar sy dramatiese werk moes op verskillende geleenthede deeglik oorweeg gewees het, en in die jare 1966, 1967 en 1968 het hy bowendien niks in hierdie genre vir die eerste keer gepubliseer nie. Dié hele aangeleentheid kan egter weer in oënskou geneem word, en vir hierdie doel volg nou 'n lys van Krige se dramas.

1. Magdalena Retief (1938)
2. Die wit muur en ander eenbedrywe (1940-1942? [sic]) – bevat verder “Die skaapwagters van Betlehem” en “Die arrestasie”.
3. Alle paaie gaan na Rome (1949) – bevat ook “Fuente Sagrada” en “Die grootkanonne”.
4. Die sluipskutter (1951) – bevat verder “Die gees van die water” en “Die ongeskrewe stuk”.
5. Twee lampe (1951)
6. Die ryk weduwee (1953)
7. Die goue kring (1956)
8. Yerma (1963) – “herdigting” van Lorca se drama.

Vir die tydperk 1966-1968 het daar myns insiens net een drama in Afrikaans verskyn wat kwalitatief van so ’n aard is dat dit vir bekroning met die Hertzogprys in aanmerking kan kom, en dié is Voëlvry deur D.J. Opperman (Human en Rousseau, Kaapstad – Pretoria, 1968).⁷⁴⁷ Voordat ek hierdie opmerking kortliks verantwoord, wil ek net daarop wys dat die oes van dramas (ènige oorspronklike Afrikaanse drama, kwaliteit daargelate) in die tydperk onder bespreking bedroewend min is. Vir die aardigheid noem ek die paar gepubliseerde dramas (daarbenewens Voëlvry) volgens wat ek kon vasstel uit my eie aanwinslys, die bibliografiese gegewens wat P.J. Nienaber verskaf in Tydskrif vir Geesteswetenskappe, en dié in die Suid-Afrikaanse Nasionale Bibliografie. Indien daar leemtes is, moet die lede van die Kommissie asseblief die lys aanvul.

1. Debuut – eenakters en hoorspele byeengebring deur Ciska en Francois Marais (Nas. Boekhandel, 1966).⁷⁴⁸
2. Jan M. Perold : Winde van verandering (Voortrekkerpers, 1966).
3. Bartho Smit : Die man met die lyk om sy nek (A.P.B., 1967).
4. Jac J. Brits : Die eiland (Voortrekkerpers, 1966).
5. Joan Retief : Ai tog, dié vroumense (Voortrekkerpers, 1966).⁷⁴⁹

---

747 J.J. Human van Human & Rousseau Uitgewers het op 11 November 1968 die Hoofsekretaris vir die brief insake die verskillende pryse van die Akademie bedank, en onder andere drie eksemplare van Voëlvry deur D.J. Opperman ingesluit.

748 *Debuut: eenakters en hoorspele* bevat die volgende sewe werke:

- *Sand* deur Dirk de Villiers en Anton Prinsloo (afsonderlik gepubliseer deur DALRO [1969]);
- *Die put* deur Gerard Combrink;
- *Eva se krismiskat* deur Nerina Ferreira;
- *Oom Henkie gaan saam* deur Verna Vels (ook opgeneem in W.P. Steenkamp se *Bo die kranse en ander eenbedrywe* [1974]);
- *Gee mekaar die regterhand* deur Monica Breedt (ook opgeneem in J.P. Spies se *Klein begin in die drama* [1976] en in W.P. Steenkamp se *Die reënboom en ander eenbedrywe* [1981]);
- *Die kongres* deur Louis de Villiers (ook opgeneem in Louis de Villiers se *Die kongres en ander eenbedrywe* [1970] en in *Vyf keurkomedies*, saamgestel deur Louw Odendaal [1982]), en
- *Hoor jy die seemeeu* deur Daan Retief.

749 Hierdie werk is reeds in 1962 gepubliseer en kon in aanmerking kom vir die 1963-prys (kyk bladsy 356).

6. F.W. Strydom : Die Rooi Duiwel se as en ander eenbedrywe (Voortrekkerpers, 1966). Van dié stukke het, vermoed ek, reeds vroeër elders verskyn.⁷⁵⁰
7. L. Odendaal : Nyoni, 'n drama met inleidende aantekeninge. (Voortrekkerpers, 1967).
8. Anna L.B. Rudolph : Bye om 'n aster (Voortrekkerpers, 1967).
9. Gerhard J. Beukes (red.) : Twee sente vir 'n pêrel – blyspele van C.L. Marais en Mariechen Naudé (J.L. van Schaik, 1968).⁷⁵¹
10. N.P. van Wyk Louw : Berei in die woestyn – Hierdie drama wat ek oor die radio gehoor het,⁷⁵² het volgens 'n tydskrif-aankondiging by Nasionale Boekhandel verskyn, einde 1968.⁷⁵³

Hierbenewens is daar 'n klompie heruitgawes en herbundelings, bv. Uys Krige se Vier eenbedrywe (Van Schaik, 1968),⁷⁵⁴ maar ek meen nie sulke uitgawes kan oorweeg word nie.⁷⁵⁵

Onder hierdie genoemde publikasies is daar myns insiens nie een wat vir die Hertzogprys in aanmerking kom nie. Daar bly dus net oor Voëlvry, wat dan ook van so 'n gehalte is dat 'n mens dit nie eintlik in dieselfde asem wil noem as die meeste bogenoemdes nie.

- 750 *Die rooi duiwel se as en ander eenbedrywe* bevat die volgende vyf eenbedrywe:
- *Jannie* deur C. Louis Leipoldt (dit het in 1920 verskyn [kyk bladsy 78] en is ook opgeneem in Gerhard J. Beukes se *Nuwe eenbedrywe* [1952] – kyk voetnota 547 op bladsy 308);
  - *Hoof van die huis* deur Jac. J. Brits (dit het verskyn in die Maart 1956-uitgawe van *Tydskrif vir Letterkunde*);
  - *Die rooi duiwel se as* deur Dirk Richard (voorheen gepubliseer in *Helikon*, 31 Augustus 1953 en in *Wolraad Woltemade en ander eenbedrywe* [1965], saamgestel deur P.J. Nienaber en J.L. Boshoff);
  - *Simon en die Hebreërs* deur Jac. J. Brits en
  - *Eerwaarde Penniklein* deur Mikro.
- 751 *Twee sente vir 'n pêrel: drie eenakters vir die jeug* bevat die volgende drie werke: *Twee sente vir 'n pêrel* deur C.L. Marais, *Die trane die rol oor jou*, *Bokkie* deur Mariechen Naudé en *Advokaat Markus Antonius spring riem!* deur C.L. Marais. Jeugdramas kon nie in aanmerking kom vir die Hertzogprys nie – kyk voetnota 48 op bladsy 49.
- 752 Dit is op 6 April 1968 deur die SAUK uitgesaai in 'n “Fees van die Grond”-program (N.P. van Wyk Louw-versameling: inhoudsopgawe).
- 753 *Berei in die woestyn: 'n sinne- en waspel* het inderdaad in 1968 by Nasionale Boekhandel verskyn.
- 754 *Vier eenbedrywe*, gekeur en ingelei deur J.C. Kannemeyer, kon tereg nie in aanmerking kom nie, want dit bevat die volgende vier reeds voorheen gepubliseerde eenbedrywe deur Uys Krige:
- *Die skaapwagters van Betlehem* (alreeds opgeneem in Uys Krige se *Eenbedrywe* [1940] en in berekening gebring vir die 1941-Hertzogprys vir Drama);
  - *Die arrestasie* (opgeneem in Uys Krige se *Eenbedrywe* [1940] en oorweeg vir die 1941-Hertzogprys vir Drama, asook opgeneem in Gerhard J. Beukes se *Skerm en masker* [1964]);
  - *Alle paaie gaan na Rome* (reeds in 1949 opgeneem in 'n publikasie van drie Uys Krige-eenbedrywe, naamlik *Alle paaie gaan na Rome: eenbedrywe*, en in berekening gebring vir die 1952-Hertzogprys vir Drama), en
  - *Die sluipskutter* (saam met twee ander Krige-eenbedrywe gepubliseer in *Die sluipskutter: eenbedrywe* [1951] en in berekening gebring vir die 1952-Hertzogprys vir Drama).
- 755 In 1966 het ook *Vyfling: 'n bundel eenbedrywe van Hertzogpryswenner* verskyn (Nasionale Boekhandel). Ook dit het reeds voorheen gepubliseerde eenbedrywe bevat, naamlik *Die heks* (1923) deur C. Louis Leipoldt, *Oorlog is oorlog* (1941) deur J.F.W. Grosskopf, *Opdrifsels* (1947) deur H.A. Fagan, *Laat die kerse brand!* (1945) deur Gerhard J. Beukes en *Die jammer hart* (1945) deur W.A. de Klerk.

In 1968 het van Gerhard Beukes verskyn *Viartal: 'n keur van vier verwerkte spele uit die eenbedrywe* (Van Schaik). Dit bevat die volgende vier werke deur Gerhard J. Beukes: *Die winde van U toorn* wat al in 1945 verskyn het, *Oktobernag* en *Die vrees* wat onderskeidelik in 1945 en 1948 vir die eerste keer gepubliseer is, en *Kerse teen die wind* wat in 1950 saam met nege ander eenbedrywe gepubliseer is onder die gelyknamige titel *Kerse teen die wind*.

Dit is so dat Opperman in 1956 die prys vir drama ontvang het op grond van Periandros, en dit verbaas 'n mens nie dat hy nie weer in aanmerking gekom het na aanleiding van Vergelegen nie. Want hoewel dié stuk van 1956 stof nader tuis ontgin, en daarby “moeilike” stof, en die dramaturg 'n besondere beeld van W.A. van der Stel en sy ideale gee, en hoewel die drama pragtige onderdele het van 'n buitengewone skoonheid en dramatiese krag (vgl. Van der Heiden in die Gat), is dit as geheel nie op die peil van Periandros nie en is dit in 'n hoë mate in dieselfde styl: die “klassisistiese” vorm (bedryf en vers) en histories-religieus.

Hierteenoor toon Voëlvry sterk vernuwende eienskappe. Dit is weliswaar 'n geleentheidstuk en dra daarom 'n bepaalde stempel, maar nogtans is die hele gerigtheid van die stuk nie op die lokale en insidentele nie maar juis op die ewige en waardevolle, die sinryke en geldende. Al is dit 'n drama van histories-religieuse aard soos die vorige, val die klem hier sterker op die religieuse – iets wat eie is aan die wese van die “groot drama”. Tematies getuig dié werk dus enigermate van groei in diepte en krag by die dramaturg, maar dit is veral formeel dat Voëlvry op 'n belangrike ontwikkeling dui. In 'n hoë mate breek Opperman hier weg van die sg. “geslote” (klassisistiese) vorm, skryf hy 'n drama met 'n oper, skynbaar losser maar tog kunstig verantwoorde opset, 'n struktuurpatroon wat myns insiens aan die besondere stof ontworstel is, om so 'n oortuigende “kroniekspel” tot stand te bring. In plaas van die hoogs gestileerde vormgewing dus 'n meer “realistiese”.

Eweneens benut die woordkunstenaar hier 'n soepeler, vryer vers as vroeër, skep hy sy eie blankvers as onontkomelik funksionele voertuig van dié soort dialoog wat hier volkome verantwoord en esteties bevredigend, meer nog, esteties verrassend is. Kortliks kom dit daarop neer dat Opperman hier wat die dramatiese gehalte van sy werk betref, nuwe bane breek – 'n feit wat verrykend vir sy eie werk en ons dramakuns in die algemeen is.

Naas hierdie groeimoontlikhede wat Voëlvry demonstreer, meen ek ook Opperman openbaar hier 'n sterker ontwikkelde sin vir die teater as sodanig dan vroeër.

Opsommenderwys: Uys Krige is al herhaaldelik oorweeg en te lig bevind; bowendien het hy tien – vyftien jaar gelede iets noemenswaardig op die gebied van drama gelewer; sedert dié tyd het ons drama ook ontwikkel: versdrama, radiodrama, absurde teater.

Op grond van die sake wat ek genoem het in verband met Voëlvry (en hulle kan sekerlik aangevul word), is dit my oortuiging dat hierdie stuk van Opperman wat so in 'n duidelike lyn van sy eie ontwikkeling lê betreffende tydsiening en vers, die Hertzogprys verdien. Ook sal die prys eer aangedoen word indien dié werk bekroon word.

Die stelling dat Uys Krige al herhaaldelik oorweeg en te lig bevind is, eggo P.J. Nienaber se uitlating tydens die 1966-Fakulteitsraadsbespreking van Krige se werk (kyk bladsy 397). By daardie geleentheid het Nienaber, wat beskou is as Hertzogprysgesaghebbende, se onvolledige en onakkurate inligting met betrekking tot Krige, die mening van 'n Fakulteitraadslid soos Bingle beïnvloed (kyk bladsy 398). Sonder agtergrondgeskiedenis oor die beoordeling van Krige se dramas, skep die frase dat dit “herhaaldelik oorweeg en te lig bevind” is, 'n wanindruk.

Op 8 Maart het Van der Walt die Hoofsekretaris laat weet dat hy weens onvoorsiene en onvermydelike omstandighede nie die 14 Maart-vergadering van die Letterkundige Kommissie sou kon bywoon nie. Hy noem dat hy nog steeds sy vroeër opgestelde verkennersverslag insake die

Hertzogprys onderskryf, en dat die verskyning van Uys Krige se nuwe drama *Muur van die dood* niks aan sy voorstel verander dat die Hertzogprys aan Opperman moet gaan vir *Voëlvry* nie. (LK 1/12.)

Die Hertzogpryshandleiding met die bekroningsvoorskrifte (kyk bylaag CC op bladsy 670) het die agenda van die Kommissie vir Letterkunde se tweede vergadering vergesel (LKA 1969: 14 Maart – ook bylaag B). Tydens hierdie 14 Maart 1969-vergadering was ses van die agt lede teenwoordig: proff. A.P. Grové, W.E.G. Louw,⁷⁵⁶ T.T. Cloete, F.V. Lategan, dr. Elize Botha en P.G. du Plessis. Proff. C.A. van Rooy en P.D. van der Walt kon nie die vergadering bywoon nie en, soos vir die eerste vergadering, het prof. J.L. Steyn as sekundus opgetree. As Voorsitter van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe was prof. G. Cronjé teenwoordig, asook regter V.G. Hiemstra (Akademieraadslid belas met reglemente), mnr. D.J. van Niekerk (Hoofsekretaris) en dr. D.M. Wessels (Fakulteitsekretaris).

Drie fundamentele sake met betrekking tot die bekroningsvoorskrifte het tydens hierdie 1969-vergadering van die Letterkundige Kommissie ter sprake gekom:

- die aard van die Kommissieverslag wat na goeddunke deur die Akademieraad gepubliseer kon word (bepaling 7);
- die vereiste dat werke wat in aanmerking kom, moes verskyn het in die drie kalenderjare wat die bekroningsjaar voorafgaan (bepaling 3):
  - ▶ die hele kwessie rondom publikasies wat die jaartal dra van die jaar voorafgaande aan die bekroningsjaar, maar nie fisies teen daardie datum beskikbaar was nie;
  - ▶ die interpretasie van die woorde “publiseer”, “verskyn” en “uitgee”;
- die vertolking van en probleme rondom die “stygende lyn”-voorskrif (bepaling 4).

Tydens die vergadering is Van der Walt se memorandum voorgelê (bylaag A). Ter aanvang het Grové ’n brief van prof. N.P. van Wyk Louw voorgelees⁸⁴ waarin hy versoek dat sy werk *Berei in die woestyn* nie oorweeg en ook nie genoem moet word in die uiteindelijke verslag nie. Grové was van mening dat Louw se versoek eerbiedig moes word. Aangesien dit reeds in Van der Walt se verkennersverslag genoem is, het die Kommissie besluit dat daar in die gepubliseerde verslag net die titel van die bekroonde werk genoem word, en nie die werke wat mede-oorweeg is nie. Cloete het opgemerk dat dit in die verlede wrewel gewek het dat die Akademie sê hy het sekere werke oorweeg, maar aan ’n spesifieke een die prys gegee, met ander woorde “die ander was nie geskik nie”. Dan kry ’n mens die argument: “hulle het nie gevra om oorweeg te word nie, maar die Kommissie matig hom aan om hulle te oorweeg en dan te verwerp”.⁷⁵⁷ Cloete was van mening

---

756 W.E.G. Louw kon nie die eerste vergadering van die nuutaangestelde Letterkundige Kommissie bywoon nie (kyk voetnota 744 op bladsy 460).

757 Dit herinner aan Langenhoven se Januarie 1927-beswaar (kyk eindnota 6 op bladsy 517).

dat dit in elk geval die beleid moet wees dat ander titels nie genoem word in persvystellings nie. (LKN 1969: 14 Maart.)⁷⁵⁸

Van der Walt het ook 'n brief insake Krige se *Muur van die dood* gestuur (LKN 1969: 14 Maart – bylaag AA). Hierdie drama, uitgegee deur Constantia-uitgewers, met 1968 as verskyningsdatum, het in daardie stadium “pas uit die pers” gekom – dus twee maande nadat “die persoon wat belas is met die voorarbeid eintlik sy verslag ingedien het”. Grové as Voorsitter het dit toe nog nie onder oë gehad het nie, Du Plessis se eksemplaar het hom eers teen ongeveer einde Januarie bereik, en die Akademieskantoor het tot op daardie tydstip geen eksemplare ontvang nie. Cloete het opgemerk dat dit veel vroeër geskryf is, maar dat die saak prinsipieel benader word. Hierdie laatgekome drama het, soos Grové tereg opgemerk het, die vraag laat ontstaan wat die Kommissie in die toekoms te doen sou staan in 'n soortgelyke situasie.

Die reglement bepaal dat die werke wat in aanmerking kom, boeke is wat verskyn het in die drie kalenderjare wat die bekroningsjaar voorafgaan, en volgens Hiemstra het “verskyn” beteken “toe dit vir die publiek in die boekhandel beskikbaar geword het”. Hy het voorgestel dat daar net genotuleer word waarom die drama nie in aanmerking geneem is nie, alhoewel die datum 1968 daarin staan.

Louw het voorgestel dat daar 'n aantekening bygevoeg word dat die boek vertraag was, want

...gestel nou maar die drama van die eeu verskyn op die manier en hy word verontagsaam, dan sou die Akademie hom op een of ander manier moet vrywaar van toekomstige kritiek deur te sê dié boek het laat verskyn, en kan eers in die volgende termyn in oorweging geneem word.

Grové het hierdie standpunt beaam en bygevoeg dat hulle natuurlik nie die volgende Kommissie kon bind nie, maar wel 'n sterk aanbeveling kon maak.

Die Krige-drama het aan W.E.G. Louw, Cloete en Du Plessis wat dit wel gelees het, se oordeel geen verandering gemaak nie. Volgens Hiemstra sou dit onbillik wees om voor te gee dat dit in aanmerking gekom het as ál die lede dit nie gelees het nie: “Al het net een lid gedink hy is goed genoeg, kon hy die ander oortuig het”.

---

758 Die volgende jaar wou Grové tydens die Letterkundige Kommissie se derde vergadering weet of daar nie 'n beleidsbesluit oor dergelike gevalle geneem moes word nie. Geen besluit is geneem nie, maar daar is van die standpunt af uitgegaan dat:

- werke wat gepubliseer is, oorweeg word;
- die Kommissie in elk geval geen ander name as dié van die bekroonde, en geen ander werk as die bekroonde werk in die aankondiging noem nie, en
- dat dit 'n persoon wat 'n prys kry, vrystaan om die bekroning te weier. (LKN 1970: 6 Maart.)

Grové het voorgestel dat die saak later bespreek word en gevra of die Kommissie saamstem met Van der Walt se aanbeveling dat *Voëlvry* van Opperman bekroon word. Benewens 'n opsomming van die bespreking soos weergegee in die notule (LKN 1969: 14 Maart), bestaan daar ook 'n woordelike notule (LK 1/12). Laasgenoemde word vervolgens volledig weergegee aangesien:

- so 'n uitgebreide notule van 'n dramabespreking so seldsaam is (wat die Hertzogprys vir Drama betref is geen bespreking hierna tot tans [2009] ooit weer genotuleer nie – kyk bladsy 497), en
- dit 'n duidelike aanduiding gee van die uitgangspunte en beredenering tydens die vergadering van die Letterkundige Kommissie.

Die interpretasie van die “stygende lyn”-bepaling, die relatiewe skaarste aan goeie dramatekste en die sienswyses rondom die geskrewe teks en die opvoering daarvan – 'n altyd teenwoordige kwessie by drama as hibridiese medium, kom onder andere aan die bod:

Die voorsitter [A.P. Grové]: ... Laat ons net eers i.v.m. die aanbeveling van prof. Van der Walt sien hoe eenparig ons is, of hoe sterk die verskil van mening is. ... U het die verslag gelees van prof. Van der Walt. Dit gaan hier nou nie om die besonderhede van sy verslag nie. Dit gaan nie daarom dat u met elke stelling in sy verslag moet saamstem nie. Dit gaan in die breë trekke daarom of ons dit eens is met sy aanbeveling dat *Voëlvry* die Hertzogprys moet kry. Prof. Van der Walt is ongelukkig nie hier om sy standpunt te stel nie.

Dr. Du Plessis: Ek kan geen ander drama sien wat bekroon kan word nie, maar ek moet wel sê ek weet nie of die stuk kwalitatief 'n Hertzogprys regverdig nie. Dit lyk vir my 'n bietjie los, ens., ens., miskien uit die aard van die spel. Ek glo nie Opperman het al sy tegniese probleme voldoende oorbrug nie. Ek sou ook graag wou hoor van iemand wat die opvoering gesien het. Ek weet nie of prof. Louw ons miskien daar 'n bietjie van kan inlig nie. Ek is baie bekommerd oor die toneelmatigheid. Ek het waardering vir 'n baie mooi slot en 'n pragtige reeks verwysings waarvoor ek lief is, maar dit lyk vir my 'n bietjie twyfelagtig. Nie dat ek enigsins sterk sou beswaar maak nie ...

Die voorsitter: Die saak wat u daar noem, is van belang. Volgens die reglement moet die drama (Opperman is in 1956 vir Periandros bekroon) 'n stygende lyn toon. U het daar iets wat heeltemal ter sake is.

Dr. Du Plessis: Met ander woorde sou 'n mens dan kon moes bereken dat hierdie drama alleen bekroon kan word as dit beter is as Periandros?

Die voorsitter: Ja, hy sal 'n vooruitgang moet toon – al is dit dan 'n vooruitgang in bepaalde aspekte, in bepaalde moontlikhede van die drama wat hy uithaal wat hy in Periandros nie uitgehaal het nie. Dit sou ek ook sien as 'n stygende lyn. 'n Stygende lyn sou 'n mens so kan interpreteer dat die skrywer sekere tegniese uitbuit wat hy vroeër nie gedoen het nie, dat hy bv. wat die vers betref, of in die aaneenryging van sy tonele sekere dinge doen wat hy vroeër nie gedoen het nie, dat hy dus tegniese bepaalde gebiede verken wat hy vroeër nie verken het nie.

Dr. Du Plessis: Dit lyk my 'n mens sou die probleem daar hê van styging en verandering. En verandering is nie noodwendig styging nie.

Die voorsitter: Aan die ander kant sit ons ook met die probleem dat ons nou al – nou ja, dit hoef nie deurslaggewend te wees nie – dat ons nou al twee keer die drama-geleentheid

laat verbygaan het sonder 'n bekroning. Dan vra 'n mens jou naderhand af: moet jy nie die stadium bereik dat jy sê: Maar as ons dan nie goeie goed het nie, dan moet ons dié bekroon wat ons het. Anders skaf ons naderhand die Hertzogprys af. Dit is natuurlik 'n ellendige toestand. As 'n mens oortuig is dat wat jy hier voor jou het, die beste is en dat dit die prys nie oneer sal aandoen nie, dan moet 'n mens myns insiens baie sterk oorweeg om 'n bekroning te maak. Dit is natuurlik 'n baie maklike weg om te sê “geen bekroning nie”, ons eise is so hoog, ons maak geen bekroning nie. Dit is 'n maklike weg.⁷⁵⁹ Ek wil nie die vergadering daarmee beïnvloed nie, maar dit is soos ek die saak sien.

Prof. Cloete: Ek het ook 'n mate van twyfel. Ek dink wel 'n mens kan dit beredeneer as jy die eis van 'n stygende lyn in rekening hou. Ek dink dit is prosodies, d.w.s. meer tegnies as vers, beter verse as Periandros. Dit is natuurlik ook moeilik om so iets te sê, want dit is 'n ander tipe gedig. Dit is 'n totale ander wêreld, 'n ander mens wat daar praat, en Trichardt is nie Periandros nie – maar ek wil darem sê hy praat soos Trichardt op vers kon gepraat het. En dit is vir my maklike, vlot verse. Daar is sekere vryhede wat daarin voorkom wat 'n mens waardeer wat juis nie in Periandros voorkom nie. Maar ek het ook 'n mate van twyfel dramaties. Dit is 'n kroniekstuk, en die dramatiese daarin is vir my die probleem. As ek dink aan Periandros, Germanicus en Die Heks, dan sou ek sê hy is nie dramaties nie, as ek aan daardie drie dink wat bekroon is. My probleem lê in wat dr. Du Plessis gevra het: hoe speel dit? Dit kan ek nie beoordeel nie. Dit is wel iets waarmee 'n mens moet rekening hou: die speelbaarheid. Dit is die beste stuk, maar ek sou nie sommer so voetstoots sê dit moet bekroon word nie – ek sou ook graag my mening wil laat beïnvloed.

Prof. Louw: Is hier ander here wat die opvoering gesien het?

Prof. Steyn: Ek het die radio-uitsending wel gehoor, maar dit is moeilik om daarvolgens te oordeel. Ek moet sê die stuk het my nie baie tevrede gestel nie.

Prof. Louw: Ek het die opvoering in die H.B. Thom-teater op Stellenbosch gesien. As opvoering het ek nie baie daarvan gehou nie omdat ek dit nie eens was met die opvattinge van die regisseur nie. Daar was verskillende dinge wat vir my nie baie aangenaam was nie: die beklemtoning van uiterlike aspekte, vertonings en dergelike. Die hoofrol is buitengewoon goed gespeel en toe ek agterna die teks kon lees, het ek tot die oortuiging gekom dat Opperman daar 'n werklike toneelkarakter geskep het, in 'n sekere sin vir my sterker as Van der Stel in Vergelegen, en (dit is moeilik om dit nou te bewys sonder die teks) miskien selfs sterker as Periandros, as mens, as figuur. Hy word omring deur 'n paar ander wat ook heeltemal uit die perk uit kom. Maar daar is dramaties 'n paar dinge wat op die toneel baie swak afgaan. Daar is bv. die toneel in die Drakensberge waar hulle vassit en dan die osse moet dryf – ek het dit veral teen die manier gehad waarop dit op die planke gebring is. Dit het nie goed gegaan nie. Ek dink ook nie dat dit al dramaties opgelos is, daardie toneeltjie in die stuk nie. Ek kan sien wat hy daarmee wil doen, maar wat vir my die belangrikste deug van die stuk was, is die ontwikkeling wat mens regstreeks sien van Periandros, wat ek beskou het as leesbaar maar nie speelbaar nie, na Vergelegen wat waarskynlik speelbaar was maar ek het geaarsel oor sy leesbaarheid. En hierdie stuk is werklik speelbaar. Die mense praat in so soepele Afrikaans – kyk, hy het heeltemal die aleksandryn soos hy dit in Periandros probeer het, gelos en hy skryf byna 'n stuk ritmiese prosa wat tog nog sterk genoeg dramaties bly om werklik oor te kom. Ek het dit met 'n uitstekende vertolking van die hoofpersoon, Trichardt, gesien en dit was indrukwekkend. Dus, met sekere bedenkinge, ongeveer soos dr. Du Plessis, dink ek tog dis 'n stuk wat ons kan bekroon. As ons dit nie kan doen nie, weet ek nie wat die Akademie oor drie jaar sal doen nie.

Dr. E. Botha: As ek die wankelmoediges miskien 'n bietjie verder mag versterk: toevallig het dit so uitgeval dat ek vir 'n paar jaar met my derdejaarklas die Dagboek van

---

759 In die 1961-Hertzogprysverslag is geen toekenning ook beskryf as die “maklike weg” (kyk bladsy 339).

Louis Trigardt self in prof. Le Roux se uitgawe behandel het, en beïndruk was deur die verskeidenheid van karaktertrekke van [sic] Trichardt moes gehad het, wat eintlik byna bizarre [sic] was in hul uiteenlopendheid in 'n sekere sin. Ek was absoluut aangegryp deur die wyse waarop Opperman daarvan 'n eenheid, 'n vertolkbare eenheid, gemaak het in dié stuk. Vir my was Voëlvry 'n bevestiging van die wonderbaarlike talent wat Opperman het, om 'n bestaande stuk biografie of literatuur of geskiedenis by geleentheid te herskep dat daar iets werklik toweragtigs gebeur met die herskepping. Vir my het dit met Voëlvry wel deeglik gebeur. En dan die aanwesigheid in die stuk van die hele tema van verantwoordelikheid van die mens en die kunstenaar terselfdertyd, die wyse waarop hy die moontlikheid daarvan raakgesien het in Trigardt self was vir my ook absoluut heeltemal oortuigend: die mens se verantwoordelikheid teenoor sy bepaalde bestemming en teenoor sy gemeenskap en dan die dikwels botsende verantwoordelikheid teenoor sy kunstenaarskap daarin.

Prof. Louw: Ek is bly dat dr. Botha op hierdie sy van die saak wys. Ek het eers nadat ek die opvoering en die drama geles het, weer na die Dagboek gegaan, en net soos sy was ek verras deur hoe naby hy aan die woorde van die Dagboek gebly het en tog hoe dit heeltemal herskep is. Dit is 'n baie besondere prestasie.

Die voorsitter: Wat vir my interessant was – ek het my veral ook bekommer oor die kwessie van die stygende lyn – as jy dié stuk lê langs die voriges, is dit tog interessant hoedat Opperman elke keer 'n ander probleem aandurf, 'n figuur uit 'n ander tyd: Periandros wat staan aan die begin van die Wes-Europese beskawing, en toe Van der Stel, eintlik die eerste omstrede figuur hier op Suid-Afrikaanse bodem, en dan hierdie pioniertipe. Elkeen van hierdie stukke bring 'n bepaalde problematiek na vore. Elkeen bring vir die dramaturg ander probleme na vore. Wat vers betref, die inkleding van sy karakters, die inkleding van die hele botsing. Telkens word 'n groep geïsoleer, en binne die groep word 'n bepaalde individu geïsoleer en eintlik afgetakel, afgebreek, vernietig in 'n sekere sin, en telkens doen hy dit anders. Dis dieselfde proses, dieselfde dramatiese proses wat telkens anders verloop en met ander middele gedoen word. Die man se vindingrykheid het my telkens opnuut getref, toe ek hierdie drama teenoor die voriges gelê het. Ek kan nie sê dat hierdie drama in elke opsig beter is as Periandros nie, maar ek kan sê dat op sekere punte toon hierdie drama vir my beslis 'n vooruitgang op enige twee van die voriges.

Du Plessis het vervolgens gevra of die Kommissie nie een of ander tyd kon besin oor hierdie kwessie van 'n stygende lyn en kon aanbeveel dat dit 'n moeilike saak is nie. Hy stel die konsekwensies van die bepaling só:

Dit kan daartoe lei dat 'n mindere drama bekroon kan word naas een wat beter is net omdat ons toevallig met Van Wyk Louw of Opperman te doen het. As Van Wyk Louw swakker skryf as bv. in Germanicus, kan hy dalk nog beter skryf as die beste van die andere. Dit kan meebring dat ons 'n skrywer uitskakel wat die Hertzogprys méér verdien.

Cloete het opgemerk dat 'n mens naderhand 'n “superdrama” kan verwag as daar altyd stygende lyne moet wees: “Waar eindig jy?”

Nog aspekte in Opperman se werk wat wel 'n stygende lyn vertoon het, is deur Grové soos volg aangedui:

Hy het verder gegaan wat betref die dialoog, die konsipiëring van die hoofkarakter, die samestelling van die groep as uiteenlopende groep wat verskillende kante toe trek. In *Vergelegen* het hy dit ook gehad, waar hy eintlik 'n hele verdiepingstruktuur tot stand bring in die agtiende-eeuse beskawing – die hoë en die lae – maar hier het hy nog verder gegaan. Hy het ook die hele kleurprobleem ingebring. Hierdie klein samelewenkie het inderdaad 'n klein mikrokosmos geword, terwyl hy trou getrou bly aan sy historiese gegewens... Dit is so merkwaardig. Dit lyk of die geskiedenis altyd saamsweer met die man.

Du Plessis het opgemerk dat hy “met die twyfel” begin het, maar wil voorstel dat die boek bekroon word. Daar was geen teenstem nie en daar is eenparig aanbeveel dat Opperman die Hertzogprys kry vir *Voëlvry*.

Met betrekking tot ander stukke wat nie gedruk is nie, maar op ander wyses vermenigvuldig is, wou Louw weet of dit in aanmerking kom. Daar is geredeneer oor die betekenis van die woord “publiseer”, “verskyn” en “uitgee”. Grové het opgemerk dat daar verstaan word die “normale druk en beskikbaarstelling van die boek in die handel”, maar dat dit ook 'n sakkie is waarvoor hulle duidelikheid moes kry.

Die gang van die latere bespreking met betrekking tot Krige se drama *Muur van die dood*, vind neerslag in die notule van hierdie 14 Maart 1969-vergadering van die Letterkundige Kommissie, asook in 'n meer uitgebreide, getikte weergawe van hierdie bespreking getiteld “Die laatgekome drama van Uys Krige”. Uit die bespreking blyk dit duidelik watter probleme ontstaan wanneer die publikasiedatum nie ooreenkom met die werklike datum waarop 'n werk beskikbaar is nie.⁷⁶⁰ W.E.G. Louw merk op dat klarigheid verkry moet word oor die definisie van “publikasie”. Hiemstra herhaal dat dit gaan om die woord “verskyn” wat beteken “verkrygbaar wees in die boekhandel as 'n gedrukte boek”. Hy was baie beslis dat 'n mens jou baie streng by die reglemente moet hou sodat jy nooit blootgestel word nie, en dat daar 'n skerp skeidslyn moet wees tussen watter werke in aanmerking kom en watter nie. Hy stel voor dat, by die bekendmaking van die bekroning, daarby gesê kan word:

Volgens die reglement kom alleen werke in aanmerking wat verskyn het in die drie kalenderjare wat aan die bekroningsjaar voorafgegaan het. Soms verskyn daar op die titelblad 'n jaartal wat deur die uitgewer daar geplaas word in die verwagting dat die werk in dié jaar van die pers af sal kom. Wanneer die boek ondanks die datum eers in die daaropvolgende jaar verskyn, moet dit vanweë die tyd wat vir voorbereiding nodig is, oorstaan totdat dieselfde kunsvorm weer aan die beurt is.

---

760 Wat Dramatoekenningsjare betref, het hierdie probleem hom al voorgedoen in 1938 (kyk bladsy 174), 1948 (kyk bladsy 243) en in 1952 (kyk bladsy 260). Vir die 1982-Prosapryse het die uitgewer self versoek dat *Johanna se storie* deur Jan Rabie nie in aanmerking moet kom nie, want dit het eers in Februarie 1982 verskyn, alhoewel dit 1981 as publikasiedatum het (LKN 1982: 18 Maart).

Grové het benewens hierdie moontlikheid om die saak te benader, ook twee ander genoem:

- dat gesê word dat die Kommissie van vier lede verslag ontvang het en die ánder lede hulle daarby neerlê en die oordeel aanvaar, of
- dat lede wat nog nie die Krige-drama gelees het nie, dit gaan lees, en binne 14 dae laat weet of hulle meen dit het 'n sterk aanspraak.

Hiemstra was van mening dat die reglement dan gewysig moes word om te lees dat boeke wat verskyn het “op enige tydstip voor die vergadering” in aanmerking gekom het. Die duidelike skeidslyn van drie kalenderjare gee net mooi drie maande om al die boeke wat verskyn het, in oorweging te neem. Volgens Grové kon “mense wat kwaadwillig is”, die situasie aangryp en sê “dat dit net weer 'n ekskusie is om by Uys Krige verby te kom”. Hiemstra het voorgestel dat daar dan voorbrand gemaak word deur te sê dat dit oorstaan tot die volgende bekroning en presies waarom:

Al staan daar 68 het dit nie in 68 verskyn nie, en dit was nodig ter wille van die tyd wat vir voorbereiding nodig was, om dit buite rekening te laat.

Probleme met betrekking tot die verskyningsdatum is bespreek ⁸⁵ en die Kommissie het besluit om regter Hiemstra se formulering te aanvaar as 'n kriterium in verband met die verskyningsdatum, dat dit nie vir publikasie is nie, maar gereed is wanneer daar dalk 'n navraag kom. Voorts was lede dit eens dat die hele kwessie nie die 1969-bekroning in gedrang gebring het nie. Elize Botha stel voor dat uitgewers gevra word om die presiese verskyningsdatum te verstrek wanneer hulle komplimentêre eksemplare vir bekroningsoorweging voorlê.⁷⁶¹

Die Kommissie het 'n belangrike besluit geneem, naamlik om voor te stel dat die “stygende lyn”-bepaling verval. (LKN 1969: 14 Maart.) Die Fakulteitsraad het egter tydens hulle vergadering die volgende maand, op 11 April 1969, besluit om die bepaling te handhaaf (FRN 1969: 11 April).

Die Akademiesraad het in Mei maand die Hertzogprys bespreek. Grové was teenwoordig en het die Akademiesraad daarop gewys dat die Letterkundige Kommissie se besluit eenparig was, 'n “duidelike en uitgemaakte saak”, want 'n Hertzogprys aan D.J. Opperman vir *Voëlvry* sou 'n toekenning wees “wat die Akademie tot eer strek en hopelik geen reperkussies ... [sou] oplewer nie.” Op 'n vraag van P.J. Nienaber of dié drama 'n stygende lyn toon op die vorige bekroning aan

---

761 Met die oog op die 1970-bekronings het die Hoofsekretaris in 'n brief gedateer 28 Augustus 1969 uitgewers versoek om 'n lys te stuur van die firma se publikasies wat volgens hulle mening sterk in aanmerking behoort te kom vir een of meer van die verskillende bekronings, en titels van belangrike werke wat vóór 31 Desember 1969 sou verskyn. In 'n opvolgbrief (s.d.) het Van Niekerk hulle ook versoek om die presiese verskyningsdatum van werke te meld wat ter oorweging genoem of voorgelê word. (LK 1/12.)

Opperman vir *Periandros*, antwoord Grové dat die Kommissie die saak breedvoerig bespreek het en die algemene konsensus was dat *Voëlvry* in sekere baie belangrike opsigte beslis 'n styging toon, byvoorbeeld wat die speelbaarheid en vershantering van die stuk betref. Die Raad het die toekenning eenparig goedgekeur en Grové gevra om die motivering ⁸⁶ na te sien sodat dit aan die pers oorhandig kon word. Die Kommissie is bedank vir hulle werk en waardering is uitgespreek dat die aanbeveling so vertroulik gehou is. (ARN 1969: 9 Mei.)

Die bepaling oor die “stygende lyn” is ook tydens hierdie Akademieraadsvergadering bespreek. Grové noem dat die “stygende lyn” beslis in aanmerking geneem is by *Voëlvry*, maar dat dié bepaling “ernstige probleme skep”. Nienaber was van mening dat die Raad moet oppas om nie te veel aan die reglemente te verander nie aangesien elke regulasie 'n geskiedenis het, 'n rede waarom dit daar moet staan. Volgens Grové “stry” die beste werk van die jaar of periode soms teen die “stygende lyn”. Beukes het die Kommissie se voorstel gesteun en opgemerk:

Met al die reëls en regulasies is die Akademie besig om hom so toe te draai en toe te spin dat hy naderhand nie meer beweegruimte het nie. Die Kommissie is per slot van sake kundig genoeg en stel 'n “hoë” peil. Om 'n “stygende lyn” in die letterkunde presies te bewys, is baie moeilik.

Naudé, die Akademieraadsvoorsitter, wou die bepaling behou. **Met ses stemme teen vier is besluit dat die bepalings oor die “stygende lyn” in al die bekroningsreglemente uitgehaal word.** Sodoende het die Akademieraad die Letterkundige Kommissie se aanbeveling gesteun en die Fakulteitsraadbepaling verwerp. (ARN 1969: 9 Mei; FRA 1969: 1 Julie.)

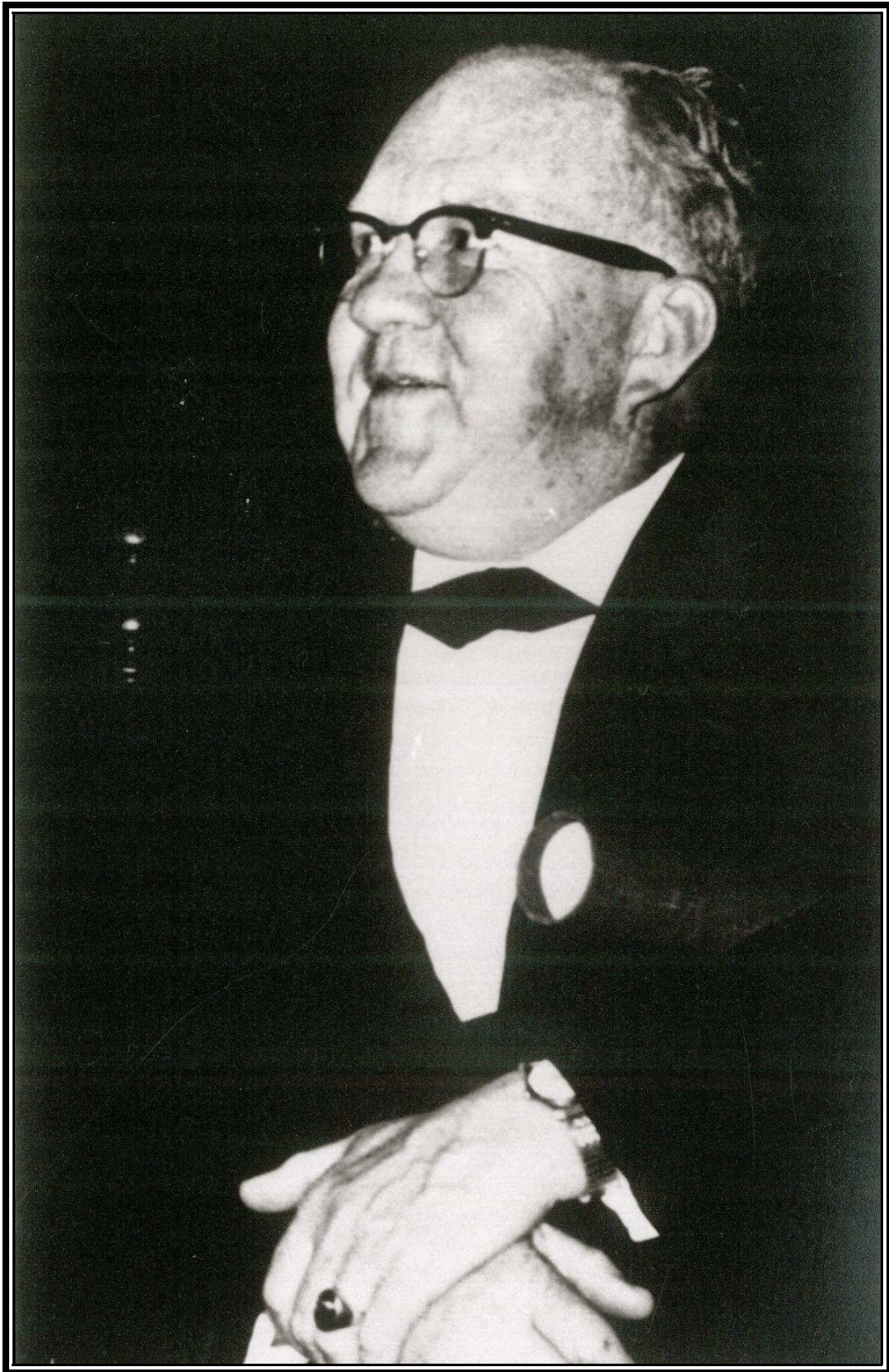
Opperman is op 12 Mei 1969 skriftelik meegedeel dat hy, vir 'n derde keer, die ontvanger was van die Hertzogprys. Die prys is deur mev. Naudé oorhandig by geleentheid van die openbare afsluitingsbyeenkoms van die Akademie se jaarvergadering⁷⁶² op Vrydagaand 4 Julie 1969 in die Aula van die Universiteit van Pretoria. Die Eerste Minister, adv. B.J. Vorster, was 'n eregas. Grové het die huldigingswoord gelewer.⁷⁶³ (LK 1/12; D.J. Opperman-versameling: 118.K.Su.3[14]; ARUKA en ARUKN 1969: 19 Mei; ARA 1969: 1 Julie; AJVN 1969: 4 Julie.)

Ander dramas wat ook verskyn het gedurende die periode 1966 tot 1968 ten einde vir die 1969-Hertzogprys vir Drama in aanmerking te kon kom, maar wat nié in die verslag genoem is nie, is almal DALRO-publikasies wat nié opgewasse was teen *Voëlvry* nie.

---

762 In 1968 het die Akademieraad besluit dat slegs die hoofpryse van die Akademie voortaan by die jaarvergadering toegeken sou word, waaronder dan die Hertzogprys (ARN 1968: 25 April).

763 Die Akademieraad het besluit dat huldigingswoorde wat by bekronings voorgelees word, beperk word tot 200 woorde (ARUKN 1969: 3 Februarie).

D.J. Opperman, wenner van die 1969-Hertzogprys vir Drama

Foto deur Fotoland, Pretoria

Die nuutaangestelde Letterkundige Kommissie vir die periode April 1968 - April 1971

Voor (v.l.n.r.): prof. G. Cronjé (Voorsitter Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe), dr. D.M. Wessels (Sekretaris Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe), prof. A.P. Grové (Voorsitter Letterkundige Kommissie), dr. E. Botha, dr. S.M. Naudé (Voorsitter Akademieraad)
Agter (v.l.n.r.): mnr. D.J. van Niekerk (Hoofsekretaris Akademie), prof. C.A. van Rooy, dr. P.G. du Plessis, prof. F.V. Lategan, prof. J.L. Steyn, prof. T.T. Cloete.

Proff. W.E.G. Louw en P.D. van der Walt kon nie teenwoordig wees nie. Prof. J.L. Steyn het as sekundus die vergadering bygewoon.

Die foto is geneem in die raadsaal van die Engelenburghuis in Pretoria tydens hierdie Kommissie vir Letterkunde se heel eerste vergadering, gehou op 20 September 1968.

6.12 RES VAN EERSTE STAANDE LETTERKUNDIGE KOMMISSIE SE TERMYN

Die res van die eerste staande Letterkundige Kommissie se termyn is onder andere gekenmerk deur:

- die bedanking van lede van die Letterkundige Kommissie, onder andere Cloete, wat sy mening uitgespreek het oor die 1966-Hertzogprys vir Drama en die algemene beginselverklaring;
- die bedanking van F.I.J. van Rensburg en
- die Hertzogpryssimposium.

6.12.1 1970

6.12.1.1 Prosedure

Die Letterkundige Kommissie het twee vergaderings gehou om te besluit oor die 1970-Hertzogprys vir Prosa. W.E.G. Louw het skriftelik kennis gegee dat hy nie die vergadering sou kon bywoon nie aangesien een van sy werke volgens die verkennersverslag in aanmerking gekom het (LK 1/13: 28 Februarie 1970). Die aangewese sekonduslid moes dringend 'n ander vergadering bywoon. Gevolglik was daar tydens die eerste vergadering sewe kommissielede teenwoordig (LKN 1970: 6 Maart 1970). Hulle het met 4 stemme teen 3 by die Akademiesraad aanbeveel dat *1844* van Etienne Leroux met die Hertzogprys bekroon word. Die minderheidstem is uitgebring ten gunste van *Die groot gryse* deur Anna M. Louw, maar daar was nie 'n minderheidsverslag nie. Karel Schoeman is nie voorgestel nie, alhoewel hy ter sprake was. (Kyk voetnota 744 op bladsy 460.)

Die Kommissie is weer byeen geroep om 'n tweede geleentheid te kry om die verdienste van *1844* en *Die groot gryse* te bespreek. Lede kon ook 'n ander werk of werke voorstel vir die Hertzogprys. (LK 1/13: 19 Maart 1970 – brief van Hoofsekretaris aan kommissielede.) In 'n brief aan die Hoofsekretaris het F.V. Lategan Audrey Blignault voorgestel vir haar bundel *Die verlange loop ver, met inagneming van haar vroeëre prosawerk* (LK 1/13: 22 Maart 1970). W.E.G. Louw het *Spiraal* en *'n Lug vol helder wolke* van Karel Schoeman aan die hand gedoen, **saam met sy vroeëre prosawerk** ((LK 1/13: 23 Maart 1970 – brief van Hoofsekretaris aan kommissielede; LKN 1970: 24 April). Op 'n vraag of vroeëre werk as ondersteunende faktor kon dien, was Hiemstra se beskouing daaroor dat “die Akademiesraad se diskresie nie deur sy eie reglement aan bande gelê word nie” (LKN 1970: 24 April):

Die Akademiesraad is die finale gesag en hy is gebonde alleen aan die skenkingsakte. Die voorskrifte wat hy aan sy adviserende liggaam gegee het, is maar om daardie liggaam te help. As daardie liggaam self sê, ons wil hierdie aanbeveling maak, ondersteun met vroeëre werk, dan is daar niks mee verkeerd nie.

Soos in 1964 (kyk bladsy 373) en 1967 (kyk bladsy 441) is met hierdie opmerking onsekerheid geskep oor die status en afdwingbaarheid van die Hertzogprysbekroningsvoorskrifte.

Tydens die opvolgvergadering was W.E.G. Louw teenwoordig, en het prof. J.L. Steyn as sekundus ingestaan vir prof. P.D. van der Walt. Hierdie keer het *Die groot gryse* nie ’n enkele stem gekry nie. Die Kommissie het met 5 stemme teen 3 (Louw, Lategan, Steyn) by die Akademiesraad aanbeveel dat die 1970-Hertzogprys vir Prosa aan Etienne Leroux toegeken word vir *1844* en *Isis Isis Isis*, met *Een van Azazel*, ’n boek wat buite die periode val, maar nog nie bekroon is nie, as ondersteunende faktor (LKN 1970: 24 April).

Indien die verslag nie eenparig was nie, kon die Akademiesvoorsitter volgens bepaling 6 van die bekroningsvoorskrifte (kyk bylaag CC op bladsy 670), ook ’n woordvoerder vir die minderheid nooi om die Akademiesraad te woord te staan. Tydens die Akademiesraadsvergadering het prof. A.P. Grové die meerderheidsverslag toegelig, en W.E.G. Louw die minderheidsverslag (ten gunste van Schoeman se *Spiraal* [1968], ’n *Lug vol helder wolke* [1967] en ’n boek wat buite die periode val, naamlik *Byfakkellig* [1966]). Die Raad besluit met 5 stemme teen 3 om die 1970-Hertzogprys toe te ken aan Karel Schoeman (ARN 1970: 16 Mei 1970).

Daar was ongelukkigheid uit talle oorde: J.C. Kannemeyer, soos F.I.J. van Rensburg ook in daardie stadium verbonde aan die Randse Afrikaanse Universiteit, het byvoorbeeld as Fakulteitslid bedank (LK 1/13: 17 Mei 1970; ARUKN 1970: 8 Junie), studente van Wits het ’n protesoptog gehou en na aanleiding daarvan het studente aan die Universiteit van Pretoria hulle optog afgelas, maar sou nog steeds ’n protesbrief aan die Akademiesraad stuur (*Die Burger*, Woensdag 20 Mei 1970: “Hertzog-prys: U.P. gelas optog af”).

6.12.1.2 Lede van die Letterkundige Kommissie bedank

In reaksie op die Akademiesraadsbesluit het Botha, Grové en Cloete tussen 16 en 18 Mei 1970 uit die Letterkundige Kommissie bedank – Botha ook as Akademieslid (LK 1/13; ARUKA 1970: 8 Junie). Cronjé, die Akademiesraadsvoorsitter, het in ’n persvystelling ’n beroep op hulle gedoen om hulle bedankings in heroorweging te neem (LK 1/13: 20 Mei; ARA 1970: 30 Junie – bylaag B), waarna Grové en Botha op 20 Mei 1970 hulle bedankings teruggetrek het (kyk onder andere in *Die Burger*, Donderdag 21 Mei 1970: “Hertzog-prys: Grové, Botha trek bedankings terug”; ARUKN 1970: 8 Junie; ARA 1970: 30 Junie). Vir Cloete het dit egter nie net gegaan oor die geskil tussen ’n toekenning aan Schoeman of Leroux nie, maar oor “sy ontevredenheid met bekroningsprosedure” en “sekere van die beleidsake van die Akademie” waaroor hy nie duidelikheid gehad het nie. Hy kon eers besluit of hy sy bedanking terugtrek nádat hy “met hulle

gesels het en duidelikheid oor die punte gekry het” (*Die Vaderland*, Donderdag 21 Mei 1970: “Hertzogprys-woeling: 2 trek bedankings terug”; *Beeld*, 7 Junie 1970: “Akademie-baas keer Nienaber by mikrofoon”; LK 1/13: 23 en 26 Mei 1970 – briewe van Cloete aan Akademie-sekretaris). Cloete se mening oor die kern van die probleem is soos volg verwoord (*Die Burger*, 9 Junie 1970: “Cloete wil ooreenkoms hê oor prosedure”):

Die Akademiesraad en die letterkundige komitee oordeel op verskillende gronde en dit is sy enigste behoefte dat hierdie verskille duidelik oor en weer aan mekaar beskryf sal word. Wanneer ’n besluit van die komitee deur een van die raad omvergewerp word, moet die komitee weet waarom. Hierdie verskille is nie duidelik bepaal nie.

Op 19 Junie 1970 het Cronjé en die Hoofsekretaris ’n onderhoud met Cloete gevoer en het laasgenoemde sy bedanking onvoorwaardelik teruggetrek (ARUKN 1970: 8 Junie; ARA aanvullend 1970: 30 Junie). Volgens die gesprek wat aan die Akademiesraad gerapporteer is (ARA aanvullend 1970: 30 Junie), het Cloete opgemerk dat hy in die agt jaar wat hy met die keuring vir die Hertzogprys te make het, tot die gevolgtrekking gekom het dat groter solidariteit tussen keurders (die Letterkundige Kommissie) ’n voorwaarde is vir die Hertzogprys om minder kontensieus te wees. Hy was van mening dat die minderheidsverslag en die optrede van die minderheid voor die Raad (kyk bepaling 6 in bylaag CC op bladsy 671) te niet gemaak moet word ten einde hierdie groter solidariteit te bereik. Die “opening” vir die minderheid om sy sin by die Raad te kry, het gelei tot wrywing binne die Letterkundige Kommissie en tussen die Letterkundige Kommissie en die Raad. Dit moes uitgeskakel word.

Anders as F.I.J. van Rensburg, het hy dit nie bepleit dat die literatore die finale seggenskap oor die Hertzogprys moes kry nie. Hy het trouens met die Raad saamgestem dat hulle dit behou, maar op voorwaarde dat, indien die Raad die aanbeveling van die Letterkundige Kommissie verwerp,

... hy dit op ander gronde moet doen as letterkundige gronde – en dat hy dit dan so bekend maak. Die 1966 besluit teen Uys Krige was wesenlik ’n politiek gemotiveerde besluit.

Volgens Cloete het Cronjé se 20 Mei 1970-persverklaring letterkundige argumente oor byvoorbeeld Leroux bevat, en moes die Raad die letterkundige argumente aan sy literatore oorlaat.

Cloete het dit bepleit dat die Raad ’n modus operandi moet uitwerk wat

... groter solidariteit tussen die Raad en Letterkundige Kommissie sal bewerkstellig deurdat hul onderskeie verantwoordelikhede duidelik afgebaken word.

Tydens die Akademiesaadsbespreking van hierdie saak (ARN 1970: 30 Junie) het prof. P.J. Botha opgemerk:

Die Letterkundiges gee 'n letterkundige oordeel, maar geen ding is “an sich” nie, ook nie die letterkunde nie. Moet die Akademie nie 'n standpunt uitmaak t.o.v. lewensbeskouing en die Hertzog-prys nie? Is dit nie juis die lewensbeskoulike waaroor die Akademiesaad in die finale instansie moet oordeel nie?

Aangesien 'n Hertzogpryssimposium in die vooruitsig gestel is, het Cronjé as Akademiesaadsvoorsitter gemaak teen die vooruitloop van die saak.

Hiemstra het die Cloete-opmerking in verband met die 1966-besluit om nie vir Krige te bekroon nie, as 'n “growwe onwaarheid” beskryf en dit beskou as “uiters onverantwoordelik van prof. Cloete om so 'n aanklag teen 'n liggaam soos die Akademie te maak”. Alhoewel Cronjé gemeen het dat die 1966-verloop onder Cloete se aandag gebring moet word en dat hy bloot daarop gewys moes word dat sy bewering “foutief” is, het Hiemstra gevoel dat dit onvoldoende is: hy weet nie waarom die Raad “so skugter moet wees om 'n man aan te pak oor 'n onverantwoordelike stelling nie”. Die eis dat Cloete sy bewering terugtrek sou volgens Botha dinge onnodig oopkrap, maar Nienaber het dit voorgestaan,

...want dit is 'n legende en dis onwaar. Die Akademie het geen politieke oorwegings gehad by die 1966-besluit oor die Hertzog-prys nie.

Prof. W.J. Pretorius was ten gunste daarvan dat Cloete net skriftelik meegedeel word dat sy stelling onjuis is. Selfs dit was volgens prof. W. Kempen ongewens aangesien die Raad nie 'n persoon kon betig as hulle nie sy presiese woorde voor hulle het nie. Die volgende besluite is geneem:

- Cloete moes meegedeel word dat die Raad kennis geneem het van die samesprekingsverslag;
- indien Cloete daarop kommentaar het, sou dit aan die Raad voorgelê word;
- Cloete moes daarop gewys word dat die stelling oor die nietoekenning van die 1966-Dramaprys onjuis is en versoek word om dit teenoor die Raad reg te stel.

Kempen was van mening dat die Raad oor hierdie hele aangeleentheid niks verder moes doen nie, en daarvan oortuig dat met hierdie besluit niks bereik word nie. In die daaropvolgende bespreking oor die persverklarings van die drie lede van die Letterkundige Kommissie ná die bekendmaking van die Hertzogprys, was Hiemstra sterk ten gunste van dissiplinêre optrede en 'n jaarvergaderingsbesluit wat hulle gedrag afkeur. Hy het voorgestel, en dit is aanvaar, dat Eben Meiring⁷⁶⁴ se brief in *Die Burger*,⁸⁷ waarin hy, volgens Cronjé, “allerlei onbeskofte vrae aan die

---

764 Hy was sekonduslid van die eerste staande Letterkundige Kommissie en is in 1969 tot Assessorlid verkies (ARN 1968: 25 April; LKN 1970: 6 Maart).

Raad stel”, aan die Uitvoerende Komitee voorgelê word.⁷⁶⁵ Beukes, Pretorius en Kempen was ten gunste van ’n versigtiger benadering wat die positiewe werk van die Uitvoerende Komitee nie ongedaan sou maak nie. Veral Kempen het nie die mening onderskryf dat dissiplinêre optrede enige voordele sou inhou nie – gesprekke met beswaarde lede wel. (ARN 1970: 30 Junie.)

In sy brief aan Cloete, gedateer 9 Julie 1970 (LK 1/13; ARUKA 1970: 3 Augustus – bylaag A), het Van Niekerk opgemerk dat die Raad wou weet of die sin oor die 1966-besluit ’n korrekte weergawe is:

Indien wel, is dit my opdrag om u vriendelik daarop te wys dat die stelling onjuis is, en moet ek u versoek om dit teenoor die Raad reg te stel.

Van Niekerk het sy hulp aangebied indien Cloete ’n resumé van al die notules en stukke van 1966 wou hê, of daardeur wou gaan wanneer Cloete miskien in Pretoria kom.

Cloete het beswaar aangeteken dat daar, na ’n lang gesprek wat vir hom voorgekom het as “’n bewonderenswaardige goeie onderlinge verstandhouding en vertroue”, en nadat daar saam besluit is om niks meer te sê as dat hy onvoorwaardelik tot die Kommissie terugkeer nie, ’n verslag na die Akademiesraad gegaan het waarop hy nou gevra word om te reageer. In die brief merk hy onder andere op (ARUKA 1970: 3 Augustus – bylaag B) (ek benadruk):

In my gesprek met u en prof. Cronjé op 19.6.70 in Pretoria het ek geen stelling hoegenaamd gemaak dat die 1966-besluit teen Krige wesenlik politiek gemotiveer was nie. Die geval Krige het ter sprake gekom in ’n bepaalde konteks: ek het aan u vertel dat ek uit my ervaring as jare lange lid van die Letterkundige Komitee (o.a. ook uit die geval Breytenbach in 1967 met “Die huis van die dowe”) én uit my ervaring as jare lange lid van die Fakulteitsraad Geesteswetenskappe én uit gesprekke met ’n hele aantal Raadslede daarvan bewus is dat **politieke en lewensbeskoulige argumente telkens ter sprake kom by die oorweging van Hertzogpryskandidate, dat ek sulke norme aanvaar maar dat ons dan daarvoor moet uitkom.** Ek het dit vir u genoem dat **met betrekking tot Krige in 1966 aan die een kant aan die Letterkundige Komitee en aan die publiek gesê is Krige het die prys nie gekry nie om literêre en reglementêre redes, terwyl die destydse Raadsvoorsitter, prof. P.J. Nienaber, aan die ander kant aan my gesê het dit het in die geval van Krige o.a. ook om politieke redes gegaan.**⁷⁶⁶ Dus: nie ek het so ’n stelling gemaak nie, ek het aan u herhaal wat prof. Nienaber as Raadsvoorsitter van daardie jaar aan my gesê het, en dit kan ek voor my gewete en met al die eerbaarheid in my verklaar. Ek het dit aan u meegedeel, nie beskuldigend, nie verwytend of as watter kwaad bedoelde argument ook al teen die Raad gemik nie. **Juis toe ek prof. Nienaber daarop gewys het dat die destydse reglement én Krige se verdienstes ons toegelaat het om hom te bekroon, het hy die weiering aan Krige verdedig deur politieke argumente.** Hy het bv. aangevoer dat Krige politiek so verkeerd staan dat die destydse Minister van Justisie, adv. John Vorster, aan hom (prof.

---

765 In opdrag van die Uitvoerende Komitee het die Hoofsekretaris op 13 Augustus aan Meiring geskryf dat die korrekte wyse vir ’n lid om sy besware teen ’n Akademiesraadsbesluit te opper, was om dit direk aan die Raad te stel (LK 1/13; ARUKN 1970: 3 Augustus).

766 Erlank het in sy 3 Junie 1966-brief aan Hiemstra die redes wat in die openbare verklaring aangevoer is waarom Krige nie bekroon is nie, beskou as ’n “uiters onregverdige verskuiwing van die onus op die keurkomitee” (kyk bladsy 416).

Nienaber) gesê het dat hy as minister Krige sou aangehou het as die Akademie die Hertzogprys aan hom gegee het. Ek is tewens ook daarop gewys dat die Akademie deur die staat gesubsidieer word. My kommentaar was dat ek dit vreemd vind dat 'n Minister van Justisie sy optrede afhanklik maak van die Akademie se Hertzogprys en dat prof. Nienaber dit aan die minister moes gesê het. Sy antwoord was dat hy dit nie aan die minister kon gesê het nie, omdat die Akademie weens die voornoemde subsidie van die regering afhanklik is. **Ek het geredeneer dat ek politieke argumente soos hierdie kan aanvaar maar dat hulle nie skuil moet gaan agter literêre en reglementêre argumente nie.**

Hoewel ek hierdie hele saak raar gevind het, het ek geen rede gehad om die toentertydse Raadsvoorsitter se uitlating oor Krige en die politiek in twyfel te trek nie. Ek het aanvaar wat hy in alle erns aan my gesê het, **veral nadat ek geweet het dat politieke argumente op die fakulteitsvergadering gebruik is om die Letterkundige Komitee se aanbeveling oor Krige teen te gaan. Later het prof. Nienaber sy uitlating van 1966 oor Krige egter gekwalifiseer**, en ook van hierdie kwalifikasie het ek u en prof. Cronjé in ons gesprek in Pretoria vertel: By 'n ete op Potchefstroom op 13.5.70 (u [Hoofsekretaris Van Niekerk] was trouens by daardie ete teenwoordig) net na my bedanking uit die Letterkundige Komitee, het ek prof. Nienaber gekonfronteer met wat hy in 1966 oor Krige gesê het. Tot my verbasing het hy hierdie keer gesê dit is wat die betrokke minister destyds aan mnr. Daan Goosen gesê het. Ons hoef egter nie uit te maak of die betrokke minister dit aan prof. Nienaber self of aan mnr. Goosen gesê het nie: ek is in elk geval deur prof. Nienaber onder die indruk gebring **dat die prys deur die Raad aan Krige geweier is nie net om literêre en reglementêre redes nie maar ook om politieke redes**. En daardie indruk, so het ek aan u in ons gesprek in Pretoria gesê, het ek tydens my bedanking uit die Letterkundige Komitee nog steeds gehad.

Nou kan ek my nog herinner dat toe ek aan u en prof. Cronjé hierdie dinge in Pretoria genoem het, nie as stelling van my nie maar as bewerings van prof. Nienaber en as deel van die agtergrondsgeskiedenis van my bedanking uit die Letterkundige Komitee, **het u albei my verseker dat daar geen politieke oorwegings was by die Raad se besluit oor Krige in 1966 nie**. Ek het aan u gesê ek aanvaar dit, en dié versekering wat ek van u albei oor hierdie saak gekry het, is een van die dinge wat my onvoorwaardelik laat terugkeer het tot die Letterkundige Komitee. Nou kan ek nie begryp dat die Raad nog verder met my oor hierdie saak iets by te lê het nie.

U sê in u brief van 9.7.70 dat ek 'n resumé van al die notules en stukke van '66 mag kry of hierdie dokumente saam met u mag deurgaen. Aangesien ek sedert 1965 lid van die Fakulteitsraad vir Geesteswetenskappe is en derhalwe sedert daardie jaar al die stukke en notules van hierdie liggaam besit, kan u uitnodiging in opdrag van die Raad alleen slaan op die notules en stukke van die Raad.

U doen my nou verdere oneer aan deur te dink ek stel belang in die stukke en notules van die Raad. Ek het nooit kwade trou teenoor die Raad gehad nie, maar as 'n Raadsvoorsitter ongenooi aan my iets meedeel van die Raad se beraadslagings, het ek immers nie rede om iets anders te doen as om hom te glo nie. En waar ek aan u en prof. Cronjé in Pretoria gesê het dat ek aanvaar wat u my omtrent die Raad se oorwegings i.v.m. Krige meegedeel het, daar verstaan ek nie waarom die Raad sou vermoed dat ek wantrouend of indiskreet teenoor die Raad is nie.

Cloete het die brief afgesluit deur aan te dui dat hy gevolglik nié die versoek vir 'n *Nuusbrief*-artikel kon nakom nie,⁷⁶⁷ en dat hy die Raad vra om hom van alle verpligtinge teenoor die Akademie vry te maak – ook die voorsitterskap van die plaaslike werkgemeenskap.

---

767 Van Niekerk het Cloete in 'n brief gedateer 10 Julie 1970 gevra om voor 31 Julie 1970 'n artikel van sowat 1000-1200 woorde te skryf oor die probleme van literatore in verband met die Hertzogprys (LK 1/13; ARN 1970: 30 Junie).

Die Uitvoerende Komitee het die Akademie se vertrouwe in en waardering vir Cloete se Akademie-werk herbevestig, die saak as afgehandel beskou en Cloete versoek om met sy Akademie-werk voort te gaan (ARUKN 1970: 3 Augustus). Van Niekerk het dié besluit op 4 Augustus 1970 aan Cloete meegedeel, waarop Cloete positief gereageer en aangedui het dat hy sal voortgaan met sy Akademie-werksaamhede. Hy het egter nog steeds nie sy weg oopgesien om die artikel te skryf nie.⁷⁶⁸ Ook Grové wou dit nie doen nie, en net Nienaber se artikel, oor die Akademieraad se probleme met betrekking tot die Hertzogprys, sou verskyn. (ARN 1970: 30 Junie; ARUKA en ARUKN 1970: 27 Augustus.)

In sy Augustus 1970-artikel in die *Nuusbrief* het Nienaber (1970:7) onder andere verwys na 'n lid van die Letterkundige Kommissie wat in *Die Volksblad* van 18 Mei 1970 dit “in dodelike erns” as sy siening gegee het dat Uys Krige om politieke redes nie bekroon is nie. Nienaber maak hierdie “beskuldiging” af as “ongegronde en van alle waarheid ontbloot” – ’n “Uys Krige-legende i.s. politiek” wat voortleef. In die artikel word ook verwys na die 24 Mei 1970-bespreking in *Beeld* (dié van F.I.J. van Rensburg) waarin gesê is dat die Akademieraad die skenkingsakte só interpreteer dat hy “ook nog ’n verantwoordelikheid teenoor sektore buite die letterkunde het – veral teenoor wat ‘die volk’ genoem word, en in verskillende jare ook teenoor die owerheid”. Nienaber beskou hierdie bewerings as moedswillig en ongegrond:

Ek het vanaf die veertigerjare met Hertzog-prysbekronings te doen, en **weet van geen enkele geval waar politiek ooit ter sprake was nie**. Nog nooit is op **Akademieraadsvergaderings** gevra of ’n kandidaat vir die Hertzog-prys aan ’n sekere politieke party of ’n besondere kerkgenootskap behoort nie.

(Ek benadruk.)

Tog is Krige se politiek tydens ’n **Fakulteitraadsvergadering** genoem (kyk bladsy 398), en alhoewel seker nie letterlik gevra is of ’n kandidaat aan ’n sekere politieke party of kerkgenootskap behoort nie, het dit tog soms ter sprake gekom. ⁸⁸

In ’n brief aan die Akademiesekretaris, gedateer 21 September 1970 (LK 1/13) het Cloete op Nienaber se artikel gereageer (ek benadruk):

Prof. Nienaber is ’n Raadslid. **Hy, soos die ander Raadslede van die Akademie, weet waar ek dit vandaan kry dat Krige die prys nie gekry het nie om politieke redes, of dit nou in enige notule staan of niè.**

Wat my verbaas, is dat prof. Nienaber, wat self baie intiem by hierdie saak betrokke is, met die toestemming van die redaksie van die *Nuusbrief* toegelaat word om hierdie saak weer op te haal, nadat die Akademieraad my nou reeds twee keer gevra het om die saak as opgelos te beskou.

Wat in die betrokke uitgawe van *Die Volksblad* staan, is nie presies wat ek gesê het nie: Ek kan aan die *Nuusbrief* my antwoord en verduideliking stuur op wat prof. Nienaber

---

768 Coetser (1989:347) beweer verkeerdelik dat Cloete ’n artikel geskryf het wat as uitgangspunt vir die simposium gedien het.

geskryf het, en u weet wat dit alles inhou! Dit is reeds in u kantoor gedokumenteer. Ek kan verder gaan en ook aan Die Volksblad sê presies wat die geval is, en ek kan op die aanstaande simposium my standpunt teenoor dié van prof. Nienaber gaan stel. Ek is ook bereid om na die betrokke minister te gaan [om] ook met hom oor die saak te gesels, en dit is nogal by my 'n behoefte om dit 'n keer te doen.

Cloete het voorkeur gegee aan die “hoflike” uitweg om stil te bly, maar ten slotte onder andere opgemerk dat dit vir hom baie swaar is “om nog vertrou te hê in die versoeningsgebare van die Akademie oor die geval Krige”:

Altwee kere wat ek met die Akademie oor hierdie saak tot 'n vergelyk gekom het, is ek agterna in my vertrou diep teleurgestel.

Van Niekerk het Cloete op 29 September 1970 geantwoord dat die Nienaber-artikel nié die mening van die Raad is nie, en aan Cloete die geleentheid gebied om sy standpunt in die *Nuusbrief* te stel (LK 1/13). In Cloete se antwoord van 2 Oktober 1970 beklemtoon hy dat die Uitvoerende Komitee te kenne gegee het dat die saak afgehandel is, en homself afgevra of “enige polemiekie of simposium of wat ook al die saak finaal kan afhandel as vertroulike gesprekke nie daarin geslaag het nie!” Hy kon nie insien “dat so 'n onverkwiklike saak, as dit openbaar gemaak moet word ... die Akademie of iemand enige goed kan aandoen nie” (LK 1/13). Cloete, Cronjé en Van Niekerk het 'n gesprek gevoer, en na aanleiding daarvan het Cloete besluit om nié die simposium by te woon nie. In 'n ongedateerde brief daaroor (LK 1/13) het hy sy besluit verduidelik:

[A]s ek die simposium gaan bywoon, is ek gedwing om die bewuste uitspraak in prof. Nienaber se artikel te gaan repudieer. As ek die simposium bywoon maar stilbly oor daardie uitspraak, gee ek prof. Nienaber bloot deur my swye immers gelyk. Doen ek dan waartoe ek gedwonge is, nl. om hom te repudieer, is dit waarskynlik die begin van weer eens 'n lange onaangenaamheid. U kan self dink wat die koerante daarvan gaan maak, onder andere!

6.12.1.3 F.I.J. van Rensburg bedank

In sy reaksie op die Akademierraadsbesluit om Schoeman te bekroon, het F.I.J. van Rensburg op 19 Mei 1970 'n brief aan die Akademie geskryf as “'n laaste poging om iets te verander aan 'n toedrag waarvan ... [hy] oortuig is dat dit skade berokken aan die saak van die Afrikaanse letterkunde en die Akademie”. Indien daar nie verandering kom nie, sou hy die “eerbare weg” volg en as Akademielid bedank (LK 1/13; ook ARUKN 1970: 8 Junie – bylaag A). Vyf dae later het daar 'n dieptebespreking oor die Hertzogprys in die koerant verskyn (*Beeld*, 24 Mei 1970: “Die Akademie hou nou wintersport”; ook in ARUKN 1970: 8 Junie – bylaag A). Daarin wys Van Rensburg op die vroeëre klousule wat geskrap is wat bepaal het dat die prys slegs toegeken kon word aan skrywers wie se werk daarvan getuig dat hulle simpatiek staan teenoor die aspirasies van die Afrikanervolk. Daarmee het die Akademierraad

... die eertydse moontlikheid van beroep op “die volk” en die owerheid daarmee eksplisiet verwyder. En toeg [sic] gebeur dit meermale dat hy ’n “onpopulêre” aanbeveling van sy deskundige keurkomitee (onpopulêr vir owerheid en volk) verwerp omdat hy die een oog gerig hou op volk en owerheid.

Die algemene beginselverklaring word nêrens genoem nie. Dit laat die vermoede ontstaan dat net Akademieraadslede daarvan bewus was, en aanvanklik (1967 en 1968) ook lede van die Fakulteitsraad en moontlik Keurkomitee (kyk bladsy 437, 438, 446, 451, 451, 453, 456 en 547).

Van Rensburg wys verder op die gevolge van verkeerde optrede deur ’n Akademieraad wat by die toekenning van die Hertzogprys volk en owerheid stel bo suiwer literêre meriete:

Hierdie soort optrede het baie gevolge gehad – ek noem net twee: die feit dat keurkomitees telkens in die gesig geklap is en word, en dat die bekroningslys van die afgelope dekade of twee daar uitsien soos dit uitsien.

Volgens Van Rensburg het daar “’n bedenklike selftevredenheid” in sommige Akademiëkringe geheers dat die Hertzogprysbekroningslys “’n barometer is van die beste in Afrikaans”:

Hoe gouer daar weggekrom word van hierdie beeld, des te beter. In die hele Sestigterdekade is bv. slegs een enkele Sestigterwerk bekroon (*Sewe dae by die Silbersteins*), en dit val te besien of die Akademieraad ooit mense soos Breytenbach en André Brink sal bekroon.

Van Rensburg was van mening dat die “deining” wat “daar moontlik altyd rondom toekennings van die Hertzogprys” sal wees, “drasties” verminder kon word “as daar ’n slag grondig gekyk word na die prosedurebepalings wat die verhouding van die Akademieraad en sy Letterkundige Kommissie reël”.

’n Radiobesprekingsprogram is geskeduleer vir Sondagaand 31 Mei 1970. Morkel van Tonder sou ’n onderhoud voer met proff. P.J. Nienaber en F.I.J. van Rensburg. Volgens Cronjé was hy en die Hoofsekretaris van mening dat dit in Akademiëbelang sou wees as dié onderhoud liever nie plaasvind nie. Gevolglik het Cronjé vir Nienaber gebel en hom versoek om af te sien van die program, waartoe laasgenoemde ingewillig het. Dieselfde versoek is deur Van Niekerk aan Van Tonder gerig. Van Rensburg is nie gekontak nie. Daar is met die uitsending voortgegaan sônder Nienaber. Luisteraars na die program het dit aan die koerant beskryf as “baie interessant, en baie beskaaf”, en dat daar “in geen stadium die geringste refleksie op die waardigheid van die Akademie of die bevoegdheid of integriteit van sy literêre beoordelaars [was] nie”. (*Beeld*, 7 Junie 1970: “Akademiëbaas keer Nienaber by mikrofoon”; ARUKN 1970: 8 Junie; ARA 1970: 30 Junie – bylaag C).

Twee berigte oor die besprekingsprogram (*Die Burger*, 2 Junie 1970: “Hertzog-prys: debat oor prosedure beoog”; *Beeld*, 7 Junie 1970: “Akademie-baas keer Nienaber by mikrofoon”; ARA 1970: 30 Junie – bylaag C), asook F.I.J. van Rensburg se brief het voor die Uitvoerende Komitee gedien (ARUKN 1970: 8 Junie – ook bylaag A). Volgens Hiemstra was die *Beeld*-berig vol feitefoute en kon daar aan Van Rensburg gesê word dat die Raad nie sy magte gaan weggee nie, en as hy daarvoor wil bedank, hy maar moet bedank. Van Rensburg moes gevra word waarom hy sy saak op feitefoute bou. Hiemstra het opgemerk: “So ’n man behoort geskrap te word”. Naudé het verwys na die vorige uitpraat met Van Rensburg en die Voorsitter aangeraai om die raadstukke daarvoor na te gaan en ferm teenoor Van Rensburg op te tree.

Cronjé, die Akademierraadsvoorsitter, het opgemerk dat hy by die Huishoudelike Vergadering ’n standpunt wou stel oor die probleem van Akademielede wat met hul probleme na die pers hardloop: “Hierdie ding kan net nie voortgaan nie”(ARUKN 1970: 8 Junie). Hy het dit inderdaad gedoen en die Raad het later besluit om sy standpunt, soos gestel tydens daardie vergadering, te onderskryf en as standpunt van die Raad in die *Nuusbrief* te plaas (ARN 1970: 30 Oktober).

Van Rensburg is genooi vir ’n onderhoud met Cronjé en die Hoofsekretaris oor sy bedenkinge in verband met die Hertzogprysprosedure, en versoek om daarna ’n artikel oor hierdie saak vir die *Nuusbrief* te skryf, met ’n repliek deur prof. P.J. Nienaber (LK 1/13: 10 Junie 1970). Die onderhoud het op 11 Junie 1970 plaasgevind. Daar is onder andere ⁸⁹ aan Van Rensburg verduidelik dat die Akademierraad nie kan of wil afstand doen van sy finale en hoogste seggenskap oor die toekenning nie. (LK 1/13: holograafverslag deur Cronjé; ARA 1970: 30 Junie – bylaag D). Van Rensburg het as Akademielid bedank ⁹⁰ (ARA 1970: 30 Junie – bylaag E; ARN 1970: 30 Junie).

6.12.1.4 Hertzogprysposium

Na aanleiding van ’n voorstel wat deur die Witwatersrandse Werkgemeenskap gemaak is, het die Akademierraad besluit om ’n simposium te hou oor die Hertzogprys, die “twisappel der twisappelen”, soos die *Beeld* van 25 Oktober 1970 (“Hertzogprys: hier’s hy weer”) in hulle beriggewing oor die simposium, dit uitgedruk het. Dit is geskeduleer vir Donderdagmiddag, 29 Oktober 1970 in die auditorium van die Didacta-gebou in Skinnerstraat, Pretoria. ’n Gewone uitnodiging is aan raadslede en alle Transvaalse Akademielede gestuur, en spesiale uitnodigings aan alle skrywers en letterkundiges in die Akademie. Die simposium is oopgestel vir die pers en die publiek, maar net die letterkundige lede van die Akademie kon aan die bespreking deelneem.⁷⁶⁹

⁹¹ Raadslede sou slegs waarnemers kon wees. Prof. A.P. Grové, Voorsitter van die Letterkundige

---

769 Aangesien prof. F.I.J. van Rensburg, wat in 1969 tot volle Akademielid verkies is, bedank het, kon hy nie deelneem nie.

Coetser (1989:347) beweer verkeerdelik dat net Akademie- en Assessorlede aan die bespreking kon deelneem. Alhoewel so ’n besluit aanvanklik genotuleer is, kon net letterkundiges uiteindelik aan die bespreking deelneem.

Kommissie, is as Voorsitter aangewys. (ARA en ARN 1970: 30 Junie; ARUKN 1970: 8 Junie; ARUKA 1970: 6 Oktober – ook bylaag C en D; LK 1/13: omsendbrief aan Transvaalse Akademielede gedateer 7 Oktober 1970).

Voor die simposium het I.D. du Plessis sy mening skriftelik aan die Hoofsekretaris gestuur (LK 1/13: 14 Oktober 1970). Onder andere gesien teen die agtergrond van die 1937-toekenning wat hy en Van Wyk Louw gedeel het (kyk bladsy 168), sou die prestige van die prys syns insiens hoog gehou word deur dit net een keer, onverdeel, aan ’n bepaalde skrywer toe te ken.

P.J. Nienaber se Augustus 1970-artikel is saam met die program vir die simposium, die Hertzogpryskenkingsakte en die tóé geldende Hertzogprysreglement as inligtingstuk aan simposiumgangers verskaf. Uit die uitgebreide notule blyk dit dat die algemene beginselverklaring nié ter insae was nie.

Prof. Gerrit Dekker, verbonde aan die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys en voormalige hoof van die Publikasieraad, het die besprekings ingelei.⁷⁷⁰ Hy het onder andere opgemerk dat die geskrapte “simpatiekgesinde”-bepaling (kyk bladsy 358) ’n faktor aangeraak het “wat by alle kunsbeoordeling bewus of onbewus in minder of meerdere mate ’n rol speel: die lewensbeskoulike” (Dekker 1971:3-6):

Dat hierdie faktor tog ook wel op die agtergrond van genl. Hertzog se gedagtes was, hoewel in die skenkingsakte slegs sprake is van “alleen werk van de eerste rang”, mag afgelei word uit die bepaling dat as die Akademie ontbind sou word of ophou om te bestaan, die Fonds met die pligte, werksaamhede en funksies daaraan verbonde, beheer en oorgeneem sal word deur die “gezamentlike Moderatuur van de Nederduitse Gereformeerde Kerk, de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Kerk van Afrika in de Oranje Vrijstaat” [kyk bladsy 19].

Hy het homself afgevra of dit nie oorweging verdien nie om hierdie geskrapte bepaling

... te vervang met ’n beter geformuleerde bepaling – dit sou dié voordeel kan bied dat, by ’n van die aanbeveling afwykende beslissing van die Raad verwag kan word om ondubbelsinnig te verklaar of dit berus op verskil van toepassing van die nuwe artikel.

Ernst van Heerden het as eerste spreker dadelik verwys na die volgende opmerkings in Nienaber se artikel (wat deel was van die aanvanklike algemene beginselverklaring, maar later uitgelaat is) (kyk eindnota 78 op bladsy 547 en bylaag X op bladsy 661):

---

770 Die volgende sestien letterkundiges het die simposium bygewoon: Mnr. Chris Barnard, prof. F.C.L. Bosman, mej. Alba Bouwer, dr. A.J. Coetzee, prof. G. Dekker, dr. P.G. du Plessis, dr. L.C. Eksteen, prof. A.P. Grové, prof. C.J.M. Nienaber, mnr. Coenie Rudolph, prof. J.L. Steyn, prof. S. Strydom, prof. E. van Heerden, prof. C.A. van Rooy, mnr. Morkel van Tonder en dr. Rialette Wiehahn. Raadslede teenwoordig was proff. G. Cronjé, P.J. Nienaber, G. Beukes en W. Kempen. Verder was daar sowat veertig lede en besoekers. (LK 1/13: presensielys).

Daarom moet slegs suiwer, onaanvegbare letterkundige norme by beoordeling van sodanige werke in berekening gebring word.

Van Heerden het homself afgevra of daar hoegenaamd sulke norme bestaan,⁹² en waarom daar dan so dikwels onenigheid is oor die prystoekening as daar dan 'n reeks suiwer norme bestaan. Bepaling 3 van die aanvanklike beginselverklaring, wat ook deur Nienaber in sy artikel gebruik is, sonder dat Nienaber meld waar dit vandaan kom, is deur Van Heerden beskryf as 'n “verbasende stelling”:

Aangesien dit 'n literêre grondbeginsel is dat geen werk waarin die bose verheerlik word ... ooit goeie literatuur kan wees nie, volg dit dat boeke met sodanige strekking nooit vir bekroning met die Hertzogprys in aanmerking sal kan kom nie.

Hy wou by Grové weet of hy as Voorsitter van die Letterkundige Kommissie hierdie grondbeginsel goedkeur of aanvaar in sy werk. Grové het geantwoord dat hy nie die artikel geskryf het nie en nie bereid is om daarvoor vader te staan nie, en dat Nienaber, gebind deur die spelreëls van die simposium, nie kon antwoord nie. Wat Grové wél gesê het, is die volgende:

[H]ierdie artikel is een van die inligtingstukke wat voor ons is, maar dit is nie 'n amptelike stuk nie. Dit moet nie gesien word as 'n stuk van die Raad nie, ook nie as 'n stuk van die Letterkundige Kommissie nie. Dit is 'n stuk wat nie behoort tot die kanon van ons diskussie nie, as ek dit so mag sê. As u dus polemieek het oor hierdie saak, moet u dit met die lid persoonlik uitmaak.

Ook dr. Rialette Wiehahn was besorg oor die betrokke paragraaf in die Nienaber-artikel:

Ek glo nie dat ons verantwoordelike letterkundiges so iets op so 'n wyse sou stel nie, maar vra my tog af of dit nie die versweë assumpisie is van die Raad of van een of meer lede van die Raad nie, dat hulle tog maar in laaste instansie gaan kyk agter die literêre gehalte van die werk na die aanvaarbaarheid van die lewensbeskoulike kern.

Grové se antwoord aan haar was dat hy nie weet of die Raad dalk stilswyend hierdie artikel so aanvaar nie, maar dat hy dit nie glo nie. Dis geskryf deur Nienaber wat dit “neem vir sy eie rekening”.

Die kern van die probleem is soos volg deur Dekker opgesom:

Dit gaan daarom of die Raad miskien, soos beweer word, ander leidrade het. Wel, dan moet daardie saak in die reine gebring word, dan moet dit openlik erken word, en dan moet daar 'n beroep op gemaak word. Of dit moet openlik ontken word dat so iets mag gebeur.

Volgens F.C.L. Bosman is die sedelik-godsdienstige en die suiwer-literêre verweef:

Die Letterkundige Kommissie na my beskeie mening en keurkomitees waarop ek gedien het, het ook daarmee rekening gehou in die verlede. En die Raad het ook daarmee rekening gehou. Dit is daar, dit is 'n deel van ons samelewing, dit is 'n deel van ons letterkunde, en dit is ook 'n deel van ons bekroningsvoorwaardes.

Presies wat Bosman met hierdie “bekroningsvoorwaardes” bedoel het, is nie duidelik nie.

Met veertien stemme teen twee is besluit om die volgende voorstelle aan die Akademieraad voor te lê:

- dat die Akademieraad sy beheer oor letterkundige pryse uitoefen deur die benoeming van 'n Letterkundige Kommissie vir die toekenning van dié pryse;
- dat hierdie Kommissie sal bestaan uit nege lede;
- dat hierdie Kommissie hulle eenparige of verdeelde aanbeveling aan die Akademieraad sal voorlê;
- dat die Akademieraad die uitslag openbaar sal maak en die toekenning sal maak;
- dat, indien daar 'n minderheidsverslag is, die meerderheidsverslag aanvaar sal word;
- dat, indien die ondertekenaars van die meerderheidsverslag⁷⁷¹ dit verkies, hulle name bekend gemaak word deur die Akademieraad.

Die voorsteller was C.J.M. Nienaber, met Louis Eksteen en Ernst van Heerden as sekondante (ARA 1971: 14 Mei).

Hierdie aanbevelings kom in wese neer op dit wat sewe jaar tevore deur Van Rensburg voorgestel is in sy brief van 30 Maart 1964 (kyk bladsy 363), en deur P.J. Nienaber by sy 29 April 1964-voorlegging geïnkorporeer is (kyk bladsy 368).

Daar is 'n transkripsie van die simposium gemaak en aan raadslede gestuur. As wenk is voorgestel dat die Akademieraad oorweeg om 'n samespreking te hou met die Letterkundige Kommissie. (ARA 1971: 14 Mei.)

Die Akademieraad het die mosie wat by die simposium aanvaar is, die volgende dag bespreek en besluit om dit in sy geheel aan die Letterkundige Kommissie voor te lê vir kommentaar. Intussen sou die Hertzogprystoekenningsprosedure dieselfde bly. (ARN 1970: 30 Oktober.)⁷⁷²

---

771 Dit het later geblyk dat “minderheidsverslag” bedoel is (LKN 1971: 19 Maart; ARA 1971: 14 Mei). Na die besluit om *Sewe dae by die Silbersteins* te bekroon, het die vier persone wat nié ten gunste daarvan was nie, versoek dat hulle name genotuleer moes word (kyk bladsy 372).

772 Die Potchefstroomse Werkgemeenskap van die Akademie het op 24 Februarie 1971 die simposiumdebat voortgesit (1/14: 20 April 1971 – brief en verslag van werkgemeenskapsekretaris, D. van Eeden, aan die Hoofsekretaris). Hulle was ten gunste van die algemene beginselverklaring.

Die kern van die daaropvolgende bespreking kan saamgevat word in die opmerking van prof. P.J. Botha, naamlik dat die Letterkundige Kommissie net te doen het met literêre oorwegings, en dat “ander sake – lewensopvatting bv.”, ’n saak is vir die Akademieraad. Prof. Pretorius het versoek dat die Beukes-stuk van 1966 by die volgende raadsagenda ingesluit word.

Hiemstra wou hê dat daar van die Letterkundige Kommissie gevra word om vir 1971 ’n suiwer letterkundige aanbeveling te maak. Beukes het nie saamgestem nie, want om vir die Kommissie voor te stel wat “absoluut vanselfsprekend is, sal ’n aantasting van die lede se integriteit wees.” Hierop het Hiemstra opgemerk dat hy seker is dat “buite-oorwegings by die LK ’n rol sal speel”. Cronjé en De Waal het as onderskeidelik Voorsitter en Ondervoorsitter daarteen gemaan om sake vooruit te loop en die Letterkundige Kommissie te “prejudiseer”. (ARN 1970: 30 Oktober.)

6.12.1.5 1970-Prosedurebesluite

Die volgende besluite wat van toepassing sou wees op die Hertzogprys, is gedurende 1970 geneem:

- Die Akademieraad het besluit dat alle kommissies ’n Ondervoorsitter uit eie geledere kon kies (LKA 1970: 6 Maart). Cloete is tot Ondervoorsitter verkies (LKN 1970: 6 Maart).
- Die Letterkundige Kommissie sou in die derde week van Maart vergader in plaas van die eerste week sodat die instuurdatum van 1 Februarie na 15 Februarie verskuif kon word ten einde boeke wat in Desember verskyn, deeglik te kon bestudeer.
- Die Akademieraad het besluit dat by aanstelling of heraanstelling in ’n kommissie, lede nog nie 70 jaar oud moet wees nie (FRA 1970: 11 September).⁷⁷³

6.12.2 1971

6.12.2.1 Veranderinge in die reglement van die Letterkundige Kommissie

Onder andere na aanleiding van Fakulteitsraadbesluite geneem op 22 April 1971, verskil die reglement van die Letterkundige Kommissie soos oorgetik op 2 Junie 1971 (kyk bylaag EE op bladsy 673) met betrekking tot Hertzogprysaangeleenthede in die volgende opsigte van die vorige reglement (kyk bylaag DD op bladsy 672):

- bepaling 2 het voorheen gestipuleer dat daar “hoogstens nege en minstens sewe lede” in die Kommissie moes wees; dit is verander na “sewe lede”;

---

773 Prof. A.P. Grové het op 10 Junie 1978 sy sestigste verjaardag gevier. By hierdie geleentheid is *Dagsoom*, ’n bundel letterkundige opstelle uitgegee. Op 10 Junie 1988 het hy sy sewentigste verjaardag gevier. Vanaf daardie datum kon hy volgens die Akademieraadsbepaling nie meer op die Kommissie herkies word nie. Die nuwe Kommissie is aangewys vir die tydperk April 1989 tot April 1992. Grové is weer herkies tot lid van die Kommissie, ten spyte daarvan dat hy alreeds 70 jaar oud was. Hy was daarna nog lid van die Kommissie wat besluit het oor die 1991-, 1994 en 1997-Hertzogprys vir Drama.

- die spesifikasie in bepaling 2 dat een kommissielid aangewys word “vanweë sy besondere kennis van jeuglektuur en een vanweë die besondere bydrae wat hy kan lewer vir die beoordeling van vertaalde werk in Afrikaans” het verval;
- wanneer ’n lid ’n vergadering nie kon bywoon nie, was dit nie meer die Voorsitter wat moes besluit watter sekundus genooi word nie, maar, volgens die veranderde bepaling 4, moes daar vir elke lid ’n sekundus benoem word wat die primarius se plek inneem indien laasgenoemde nie ’n vergadering kon bywoon nie (slegs indien dié sekundus nie kon bywoon nie, kon die Letterkundige Kommissie se Voorsitter na goeddunke enige sekundus nooi);
- bepaling 9 het verval, naamlik dat die Voorsitter of Ondervoorsitter van die Fakulteitsraad en die persoon belas met die opstel van reglemente, ampshalwe vergaderinge van die Kommissie kon bywoon.

6.12.2.2 Prosedure

Die Letterkundige Kommissie het met 4 stemme teen 3 aanbeveel dat Elisabeth Eybers bekroon word vir *Onderdak*. Op versoek van die Kommissie (en na aanleiding van die Hertzogprys-simposiummosie) is die stemverdeling bekend gemaak: ten gunste van Eybers: Grové, Elize Botha, T.T. Cloete, F.V. Lategan; ten gunste van Breytenbach: P.G. du Plessis, W.E.G. Louw,⁷⁷⁴ C.A. van Rooy. Nie een lid van die minderheid wou hom van die bekroning aan Eybers distansieer nie, maar wou hê dat die publiek nie sonder meer moes aanvaar dat die aanbeveling eenparig was nie. (LKN 1971: 19 Maart.) Die Akademiesraad het die aanbeveling aanvaar. Prof. P.D. van der Walt was ongesteld en kon nie die vergadering bywoon nie.

In verskeie koerante, onder andere *Die Hoofstad* van 20 Mei 1971 (“Beseerde Elizabeth [sic] Eybers hoor van Hertzog-prys”) is berig dat die Akademievoorsitter, prof. G. Cronjé, beklemtoon het dat politiek geen rol gespeel het in die Akademie se oorwegings nie.

Onder andere prof. Lindenberg (*Die Volksblad*, 22 Mei 1971: “Skaam om lid van Akademie te wees”) en F.I.J. van Rensburg (*Rapport*, 23 Mei 1971: “Bly bang vir bohaai”) teken ernstige beswaar aan. Van Rensburg was nie meer Akademielid nie, maar Lindenberg wel. Die saak is met Lindenberg opgeneem en Cronjé het optrede teen Lindenberg gevra, anders sou sy standpunt oor “meningsverskille binne die Akademie” (*Nuusbrief*, Oktober 1970) niks werd wees nie. Die Raad het Cronjé gevra om tydens die jaarvergadering die Raad se afkeer aan Lindenberg oor te dra en hom te versoek om aan die Akademiesraad te kenne te gee dat hy jammer is oor die uitlatings. (ARA en ARN 1971: 30 Junie).

---

774 W.E.G. Louw het tydens die Maart 1971-vergadering van die Letterkundige Kommissie, toe Breytenbach wéér ’n bekroningskandidaat was, sy ongelukkigheid uitgespreek omdat dié digter nie in 1968 bekroon, en die invloed wat hy op die jonger geslag gehad het, toe reeds “vierkantig in die oë gekyk is nie” (LKN 1971: 19 Maart).

6.12.2.3 Voorstel dat die Fakulteitsraad weer seggenskap het

Die vroeëre hersiening van die Hertzogprystoekenningsprosedure het plaasgevind met die oog op vereenvoudiging en uitskakeling van lekkasies (FRN 1968: 9 Februarie). Laasgenoemde was een van die redes waarom die Fakulteitsraad uitgeskakel is in die toekenningsprosedure (kyk bladsy 453).

W. Kempen het in 1971 egter 'n mosie ingedien dat die Hertzogprys, soos tevore, ook deur die Fakulteitsraad behandel word. Die mosie is nie bespreek nie (FRN 1971: 22 April), maar aan die nuwe Fakulteitsraad voorgelê (FRN 1971: 30 Junie; FRA 1971: 17 September). W.E.G. Louw het versoek dat sy menings soos uitgespreek tydens die April-vergadering, voor die Fakulteitsraad gelê word (FRA 1971: 17 September):

- dat dit 'n anomalie is dat al die Akademie se letterkundepryse voor die Fakulteitsraad dien, behalwe die Hertzogprys;
- dat hy die voorstel van Kempen steun en meen dat die Fakulteitsraad uit die aard van sy samestelling beter oor die Hertzogprys kan oordeel as die lede van die Fakulteit Natuurwetenskap en Tegnisk.⁷⁷⁵

Na 'n bespreking is daar eenparig by die Akademieraad aanbeveel:

- dat die aanbeveling(s) van die Letterkundige Kommissie in verband met die toekenning van die Hertzogprys voor die Fakulteitsraad dien voordat dit aan die Akademieraad voorgelê word;
- dat, indien die verslag nie eenparig is nie, die meerderheid en die minderheid die geleentheid moet kry om hul standpunt aan die Fakulteitsraad te stel. (FRN 1971: 17 September.)

Die Akademieraad het die aanbeveling terugverwys, en die Fakulteitsraad het in April 1972 besluit om die versoek te herhaal, onder andere omdat, volgens P.J. Nienaber, lekkasies “nie meer die probleem [was] wat dit voor 1968 was nie” (FRN 1972: 14 April).

Op 26 Mei 1972 het die Akademieraad besluit om weer aan die Fakulteitsraad seggenskap met betrekking tot die Hertzogprys te gee (ARN 1972: 26 Mei; kyk bylaag EE met dele in vetdruk). Die Fakulteitsraad het op 28 Junie 1972 by die Akademieraad aanbeveel dat bepaling 6 van die Hertzogprysreglement gewysig word om soos volg te lui:

Die Kommissie doen skriftelik verslag aan die Raad van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe, wat op sy beurt die Kommissie se verslag aan die Akademieraad deurstuur met 'n aanbeveling. Die standpuntstelling deur die meerderheid en minderheid in die Kommissie (indien en wanneer daar 'n meerderheid en minderheid is) word ad hoc

---

775 Ook F.I.J. van Rensburg het in sy 30 Junie 1966-voorlegging tydens die huishoudelike algemene vergadering daarop gewys dat die Fakulteitsraad “tegnies nog beter toegerus is as die Akademieraad om literêre werke te beoordeel” (kyk paragraaf 19 op bladsy 425). Oberholster het in 1972 opgemerk dat 'n groot deel van die publiek daarvan bewus is “dat die helfte van die Akademieraad uit natuur-wetenskaplikes bestaan wat oor hierdie sake nie 'n suiwer oordeel kan uitspreek nie” (FRN 1972: 14 April).

aan die diskresie van die Akademie-voorsitter en Fakulteitsvoorsitter onderskeidelik gelaat. Indien moontlik moet die Kommissie sy verslag voor of op 31 Maart van die bekroningsjaar indien.

In 1973 is 'n ordereëling deur Hiemstra as Fakulteitsraadvoorsitter opgestel.⁹³ Hierin word die rol van die Fakulteitsraad uiteengesit (FRN 1973:12 April – bylae A). Dit toon ooreenkomste met die sienswyse wat Hiemstra in 1964 opgestel het vir leiding aan die Fakulteitsraad en waarin dié Raad beskryf word as 'n liggaam wat 'n besluit kon bekragtig of hersien, maar nie sy diskresie laat geld in die plek van die Keurkomitee s'n nie (kyk bladsy 370) – 'n omskrywing van magte wat opsy geskuif is in die 1965-konsepreglement (kyk bladsy 381) en die reglement (kyk bladsy 437). Interessant is die bewoording in bepaling 5:

Ekstra-literêre faktore soos bv. die feit dat 'n skrywer al tevore bekroon is mag in oorweging gebring word, wanneer daar binne die Letterkundige Kommissie en in die Raad sterk verskil bestaan oor watter werk die beste is. Die vraag of die skrywer se persoon of oortuiginge 'n rol mag speel, is so onafsienbaar dat geen algemene leidraad daaromtrent op hierdie stadium gegee word nie.

Dit is in die notule opgeneem as 'n gids by toekomstige besprekings deur die Fakulteitsraad (FRN 1973: 12 April).

Die notules van al die vergaderings daarna waartydens die Hertzogprys vir Drama bespreek is, gee geen blyke daarvan dat daar ooit weer onmin tussen die Kommissie, Fakulteitsraad en Akademieraad was oor die Hertzogprystoekening vir Drama nie (kyk bladsy 497).

6.12.2.4 Weer eens die algemene beginselverklaring

Tydens die Akademieraadsvergadering van 14 Mei 1971 het prof. G. Beukes voorgestel dat die Akademieraad 'n "algemene beginselverklaring oor die Hertzogprys uitreik". Hierdie Raad het besluit om die Beukes-voorstel (die weergawe soos oorgetik op 18 Mei 1971 – kyk bylaag Y op bladsy 662) asook die genotuleerde bespreking daarvan, na die nuwe Raad te verwys. Laasgenoemde bespreking is as bylaag B by die daaropvolgende raadsvergaderingagenda gevoeg (ARA 1971: 22 Oktober – ook bylae A en B). Weer eens was Hiemstra daarteen gekant dat daar amptelike status aan die algemene beginselverklaring gegee word. Beukes het opgemerk dat dit ook nie sy bedoeling is om daarmee 'n voorskrif aan toekomstige Rade en Kommissies te stel nie. Hy wou juis hê dat die Letterkundige Kommissie vry moes wees "om enige aanbeveling te maak", en dat dit die reg van die Raad sou wees "om op lewensbeskoulike gronde te sê":

[O]ns wil geen blaam werp op die letterkundige aspekte van 'n werk nie, maar op lewensbeskoulike gronde besluit ons om 'n aanbeveling nie te aanvaar nie.

Hy wou dit probeer uitskakel “dat die Raad op lewensbeskoulike gronde ’n besluit neem, en dan na buite moet voorgee sy besluit was op literêre oorwegings gegrond.” Vir Cronjé het die vraag daarvoor gegaan of die “versweë reg” wat die Akademiesraad nog altyd gehad het om op “ander gronde” ’n aanbeveling af te wys, bekend gemaak moes word. Soos voorheen uit sy briewe geblyk het, was Cloete van mening dat die Raad moes besluit om uitdruklik te sê op grond waarvan hy ’n aanbeveling wysig indien hy dit wysig, en dat die Raad net op grond van beleid en beginselsake kon besluit – nie letterkundige gronde nie. Na die bespreking is op voorstel van Beukes besluit dat

... ná vrugbare bespreking waarin geblyk het dat die Raad weet dat die lewensbeskoulike in aanmerking geneem kan word by die finale beoordeling van die Hertzog-prys deur die Raad, daar kennis geneem word van die menings oor dié saak; en dat van prof. Beukes se voorstel afgestap word.

Sover uit notules vasgestel kon word, is die algemene beginselverklaring nooit weer hierna bespreek nie.

6.13 SAMEVATTING: 1962-1971

F.I.J. van Rensburg het in die *Rapport* van 23 Mei 1971 (“Bly bang vir bohaai”) opgemerk:

Die uitdruklike voorskrif van die Hertzogprys-skenkingsakte, dat literêre meriete en literêre meriete alleen die deurslag moet gee, is by dié maghebbers in die liggaam duidelik ’n dooie letter.

Solank die Akademie bereid is om met genl. Hertzog se uitdruklike bepaling rond te spring soos dit sy openbare beeld pas, sal hy daarmee genoeg moet neem dat sy bekroningslys deur onbevooroordeelde deskundiges as ’n ignoreerbare dokument beskou word, en dat ander pryse die Hertzogprys in status verbystek.

Na aanleiding van onderhoude wat die koerant met Cloete en Cronjé gevoer het, het F.I.J. van Rensburg volgens die *Transvaler* van 1 Junie 1971 (“Hertzogprys is bekook”) opgemerk dat dit “naïef [is] om die leek te verwys na notules van die SA Akademie as bewys daarvan dat politiek nie ’n rol speel in die toekenning van die Hertzogprys nie”:

Die eintlike beraadslagings vind in informele hoedanigheid plaas. Voormanne pols mekaar vooraf, oefen versigtig druk uit, tel koppe, ens. Teen die tyd dat die formele vergadering plaasvind, is al die kontensieuse dinge klaar gesê en heers daar eenstemmigheid oor wat op so ’n vergadering nié gesê moet word nie, of wat nie genotuleer moet word nie.

Dit is bekend dat sleutelfigure in die Akademie lank voor vanjaar se bekroning al die houding ingeneem het dat Breytenbach nie die Hertzog-prys gaan kry nie. Die geskiedenis van die prys sou so iets teenstaan.

Wat maak 'n keurkomitee in dergelike omstandighede? Dit het al meermale in die verlede gebeur dat lede in soortgelyke situasies vir hulself sê: Wat sal dit help om 'n ongewenste kandidaat aan te beveel – die Akademiesraad sal dit tog nie aanvaar nie. En so staan daar uiteindelik geen woord op skrif van al die faktore wat agter 'n bepaalde bekroning sit nie.

Die einde van die eerste staande Letterkundige Kommissie se termyn het volgens *Rapport* van 4 April 1971 (“Hartseer oor Hertzogprys”) gestaan in die teken “van groot kommer en hartseer by baie Akademielede oor die wyd gangbare opvatting dat die C.N.A.-prys nou die historiese Hertzogprys in prestige verbygestreef het”. Wat geldwaarde betref was dié prys (R1 500) die Hertzogprys (R400) los voor.

Die hersamestelling van die Kommissie vir 'n tweede termyn van drie jaar is met afwagting dopgehou. Daar was 'n Fakulteitsraadvoorstel dat geen lid van die Staat se Publikasieraad in die Kommissie mag dien nie, maar geen besluit is daaroor geneem nie (FRN 1971: 22 April). Twee Publikasieraadslede wat wél in daardie stadium gedien het, was Cloete en Grové. Die Akademiesraad het onder andere besluit dat kollegas van dieselfde universiteit of inrigting sover wenslik nie in dieselfde Kommissie moes dien nie (FRA en FRN 1971: 22 April).

Die tweede staande Letterkundige Kommissie vir die tydperk 1 Julie 1971 tot 30 Junie 1974 wat aanbevelings sou maak in verband met die 1972-Hertzogprys vir Drama, het drie lede van die vorige Kommissie ingesluit, naamlik proff. W.E.G. Louw (Voorsitter – Stellenbosch), T.T. Cloete (Potchefstroom) en A.P. Grové (Pretoria), asook vier nuwe lede: prof. Rob Antonissen (Grahamstad), Ernst Lindenberg (Johannesburg), C.J.M. Nienaber (Pietermaritzburg) en mev. Audrey de Villiers (Blignault) (Kaapstad) (FRN 1971: 22 April; LK 1/14: 19 Mei 1971–persvrystelling; ARA 1971: 14 Mei).

Verskeie universiteite, werkgemeenskappe en provinsies is verteenwoordig in hierdie tweede staande Letterkundige Kommissie – 'n toedrag van sake wat gunstige kritiek ontlok het (alhoewel die byeenbring van die lede meer koste vir die Akademie sou inhou – kyk bladsy 369). Die feit dat Lindenberg, wat voorheen al in die pers kritiek uitgespreek het teen sekere besluite oor die Hertzogprys, opgeneem is in die Kommissie, het ook vertroue ingeboesem. Volgens die *Rapport* van 23 Mei 1971 (“Nou is die pad oop vir Breytenbach”) het die gevoel bestaan dat die nuwe Kommissie sy letterkundige kant sal bring, maar die vraag het gebly of dieselfde gesê kon word van die Akademiesraad wat die vetoreg besit oor die aanbevelings van sy Letterkundige Kommissie. Die “klimaat vir vrede” is deur die Akademie geskep deur sy openhartigheid omtrent die 1971-bekroning deurdat bekend gemaak is wie vir watter kandidaat gestem het.

Die Fakulteitsraad het besluit dat die Dagbestuur kommissielede en -sekundusse moes afpaar (waar moontlik lede van dieselfde instelling bymekaar) (FRN 1971: 22 April).⁷⁷⁶

'n Voorlopige Dagbestuur is benoem om die Kommissie se werk voort te sit en te beplan tot tyd en wyl die Kommissie sy eerste volle vergadering hou: proff. W.E.G. Louw (Voorsitter), A.P. Grové en T.T. Cloete met prof. C.J.M. Nienaber as sekundus (ARN 1971: 14 Mei; LKDBN 1971: 30 Junie; FRA 1971: 30 Junie)

Die onmin oor die Hertzogprys is in die Sestigerjare toegeskryf aan die toutrekkery oor wie die finale seggenskap oor die aanwys van bekronings moet hê: die Letterkundige Kommissie of die Akademiesraad. Sommige Akademieslede het die historiese agtergrond van die Hertzogprys beskou as 'n aanduiding dat die Afrikaanse volk se taal, aard, geestesgoedere en lewensooruiging 'n rol moet speel by die bekroning van tekste.⁹⁴ Vir 1963 en 1964 was die "simpatiekgesinde"-klousule geldig. Dit is aan die einde van 1966 vervang deur die algemene beginselverklaring. Die skraping van die "simpatiekgesinde"-bepaling was algemeen bekend; die bestaan van die algemene beginselverklaring nie. Die status van laasgenoemde dokument is deurentyd beredeneer: dit is nie amptelik as deel van die Hertzogprysreglement beskou nie, maar daar is "met waardering" daarvan kennis geneem; daar is verwag dat dit onder die Letterkundige Kommissie "se aandag gebring moes word" – dat hulle dit "in gedagte hou by oorweging van die Hertzogprys", alhoewel sommige Akademiesraadslede wou hê dat dit pertinent aan die Letterkundige Kommissie oorgedra moes word. Dit was die versweë grondslag waarop sekere Akademiesraadslede hulle besluite rondom Hertzogprystoekennings gebaseer het, en wat aanleiding gegee het tot spekulاسie en onmin.

Hertzogprystoekenningsjare vir Drama in die sestigerjare

Wat die Hertzogprystoekennings vir Drama gedurende die sestigerjare betref,

- het die "simpatiekgesinde"-klousule gegeld vir 1963 toe geen toekenning gemaak is nie – ook nie aan Krige nie;
- is geen toekenning in 1966 gemaak nie want die Keurkommissie was nie bereid om aan te dring op die terugverwysing van die verslag nie, en was Krige vir die sameroeper, Erlank, letterkundig nie so belangrik dat hy gewillig was om ter wille van hom "die Akademie en die Afrikaanse volk in verleentheid te bring nie" (kyk bladsy 420), en
- is 'n enkelteks in 1969 welverdiend bekroon (*Voëlvrý*), maar met die Akademiesraad in die agtergrond wat die algemene beginselverklaring ondersteun het.

---

776 Ernst van Heerden het nie die benoeming as sekundus aanvaar nie (FRA aanvullend 1971: 30 Junie). Die Akademiesraad het besluit om die vakature nie te vul nie (LKA 1972: 10 Maart) – onmiddellik weer 'n negering van besluite.

In Mei 1974 is die Uitvoerende Komitee opdrag gegee om die Letterkundige Kommissie se reglement só te wysig dat, indien 'n primarius nie 'n vergadering kon bywoon nie, sy sekundus eerste genooi moes word; indien dié nie kon kom nie, kon die Voorsitter van die Kommissie na goeë dunde enige sekundus nooi (ARN 1974: 10 Mei).

Louw is in 1960 bekroon vir *Germanicus*; Opperman in 1969 vir *Voëlvry*. Die dramatoekenningslys reflekteer nie wat André P. Brink (1986:156) die “deurstoot van die Nuwe Drama in Afrikaans” noem nie. Dit kan moontlik ook toegeskryf word aan die feit “dat literatore in die geval van sekere tekste moeilik tot ’n redelik korrekte oordeel kom” (Smuts 2005:4):

Die geld veral sterk vernuwende en eksperimentele werk wat groter eise aan die evalueerder stel as tekste wat voortgaan om die bestaande te verfyn. Die waarde van sommige werke word trouens soms eers na jare ingesien.

Met verloop van tyd bly daar in die Hertzogprysbekroningslys by sekere jare net staan: geen bekroning nie. Met al die gebeure rondom ’n prystoekening al vergete of onbekend, skeep die lys ’n verkeerde beeld van dit wat werklik op die gebied van die Afrikaanse drama gebeur het. Veral die sestigerjare se ryk oes aan dramatekste en -oeuvres word nie in die toekenningslys weerspieël nie.

Nienaber, Hiemstra en Van Rensburg

Uitsprake en menings van persone wat as gesaghebbendes op hulle gebied beskou is, naamlik Nienaber (Hertzogpryskenner) en Hiemstra (regter), het ’n bepalende invloed gehad op die koers wat daar ingeslaan is ten opsigte van die Hertzogprystoekenningsprosedure gedurende die sestigerjare: aanvanklik ondersteuning van ’n prosedure wat die standpunt van F.I.J. van Rensburg (kyk bladsy 363) weerspieël het dat die Akademiesraad die Keurkomitee aanwys, aan hulle die reg van ’n meerderheidsbeslissing gee en hulle aanbeveling bekragtig (kyk bladsy 367), het handomkeer verander na die voorstaan van volle besluitnemingsgesag aan die Akademiesraad wat “na goeddunke” kon besluit, ongeag wat die Keurkomitee, Breë Komitee of Fakulteitsraad sê (kyk bladsy 382). Die opsie wat die Fakulteitsraad volgens die konsepreglement gehad het om sy eie diskresie te stel bo dié van die Keurkomitee (kyk bladsy 381), was in lynregte teësprak met Hiemstra se 1964-sienswyse oor die rol van die Fakulteitsraad as ’n liggaam wat ’n besluit bekragtig of hersien, maar nie sy diskresie laat geld in die plek van die Keurkomitee s’n nie (kyk bladsy 370). F.I.J. van Rensburg het onwrikbaar bly staan by sy standpunt – beginsels wat ooreenstem met die voorstelle wat tydens die simposium gemaak is.